

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Pris: 4 Kr.

JYSKE BYER OG DERES MÆND

GRENAA - EBELTOFT - TRUSTRUP - KOLIND - RYOMGAARD
HORNSLET - RØNDE - NIMTOFTE - VIVILD - AUNING
ALLINGAABRO - ØRSTED

NATIONAL-FORLAGET
INDEHAVER: S. SCHIØNNING
BRØNSHØJ-KØBENHAVN
1918

JYSKE BYER OG DERES MÆND

GRENAA — EBELTOFT — TRUSTRUP
KOLIND — RYOMGAARD — HORNSLET — RØNDE
NIMTOFTE — VIVILD — AUNING
ALLINGAABRO — ØRSTED

— Eftertryk af Billeder og Tekst forbydes —

JYSKE BYER OG DERES MÆND

R. J. HØJFELDT:

GRENAA BY

NATIONAL-FORLAGET

INDEHAVER: S. SCHIØNNING

BRØNSHØJ-KØBENHAVN

1918

GRENAAS FORHISTORIE OG NAVN

Grenaa er en lille Købstad beliggende i Nørreherred, 5 Mil fra Ebeltoft, 8 Mil fra Aarhus og $7\frac{1}{2}$ Mil fra Randers. Den ligger ved en Aa, som i gamle Dage blev kaldt Djursaa. Denne Aa kom fra det nu udtørrede Kolindsund og har sit Udløb i Kattegat, den danner Skellet imellem Nørre- og Sønderherred. Landet paa begge Sider af Aaen hed tidligere Djursland. Byen ligger 3 km fra Havet og er den østligste Losse- og Ladeplads i Jylland. Aaen har tidligere været sejlbar, saa Fartøjerne kunde gaa lige op til Byen.

Ifølge Resens danske Atlas ligger Grenaa under $56^{\circ} 24' 50''$ nordlig Breddede og $1^{\circ} 42' 0,3''$ vestlig Længde.

Naar man fra Grenaa rejser til Sønderherred, kommer man nu kun over en Bro, men tidligere over 3 Broer. Aaen delte sig nemlig tæt syd for Byen i tre Grene, hvoraf nogle mener, at Byen har faaet sit Navn, som bør skrives Grenaa; andre holder for, at Aaen i ældgamle Tider har været kaldt Grind-Aa af det gamle, danske Ord Grind, c : et Led, et Tralværk, Skranke, eftersom Aaen saaledes deler sig, og man finder i Edda, at et af de Navne, de gamle har givet Aaen, Grind Jorder, crasterro cancelliterro, Jordens Grind eller de Aabninger, Vandet havde at løbe ud igennem, har givet Byen Navn. Navnet skrives ellers i gamle Dokumenter paa mange Maader: *Grinogh, Grindugh, Grinduk, Grindow, Grindaa, Grindu, Grindue, Grinow, Gryndhe, Grindne* og *Grinne*, og i et Dokument af 1441 kaldes den Kronens Købstad Grindo. 1441 blev Broen forlenet bort „til at holdes vedlige af Brokorn og anden Indkomst, som dertil af Herrederne er lagt“. Saaledes fik Peder Ingvorson 1539 af Kong Kristian III Brev „ad gratiam paa Grind Broff og den Rente deraf ganger“, og 1550 fik Clement Slotsskriver paa Kallø Brev paa Kronens Bro, „Grindne Bro,

og at oppebære Brokorn og andet, der tilligger". Byens Vaaben er en lang Bro over et Vandløb, hvorover er anbragt en Stjerne og en Halvmaane.

Naar og af hvem, Byen er anlagt, vides ikke; men gammel er den og nævnes allerede 1262. Dens første Privilegier kender man ikke; men 1445 har Kong Kristoffer af Bayern for Borgernes Troskab imod Kongen og Riget givet dem Toldfrihed paa Skanør og Falsterbo med videre. Kong Kristian I. har 1460 fæstnet Byens forrige Privilegier. Kong Hans ligeledes 1483 confirmeret Privilegierne. Samme Konge har i Aaret 1505 givet dem den Frihed, „at ingen paa 2 Miles Afstand fra Byen maatte handle med Bonden uden Borgerne i Grenaa, og at de, som bor omkring Byen og bruger dens Havn, skal give 4 Skilling af hvert Skib, som bærer 10 Læster eller mere, 2 Skilling af hver Skude og 1 Skilling af hver Baad, og at ingen maa dele og forfølge Borgerne uden til deres Byting med Loven“. Byens Privilegier er confirmerede af Kristian II. 1515, af Kong Frederik I. 1524 og af Kong Kristian III. 1546. Af denne Konge fik Grenaa Borgere 1547 Brev paa Afholdelse af Torvedag i deres By hver Lørdag. Ligesaa fik de 1652 Bevilling til at oppebære 2 Skilling af hver indenlandsk Skib og Skude, som kommer løbende ind for Grenaa By, alt for at holde Havnen og Skibsbroen vedlige. 1560 fik Grenaa Købstad af Kong Frederik II. Beskærmelsesbrev og Stadfæstelse paa sine Privilegier. 1595 frigav Kong Kristian IV. Byens Borgere indtil videre for „Byskat og Bøsseskytter og Baadsmænd at holde“. Samme Konge har 1598 stadfæstet Byens Privilegier, og 1601 bevilget, at Mikaels Marked, som før holdtes i Thorsager, for Fremtiden skulde holdes i Grenaa. Endvidere 1627 fritaget Indvaanerne, „som Skade i Ildebranden lidt have“, for Skat og Told i 5 Aar, paa det at Byen igen desbedre kunde blive opbyggt. Endelig har Kristian IV. forordnet, at der hver Mandag skal holdes en Torvedag i Byen for at forøge Bøndernes Tilførsel. Kong Frederik III. har 1648 stadfæstet Byens Privilegier, og Kong Kristian V. har 1667 confirmeret de forrige Kongers Privilegier, „forsaavidt de ikke mod Kongl. Majestæts Jura Majestatis Absolutum Dominium Souverainitet og Arverettighed befindes at stride“. Ved Reskript af 8. Maj 1680 har samme Konge bevilget, at Grenaa Bys Accise skal anvendes til Havnens Reparation.

Der findes intet optegnet om Byens Skæbne i ældre Tider: men i Aaret 1627 afbrændte de kejserlige Horder denne By tillige med mange andre. Nogen Tid derefter, da Kirken igen

var opbygget, og Gammel Sogns Kirke, som laa vest for Byen, nedbrudt, blev Gammel Sogns Beboere af de trede smaa Landsbyer, Aastrup, Bredstrup og Dolmer, lagt til Grenaa Kirke. Aar 1644, da de svenske havde Landet inde, led Byen ogsaa meget. 1713 fik Grenaa 130 svenske Fanger i Indkvartering.

Byen havde allerede dengang smukke Gaarde og Huse opbyggede siden sidste Ildebrand, deraf 7 to Etager høje. Der var ialt 87 Gaarde og 69 Huse, som alle var brandassurerede. Der var ved den Tid kun to reelle Gader i Byen, Store og Lille Kongensgade samt nogle Gyder og Tværgader, nemlig Adelgade, Kannikegade, Østergade, Nørregade og Mogensgade og 4 Porte, hvoraf Aastrup- og Bredstrupporte benyttedes som Markedspladser. Indbyggerne bestod af 192 Familier, deraf 110 Borgerfamilier, som dels levede af Købmandsskab, dels af Avlsbrug, Skibsfart og Ølhandel. Der var 40 Haandværkere; de øvrige var Kirkebetjente, Øvrigheds personer og Bestillingsmænd, og nogle, som levede af deres Renter eller Pension, ialt henved 600 Mennesker over 12 Aar.

Byen har gode Marker til Vaar- og Vintersæd og god Fædrift. Købmænd og andre Borgere havde noget Landbrug ved Siden af deres Forretning. Tienden blev delt imellem Præsten og Kirken. Paa den østlige Side af Kolindsund har Byen gode Enge til Højbjergning, Overdrift og Tørveskær, men har mistet sin Ret til Fædrift paa Brohede og et Stykke Jord sønden for Byen, som Herregaarden Hessel har taget i Brug.

Sejladsen til Grenaa falder meget besværlig paa Grund af den aabne Rhed og den forfaldne Havn. Byen havde i forrige Tider 18 Fartøjer fra 6 til 17 Læster, som gik til København med Brænde, Korn og Fedevarer, og ligesaa til Norge med Korn, Malt og Fedevarer og fragtede Jern og Trælast tilbage. Byens bedste Næring var Salg af Øl og Brændevin, Maltgørieri, grove Varer og anden Smaahandel med Landmændene. 1746 gik herfra 865 Tdr. Byg, 348 Tdr. Boghvede, 1386 Tdr. Malt, 1180 Tdr. Rug og 14 Tdr. Flæsk a 20 Lpd.

Nu ser Grenaa anderledes ud, idet den i de senere Aar har udvidet sig meget stærkt. Foruden de før nævnte Gader findes „Grønland“, en hel nordlig Bydel, som er opstaaet i de senere Aar. Ligeledes har Byen udviklet sig mod øst, hvor Forlængelsen af Østergade, Rosensgade, Nygade, Bredstrupvej, Korsgade og Bredgade bærer Vidnesbyrd om Byens Trivsel i de senere Aar.

Af offentlige Bygninger har Grenaa foruden Kirken og Skolen 2 Sygehuse, 1 Slagtehus, 2 Jernbanestationer, 1 Post-

hus, 1 Raadhus, 1 Brandstation og 1 Toldkammer samt ved Havnen en Toldbod og en Havnefogedbolig.

Det kan vistnok med Rette siges, at blandt vore driftige Købstæder staaer Grenaa i første Række. Naar man staaer ved Sønder Mølle og har Byen liggende for sig i hele sin Udstrækning, faar man hurtig Øje paa de mange Nybygninger, som er et Tegn paa Byens Udvikling i de senere Aar.

For godt en Snes Aar siden var Vejen til Havnen ikke stærkt benyttet. Langs den laa hist og her et lille forblæst Hus, der havde forvildet sig ud mellem Klitterne. Nu er Havnevejen bebygget i hele sin Længde. Den løber langs Fabriker, Beboelseshuse, Slagteri, Gasværk etc. Havnen er forbedret, og for Øjeblikket ligger der hos Byraadet Tegninger til en stor Udvidelse. Naar den er sat i Stand, vil Grenaa Havn være langt den største Fiskerihavn paa Jyllands Østkyst.

Mod vest strækker det udtørrede Kolindsund sig flere Mil ind i Landet. Denne Udtørring har haft stor Betydning for Grenaa. Byen fik derved tilført et stort, fortrinligt Opland. Den Søbund, som Tiderne igennem havde ligget uberørt, er nu i Stand til uden Gødningstilførsel Aar efter Aar at give store Afgrøder. Uden om Byen mod vest og syd er der et nydeligt Anlæg, væsentlig fremstaaet ved Konsul Mommers Initiativ.

Fra Sønder Mølle mod syd og øst strakte sig tidligere den store Fuglsang Hede, der ud mod Havet endte i en lang Klitrække med den herligste Forstrand. Nu er Lyngheden indskrænket til det halve Omraade. Godsejer Lichtenberg til Hessel har her udført et stort Plantningsarbejde; men Klitten modstaaer Kulturen, paa den vokser kun Marehalm.

Naar Grenaa faar en anden Forbindelse, ved at Havnen hlvir udvidet, har Byen, nu da Grenaa—Gjerrild—Ryombanen er aabnet, Udsigt til yderligere stor Fremgang. Den trykkes ikke af store Byers Nærhed; der er 7—8 Mil til Randers og Aarhus, og Oplandet er godt baade til Lands og til Vands, saa der er de bedste Udsigter for Fremtiden.

BYENS STYRELSE

Som i andre Byer afløste Byraadet i Januar 1869 den hidtidige Kommunalbestyrelse, men med omtrent de samme Medlemmer som tidligere, og Byraadet bestod dengang af en Borgmester og 6 valgte Medlemmer.

Siden da har Grenaa haft følgende Borgmestre:

G. Nyborg	fra 1852—76
Christoffer Krabbe	- 1876—83
Knud Arnt Larsen	- 1883—84
Brendstrup	- 1884—95
Carl Edv. Rothe	- 1895—1913
Johannes Vogelius	- 1913—

Af mere bekendte Byraadsmedlemmer i de første Aar efter 1869 og indtil 1880 kan nævnes: Konsul N. L. Kock, som foruden sin Korn- og Produkthandel drev et Brændevinsbrænderi paa Lillegade, Manufakturhandler R. W. Starck, som senere blev Kæmner, Skrædermester A. Lyngby, senere Vejer og Maaler, og Førstelærer H. Reventlow. Lige indtil Aarhundredets Slutning valgtes Byraadsmedlemmerne udelukkende af de bedrestillede Handelsfolk og Haandværkere.

I samme Tidsrum blev der foretaget omfattende Arbejder til Byens Fremme; heraf kommer i første Række Forarbejderne for Tilvejebringelsen af en bedre Havn, Bygningen af et nyt Arresthus og et nyt Fattighus, hvilke Foretagender først naaede deres Fuldendelse 1879. Ligeledes blev i samme Tidsrum Jernbanen fra Randers til Grenaa anlagt, hvortil Byen tegnede Aktier til et Beløb af 200,000 Kr. og optog i den Anledning store Laan. Senere kom Anlægget af Havnesporet til, allesammen Foretagender, der kostede store Summer set med Datidens Øjne.

I 1862 foreslog Amtet Opførelsen af et Sygehus for Byen og nærmeste Omegn. Byraadet fandt ikke et saadant paakrævet, da der i det ny Fattighus skulde indrettes et Sygeværrelse, og det maatte være tilstrækkeligt, saa meget mere som syge Folk helst vilde ligge hjemme; endog 1876 indtog Byraadet det samme Standpunkt, ja endog 1887 nægtede Byraadet at leje et Lokale til epidemiske Sygdomme; men den 16. November 1887 henstillede Amtet til Byraadet at udnævne Delegerede til at forhandle om Tilvejebringelsen af et Epidemihus med Receptionlokale for Kolerapatienter. Aaret efter i Maj Maaned indstillede Amtets og Byraadets Delegerede, at et Epidemihus burde opføres her, hvilken Henstilling Byraadet tog til Følge med den Motivering, at der ikke var Anledning til at bygge til et større Antal Senge. Endelig blev det nuværende Epidemihus bygget 1889.

1881 den 5. Marts modtog Byraadet en Skrivelse fra Ingeniør Englisch, der forespørger, om Byraadet ønsker at slutte

Kontrakt med „Det skandinaviske Gaskompagni“ om Købstadens Forsyning med Gas; men Byraadet stillede Sagen i Bero. Først i 1890 den 8. Maj foreslog Prokurator Nees Nedsættelsen af et Udvalg til Forberedelsen af et Gas- og Vandværksanlæg; men atter stilledes Sagen i Bero. Endelig 1897 den 2. December aabnedes baade Gas- og Vandværket her i Byen med nuværende Gasværksbestyrer Bostrup som Leder.

I 1899 blev Tanken om et Sygehus for Grenaa og Omegn taget op til fornyet Drøftelse, og et Areal blev afstaaet til Grund for samme, saaledes at Amtet derfor betalte 1000 Kr. Aaret efter blev Sygehuset bygget. Nu for Tiden viser dette Sygehus sig at være alt for lille, hvorfor et nyt vil blive bygget paa Pladsen norden for den gamle Plantage.

1901 fik Byen rejst en ny og tidssvarende Brandstation med Allarmeringsapparater til Brandsvendene. Ligeledes er der gjort meget og ofret store Summer paa Brolægning i Gaderne, som under Brolægger Ratjes Ledelse for Størstedelen er bleven om- lagt, ligesom ogsaa Kloakerne er delvis fornyet og forbedret.

Det nuværende Byraad bestaar af Borgmester Vogelius som Formand, Kulhandler Karl Petersen, Avlsbruger P. Pedersen Damgaard, Malermester Jens Udsen, Journalist Josiassen, Uhr- mager Sørensen, Uddeler Kirk, Former Rasmussen og Fruerne Dyekjær og Jensen.

GRENAA HAVN

I Pontoppidans danske Atlas findes følgende Beskrivelse af Grenaa Havn:

„Havnen ligger omtrent en Fjerdingsvej fra Byen og for- bunden dermed ved en chausseret Vej, ved hvis nordre Side er anlagt en Spadseresti, og paa begge Sider af Vejen er et kort Stykke fra Byen anlagt en Allé af unge Træer. Ved Havne- vejen ligger 10 smaa Huse, hvoriblandt Toldboden, temmelig nær ved Havnen. De hører dels til Grenaa og dels til Bred- strup. Ved selve Havnen ligger 20 Steder, hvoriblandt 2—3 store Pakhuse, der ejes af Købmænd i Byen. De øvrige beboes af Skippere, Fiskere og Lodserne. Desuden er der to Bevær- tningssteder.

Havnens Dybde er 7', og den kan rumme ca. 50 Skibe. Den har i det forløbne Aar lidt meget under Storme. Molerne er paa flere Steder bleven gennembrudt, og i dens sydlige Del af det ydre Bassin er nu næppe 1 Fod Vand.

Aaens Udløb var indtil for faa Aar siden gennem Havnen, ved hvis østlige Ende var bygget en Bro, forsynet med en Sluse, men da blev Aaen ved en Kanal ledet sønden om Havnen. Paa den af denne Kanal og Havnen dannede Halvøen er der en Bedding, som rigtignok er meget ubetydelig. Desuden fandtes her i flere Aar en Keglebaane, som for 10 Aar siden er nedlagt. Paa den til Halvøen hørende søndre Mole af Havnen findes et Badehus. Fugle- og Skiveskydning bliver ogsaa i Almindelighed afholdt her. Ved en smal Bro, som kun er passabel for Fodgængere, staar Halvøen i Forbindelse med Hessel Hede.

Havnen har sandsynligvis i ældre Tider ligget noget nærmere Byen, hvorpaa et Pæleværk langs med Aaen tyder. Det

nuværende ydre Bassin er anlagt i den senere Tid. Den gamle Havn har formodentlig strakt sig derfra, hvor det indre Bassin udmunder indtil omtrent lige ud for Toldboden, hvor Pæleværket langs Aaen ophører.

Ved Opmudring i Havnen for en Snes Aar siden stødte man paa en stor Sten og nedrammede Pæle, der var anbragt tværs over det indre Bassin aabenbart i den Hensigt at spærre Havnen, og det lader sig da formode, at denne Havn var blandt dem, som Dronning Margrethe lod spærre for Rigets Fjender".

Strandinger har før været temmelig almindelige her paa Kysten, og man ser paa begge Sider af Havnen under Ebbe talrige Levninger af Vrag. Et af disse Strandingsstiftælde har Steen Steensen Blicher besunget i efterfølgende Sang om Søren Kanne, som boede lidt sønden for Havnen:

Der blæste en Storm udi Kattegat,
de Bølger de ginge saa høje,
saa mangen stolt Sømand den samme Nat
for sidste Gang lukked sit Øje.

En liden Skude var deriblandt,
fra Hornbæk monne den komme,
Ret aldrig mere til Havn den vandt,
fordi at dens Tid nu var omme.

Den Skude blev ført af en Sømand god
af dem, der ej plejer at ryste;
thi først sig beviser det danske Mod,
naar Døden begynder at kryste.

Han kæmped indtil han omsider drev
for Stormen et værgeløst Bytte.
Mod Dagningen stødte han mod et Rev
med sin faldefærdige Hytte.

Han haver kun med sig en liden Dreng,
i stærken Arm han ham griber:
Her bliver nok redt os saa kold en Seng,
det hjælper slet ikke, du piber.

De Bølger de bryder med stor Allarm,
og Skibet det krænger og knager;
dog holder han Drengen i venstre Arm,
med højre i Vandet han tager.

Han sér sig saa langelig ind imod Land,
imellem var dyben Rende.
Vi kan ikke naa den velsignede Strand,
hvis Hjælp os ej Himlen vil sende.

Da kom der en Bonde til samme Sted,
hædte saamænd Søren Kanne;
han siger til Fa'ren, som ogsaa var med:
„Det Skib er nok nærved at strande!“

Saa springer han til sine Heste to,
de stode just tøjret paa Brinken;
han giver sig ikke ret længe Ro,
før han bliver færdig med Rinken.

Den gamle ham huer det ikke ret vel,
han hvøvter med Haanden: „Hej, Søren,
du drukner jo Øgene og dig selv;
det Skib er desuden forloren“.

Men Søren sprang op paa den nærmer Hest
og kasted et Øje til Fa'ren:
„Ifald jeg derude skal faa min Rest,
lad se at du sørger for Karen“.

Saa hug han sit Hors med sin Træskohæl
og lod hende springe i Vandet;
den anden han dasked' med Tøjerpæl,
saa maatte de begge fra Landet.

Men da han sig havde i Dybet sænkt
alt ud i de fraadende Strømme,
ej skulde da noget Menneske tænkt
han kunde til Vraget svømme.

Jo, jo! Se, der sidder han nok saa rank,
han synes paa Bølgen at ride,
men der kommer Ører og Hoved og Mank,
nu er han ved Skipperens Side.

„Hej, Landsmand! sid op nu, hvis du vil med,
og hold saa din Dreng ved hans Trøje“.
Han sidder der alt og igen nu afsted,
det var noget andet end pløje.

De Bølger de brusede over dem brat,
de tvende holdt fast ved hinanden;
men se nu, nu har de jo Landet fat,
og frelste de springer paa Stranden.

Der kasted' sig alle de trende paa Knæ
og takked' vor Herre for Livet.
„Men kom“, siger Søren, „med mig nu i Læ,
se, hisset, nu splintres jo Skibet“.

Men Drengen han skjælv som i Blæsten et Siv,
og Skipperen slang sine Arme:
„Hvad skal vi nu give dig for vort Liv?“
„Følg med mig og faa Jer lidt Varme!“

Han plejed' den Sømand med samt hans Pog
det baade af Potte og Pande,
og det var al den Betaling, han tog,
den fattige Mand Søren Kanne.

Saa skulde dog alle I danske Mænd
af Hjertet elske hiananden,
i Faren og Døden give sig hen
den ene med Lyst for den anden.

Saa skulle I fast staa hverandre bi,
I pløje nu Jord eller Bølge;
men mindst dog paa Kampens den blodige Sti
skal én bag den anden sig dølge.

Og Fynbo og Jyde og Sjællandsfa'r
til et Hus vi alle jo høre.
Gud Fader os alle i Troskab bevar,
og alle til Enighed føre.

I 8 Aar fra 1868 til 1876 var Havnens Udvidelse et stadigt Emne paa Dagsordenen for Grenaa Byraads Forhandlinger, og først den 13. Marts 1876 kunde Arbejdet udbydes i Entreprice. Arbejdet blev da givet til d'Hr. Entreprenører M. Andersen og J. Ottesen, Carl Jensen og Chresten Olsen og forskellige Sten-fiskere. Først 1879 var Havneudvidelsen fuldendt og har nu 12 Fods Dybde ved Indsejlingen og 14 Fod i selve Havnen,

hvorfor ret store Skibe kan lægge til ved Bolværket. To Gange om Ugen lægger et Dampskib til i Grenaa Hayn, og derved kommer Grenaa i direkte Forbindelse med København ad Søvejen.

Beboerne ved Grenaa Havn hører for Størstedelen under Grenaa Kommune og er saa talrige, at de kan besætte en Plads

i Grenaa Byraad. Deres Byraadsmedlem er for Tiden for henværende Uddeler ved den derværende Brugsforening Kbm. Kirk. Havnen har tre offentlige Bygninger, nemlig Toldboden, Havnefogedboligen og Skolen. Siden Havnen blev

udvidet, og den gamle Havn nu alene benyttes som Fiskerihavn, har Fiskeriet taget et betydeligt Opsving, og flere Fiskeeksportører og Fiskehandlere har nedsat sig der. Det er et ret imponerende Syn, at se de mange Fiskefartøjer, de saakaldte „Hajer“, ligge Side om Side i Halvhundredevis i den gamle Havn.

Der findes nu ikke saa faa større Bygninger ved Havnen, hvoriblandt Badehotellet indtager den første Plads. Det blev for fire Aar siden opført af Ak-

tieselskabet „Badehotellet ved Grenaa Strand“ og er en meget smuk Bygning, opført efter Tegninger af Arkitekt Thoft i Grenaa. Det har vist sig, at Hotellet var stærkt paakrævet, idet det hver Sommer har været besøgt af flere Badegæster, end det kunde rumme baade fra Ind- og Udland.

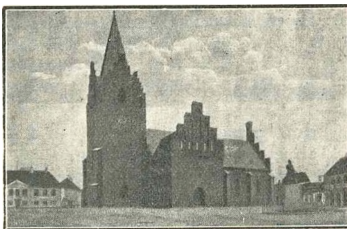
Til Havnebeboernes Bekvommeligheder findes foruden et Afholdshjem og et Sømandshjem to Restaurationer.

KIRKEN

Grenaa har tidligere haft to Kirker, Sct. Pederskirken, som laa midt i Byen, og Gammel Kirke vest for samme. De historiske Efterretninger, man finder opbevaret angaaende Gammel Kirke, er yderst sparsomme. Den har rimeligvis været den ældste Kirke i Byen, hvad der ogsaa ligger i Benævnelsen, som maa være opstaaet derved, at Sognet ved Opførelsen af en ny Kirke er bleven delt. Den ældste Kirke er da bleven kaldt Gammel Kirke og Sognet Gammel Sogn.

Sct. Pederskirken nedbrændte 1627 tilligemed hele den østlige Side af Byen. Hvorledes dens Udseende har været, ved man ikke, men den har ligget paa samme Sted som den nuværende midt i

Byen paa den senere nedlagte Kirkegaard, der indtog det nuværende Torv, hvor to gamle og store Kastanje-træer markerer den fordums sydlige Indgang til Kirkegaarden. Den synes ogsaa at være

bleven fuldstændig ødelagt; thi der findes næsten intet Mindesmærke, Indskrift eller andet lignende, der med Sikkerhed kan angives at hidrøre herfra, saa at vel neppe andet end de øde Mure er blevet tilbage.

Straks efter Branden blev Kirken genopført, og det maa antages, at Gammel Kirke er bleven nedreven samtidig hermed for at afgive Materiale dertil, da det jo maa have været af Vigtighed for Byen saa hurtigt som muligt at faa sin Kirke genopført, og da Penge og Materiale ikke let kunde skaffes til Veje under de nærværende krigerske Forhold, og Gammel Kirke desuden som Annekskirke og meget ufordelagtigt beliggende var temmelig overflødig, har man ikke taget i Betænkning at rive den ned og benytte Materialet andetsteds. Omtrent 1630 kan man saa vel antage, at Arbejdet ved Byens Kirke har været fuldendt, og at den regelmæssige Gudstjeneste igen er begyndt. Senere har den været underkastet mange Forandringer og Reparationer, hvad dens Ydre tydeligt viser, og hvorved den just

ikke har vundet i Skønhed, især da man ikke har taget Hensyn hverken til Symetri eller Smag. Nogen bestemt Bygningsstil kan man ikke tillægge den; den ene Taarn gavl er opført i Renaissancestil, den anden i gothisk, og i Enkelthederne er Stilen vekslende. Den er altsaa i det Hele taget temmelig uregelmæssig og det saavel i det indre som i det ydre, men er ikke desto mindre ret hyggelig og tog sig storartet ud især mod syd, hvor Vaabenhuset og Taarnfacaden var i Renaissancestil.

Nu er den gothiske Stil saavidt gennemført efter en stor Restauration.

Dens Form ses af vedstaaende Billede. Den er paa almindelig Vis beliggende i øst og vest. Den bestaar af Taarn (mod v.), den egentlige Kirke og en Tilbygning i nord langs hele sin Længde samt Vaabenhuset mod syd. Dette benyttedes tidligere som Materialkammer. Dens udvendige Længde er, Taarnet fra-regnet, 90' og dens Bredde 32'. Kirken har solide Mure, der hviler paa en Grund af hugne Kampsten og er opført af store, røde Mursten og saaledes, at hver Mur egentlig bestaar af to parallelle Enstensmure, hvis Melletrum er udfyldt med Flint- og Kampstensmure sammenbundne med Kalk.

Taarnet og den egentlige Kirkebygning er forsynet med skraa Blytage, medens Vaabenhuset og Tilbygningen mod nord kun er teglhængte. Kirken havde oprindelig intet Spir, men to Fløje. Paa Taarnfløjen var udhugget: C7 1789 med en Krone over, og paa Kirkefløjen stod: 1769.

Udvendig er Kirken kun meget sparsomt udstyret, og enkelte Kridstensblokke med udhuggede Dekorationer temmelig uregelmæssigt anbragte er de eneste Zirater, som her pryder den.

Hovedindgangen er i vest gennem Taarnet. Foruden den er der tvende andre, en gennem Vaabenhuset og en gennem Sakristiet.

Højkirken har 4 spidsbuede Korshvælvinger, Højden til Buen er 7', til Toppunktet 27'. Desuden er der en Hvælving i Vaabenhuset, en i Taarnet og en i Sakristiet. Sakristiet indtager den østlige Del af den omtalte Tilbygning mod nord, der desuden bestaar af 3 andre Rum. De er ikke hvælvede, men kun forsynet med Bræddeloft og synes at være af yngre Oprindelse end den øvrige Del af Kirken.

Gennem Indgangen i Taarnrummet træder man først ind i et Forværelse opført af Panelværk, der har en Dør paa hver Side, hvoraf den mod nord fører til Orglet, og foran er de to Fløjdøre indtil Skibet, hvor en Gang adskiller de to Stolerækker,

der tillige overskæres af en Tværgang lige for Vaabenhuset. Paa den nordre Side er der 20 Stole, paa søndre 19, desuden en lukket Stol paa hver Side. Paa enkelte af Stolene er der udskaaet Inskriptioner og Zirater, og paa alle Stolene var tidligere malet forskellige Bibelsprog, Inskriptioner og Vaabenmærker, der nu desværre alle er overstrøgne.

Orglet er anbragt i den vestlige Ende af Skibet over Indgangen fra Taarnet. Det er bygget 1842 af Orgelbygger Demant og bestaar af 10 Stemmer. Det forrige Orgel var fra 1760, skænket af Sognepræsten Johan Risom, Byfogden N. E. Behr og nogle af Borgerne.

I Midtergangen hænger tre Malmlysekroner, hvoraf den midterste er ret anselig og har 20 Arme anbragt i to Rækker omkring en hul Malmkugle. Øverst paa denne ses en Ridder med draget Sværd ridende over Halsen paa en flakt Ørn, og paa Kuglen findes følgende Indskrift:

„Til Guds Husses Nøte och Prydelse er denne Lirse
„Krone omstøbt og giort paa Kierkens Bekostning
„Ano 1697, da Kierken var under Inspektion af Sogne-
„præsten udi Grenaa, Hr. Ove Broch, och Kgl. Mayts.
„Byfoged, Knud Henrik Blichfeldt, samt Kierkeværgen
„Søren Davidson Borger.

Hver af de to andre Lysekroner har 16 Arme ligeledes ordnede i to Rækker omkring en hul Malmkugle og hver med sin Indskrift.

Prædikestolen er anbragt paa den søndre Væg foran et af Vinduerne i den mellemste af Skibets Hvælvinger, er af Billedskærerarbejde i Træ og smukt malet og forgyldt. Den er femsided, saa at dens Gennemsnit danner det halve af en regulær Ottokant, og paa hver af Siderne er udskaaet et bibelsk Billede med et dertil passende Bibelsprog under. Paa Kanten, der er belagt med rødt Fløjl, stod et Timeglas, og under Himlen hænger en Due. Den er forfærdiget 1659.

Under Kirkens østlige Hvælving er Koret, der indtager Størstedelen af en Firkant 18' i Længden, 33' i Bredden, og er to Trin hævet over Kirkegulvet. Her findes Døbefonten, og i hvert af de to Hjørner findes en lukket Stol, maaske Skriftestole.

Altartavlen er smukt udstyret, udskaaet i Træ, malet og forgyldt og af en ret anselig Størrelse. Den er prydet med et Maleri, der forestiller Kristi Korsfæstelse, og ovenover dette et andet forestillende Himmelfarten. Øverst oppe ses Christian

den Fjertes Navnetræk C4, og herunder R. F. P., Forbogstaverne til denne Konges Valgsprog: Reguusse Firmat Pietas.

Alterbordet er temmelig simpelt og har et Alterklæde af rødt Fløjl samt Alterstager af Malm.

Udenom den ophøjede Alterfod er et Gitterværk af Jern, og uden om dette er Knæfaldet, der er overtrukket med rødt Fløjl.

Kalken er af Sølv, indvendig forgyldt og vejer 41 Lod. Paa 6 firkantede Plader anbragte paa en Runding noget ovenfor Foden læses: J H E S U S. En lille Kalk, der bruges ved Huscommunion, har følgende Indskrift:

„Denne - Kalk - er - skænket - og - gifuet - til -
„Grindo - Kierch - af - Laffres - Rasmus - och - Ka-
„ren - Soffrens - Datter - Ano - 1585 - i - Grindo -
„Mølle - boendes - dennom - och - dieris - Forlover -
„och - Efterkommer - til - evige - Hovkommelse“.

Sølvkanden vejer 68 Lod, og paa Bundens underste Side staar: Margrethe Sophie Weinigell 1790. Disken af Sølv vejer 9 $\frac{1}{2}$ Lod. Messehaglen er af rødt Silkefløjl med et Kors af brede, ægte Guldgaloner og bekostet 1851.

Døbefonten har sin Plads i Nærheden af Alteret tæt ved Indgangen til Sakristiet. Den var af Træ med et Lag af Gibs. Paa Laaget hviler en Engel bærende en Guirlande. Bækkenet er af Messing med drevne Zirater uden nogen Betydning.

Sakristiet indtager den østlige Del af den nordre Tilbygning, det er hvælvet og forsynet med Bræddegulv og har en egen Indgang fra Torvet. Kirkens hellige Kar opbevares her i et gammelt, ret mærkværdigt Egeskab, der formodentlig er en af de faa Levninger fra den gamle Kirke eller fra Gammel Sogns nedlagte Kirke. Det er temmelig stort og bestaar af to Dele, den ene over den anden. Den nederste Del har to Døre forsynede med svære Hængsler og Laase, ligesaa den øverste, der er smallere og kun har en Dør. Indenfor denne er en Slags Gitterværk af Jern med Zinkzirater forestillende Blomster og under disse J. N. R. J.

Taarnuhret er indsat 1855. Det er fabrikeret af Uhrmager Funch i København og kostede 1600 Rdlr. = 3200 Kr. Paa hver af de tre Sider mod S., V. og N. er anbragt en Uhrskive, derimod er der ingen mod Ø., hvor Tagkammen af den egentlige Kirkebygning gaar lige til Taarngesimsen.

Taarnet gemmer tre Klokker med en sjælden smuk Klang,

støbte i Aaret 1648 af Klokkestøber Claus Wandam, og paa hver af dem findes følgende Indskrift:

Durch das feuer bin ich geschlossen,
Claus Wandam hat mich gegossen.

Kirken har tidligere været langt smukkere end nu og mere luksuriøst udstyret. Den har fra den katolske Tid haft forskellige Mindesmærker og Kostbarheder, som senere er bortkommen dels ved Ildebrand og dels paa anden Maade. I de hvidtede Hvelvinger har man under Kalken opdaget Frescomalerier.

Efter den sidste Restauration, hvorved Kirken blev forsynet med Spir, blev Taarnets Sydside ogsaa bygget i gothisk Stil, hvad der har givet hele Kirken et mere ensartet Præg.

SKOLEVÆSENET

Skoleaaret 1912—13 var et Mærkeaar i Grenaa Skolevæsens Historie, thi da omsluttedes Rammerne om den ny Skoleordning, for hvilken der har været arbejdet i mange Aar. Fredag den 16. August indviedes nemlig:

1. En ny Skolebygning ved Skolekomplekset i Vestergade.
2. En Skolebygning til Grundskolen ved Havnen.

Tilstede ved Indvielsen var Skoledirektionens Medlemmer, Skolekommissionen, Byraadet, Lærere og Lærerinder, mange Forældre og andre Skoleinteresserede.

Borgmester Rothe, Provst Nørregaard og Overlærer Juul talte ved Indvielsesfesten i begge Skoler.

Om Skolebygningerne hørtes kun Lovord. Man var enige om, at der var bygget gode, lyse Lokaler for Skoleungdommen.

Grenaa Skolevæsens Udvikling gennem det sidste Hundrede Aar er ret interessant.

1812 havde Grenaa og Gammel Sogn en Lærer, der tillige var Kordegn. Han havde forøvrigt Forpligtelser til at holde Hjælper.

1816 udskiltes Gl. Sogn, og nu havde Grenaa i de to følgende Aar en Enelærer (Kordegn).

1818 ansattes en Kateket (Førstelærer) samt en Andenlærer (Kordegn), og samme Aar indviedes Skolen paa Torvet (Bygningen solgtes 1849).

1848 ansattes en 3. Lærer, og Aaret efter toges den ældste Skolebygning i Vestergade i Brug (Bygningen er nu indrettet til Boliger).

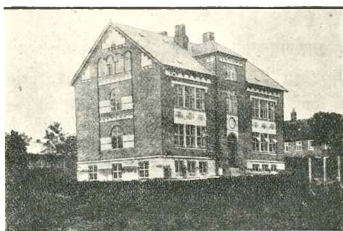
1868 ansattes en 4. Lærer, og Aaret forud var Skole II i Vestergade indviet (den nuværende ældste Del af Skolen).

1876 ansattes to Lærerinder (5. og 6. Lærer).

1885 ansattes en Hjælperlærerinde med faa Timer.

1887 ansattes 2 Lærere (7. og 8. Lærer) og i Slutningen af dette Aar indviedes Skole III i Vestergade (den nærmest Asylet).

Denne Ordning varede i 20 Aar. Lokalerne var imidlertid faa. Skolelovene af 1899 og 1904 paalagde os flere Undervisningstimer, og der fordredes Gymnastik for Piger. En Udvidelse var paatrængende nødvendig, og Skolekommissionen stillede derfor Forslag om at indrette den gamle Gymnastiksal til Lokaler, bygge en ny Sal og ansætte to Lærere. Saa kom den

Realskolen.

ny Tanke frem om at overtage den private Realskole. Efter langvarige Forhandlinger, der endnu staar i frisk Minde, vedtoges det at foretage Udvidelsen af Folkeskolen og oprette en Mellem- og Realskole fra Midten af August 1908.

1908 ansattes 5

Lærere og 4 Lærer-

inder, hvorefter der ialt virkede 18 Lærere og Lærerinder ved Skolevæsenet. Folkeskolen har siden haft 7 Drengeskoler og 7 Pige-skoler samt som en Paralelklasse. Mellem- og Realskolen 4 Mellem-skoleklasser og 1 Realklasse.

1908 toges de af den private Realskole tidligere benyttede Lokaler i Brug for Mellem- og Realskolen.

1912 udnævntes en Lærerinde til Havnens Forskole, og samme Aar overtog Skolen den ny Bygning for Børneskolen ved Havnen samt den ny Bygning til Mellem- og Realskolen.

Indtil Sommerferien 1908 havde Grenaa kommunale Skolevæsen 8 Lokaler og 1 Gymnastiksal, 8 Lærere og 1 Timelærerinde med ca. halvt Timetal, 12 Klasser og 300 ugentlige Undervisningstimer.

Nu har Skolen 20 Lokaler, 1 Gymnastiksal, 1 Sangsal, 1 Værelse indrettet til Undervisning i Fysik og Naturhistorie, Kælderkloaker, hvor Sløjd og Skolekøkken kan henlægges, samt flere

Bekvemmeligheder, endvidere 19 Lærere, 22 Klasser og 650 ugentlige Undervisningstimer.

Denne Udvikling er ret betegnende. Lokaler, Lærerpersonale, Klassetal, ugentlig Timetal m. m. er i de sidste 5 Aar undergaaet større Forandringer end i de foregaaende 100 Aar.

De Mænd, som har gennemført denne Ordning, har skabt et moderne Skolevæsen. Og saa kan de sige med Sandhed: Da vi af forskellige Grunde ønskede en kommunal Mellem- og Realskole, naaede vi dette uden at træde Folkeskolen for nær. Denne Skoleafdeling er løftet, Skolebudgettet er ikke direkte bleven tyngt af Mellem- og Realskolen, da der tages Skolepenge af Bemidlede. Men selvfølgelig koster et tidssvarende Skolevæsen mange Penge. Nu har Skolen 25 Klasser og 21 Lærere og Lærerinder. Overlæreren er J. P. Juul, Translatør i Engelsk.

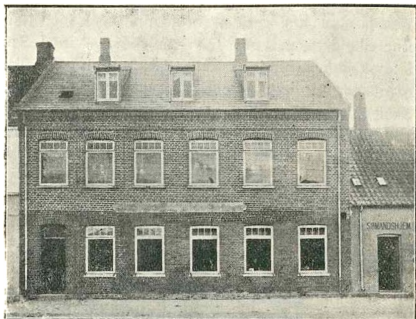
GRENAA FISKESKIPPERSKOLE

Sønæringsloven af 1892 stillede intet Eksamenskrav for Førere af Fiskefartøjer i Vesterhavet og Østersøen, men kun for Sejlads paa Island og Færøerne, og det var som Følge deraf kun ganske faa Fiskere, der søgte Navigationsskolerne for at tage Fiskeskippereksamen. En væsentlig Aarsag var vel ogsaa, at Navigationsskolerne nærmest var lagt ved Søfartsbyerne og ikke ved de store Fiskepladser, hvorved et Kursus blev ret dyrt og tillige unødigt lang, da disse Skoler jo var lagt an paa Styrmandseksamen, og derfor ikke havde specielle Lærerkrafter til de smaa Eksamener. Folkehøjskolerne blev kun sjældent benyttede af de unge Fiskere, og Oplysningen stod derfor ikke særlig højt blandt Fiskerbefolkningen, saa meget mindre som jo saa at sige alle var udgaaet fra fattige Hjem, hvor der først og fremmest maatte tænkes paa at faa de unge Hænder i Arbejde, hvorved Skoleundervisningen ofte kom i anden Række.

Ved Vallekilde og Stevns Højskoler var der oprettet Fiskeskipperafdeling, men da disse Pladser jo ogsaa laa noget af sides, kunde de ikke rigtig vinde frem og er nu senere gaaet ind.

Omkring ved Aarhundredskiftet syntes der at vaagne en Længsel efter at faa oprettet særlige Skoler for Fiskere, og saadanne blev da oprettet i Frederikshavn og Esbjerg og flere Steder, hvor der undervises til Fiske- og Sætterskippereksamen. Ogsaa ved Grenaa Havn havde Tanken flere Gange været drøftet, men først i Efteraaret 1905 blev det til Virkelighed, idet Emil Andersen, der samme Foraar havde taget sin første Eksamen

fra Stevns Fiskeskippersafdeling, startede en Skole for egen Regning og paa eget Initiativ. Skridtet var voveligt, og der blev ogsaa set skeptisk paa Sagen. Enkelte Elever faldt ogsaa straks

Grenaa Fiskeskipperskole.

fra, men fem holdt ud og blev indstillet til Eksamen i København i Marts 1906, og da Telegrafens bragte Bud til Grenaa Havn, at alle havde bestaaet med gode Karakterer, var Skolen sikret.

Emil Andersen,
Skolebestyrer.

Flere af Havnens ledende Mænd saa imidlertid snart, at denne Opgave var for stor for en enkelt Mand, og særlig var nu afdøde Købmand Chr. Hansen, den Gang Formand for Grenaa Fiskeriforening, og hvem Havnen ogsaa paa anden Maade skylder saa meget, særlig

M. C. Jensen,
Kutterfører.

virksom for at faa Skolen ind under en fastere Form, og det resulterede da i, at Grenaa Fiskeriforening overtog Skolen i 1907 og fik samme Aar paa Finansloven bevilget 700 Kr. i aarlig Statstilskud. Da Skolen var sluttet om Foraaret, rejste Emil Andersen til Marstal Navigationsskole og virkede der som Lærer for Fiske- og Sætterskipperne samtidig med, at han selv

læste og tog Styrmandseksamen om Efteraaret, før Skolens Kursus i Grenaa atter begyndte.

Efter Købmand Hansens Død blev Kutterfører M. C. Jensen Formand for Fiskeriforeningen. Ogsaa han har omfattet Skolen med særlig Interesse, og ved sin store Indflydelse som Formand i „Dansk Fiskeriforening“ har han gjort et stort Arbejde for at sikre saavel Grenaa som Frederikshavn og Esbjerg Fiskeskipperskoler Statsanerkendelse, da den ny Lov om Sønering og Navigationsundervisning af 28. Februar 1916 blev vedtaget. Skolen er nu statsanerkendt og faar et aarligt Tilskud af 1500 Kr. for et 5 Maaneders Kursus, og trængende Elever kan faa Statsunderstøttelse indtil 30 Kr. pr. Maaned. At Skolens Navn ogsaa har faaet en god Klang i danske Søfarts- og Fiskerikredse, derom vidner det store Antal Elever, der hvert Aar kommer hertil fra alle Landets Egne. For Tiden er der 24 Elever, hvilket er det største Antal, der kan optages, og enkelte har maattet afvises. Al Reklamering har været aldeles overflødig. Den ny Lov betød skærpede Krav, og der har derfor foruden Emil Andersen, som stadig har været Skolens Leder, været enkelte Time-lærere knyttet til Skolen. Sundhedslæren er overtaget af Kreds-læge Trautner i Grenaa.

Emil Andersen er født i Voldby Sogn, Randers Amt, den 8. Februar 1879. Han er en sympatetisk Personlighed, der ved Flid og Udholdenhed har banet sig Vej til den Stilling, han nu indtager. Han har i en Del Aar, navnlig om Sommeren, været Fører for forskellige Fartøjer, har været Sogneraadmedlem fra 1913—17 og har været Formand for forskellige Foreninger. For Tiden er han Revisor i Dansk Fiskeriforening.

HANDEL OG HAANDVÆRK

I flere af Landets Købstæder kan man finde flere Handels-huse, som er gaaet i Arv fra Slægt til Slægt; men saaledes er det ikke i Grenaa, hvor kun et Par enkelte Handelsæt fortsætter de gamle Traditioner, ellers er det nye Mænd, som er Indehavere af de fleste Forretninger. Her trives endnu en Del blandede Købmandsforretninger, ganske vist noget moderniserede, men ved Siden af er der i den senere Tid opstaaet en Del Specialforretninger, som nu gør sig gældende: Isenkramforretninger, Smør-, Æg-, Sæbe-, Oste- og Materialforretninger, der

ligesom Kul- og Brændeforretninger har skilt sig ud og danner selvstændige Virksomheder. Desuden findes her tre Agenturforretninger med Konsignationslager.

Baade gamle og ny Forretninger ligger blandet imellem hinanden i Byen, men holder sig fornuftigvis til Hovedgaderne, og navnlig findes der en Mængde Manufakturforretninger paa og

C. J. Momme & Sechers Eftflgr.

i Nærheden af Torvet, som er Byens Centrum, og hvor Landboerne især om Lørdagen har deres Samlingsplads.

Vi vil bede den ærede Læser følge os paa vor Runde gennem Byen, og vi vælger vort Udgangspunkt fra Sønderbro og gaar op gennem Søndergade. Vi kommer da først til den Gaard, hvor Brødr. Secher har deres Forretning. Gaarden hed i Midten af forrige Aarhundrede Emborg Gaard. Facaden er som saa mange andre bleven ombygget, men inde i Gaarden findes endnu det gamle Pakhus fra Købmand Brochs Tid, hvad en Inskription over Pakhusdøren bærer Vidne om. Dette Pakhus har rimeligvis staaet i over 100 Aar og stammer fra en Tid, da Købmanden ejede eget Skib, og selv hentede Varerne hjem, medens Hustru og Børn passede Butiken.

Emborg hørte til den gamle Skole og drev en blandet Forretning i Lighed med de fleste Købmænd paa den Tid; men i

Consul C. J. Momme. †
R. af D. & Vasa O.

Chr. Secher,
Consul.

Otto M. Secher,
Købmand.

Aaret 1856 trak Emborg sig tilbage og solgte Gaarden og Forretningen til *C. J. Momme**).

For den tidligere Generation af Købmænd er det et ejendommeligt Særkende, at de allerfleste af dem er komne af smaa Kaar og har arbejdet sig frem fra det beskedne og ringe til det store og glansfulde. Nogle vil sige, at det var *Tiden*, dens

*) Tildels efter Dansk Handelstidende.

ationale og politiske Vækkelse, som falder sammen med disse Mænds Ungdom, der løste hidtil bundne Kræfter og anbragte dem paa deres rette Plads i Udviklingen, og der er sikkert meget sandt i denne Betragtning. Andre vil holde paa, at naar det nu synes vanskeligere at komme frem uden Midler alene ved sin Dygtighed og Flid, da skyldes det den ny Generations egen Mangel paa fornøden Alvor, Udholdenhed og Nøjsomhed. Andre endelig vil være af den Mening, at hele Udviklingen, navnlig Samkvemsmidlernes enorme Tiltagen og Fuldkommengørelse uafhængig af Menneskene og deres Tilbøjeligheder eller Svagheder, har skabt nye Vilkaar for al Handel og Fremgang. Navnlig er der kommet et Hastvæk ind i Handelslivet, som tidligere Tider ikke kendte, og som stiller større Fordringer baade fysiske, aandelige og pekuniære til de virkende Personligheder.

Imidlertid er det ikke tiltalende, men ogsaa i høj Grad nyttigt for den yngre Slægt at dvæle ved tidligere Udviklingsfaceter og gøre sig nøjere kendt med de Mænd og Metoder, som har banet Vejen for dens egen Fremgang og Velfærd. Paa intet Felt er Arbejdets Værd, den personlige Flids og Forsynligheds Betydning mere iøjnefaldende end paa Handelens, og Erkendelsen heraf faar sit Udtryk gennem den Kendsgerning, at Storhandelen i alle Tilfælde hellere giver sin Støtte og sin Kredit til en ubemidlet Begynder, hvis Dygtighed og Samvittighedsfuldhed er anerkendt, end til en i moralsk Henseende tvivlsom Person.

En sjælden Repræsentant for de i det foranstaaende Slægtled var nu afdøde Consul C. J. Momme, hvis Navn og Forretning nu gennem 3—4 Decennier har været nævnt blandt de Bedste i Landet. Han har, som det hedder, „arbejdet sig op fra ingenting af“, og hans Livshistorie er Eventyret om den fattige Landsbydreng, der fra barbenet Vogterdreng hæver sig op ved sin egen Virkekraft til en Samfundssfære, der for Vogterdrengen stod som Indbegrebet af al jordisk Herlighed og Fornemhed. Det er Eventyret, der nu snart er bleven saa almindeligt, saa ofte gentaget at det ikke længere er noget Eventyr, men en Hverdagshistorie, og heri turde ligge et smukt Vidnesbyrd om vort Samfunds store Udviklingsmuligheder; thi kun hvor en saadan Forskydning af Kræfterne foregaar, hvor en saadan fornyende Bevægelse fra den ene Klasse til den anden stadig kan iagttages, kan et Folk bevare sig sundt og levedygtigt.

C. J. Momme var født paa Landet i Randerseggen. Hans Forældre sad i yderlig smaa Kaar, og som Barn fik han kun

den Undervisning, som en Landsbyskole paa den Tid kunde yde. 14 Aar gammel kom han i Midten af Fyrerne i Lære hos Købmand Jacob Schou i Randers, en Mand af det gamle patriarkalske Tankesæt, der betragtede det som en af sine særlige Pligter at opdrage de unge Mennesker til Arbejdssomhed og Pligtopfyldelse alt efter den Grundsætning, der var Jacob Schou egen: „Sparsomhed og Flid giver meget i sin Tid“.

Momme havde baade Kræfter, Evner og Lyst til at følge sin Principals Anvisninger. Fra 5 Morgen til 9—10 Aften maatte der dengang arbejdes, men desuagtet fik den kærnesunde Dreng Tid til at tilfredsstille sin Kundskabstrang i stor Udstrækning dels ved Privatundervisning og dels navnlig ved Selvstudium.

Efter 10 Aars Tjeneste hos Jacob Schou — Læretiden var var 6 Aar, og Momme forblev derefter i sin Plads endnu i 4 Aar som Kommis — tog den unge Mand den, som man skulde synes, dristige Beslutning selv at etablere sig, skønt han aldeles ingen Midler havde. Han valgte det lille Grenaa, og støttet noget af sin hidtilværende Principal navnlig ved udmærkede anbefalinger lykkedes det ham at stille en Forretning i Kolonialvarer, grove Varer og Produkter paa Benene. I Begyndelsen gik det kun smaat; men Momme stred og arbejdede med al sin jyske Udholdenhed og Uforsagthed. Navnlig betænkte han sig heller ikke paa at lægge sig ny og hidtil uprøvede Artikler til, hvorved Forretningen snart kom i Ry som en efter stedlige Forhold ganske særlig moderne og omfattende Forretning. Med det tiltagende Detailsalg opstod ogsaa af sig selv en betydelig en gros Omsætning. Momme viste sig at være ikke blot en dygtig, energisk og aarvaagen Købmand bag sin Disk, men ogsaa Forretningsmanden med det videre Syn, der fuldt ud magtede ogsaa Storhandelens Opgaver.

Paa den Maade blev C. J. Mommers Forretning i Løbet af faa Aar en af Jyllands betydeligste, hvilket den endnu den Dag i Dag er under det nye Firmanavn *C. J. Momme & Secher Eftflgr.* Allerede 1870 optog Momme som Associe i Forretningen sin Medarbejder og Svigersøn, *Theodor Secher*, og senere har denne indtil 1. Juli 1913 ledet Forretningen, da dens gamle, men forøvrigt raske og i enhver Henseende aandslivlige og interesserede Chef, bestemt ønskede at træde tilbage efter sit 40 Aars Forretningsjubilæum 1896.

C. J. Momme, der hele sit Liv har været en af Tidens Rørelser stærkt optaget Mand og navnlig en meget literaturinteresset Mand, vilde nu efter den lange og indholdsrige Arbejds-

dag benytte sit Livs Solhældningstid til rigtig at dyrke sin Boglæsning og sin Interesse for Rejser — ikke alt for lange — i Ind- og Udland. Han havde i Aarenes samlet sig et Bibliothek, som var temmelig enestaaende i alt Fald indenfor hans Stand.

Fra det offentlige Livs Virksomhedsomraade har Momme stedse holdt sig strængt tilbage tilrods for, at det ikke har manglet paa mange indtrængende Opfordringer til ham om at paatage sig baade det ene og det andet Tillidshverv. Hans Ønsker gik imidlertid ikke i den Retning, og denne Utilbøjelighed for officiel Optræden hænger sammen med hele hans reservede, beskedne Naturel. Hvor det derimod gjaldt om at støtte humane og kulturelle Formaal med Penge og Indflydelse, manglede Momme aldrig. Han har øvet en efter Forholdene storartet Godgørehed i Stilhed, og han har som Borger i Grenaa sat sig et uforglemmeligt Minde, først og fremmest ved at skaffe de tidligere Kær ved Byen udlagte til Lystanlæg og ved at ofre store Summer paa disse Grundes Beplantning til Pryd for Byen og til daglig Glæde for dens Beboere.

I den Adresse, som Grenaa Byraad 15. Juli 1896 overrakte Momme i Anledning af hans 40 Aars Forretningsjubilæum, hed blandt andet:

„Det vil føre for vidt at opregne alle de Omraader, paa hvilke De med rund Haand har givet Deres Bidrag til Grenaa Borgeres Lykke og Velfærd, til Byens Gavn og Forskønnelse. Her skal dog nævnes *Plantningen*, Byens bedste Smykke, i hvis Tilblivelse De har saa stor en Andel, at den uden Dem næppe vilde være bleven til, hvad den er. *Arbejderhjemmet*, der skylder dem alene sin Tilværelse, og dernæst *Teknisk Skole*, *Haandværkerforeningen* og *Arbejderforeningen*, hvilke Institutioner staar i stor Taknemlighedsgæld til Dem“.

C. J. Momme, der ikke blot havde en smuk Virksomhed at se tilbage paa, men ogsaa levede et skønt og harmonisk Familieliv, døde den 17. Januar 1916. Ved Kong Christian den Niendes Guldbryllup blev han Ridder af Dannebrog, og blev senere Ridder af Vasaordenen.

Fra 15. Juli 1896 blev som allerede nævnt den store Forretning ledet i det gamle Spor af Th. Secher, der var gift med Mommes og Hustrus eneste Datter, indtil han den 1. Juli 1913 rejste til København og overdrog Forretningen til sine to Sønner, Christian og Otto Secher, af hvilke Chr. Secher ved Bedstefaderens Død blev udnævnt til svensk Viseconsul.

De nuværende Indehavere er to energiske og dygtige unge

Mænd, som det sikkert vil lykkes at føre den store Forretning frem i det gamle Spor, saa at den vedblivende kan bestaa som den største paa Pladsen.

Chr. Secher er for Tiden Formand i Handels- og Kontoristforeningen i Grenaa.

Der, hvor Torvet begynder, ligger „Jødegaaarden“, en gammel toetagers Bindingsværksgaard, der er opført paa en forsvarlig Kampstenssokkel, der skal være hidført fra Gammel Kirkes Kirkegaardsmur omkring ved 1825. Her har oprindeligt været et Brændevinsbrænderi, som nu er nedlagt. Indvendigt er Gaarden forsynet med en Svalegang, og det hele vidner om, at den Mand, som har bygget Gaarden, har været en meget formuende Mand, rimeligvis en Jøde, hvad dens Navn ogsaa kan tyde paa. Tidens Tand har ikke gnavet stærkt paa denne gamle Gaard, og den præsenterer sig endnu i sin oprindelige Skikkelse. Herfra drev Grosserer Nobel sin omfattende Kornforretning i flere Aar samtidig med, at Otto Thykier drev Kolonialforretning i Butiken. Til Gaarden hørte et Pakhus paa den modsatte Side af Torvet. Dette Pakhus blev i Tredserne omdannet til Hotel. Gaarden ejes for Tiden af Købmand Halvor Hermansen, der endnu driver en større Forretning med Brænde, Korn og Foderstoffer foruden en betydelig Butikshandel.

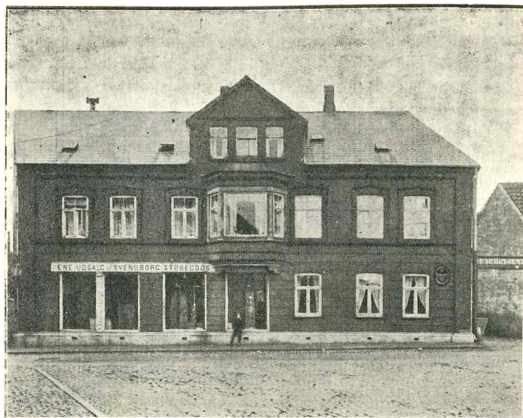
Gaar vi op paa Hjørnet af Torvett, der hvor Storegade begynder, træffer vi paa Jakob Møllers Købmandsgaard, som heller ikke har lidt meget af Tidens Tand.

Jakob Møller var af den gamle Skole og førte en ret blandet Forretning. Uden for Butiksdøren var anbragt et Par Bænke, og her kunde man hver Morgen finde Jakob Møller rygende paa sin Pibe og ofte i Samtale med sin Genbo, Apotheker Dahl. Sin ret store Tømmerhandel havde Jakob Møller bag om Byen. Mange af Omegnens Landboere kørte i Gaarde hos Jakob Møller.

1869 solgte han baade Købmandsforretningen og Tømmerhandelen til Frederik Thykjær. Denne indsaa straks Nødvendigheden af at specialisere og solgte derfor Ejendom og Købmandshandel til Edvard Hansen, som endnu er dens Indehaver.

Frederik Thykier drev derefter Tømmerhandelen op til en betydelig Højde. Den blev en Mønsterhandel med overbyggede Oplagspladser og solide Skure, saaledes at Kunderne altid fik tørre, velbehandlede Varer.

Forretningen blomstrede stærkt, og Kunderne vidste, at de blev samvittighedsfuldt behandlede; de bedste Varer blev indført

Consul Axel Thykiers Tømmerhandel.

fra Sverrig og Finland. Denne store Import og Omsætning blev en Støtte for Byen, men dog især for Havnen.

Fr. Thykier †

Axel Thykier,
Consul.

Paa Storegade træffer vi paa Söchtings Kolonialforretning. Her drev i forrige Aarhundrede Købmand Harboe, som flyttede til Helsingør, en omfattende Korn- og Trælasthandel. Vi kommer saa til Niels Nielsens Gaard, der i sin Tid har været i Consul

Jantzens Eje. Alt tyder paa, at Consulen har drevet en meget stor Forretning. De store Pakhuse gik helt ud til Lillegade, og der er ingen Tvivl om, at Consul Jantzen har været en meget formuende Mand, der for en stor Del søgte sit Selskab blandt Egnens Godsejere. En Datter af ham lever endnu 86 Aar gammel. Forhuset har ganske sikkert været det første grundmurede Hus i Grenaa.

Længere nede paa Storegade har Købmand J. Sørensen en lille Kolonialhandel.

Chr. M. Jønsens Cykle- og Symaskineforretning.

Paa Lillegade længst nede mod Plantagen træffer vi paa Fru Bjørns Kolonialhandel. Her drives foruden Kolonial- og Produkthandel tillige Brændehandel. Længere op ad Gaden findes nu en ubebygget Plads, hvor i sin Tid Madam Kruses Gaard laa, og lige overfor paa den anden Side af Gaden boede Købmand Skovby. Begge disse er ikke mere, men de var Typer paa gamle Købmandsgaarde, hvortil der hørte Landbrug, og hvor Handelen blev drevet paa samme Vis som i de gamle Landevejskroer. Vinduerne var smaa, og der var opstillet nogle Spølkummer, nogle Smaakrukker og Strygespaan, saa Vinduesudstillingen var meget sparsom, og at avancere kendte man dengang ikke noget til. En Stue var forbeholdt Landboerne, hvor de kunde nyde deres medbragte Mad, og fra Butiken kunde de faa Øl og Snaps til.

Endnu længere oppe ad Gaden findes Anton Christensens

Købmandsgaard, hvor der drives Kolonial- og Kornhandel. Denne Forretning blev startet af en vis Henriksen, der som yngre opholdt sig i Vejlbj, hvor han af sin Samtid blev anset for en Særling. Han startede først en Spækhøkerforretning her i Byen og forstod godt at lede den saaledes, at han tjente saa mange Penge, at han saa sig i Stand til at etablere sig som Købmand og drev i lang Tid en meget omfattende Forretning.

Købmand S. H. Bager har ligeledes sin Forretning paa Lille-gade, og Købmand Edvard Jørgensen har etableret sig paa Torvetnorden for Kirken. Mange Landboere kører i Gaarde hos ham.

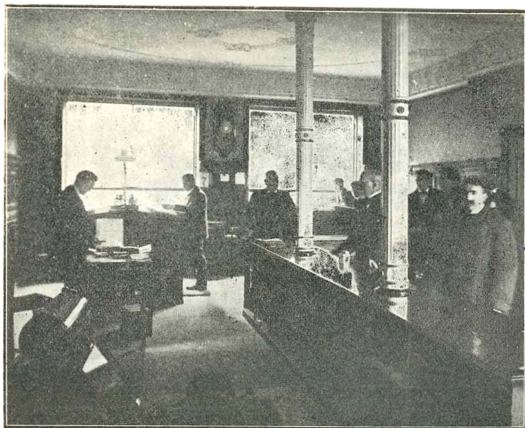
J. Skjødsholm, Bankdirektør.

DJURSLANDS LANDMANDSBANK stiftedes i Aaret 1908 efter Initiativ af Bankens nuv. administr. Direktør J. Skjødsholm under ret beskedne Forhold med en Aktiekapital af 50,000 Kr., men gik hurtig en rig Udvikling i Møde. I Aaret 1913 udvidedes Aktiekapitalen til 100,000 Kr., i 1916 til 300,000 Kr. og endelig i Januar 1918 til en halv Million Kr. Samtidig er

A/S Djurslands Landmandsbank.

Interiør fra Djurslands Landmandsbank.

Reservefonden steget til 145,000 Kr. Bankens første Regnskab i 1909 udviser en Balance af 304,659 Kr., i Aaret 1912 var Balancen vokset til 1,139,783 Kr., i 1916 til 4 Millioner, og Regnskabet udviser nu en Balance paa over 5 Millioner Kr. Bankens første Regnskab udviser et Netto-Overskud af 2,255 Kr. I 1916 var Netto-Overskudet 117,602 Kr. Aktionærerne har de sidste 2 Aar faaet en Dividende af 12 pCt.

Bankens Direktion bestaar af, foruden den administrerende Direktør, der er nævnt ovenfor, af Overretssagfører *V. Gad* og Gaardejer *P. Pedersen Damgaard*, der tillige er Formand for Grenaa Andels-Svineslagteri.

Bankens Bogholder er *H. Steenholdt* og dens Kasserer er *O. Skjødsholm*.

Købmand Chr. Klejs har sin Forretning paa Hjørnet af Nørregade og Østergade. Kun i 4 Aar har han været dens Indehaver, men har i denne Tid forstaaet at drive Forretningen meget op. „Klejs' Kaffe“ anbefaler sig selv, og hans Kolonialhandel er ret betydelig med mange Kunder baade fra By og Land. 1865 aabnedes her en Købmandshandel af nuværende Bankdirektør *A. Sørensen*.

Chr. Klejs Kolonialforretning.

Bankdirektør Sørensen er født i Karlby den 12. Oktober 1840 og er altsaa nu 77 Aar. Da han var 15 Aar gammel kom han

Interiør fra Chr. Klejs' gamle Købmandsgaard.

i Handelslære hos Købmand Harboe her i Byen, hos hvem han efter udstaaet Læretid forblev som Kommiss i 3 Aar, blev der-
efter indkaldt til Militærtjeneste og kom saaledes til at deltage

i Felttoget 1864. Efter Krigen blev han hjempermitteret og var derefter nogen Tid Kommiss hos sin Fætter, R. Rasmussen, som dengang drev Købmandsforretning i Konsul Jantzens tidligere Ejendom paa Storegade. Den 12. Oktober 1865 aabnede han i Forening med Johannes Sørensen Købmandsforretningen paa Hjørnet af Nørregade og Østergade.

Efter at Kompagniskabet med Johannes Sørensen var ophørt, viste det sig nødvendigt for ham at skaffe større Plads, da Gaarden var for lille til hans Bedrift. Han købte saa 1891 den Distriktslæge Povlsen tilhørende Ejendom ved Siden af og opførte det nuværende store Pakhus inde i Gaarden og drev saa baade Produkt-, Korn- og Tømmerhandel.

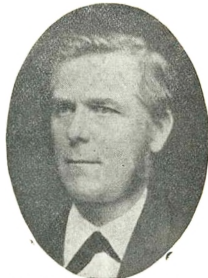
Paa den Tid havde Grenaa kun et Pengeinstitut, hvis Direktør var Prokurator Møller, som ofte kunde være vanskelig at forhandle med. Her i „Diskonto-, Spare- og Laaneinstitutet“ havde Sørensen anbragt nogen Kapital, som han havde en Del Besvær med at faa tilbagebetalt til Brug under Byggeforetagendet. Han foreslog derfor ved et Møde i Handelsforeningen Oprettelsen af en Bank for Grenaa og Omegn, men der blev ikke ved denne Lejlighed taget Hensyn til hans Forslag.

Men efter Samraad med Direktør Rosenvinge og Sagfører Bonke indgav han et skriftligt Forslag til Handelsforeningen, som saa maatte tage Sagen op til Forhandling i næste Møde.

Formanden, Apotheker Hoffmeyer, var imod en saadan Bank, men der blev dog nedsat et Udvalg, som skulde arbejde videre for Sagen. Efter mange Genvordigheder lykkedes det saa i 1895 at faa „Handels- og Landbrugsbanken“ aabnet med Sagfører Bonke som administrerende Direktør. Senere hen blev A. Sørensen opfordret til at overtage en Direktørpost ved Banken. Trods mange Modforestillinger fra hans Side blev Opfordringen saa stærk, at han tilsidst indvilgede i at overtage Posten, og han har siden den Tid været en af Bankens Direktører.

1914 solgte han sin Købmandsforretning til Købmand Hjortkjær, som da han forlod Byen overdrog til Købmand Klejs.

Længere ude paa Havnevejen findes endnu tre mindre Kolonialforretninger, hvis Indehavere er R. Jakobsen, Gissel og Groth.

Bankdirektør A. Sørensen.

Blandt Manufakturhandlerne træffer vi paa Torvet Joh. Mors, hvis tidligere Indehaver, Lindberg, ved en Gave til Haandværkerforeningen har foranlediget, at Pavillonen i Anlægget blev rejst.

Emil Holch driver en ret stor Forretning især med Landboerne.

Derefter kommer vi til det store Bygningskompleks, som tilhører *Christoffer Vogel*.

Denne store Bygning ligger paa Hjørnet mellem Store- og Lillegade, hvor disse støder til Torvet. 1898 købte Vogel det

Chr. Vogels Ejendom.

gamle Apothek af daværende Apotheker Hoffmeyer, og paa dets Grund lod han opføre den nuværende store Bygning, den største i Byen, hvor ikke alene hans egen, men 10 andre Forretninger er installerede.

Christoffer Vogel er født ved Flensborg Fjord den 7. Februar 1849, hvor hans Fader ejede et Teglværk. Faderen, C. C. Vogel, havde 9 Sønner og 4 Døtre, ialt 13 Børn, hvoraf 3 opholder sig i Danmark. 1861 solgte Faderen Teglværket og flyttede til Grenaa, hvor han købte en større Ejendom paa Storegade, solgte straks efter Halvdelen af den til Købmand Niels Nielsen og tog derefter Bolig paa Lillegade, hvor han etablerede en Slags Galanterihandel. Christoffer Vogel var dengang 12 Aar gammel og gik i Grenaa Skole. Han havde en Onkel, som havde været i Amerika og Australien, og denne Onkel animerede den unge Vogel til at forsøge sig i Udlandet, og 1866

besluttede han sig saa til at rejse til Australien. Rejsen, som gik over Hamburg, West Hartlepool og Liverpool, varede i 6 Maaneder og var meget besværlig.

Han landede i Melbourne ved Juletid, hvor der paa den Tid var en frygtelig Varme, saa han efter eget Udsagn var nær ved at gaa til Grunde. Efter et Par Maaneders Ophold der, havde han kun 5 L. i Lommen, men besluttede sig desuagtet til at rejse til Ny Zeeland. Der flakkede han om fra det ene Guldleje til det andet i 6 Aar, og han befandt sig rigtig vel. Derefter søgte han tilbage til Quensland i Australien; men da han der hørte om Guldfebren i Transvaal og Kimberlye, maatte han derhen, hvor der var bedre Betingelser, der blev han saa fra 1871—78. Guldgraveriet blev ham nu for ensformigt, hvorfor han forsøgte sig i Diamantfeltet, men da der intet videre var for ham at gøre, blev han der kun i nogle Maaneder. Han drog saa til Kapstaden og derfra over St. Helena, Madeira, London og Hamburg til Grenaa.

Vogel begyndte sin Manufakturhandel den 1. April 1879 i Faderens Ejendom og blev der 2 Aar og flyttede saa Forretningen ind i den ny Ejendom paa Torvet.

Han kom hjem ikke alene med Mønt paa Lommen, men ogsaa med en udstrakt Verdenserfaring og Kendskab til forskellige Forretninger i Udlandet, hvilket alt har været ham til stor Nytte under hans Virksomhed her. Ikke alene har han i mange Aar drevet en omfattende Manufakturhandel, hvor han kunde tilfredsstille enhver Kunde, idet hans Forretning stedse har været forsynet med de bedste og derfor dyreste Varer, men ogsaa med simplere og grovere Stoffer til billige Priser, derfor har han kunnet tilfredsstille enhver Smag.

Foruden egentlig Manufakturhandel har han ogsaa været forsynet med et stort Lager af Herreklædninger og alt til Herrekvipering hørende foruden et stort Flensborglager.

For et Par Aar siden overdrog han Forretningen til sin Søn, Ove Vogel, der vedligeholder de gamle Traditioner. Angaaende Chr. Vogels bypatriotiske Sindelag henviser vi til Artiklen om Museet.

Chr Vogel er nu en gammel Mand, men han færdes endnu rask og rørig omkring i Byen, og navnlig ser man ham ofte beskæftiget i sin store og smukke Have.

Paa Storegade nærmest Torvet har flere Manufakturhandlere deres Butiker, blandt disse skal her nævnes Otto Brændstrup,

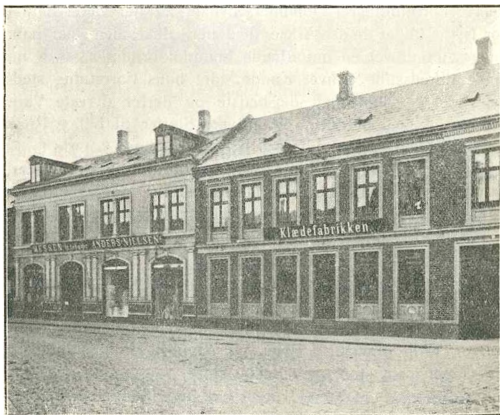
Georg Reventlow, Albert Jørgensen, Sieburg og „Messen“, hvis Indehaver er Anders Nielsen.

„Messen“ er en meget stor Forretning, der blev anlagt 1853 af J. F. Qvist som Farveri, men som senere af samme blev udvidet med Manufaktur- og Klædelager, idet Qvist 1906 anlagde en Klædefabrik. 1907 døde gamle Qvist og Sønnen, A. Qvist, overtog Forretningen, som han allerede 1910 solgte til dens nuværende Indehaver Anders Nielsen, der i 1897 kom i Handelslære hos J. F. Qvist. A. Nielsen driver en meget stor Forretning med Uld og Strømpegarn og har forstaaet at oparbejde Manufakturhandelen til en af de største i Byen.

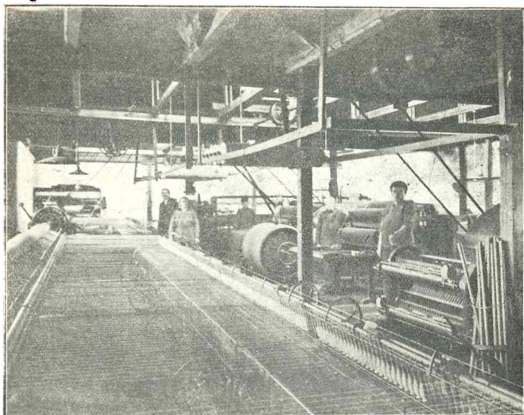

J. F. Qvist †

Af mindre Manufakturforretninger findes paa Lillegade Chr. Hansen og Emil Bang og paa Østergade „Clemens Modebazar“. Trikotagehandlerne er Meldgaard Nielsen og Erik Busk.

„Messen“ ved Anders Nielsen.

Interiør fra Klædefabrikken ved Anders Nielsen.

Endelig findes her i Byen en stor Brugsforening, hvis Formand er Lærer Dahl i Fuglsang, og en stor Kul- og Brændselsforretning, hvis Indehaver er Byrådsmedlem *Karl Petersen*, hvis store Lager af Kul og Brænde af forskellig Art findes i Rosengade.

Karl Petersen lærte Købmands-handelen hos Købmand H. S. Henriksen i Grenaa. Han stod i Lære i 5 Aar, men blev derefter i 3 Aar i Pladsen som Kommis. Derpaa aabnede han selv en Købmandsforretning i den Ejendom, hvor nu Købmand Bager bor.

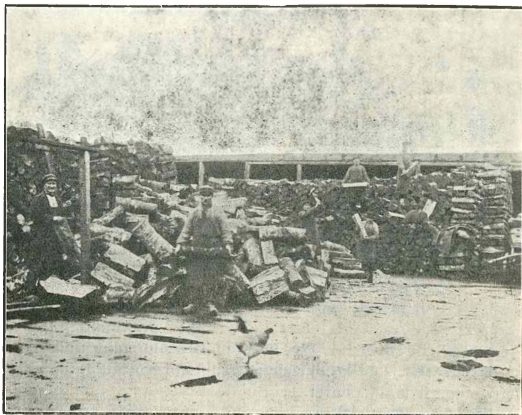
Den 1. Januar 1888 aabnede han Kulforretningen i Rosengade, hvor han begyndte med en Import paa 2000 Tons aarlig; men han var en energisk Mand, der forstod at bringe Forretningen op, saa at han i 1914 importerede 15,000 Tons Kul. Desuden fører han en udstrakt Handel med Brænde baade fra Ind- og Udland.

Købm. Karl Petersen.

Han har i 7 Aar været Medlem af Ligningskommissionen og i 16 Aar været Medlem af Byrådet og saaledes været medvirkende til Byens Fremgang i de senere Aar. Han er Medejer af „Djursiands Bryggeri“ og fungerer som Formand i Byrådet under Borgmesterens eventuelle Fraværelse.

Interiør fra Karl Petersens Brændeoplag.

HAANDVÆRK

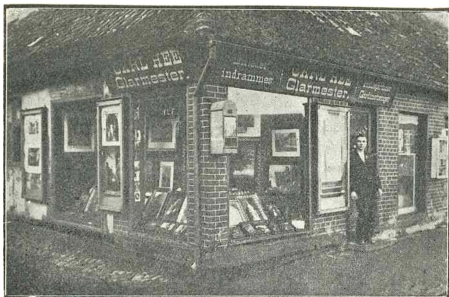
Grenaa har en ret betydelig Stab af dygtige Haandværkere, nemlig 6 Murermestre, 5 Tømrermestre, 6 Malermestre, 5 Sadelmagermestre, 3 Blikkenslagermestre, 3 Glarmestre, 7 Snedkermestre, 5 Bagermestre, en halv Snes Skomagermestre, 2 Bødkermestre, 5 Skrædermestre, 3 Karetmagermestre, 2 Rebslagermestre, 1 Kurvemager, 6 Grovsmede og 6 Slagtermestre.

Glarmester *Hee*, hvis Forretning ligger paa Lillegade, har en ikke ubetydelig Handel med Billeder, som han selv har indrammet, og som i de senere Aar har været i stærk Stigning. Hans Dygtighed som Glarmester har skaffet ham meget Arbejde i Byen.

De tre Snedkermestre *Fr. Hansen, Ejner Andersen* og *Fr. Smidt*, som alle tre er unge Mennesker, har deres Forretning

paa Østergade, hvor deres udstillede Møbler af eget Arbejde og efter egen Tegning tiltrækker de forbigaaendes Opmærksomhed ved sin i alle Maader fortrinlige Udførelse. Vi bringer her

Carl Hee's Glarmesterforretning.

et Interiør af deres Værksted, hvor 10 Mand daglig er beskæftiget baade Vinter og Sommer, og hvortil der indløber saa mange Bestillinger baade fra Land og By, at Firmaet har vanskeligt ved at effektuere Bestillingerne.

Interiør fra Fr. Hansen & Co.s Møbelværkstede.

Af Malermestre maa vi i første Række nævne gamle *Hartmann*, hvis Navn er kendt viden om, og som har været Malermester her i Grenaa i over en Menneskealder. Han har alle Dage været en interesseret Mand, der paa mange Maader har taget Del i Arbejdet for Byens Udvikling, og ingen kender Byens Historie som ham. Han er den eneste akademisk uddannede Maler i Byen, hvorfor han ogsaa har været selvskreven til i mange Aar at lede Tegneundervisningen i Teknisk Skole, og

mangen ung Haandværker har ham meget at takke for. Sin Forretning paa Østergade har han nu afstaaet til et Par yngre Malere.

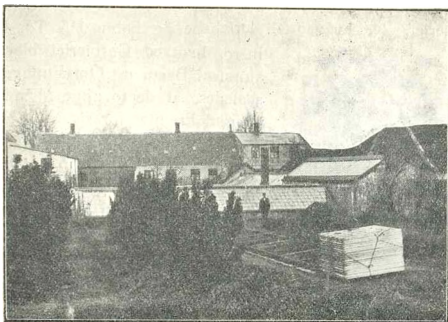
Malermester *Jens Udsen*, som vil blive omtalt under „Afholds- og Højskolehjemmet“, har i flere Aar været Medlem af Byraadet, hvor han indtager en ret fremskudt Stilling. Han er tillige Næstformand i Haandværkerforeningen, i hvilken Egenskab han har været virksom for at faa rejst Haandværkerforeningens Bygning i Byens smukke Anlæg.

A. Stoffregens Blikkenslagerforretning.

Blikkenslager *Stoffregen*, som har sin Forretning paa Storegade, er en yngre Mand, der har taget Arv efter Faderen og fortsætter paa samme Maade som denne med en ikke ubetydelig Butikshandel og Forarbejdning af en Mængde Mejeriredskaber og andet til Faget henhørende.

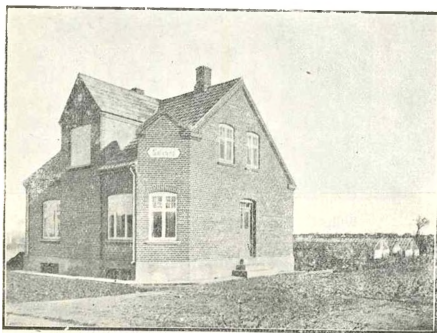
Gartner *J. Andersen* kom i Gartnerlære hos P. Knudsen paa Lundgaard ved Stoholm 1886, var der i 1½ Aar, tog derefter til Krabbesholm ved Skive i 1 Aar, til Hørbygaard ½, tilbage til Krabbesholm, hvor han fuldendte sin Læretid. Derefter overtog han Gartneriet paa Bangsbo hos den bekendte Jakob Knudsen, hvor han forblev i 8 Aar, kom derefter til Lykkesholm paa Fyn i ½ Aar, derfra til Charlottenlund hos Hotelejer Neiendam i 4½ Aar. 1906 købte han Gartneriet i Grenaa. Det var ikke noget stort Gartneri, men han lod straks opføre 2 Drivhuse og et Sidehus, og Forretningen gik godt for ham, navnlig er han

J Andersens Handelsgartneri.

bekendt som Blomstergartner, og han har drevet en meget stor Blomster- og Kransehandel. Ved Køb af 4 Tdr. Land ved Sønder Mølle udvidede han Gartneriet betydeligt. Han har nu solgt Gartneriet i Byen, men beholder selv de omtalte 4 Tdr. Land.

Gartnerne *Thomsen* og *Petersen* er to unge, driftige Gartnerere, som har anlagt et større Gartneri norden for Kirkegaarden. 1. Oktober 1910 købte Thomsen 3 Tdr. Land, som han gav sig til at arbejde med alene, men gik efter et Aarstids Forløb

Handelsgartneriet „Solvang“ (Thomsen & Petersen).

i Kompagni med Petersen, der særlig har lagt sig efter Blomstergartneriet. De byggede 3 Drivhuse og købte 1½ Td. Land mere, hvorved Gartneriet blev det største i Byen, og Omsætningen er saaledes, at de to unge Mænd har en god Fremtid for sig.

Læderhldr. Wilh. C. Petersen.

Wilh. C. Petersen er født i Randers den 4. Marts 1853, hvor han ogsaa lærte Garveriet. Senere foretog han en Rejse til England for at uddanne sig videre i Faget. Hans Fader, der var Læderhandler, var flyttet til Grenaa, hvor han havde aabnet en Forretning paa Lillegade. Da Wilh. C. Petersen kom tilbage fra England,

anlagde han et Garveri i Faderens Ejendom og overtog 1885 tillige Faderens Læderhandel. Garveriet vilde ikke trives, hvorfor han nedlagde det allerede 1886. Siden den Tid har han drevet en større Læderhandel, ligesom

Wilh. C. Petersens Læder- & Raahandel.

han ogsaa stedse har været forsynet med Redskaber til Lystfiskeri.

Blandt Havnens kendte Mænd skal i første Række nævnes afdøde Købmand *Christian Hansen*, født i Rosmus den 7. Novbr. 1862 og fik Undervisning som Barn i Rostved Skole. Efter sin

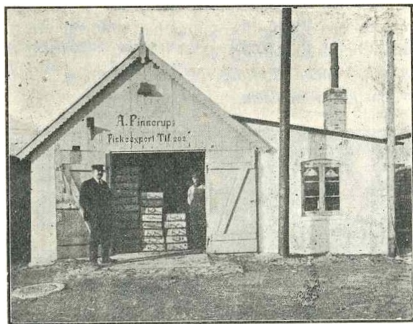
Konfirmation kom han i Handelslære hos Købmand Olsen i Grenaa, hos hvem han blev som Kommis i 5 Aar efter udstaaet Læretid, etablerede derpaa en lille Købmandshandel paa Lillegade her i Grenaa, men flyttede 1892 til Grenaa Havn, hvor han havde købt en Forretning, som det lykkedes ham at drive saaledes op, at Omsætningen forøgedes flere Gange.

Chr. Hansen var i lang Tid Formand for Fiskeriforeningen ved Grenaa Havn, ligeledes var han Formand for Laaneforeningen derveds, og at han tilfredsstillende har røgtet sit Hverv, derom vidner det, at Laaneforeningen i 1911 skænkede ham et stort og smukt Sølvbæger med Inskription, mest vel for hans uegennyttige Arbejde for Grenaa Fiskeskipperskole. Han døde, hædret af sin Samtid, den 1. Maj 1911.

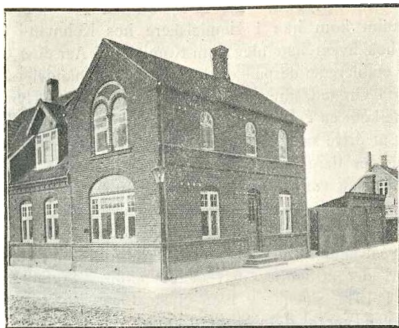
Harald Poulsen †

Harald Poulsen, kom fra Brøndby paa Samsø. Han kom som Dreng i Lære hos Sadelmager v. Seelen i Grenaa.

A. Pinnerups Fiskeeksportforretning.

Efter endt Læretid arbejdede han flere Steder i Landet, kom ogsaa til at køre Post mellem Aarhus og Grenaa, indtil han 1873 startede den første Fiskeeksportforretning ved Grenaa Havn. Han gik straks efter i Kompagni med Bak, Donbæk, Johansen og Madsen; men da der indtraadte nogen Uoverens-

A. Pinnerups Privatbolig.

stemmelse mellem ham og Madsen, som var Forretningsfører, gik han ud af Kompagniskabet og overtog en mindre Beværtning, som han drev til sin Død 1912.

Siden Harald Poulsen begyndte sin Eksportforretning ved Grenaa Havn, har Fiskeeksporten dér taget et betydeligt Opsving, og den ene Eksportforretning har rejst sig ved Siden af den anden. Blandt Eksportørerne skal her nævnes *Anton Pinnerup, Donbæk, Vilhelm S. Rove, N. Enevoldsen* og *Ishuset*, hvis Leder er Eksportør *Madsen*.

S. Donbæks Fiskeeksportforening.

Vilh. A. Roves Fiskeeksportforretning.

Foruden disse skal ogsaa nævnes *Købmand Torben Skov*, som overtog Forretningen efter afdøde Chr. Hansen. Han er en smart Forretningsmand, der har faaet sin Uddannelse hos *Købmand Hermansen* i Grenaa, hos hvem han var Kommiss i flere Aar.

Alfred Wichmann er født i Kolding den 2. Maj 1877, fik sin Uddannelse som Handelsmand i Fredericia og blev derefter Kommiss hos *Købmand J. B. Hansen* i Grenaa.

N. Enevoldsens Fiskeeksportforretning.

Torben Skovs Kolonial- og Skibsprovanteringsf.

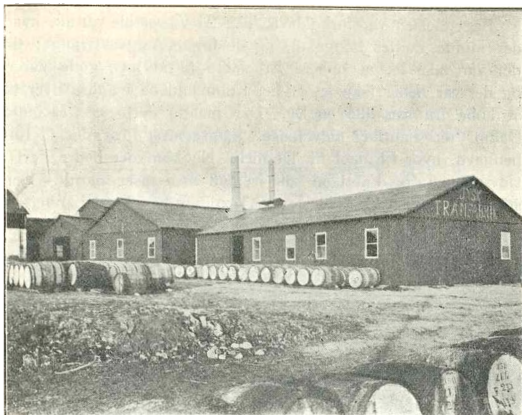
haft Held til at skabe sig en efter Forholdene her ret betydelig Formue.

I flere Aar har Wichmann fartet Landt rundt som Handelsrejsende navnlig for større Oliefirmaer, blev saa ved Krigens Begyndelse Opkøber af Fiskeriaffald for et Firma i Odense; men i 1915 lod han indrette et Trankogeri paa Bredstrup Mark, hvor han begyndte sin nuværende Virksomhed den 1. Juli 1915, og hvor han paa kort Tid har

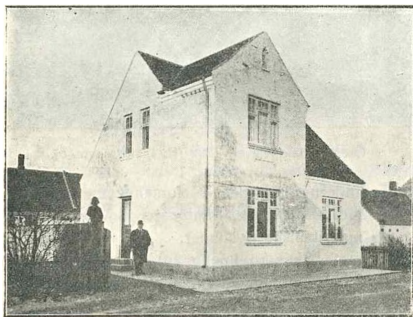

Alfred Wichmanns Kontor & Lager.

Alfred Wichmanns Tranfabrik.

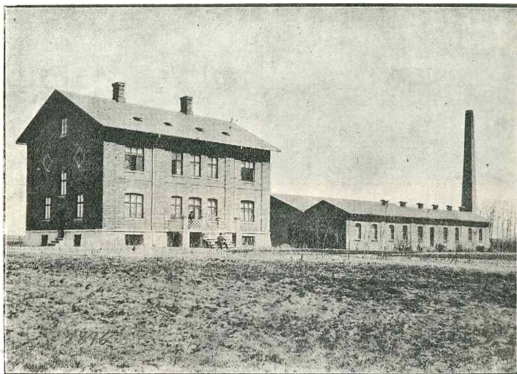

N. Enevoldsens Villa.

INDUSTRI- OG FABRIKSVIRKSOMHED

Blandt større Industri- og Fabriksvirksomheder i Grenaa maa først nævnes *Grenaa Dampvæveri*, der startedes i Aaret 1893 og er saaledes nu 25 Aar gammel.

Begyndelsen var forholdsvis lille, 24 Vævestole var alt, hvad der kunde skaffes Penge til, og de første Aar var trange; thi det var ikke let at oplære Arbejdere til at lave gode Varer, og det var heller ikke let at faa Købmændene i andre Byer til at købe fra saa lille en By. Der maatte derfor sættes „fuld Damp“ til. Fabriken udvidedes. Salgscentret forlagdes til København, hvor Firmaet fik Domicil. Nu kom der bedre Fart i Udviklingen, og Fabriken gik fremad med raske Skridt. Den staar nu som en af de største Textilfabriker her i Landet og

Grenaa Dampvæveri 1892 (H. P. Rosenvinge).

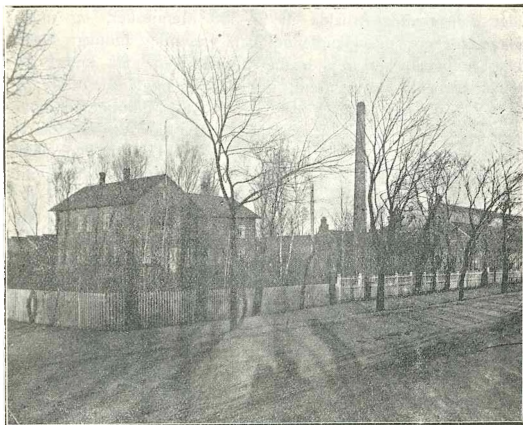
er fuldtud moderne indrettet — forsynet med de nyeste og bedste Maskiner — efter et omhyggeligt Valg mellem tyske, engelske og amerikanske Systemer.

Fabriken er nu saa rummelig anlagt, at den om ønskelig kan udvide sin Produktion stærkt efter Krigen, saaledes at Udlandets Produktion skal faa svært ved atter at trænge ind paa vort Marked.

Den ca. 400 H. K. store, dobbelte Højtryks Dampmaskine med Kondensation og de store Højtryks Dampkedler for overhedet Damp er indrettet saaledes, at Brændslet udnyttes til det alleryderste. De allernyeste forbedrede Maskiner med automatisk Standseapparat og Kædeslitemaskiner med Lufttørring gør det muligt, at alle Kæder fremkommer i fuldkommen Stand,

saaledes at Vævens Produktion kan naa meget højt paa de for vort Land mest passende Vævestole og Væveredskaber.

Fabriken er forsynet med eget elektrisk Lysanlæg, Vandværk for varmt og koldt Vand, det nyeste Vakum-Farveri for Cops og Garner, Stykfarveri, Stykblegeri, Kradseri for Floneller og de bedste Appreturmaskiner, saaledes at alle Varer kan frem-

A/S Grenaa Dampvæverier 1918.

stilles med et lige saa fint Udseende, som de bedste udenlandske Fabriker leverer.

Illustrationerne vil bedst give et Billede af en saadan moderne Textilfabrik.

At Forbrugerne forstaar at paaskønne Fabrikens Varer, ses bedst deraf, at det har været umuligt at tilfredsstille Efterspørgselen. Fabrikens Forretningsprincip „Der skal være to tilfredse Parter ved enhver Handel“, nemlig Køber og Sælger, har ført Forretningen frem overalt i Landet og skaffet gode Købere, saa det tør derfor haabes, at Fabriken vil kunne fortsætte sin Vækst i lang Tid endnu.

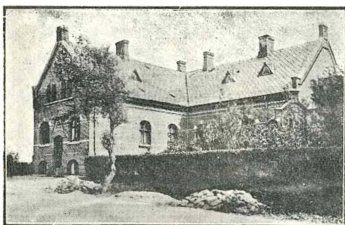
Direktør H. P. Rosenvinge, der har begyndt dette Foretagende, og i alle de forløbne Aar med al sin Flid har arbejdet paa at føre dansk Textilfabrikation frem i Række med det bedste

i Udlandet, har nu megen Glæde af sit Arbejde, idet det fra alle Sider erkendes, at Maalet er naaet paa tilfredsstillende Maade.

For 10 Aar siden blev Fabriken Aktieselskab med en Aktiekapital af 250,000 Kr. Denne er senere forhøjet og er nu 2 Mill. Kroner.

For Grenaa By betyder denne Virksomhed naturligvis meget, idet den skaffer Arbejde til 2—300 Mennesker, og mange Haandværkere og Handlende har væsentlig Indtægt herfra. Det er ogsaa herfor at haabe, at Fabriken maa kunne føre dansk Arbejde videre frem, saaledes at nogle af de mange

Millioner, der i mange Aar er gaaet til Udlandet for Manufakturvarer, fremtidig maa kunne holdes hjemme i vort eget Land. Strømningerne gaar jo i vor Tid saaledes, at vi Danske maa søge at hjælpe os selv saa meget som muligt.

Direktør H. P. Rosenvinge, som indtil 1893 var Manufakturhandler i Grenaa, hvor han havde sin Forretning paa Storegade, gik længe svanger med den Tanke at faa etableret et Spindleri helst her i Grenaa. Han kom da til Kundskab om, at Konsul Hansen i Vejle gik svanger med den samme Tanke hvorfor han satte sig i Forbindelse med denne. Da Rosenvinge er en meget forsigtig Mand, turde han ikke indlade sig paa et Projekt, som blev ham forelagt i Vejle, idet han fordrøede, at den nødvendige Kapital til et saadant Foretagende skulde være til Stede ved dets Start. Spindriet blev dog kort Tid derefter anlagt i Vejle.

Da saaledes et Spindleri i Grenaa derved var gjort overflødig, anlagde Rosenvinge for egen Regning et Væveri i Grenaa. Væveriet begyndte meget beskedent, idet det kun beskæftigede en Snes Arbejdere; men det er blevet saaledes udvidet, at det under normale Forhold nu beskæftiger 300—400 Mænd og Kvinder, og der fabrikeres ligeledes under normale

Forhold 1600 Stk. Tøj a 50 Alen pr. Uge. Tøjet bliver solgt udelukkende her i Landet, og Fabrikatet staar paa Højde med det bedste i Udlandet.

Direktør Rosenvinge er en staatsat Personlighed, der ikke kan finde sig i halvgjort Arbejde, men altid tager Skridtet fuldt ud, naar han vil have noget frem.

For at Væveriet kunde fremtræde saa fuldkomment som muligt, foretog han flere Rejser til Udlandet for at lære de forskellige Fabrikationsmaader at kende. Hans ihærdige Stræben i saa Henseende har bragt det til, at Grenaa Dampvæveri nu er et af de største her i Landet.

1914 nedbrændte en større Del af Væveriet, og Rosenvinge var længe i Tvivl om, hvorvidt det skulde bygges op paany; men da det kom til Stykket, blev ikke blot det nedbrændte opbygget, men udvidet i betydelig Grad.

H. P. Rosenvinge, Direktør.

N. Jensen Lyngsøe, Direktør.

Direktør Rosenvinge har ogsaa været meget virksom for at faa Grenaa Handels- og Landbrugsbank oprettet, idet han opfordrede daværende Sagfører Bonke, som nu er Bankens Direktør, til at give Afkald paa sin Sagfører-virksomhed og overtage Ledelsen af Banken. Begge Foretagender baade Væveriet og Banken har haft sin store Betydning for Grenaa By, som derved fik store Udviklingsmuligheder.

Direktør Rosenvinge er født den 24. Juni 1856 og fylder saaledes 62 Aar nu i Sommer. Han stammer fra en god, dansk Familie,

Grenaa Andels-Svineslagteri begyndte sin Virksomhed 1904 med et Medlemsantal af 880 Andelshavere og en Leverance det første Aar paa ca. 10,000 Svin. Da Egnens Landboere, store som smaa, efterhaanden sluttede sig til dette for Land og By gode Foretagende, talte Slagteriet allerede 1914 2000 Andelshavere med en Leverance paa godt 30,000 Svin.

Grenaa Andels-Svineslagteri.

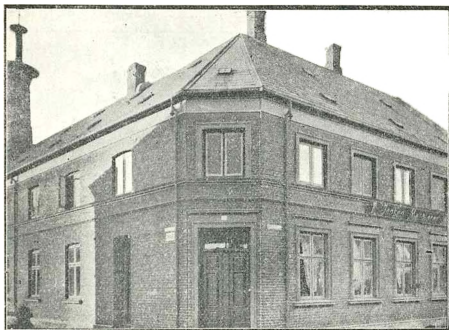
Severin Møller, Gaardejer.

Slagteriets Formand er Byraadsmedlem og Bankdirektør, Avlsbruger P. Pedersen-Damgaard i Grenaa, dets Næstformand Amtsraadsmedlem og Sognefoged, Gaardejer Severin Møller, Enslev.

Slagteriets Direktør, N. Jensen Lyngsøe, der er født paa Lyngsøgaard ved Viborg den 3. Januar 1887 og har taget Præliminæreksamen ved Universitetet i København, har faaet sin første Uddannelse paa Odder Andels-Svineslagteri, senere 7 Aar paa Skive Privatslagteri, der ejedes af det store engelske Flæskefirma R. H. Thompson & Co., London, har været her i de forløbne 14 Aar, i hvilken Tid han har ledet Slagteriet med stor Interesse og Dygtighed, og derved i rigt Maal gjort sit til, at Andelsslagteriet har faaet den Betydning for Grenaa By og Opland, som det har.

Grenaa offentlige Slagtehus er af nyere Dato, opført 1915 under Ledelse af Arkitekt Toft. Det var Byens og Omegnens Slagtermestre, der tog Initiativet til at rejse denne Bygning, hvor nu al Slagting foregaar under Kontrol. Formanden er Kreaturhandler J. Jensen, Grenaa.

Maltgører *Rasmus Jensen* stammer fra Ørum ved Grenaa, hvor han blev født den 31. Juli 1861 og modtog den Undervisning, som en almindelig Landsbyskole kunde yde. Han kom

Grenaa Maltfabrik (R. Jensen).

som ungt Menneske til Grenaa og deltog i Arbejdet ved et Malteri. 1885 købte han saa Ejendommen Nr. 38 paa Storegade og anlagde der et Malteri; men allerede 2 Aar efter købte han ogsaa Ejendommen Nr. 36 ved Siden af og udvidede Malteriet ret betydeligt, men da Forretningen stadig steg, og der ikke var Plads til flere Udvidelser, blev det nødvendigt for ham at bygge, og han købte derfor en Byggeplads paa den modsatte Side af Gaden, hvor han saa 1894 lod opføre den nuværende Maltfabrik, ved hvilket Byggeforetagende hans Erfaring paa Malteriets Omraade kom ham tilgode, hvorfor den nye Fabrik blev en Mønsterfabrik, hvor der kan maltes ca. 4000 Tdr. Byg aarlig.

Fabrikant *W. Meier* er født i Havrholm paa Sjælland den 12. April 1864. Kom som ungt Menneske i Lære paa Køge Jernstøberi, arbejdede derefter hos „Atlas“ i 6 Aar, og i den Tid havde han mest med udenlandske Arbejder at gøre. Efter den Tid arbejdede han paa flere Værksteder, indtil han i 1904

begyndte som Mester i Skovbygade i Grenaa. Hans Værksted blev snart for lille, hvorfor han 1906 saa sig nødsaget til at købe en Byggegrund af Byraadet, og her lod han opføre den nuværende Fabrik, som han forsynede med Nutidens bedste Maskiner.

Han havde allerede 1904 fremstillet et Fremføringsapparat for Svinekroppe til Svideovnen, som han samme Aar fik Patent paa. 1906 fremstillede han en Skrabemaskine, som han kaldte „Perfect“, og som han fik baade dansk og amerikansk Patent paa.

W. Meiers Maskinfabrik.

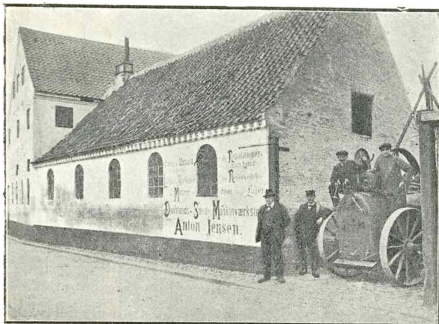
To Gange har han maattet udvide Fabriken, og en tredie Udvidelse staar for. Hans Specialitet er Fabrikation af Slagteriredskaber; men ogsaa mange andre Maskiner har han draget ind under sit Omraade.

Fabrikant *Anton Jensen* er født den 23. April 1878 i Rønde, har faaet sin Uddannelse som Maskinist i Randers og har navnlig i Esbjerg sat sig ind i Fabrikationen af Motorer og Skibsfartsmaskiner. Fra Esbjerg kom han til Grenaa Havn, hvor han anlagde en Motorfabrik i 1906. Fra denne Fabrik er de fleste af de saakaldte „Hajer“ blevet forsynet med Motorer.

Samtidig hermed fremstillede Fabriken ogsaa Motorer til Landbruget; men da Fabriken saa blev for lille, købte Anton Jensen Maskinværkstedet i Kannekegade i Grenaa, hvor han siden særlig har fabrikeret Landbrugsmaskiner af forkellig Art. 1916 købte han ved Havnen en ny Byggegrund og flyttede Fabriken til dens nuværende Plads. Han begyndte sin Virksom-

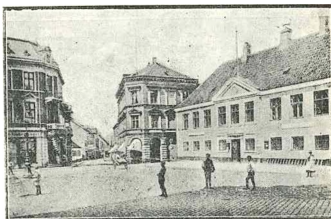
hed ved Havnen med 1 Svend og 1 Lærling, men beskæftiger nu 25 Mand ved Havnen og 15 i Byen.

Anton Jensens Maskinfabrik.

RAAD- OG TINGHUSET

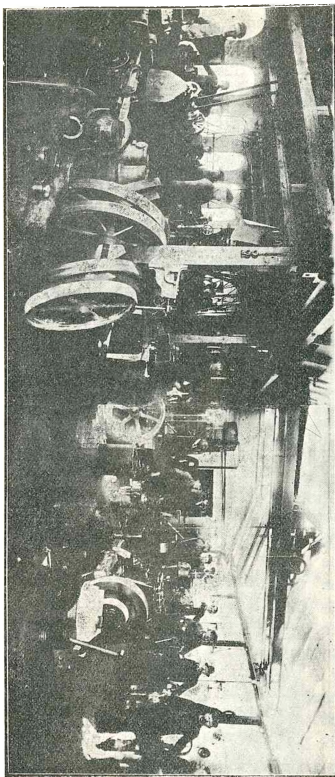
er opført 1905. Det er en toetages Bygning uden særlige Prydelser. Hovedindgangen, hvorover Byens Vaaben er anbragt, findes midt paa Facaden mod Syd og fører ind til Forhallen, hvorfra der fører en Trappe op til øverste Etage. Til venstre for Indgangsdøren fører en Dør ind til et lille Venteværelse, som staar i Forbindelse dels med Forligslokalet og dels med Politistationen. Til højre for Indgangsdøren har Arrestforvareren sin Bolig.

I øverste Etage findes foruden et Venteværelse Byraadssalen i Vest og Retslokalet i Øst. Baggaardener indrettet til at modtage Fangerne. Der er Plads til 12 Fanger, som kan trække frisk Luft i Gaarden.

I Byraadssalen findes et Oliemaleri forestillende Grenaa Havn med en Del af Havet i Baggrunden.

Interiør fra Anton Jensens Motorfabrik.

MUSEET

I Foraaret 1911, da jeg, R. J. Højfeldt, som pensioneret Lærer kom her til Byen, var det mig paafaldende, at Grenaa ikke havde noget Museum, hvorfor jeg i en Artikel i „Grenaa Folketidende“ slog til Lyd for Oprettelsen af et saadant, da jeg maatte formode, at der omkring i Omegnen fandtes en Del Levninger fra Fortiden til Trods for, at Nationalmuseet i København havde lagt Beslag paa en større Del af de Oldsager, som kom for Dagen ved Udgravningen af Køkkenmøddingen ved Mejlgaard. Min Formodning viste sig at være rigtig.

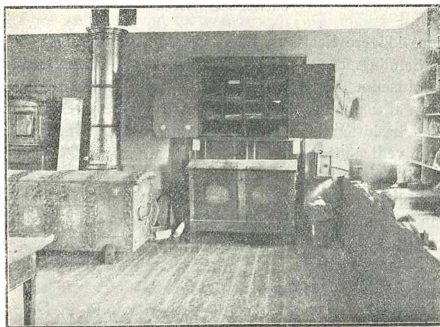
Nogle Dage efter Artiklens Fremkomst fik jeg Besøg af nu afdøde Manufakturhandler Johannes Jørgensen, som indbød mig til ved Lejlighed at tage hans Samling i Øjesyn. Ved mit Besøg hos ham et Par Dage efter blev jeg glædelig overrasket ved at se hans meget værdifulde Samling, som han i sit Kontor havde indstalleret i dertil indrettede Skabe. Under vor Samtale gjorde han mig opmærksom paa, at hans Kollega Chr. Vogel ogsaa

Interiør fra Museet.

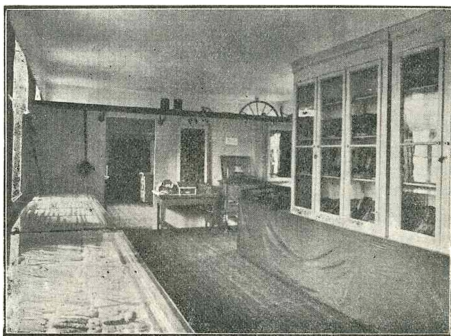
laa inde med en betydelig Samling, hvoriblandt der ogsaa var meget værdifulde Ting. Jeg talte flere Gange med Jørgensen om, at hans Samling burde have Plads i et Museem her i Byen, og han lovede gentagende, at saafremt der blev et Museum her i Byen, skulde hans Samling *selvfølgelig* overgaa dertil.

Senere besøgte jeg Vogel, som beredvillig viste mig sin forholdsvis store Samling af Oldsager og Antikviteter, som han havde anbragt paa sit Loft. Under vor Samtale foreslog jeg ham

Interiør fra Museet.

at forære Byen denne Samling, som kunde danne et godt Grundlag for et Museum her paa Djursland. Der gik saa et Par Aar hen, i hvilken Tid jeg ofte talte med Vogel om Sagen, og endelig i Foraaret 1916 bestemte Vogel sig til at forære hele sin Samling til et Museum, hvis der kunde fremskaffes en Plads til foreløbig at huse Genstandene. Jeg satte mig straks i Forbindelse med Byraadsmedlem P. Pedersen Damgaard, en Broder til Folketingets nuværende Formand, og bad ham om ved næste Byraadmøde at foreslaa Byraadet at overlade Gymnastiksalen

Interiør fra Museet.

ved den tidligere Realskole paa Lillegade til foreløbig Plads for Vogels Samling, der saa kunde komme til at danne Grundlaget for et Museum her paa Djursland. P. P. Damgaard lovede at tage sig af Sagen og bragte den frem i næste Byraadmøde. Byraadet besluttede saa at tage Samlingen i Øjesyn, og derefter blev det vedtaget at overlade den omtalte Gymnastiksal til vederlagsfri Afbenyttelse for Museet, og Byraadet tog saaledes Sagen i sin Haand.

Den 11. Juli 1916 blev der saa af Borgmester Vogelius indvarslet til et Møde i Haandværkerforeningens Lokale, hvortil interesserede baade fra Land og By havde Adgang. Ved dette Møde, hvor Byraadet var repræsenteret ved Borgmester Vogelius, Trikotagehandler Meldgaard Nielsen og P. P. Damgaard, blev „Djurslands Museumsforening“ stiftet, og dens Bestyrelse kom til at bestaa af følgende Medlemmer: P. P. Damgaard,

Formand, Chr. Vogel, Kasserer, Købmand Meldgaard Nielsen, Redaktør Andersen og Kredslæge Trautner, alle af Grenaa, Gaardejer Jakob Lerche, Sdr. Homaa, Inspektør Andersen, Trustrup Kalkværk, Maler Jensen, Ørum, Gaardejer N. Krag, Skindbjerg, Forpagter Lassen, Gjerrild, og Lærer Johansen, Ginnerup.

Museumsdirektør Jensen fra Viborg blev tilkaldt, for at han skulde ordne Samlingen, hvad han ogsaa gjorde meget tilfredsstillende.

Den 20. Juni 1917 blev saa Museet aabnet for Besøgende. Museet har siden den Tid været flittigt besøgt af Beboere fra By og Land. Naar engang det lykkes at faa Samlingen installeret paa et mere centralt Sted i Byen, vil Besøget blive langt talrigere. Museet er aabent hver Lørdag fra 2—5 og hver Søndag fra 2—4.

AFHOLDS- OG HØJSKOLEHOTELLET

Paa Djursland med Grenaa som Midtpunkt sporer man en stærk Afholdsbevægelse. Paa mange Omraader og under forskellige Forhold tilkæmpede Bevægelsen sig Førerstilling ogsaa uden for Afholdsfolkernes Rækker alt som Resultat af hurtigt Arbejde, Anerkendelse og Tilslutning fra næsten alle Sider.

1883 holdt Afholdsbevægelsen sit Indtog i Grenaa og fik efter faa Aars Arbejde stor Tilslutning fra næsten alle Samfundslag, og der kunde peges paa mange Forhold, hvor Byen i ikke ringe Grad maatte regne med Afholdsfolkene i Ly af Sagens Styrke i sig selv og som før nævnt ved Tilslutningen fra næsten alle Sider.

Det vil være vanskeligt her at fremdrage Navne paa nogen uden at risikere at gøre det paa andres Bekostning; men enkelte har dog i særlig Grad været med i Arbejdet for Afholdssagen, og blandt disse vil vi nævne nogle af de ældste endnu levende Medlemmer: Arbejdsmand Chr. Therkildsen, Uhrmager Chr. Vester, Slagter Chr. Jørgensen, Bogtrykker Jens Kr. Holm, Malermester Jens Udsen o. m. fl.

Blandt Resultaterne af Afholdsbevægelsens Virksomhed maa vi i første Række nævne Byens smukke og i alle Maader tidsvarende Afholdshotel.

Hotellet, som vi her bringer et Billede af, ligger i Byens Hjerter paa en udmærket central Plads og har i Modsætning til Afholdshoteller i mange andre Byer store og smukke Restaurationslokaler, gode Gæsteværelser, 2 Sale og endelig Staldplads

til ca. 50 Spænd Heste. Hotellet, hvis Ledelse er lagt i Afholdelskabernes Haand, ejes af et Aktieselskab, hvortil Aktier er tegnet i Byen og Oplandet saavel blandt Ikke-Afholdsfolk som Afholdsfolk.

Hotellet blev bygget 1907 og kostede med Inventar ca. 110,000 Kr., og der var selvsagt store Vanskeligheder forbunden med at rejse den fornødne Kapital til Byggeforetagendet. Mange

Afholds- og Højskolehotellet (ved J. C. Dalsgaard).

Mænd maatte ofre baade Tid og Penge og paatage sig større Risiko, før alt gik i Orden; men med fuld Overbevisning og Tiltro til Sagen navnlig fra Afholdsfolkene Side lykkedes at rejse Grenaa Afholds- og Højskolehjem, der nu staar som et Vidnesbyrd om Afholdssagens Sejr i Grenaa og Omegn. Hotellet har siden det blev aabnet været et glimrende Agitationsmiddel for Afholdssagen, idet det er blevet som et Hjemsted for en større Del af Landets Befolkning og Mødested for forskellige Foreninger, ligesom det ogsaa benyttes af mange Rejsende.

Grenaa By er stolt af sit Afholdshotel og den Betydning, det forretningsmæssigt set har for Byen, som skylder Afholdssagen og alle de Kræfter, som bidrog til dets Tilblivelse, en Tak og ikke mindst for dets Virksomhed til Dato.

I Forbindelse hermed kan vi ikke undlade at nævne Hotellets Vært, J. C. Christensen Dalsgaard, der har forstaaet at lede

Beværtningen saaledes, at Gæsternes Antal er steget fra Aar til Aar.

Hotellets Formand, Malermester Jens Udsen, har været Afholdsmand i 34 Aar og er Afholdsmand i Ordets bedste Forstand, og fra Hotellets 10-aarige Mindefest den 13. Decbr. 1917 husker vi hans Ord: „Tak til alle! Gid det Bærende til Dato aldrig maa svækkes, gid Ædrueligheden i vort Samfund altid maa lade Afholdshotellet staa som et talende Symbol paa, hvad vi ønsker og vil: „*Et Folk i Ædruelighedens Tegn*“.

Næstformanden, Muremester J. Falk Børgesen, var blandt de første og ivrigste i Arbejdet for at tilvejebringe fornøden Garanti for den Sum, der betingede Byggeriets Gennemførelse.

Jens Udsen,
Malermester.

Falk Børgesen,
Muremester.

J. C. Dalsgaard,
Hotelforpagter.

Selskabets Sekretær, Uhrmager Vester, var den, der først af alle fremkom med Tanken om et tidssvarende Afholdshotel i Grenaa. Han havde Tiltro til Sagens Realisation og satte alt ind paa Planens Gennemførelse, og navnlig arbejdede han paa at faa bygget tidssvarende i alle Maader.

Arbejdsmand Chr. Therkildsen, Selskabets manguaarige Kasserer, er blandt de ældste Afholdsfolk i Grenaa. Han har altid med Iver arbejdet i Selskabets Interesse, og altid været blandt de første, hvor Hotellets Sag har været paa Dagsordenen.

Af udenbys Bestyrelsesmedlemmer maa i første Række nævnes Martinus Thøgersen, Voldby, der har deltaget i Arbejdet for Hotellet fra Begyndelsen af og har aldrig skaanet sig selv, men har mange Gange maattet rejse til Grenaa for at bringe Sagen sin Støtte.

Smedemester Kr. Kristensen og Handelsmand Jens Boelsmand, Rimsø, er begge kendte Afholdsfolk, der som Bestyrelsesmedlemmer har repræsenteret Landkredse, der er Medejerere af Hotellet.

Foruden Afholds- og Højskolehotellet findes her i Byen Hotel „Dagmar“, Hotel „Skandinavien“, Jernbanehotellet“, „Landmandshotellet“ og Hotel Jylland samt nogle mindre Restaurationer. Vi bringer her Billeder af Hotel „Skandinavien“ og „Jernbanehotellet.

HOTEL SKANDINAVIEN

ligger paa Torvet bag ved Kirken. Til dette Hotel søger især

Hotel „Skandinavien“ (A. Bilde).

Byens Middelstand og mange Landboere, og da Byens Teater findes her, er det ofte bleven benyttet som Samlingsplads for større Møder, ligesom Byens Auktionslokale findes her. Der er god Plads i Hotellet, som ogsaa huser mange rejsende. Værten, A. Bilde, har tidligere været Restauratør ved Grenaa Havn; men efter Kjærulfs Død købte han Hotellet af Enken og foretog en

Del Forandringer af Lokalerne, som derved blev mere tidsvarende.

JERNBANEHOTELLET

tidligere „Møllers Hotel“, købte den nuværende Ejer i Fjor; men da Lokalerne var for smaa og ikke kunde bringes i Overensstemmelse med Beværterloven, blev den gamle Bygning nedrevet til Grunden og det nye Hotel opført i udvidet Skikkelse og indrettet efter de Fordringer, der stilles til et godt anden Klasses Hotel.

Værten, Carl Jensen, er en ung, driftig Mand, der ved sit tiltalende Væsen drager mange Gæster tilhuse.

FORENINGSLIVET

Foruden Handelsforeningen og Grundejerforeningen findes her *Grenaa Haandværkerforening*, som blev stiftet i Aaret 1864

og begyndte sin Virksomhed med nogle faa Medlemmer; men som Formanden, Snedker S. Bilde, udtalte sig ved dens Stiftelsesfest i indeværende Aar, har den gradvis vokset sig stor og stærk og tæller nu over 400 Medlemmer.

I 1882 byggede Haandværkerforeningen et Alderdomshjem for gamle Haandværkere og deres eventuelle Enker paa Vestervej. Der er indrettet 10 Lejligheder i Bygningen, dels To- og Treværelses Lejligheder med Køkken. For Tiden bor der kun en Mand, Resten er Kvinder.

Jernbanetellet. Ejer: Carl Jensen.

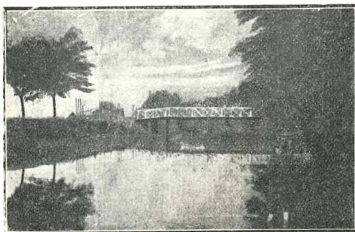
1903 byggede Foreningen Pavillonen i Anlægget; men da den viste sig at være alt for lille, fandt man Anledning til i 1915 at rejse den nuværende Haandværkerforeningsbygning i Forbindelse med Pavillonen, saa der nu er rigelig Plads. Foreningens nuværende Formand er Snedkermester S. Bilde, som har indtaget denne Stilling i 5½ Aar, og som venteligt bliver ved at fungere som Formand i en længere Aarrække, da han synes at være vel skikket til dette Hverv.

Hvert Aar uddeler Haandværkerforeningen en større Sum mellem trængende Haandværkere og deres efterladte, ligesom den ogsaa lader afholde nogle Forlystelser og Fester paa forskellige Tider af Aaret. Haandværkerforeningens Sal er den største i Byen og kan rumme 10—1200 Mennesker, og der er udmærkede Restaurationslokaler i Bygningen.

Forsvarsbrødreforeningen er ogsaa en gammel Forening,

der arbejder paa samme Maade som Haandværkerforeningen og holder for Størstedelen sine Møder og Fester paa „Skandinavien“. Den tæller nu henved 300 Medlemmer og synes at være ret levedygtig. Dens Formand er Rebslagermester Scheel, der nylig afløste den mangeaarige Formand Købmand Groth.

Handels- og Kontoristforeningen, som har Lokaler i Hotel „Dagmar“ er ret dyr, hvorfor kun bedrestillede kan tillade sig at være Medlemmer af denne Forening. Lokalerne er aabne for Medlemmerne hver Aften og for Resten ogsaa om Dagen,

og der findes fremlagt forskellige Blade og Tidsskrifter til Medlemmernes Bekvemmelighed. Forøvrigt lader Foreningen arrangere enkelte Foredrag og Forlystelser af forskellig Art. Dens Formand er Konsul Chr. Secher.

FORBINDELSEN MED OMVERDENEN

Tidligere var Forbindelsen med Omverdenen meget besværlig. Der var langt til de større Byer, Aarhus og Randers, og at rejse til København var en hel Begivenhed. Postforbindelsen var nogenlunde, idet Grenaa havde daglig Postforbindelse med Aarhus og et Par Gange om Ugen med Randers. Deligencen gik hver Aften fra Grenaa og naaede først Aarhus henad Morgenstunden, ligesom senere et Par Omnibusser daglig befordrede Vejen mellem disse to Byer. Desuden kørte et Par Fragtmænd med deres svingende Læs baade til og fra Aarhus med Varer: men hovedsagentlig skete Varetilførslen ad Søvejen og da navnlig om Sommeren, i lang Tid alene ved Sejlskibe, men da Dampskibet „Randers“ kom til at anløbe Grenaa Havn blev dette i stigende Grad benyttet. Efter „Randers“ overtog Dampskibet „Ydun“ Ruten.

Korrespondancen blev for en Del besørget ved Lejlighed. Enkelte Landsbyer, f. Eks. Lyngby, hvor der dengang var Seminarium, lejede en Mand til at hente Posten et Par Gange om Ugen, og han tog saa Breve, Aviser og Pakker med ikke

blot til Lyngby, men ogsaa til de Landsbyer, han paa sin Vej kom igennem. Breve til selve Byen blev bragt ud ved lejet Bud, som man saa køre gennem Byen med en tohjulet Vogn.

Bladholdet var ikke stort og kun enkelte havde Raad til at holde „Aarhus Stiftstidende“. Først omkring ved 1860 fik Grenaa sit eget Blad, „Grenaa Avis“. Folk var paa den Tid ikke politisk vakte, og først da Lars Bjørnbak fik startet sit Blad „Aarhus Amtstidende“, sporede man nogen politisk Vækkelse, og fra den Tid tog Bladholdet til ogsaa ude paa Landet, hvorfor den daarlige Postforbindelse blev mere følelig.

Ved Anlæget af Randers—Grenaa og senere af Aarhus—Ryom Jernbane blev Forbindelsen med Omverdenen god, og fra den Tid har Grenaa kunnet glæde sig ved en jævn stigende Fremgang, ligesom den udvidede Havn ogsaa har fremmet Vareomsætningen i stigende Grad.

J. Andersen.
Handelsgartner.

Vilh. A. Rove,
Fiskeeksportør.

W. Meier,
Maskinfabrikant.

KENDTE NAVNE OG DATOER

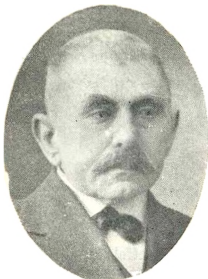
Skomager *V. Svenstrup*, født 8. Maj 1850. Lært hos Skomagemester Tylstrup, Grenaa. Medlem af Grenaa Byraad 1900—1906 og 1909—1913. Medlem af Ligningskommissionen fra 1888 til 1894. Formand i Grenaa Haandværkerforening 1889—1900.

Købmand *Edv. Hansen*, født 1852 i Hvidbjerg i Thy. Lært Handelen hos I. R. Wassard i Hobro og frekv. Grüners Handelsakademi. Driver Korn-, Foderstof- og Jernhandel, Kolonial-, Vin- og Delikatesse- samt Glas- og Porcellæns-Handel. Byraadsmlm. fra 1896—1909, Medlem af Havneudvalget, Fmd. i Grenaa Handelsbanks Bankraad, Fmd. i Grenaa Handelsfng., R. af D.

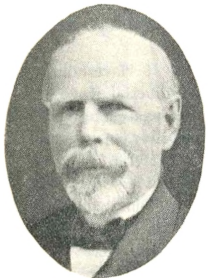
Wilh. C. Petersen, født 1853 i Randers. Lærte Garveriet hos Faderen i Grenaa 1867—71, rejste og arbejdede i Udlandet til 1874, i Grenaa til 1878 og en Del i København. Garvermester til 1. Juli 1886; har siden da med Borgerskab som Købmand dreven Læder- og Raavarehandel.

Murermester *J. Falk Børgesen*, født 1853 i Hedegaard i Randers Amt. Lært hos Murermester Berthel Møller, Aarhus. Opførte i 1891 Hovedbygningen paa Slottet Mejlgaard ved Grenaa, i 1907 det store Afholdshotel i Grenaa og i 1909 Tuberkulose-Hospitalet i Hobro. Mangeaarig Leder i Afholdsbevægelsen, de sidste 7 Aar Formand for Mesterforeningen i Grenaa, Medlem af Bevillingsnævnet og Huslejenævnet.

Dir. *H. P. Rosenvinge*, født 1856 i Lemvig. Lærte Manufakturhandelen hos Carl Jacobsen, Lemvig, og foretaget talrige Rejser i Udlandet. Var i 10 Aar Manufakturhandler i Grenaa, paabegyndte derefter Dampvæveriet, der nu er et af Landets største i sin Branche (med Domicil i København). I nogle Aar Medlem af Byraadet og af Bankraadet for Grenaa Handels- og Landbrugsbank, Flyttede i 1906 til København.

Chr. Vogel. Købmand.

R. I. Højfeldt, pens. Lærer.

J. P. Christiansen, Fotograf.

Snedkermester *S. Bilde*, født 1857 i Karlby pr. Grenaa. I 5 Aar Formand i Haandværkerforeningen, Bestyrelsesformand for den tekniske Skole i 12 Aar, Formand i Ligningskommissionen i 8 Aar, Vurderingsmand til Kreditforeningen i 15 Aar samt Bankbestyrelsesmedlem.

Købmand *Karl Petersen*, født 1857 i Homaa pr. Grenaa. I 5 Aar Lærling og 3 Aar Kommis i blandet Forretning i Grenaa. Drev i 7 Aar Urtekram- og Kolonialforretning; etablerede sig derpaa som Kuliimportør, hvilken Forretning fremdeles fortsættes. Medlem af Ligningskommissionen i 7 Aar, i 15 Aar Medlem af Byraadet, i 32 Aar Medlem af Velgørenhedsselskabet, Medlem af Bestyrelsen for Ryom-Gjerrild-Grenaa Jernbane etc.

Fiskeeksportør *Vilhelm A. Rove*, født 1860 i Frederikshavn. Var indtil 1895 Sømand og i 3—4 Aar Fiskehandler i England. Begyndte en Forretning i Frederikshavn, senere i Esbjerg, og har i de sidste 10 Aar haft Forretning i Grenaa.

Bankdirektør *J. Skjødsholm*, født 1862 i Jetsmark Sogn. Har taget almindelig Forberedelseseksamen paa Efterslægtens Skole i København. Er administrerende Direktør for A/S Djurslands Landmandsbank, Grenaa, og Formand for Bevillingshaverne for Anlæg af Grenaa-Gjerrild-Banen.

Grosserer *Andrè Olsen*, født 1863 i Rødegaard, Vistoft Sogn. Har lært Landbruget og været Ejer af forskellige større Gaarde i Jylland indtil 1912.

Har Forretning, som omfatter en

Anton Jensen,
Maskinfabrikant.

A. Bilde,
Hotelejer.

Alfr. Stoffregen,
Blikkenslagermester.

gros Køb og Salg af Skovbrugs- og Savværkseffekter samt Hø, Halm og Kartoffler.

Hotelforpagter *J. Christensen (Dalsgaard)*, født 1863 i Dalsgaard ved Silkeborg.

Christensen har i 10 Aar drevet Afholds- og Højskolehotellet.

Maskinfabrikant *Willy Meier*, født 1864 i Haverholm paa Sjælland og lært paa H. C. Hansens Jernstøberi i Køge.

Malmester *Jens Udsen*, født 1867 i Grenaa. Lært hos afdøde Malerm. Sofus Laursen af Grenaa. Driver en efter Byens Størrelse ret betydelig Malerforretning. I 17 Aar udført store Arbejder for De danske Statsbaner. Byraadsmedlem, Bestyrelsesmedlem af Grenaa Haandværkerforening, Djurslands Malermesterforening, Teknisk Skole, Formand i A/S Grenaa Afholds- og Højskolehotel, har haft og har mange Tillidshverv indenfor N. I. O. G. T. m. m., Afholdsmand i 35 Aar; har beklædt alle Hvervene gennem mange Aar.

Handelsgartner *J. Andersen*, født 1868 i Katbjerg pr. Mariager. Lært paa Lundgaard pr. Stoholm, siden Medhjælper flere Steder, bl. a. Bangsbo pr. Frederikshavn i 8 Aar og hos Hotelejer Neiendam, København. Har i 11 Aar været Handelsgartner i Grenaa. Repræsentant for Randers Amtskreds af almindelig dansk Gartnerforening, Formand for Grenaa lokale Gartnerforening, Næstformand for Grenaa og Omegns Bivælgsforening og for Grenaa og Omegns Gedeavlforening, i Bestyrelsen for den kommunale Vælgerforening, i flere Aar Bestyrelsesmedlem i Grenaa Venstreforening, i flere Aar Næstformand i Forsvarsforeningen for Grenaa og Omegn. Har erholdt Præmier for Biartikler og Planter ved Grenaa Dyrskuer og Landboudstilling.

Fiskeeksportør *N. Enevoldsen*, født 1868 i Haurvig. Op-

Chr. M. Jensen,
Cyklehandler.

Anders Nielsen.
Købmand.

A. Donbæk,
Fiskeeksportør.

rindelig uddannet ved Landvæsen, senere Fiskeri, tog Sætterskip-pereksamen i 1887, drev Fiskeri til 1891, etablerede sig i 1892 i Esbjerg, flyttede 1911 til Aarhus, 1913 til Grenaa og driver nu den største Eksportforretning paa Grenaa Havn til Tyskland og England (paa Grund af Forholdene foregaar Salget nu i Indlandet).

Kutterfører *M. C. Jensen*, født 1871 paa Jegindø. 1900 Bestyrelsesmedlem i Grenaa Fiskeriforening og 1910 Formand, i 1907 Bestyrelsesmedlem i Dansk Fiskeriforening og fra 1913 Formand. D. M. Hæderstegn 1912.

M. C. Thoft, Arkitekt, Brandinspektør og Branddirektør, født 1873 paa „Thoftsminde“, Salling pr. Løgstør. Lært Tømmerhaandværket, Konstruktøreksamen 1896, privat videre Uddannelse hos forskellige Arkitekter. Bosiddende Arkitekt i Grenaa fra 1904, og har siden da været overdraget de væsentligste offentlige og private Byggeforetagender i By og Omegn. Ansat som Branddirektør 1910, som Brandinspektør 1917, Medlem af Bygningskommissionen og Brandkommissionen fra 1917, Medlem af Huslejenævnet fra 1917, Medlem af Bestyrelsen for Dansk Arkitektforening 1915 m. m.

Direktør *N. Jensen Lyngsøe*, født i Lyngsøgaard pr. Viborg. Har taget Præliminæreksamen ved Københavns Universitet. Begyndte 1894 ved Slagterifaget; siden 1904 Direktør i Grenaa.

Købmand *Harald Ehrenreich*, født 1875 i Grenaa. Lært hos Isenkræmmer Chr. Møller, Aarhus. Forretningen er paa-begyndt Aar 1863 af C. F. Ehrenreich og 1903 overtaget af den nuværende Indehaver, under hvem Forretningen omfatter Isenkram, Glas, Porcellæn, grove Varer, Kolonial- og Produkt-handel. Næstformand i Djurslands Landmandsbank fra 1911.

Axel Thykier, Trælasthan-dler og Konsul, født 1877. Har frekventeret Herlufsholms Skole 1889—96 og siden faaet Ud-

E. Andersen,
Snedkermester.

Fr. Hansen,
Snedkermester.

E. Schmidt,
Snedkermester.

dannelse i flere forskellige Forretninger. Træløst-, Støbøgods- og Cement, største og eneste paa Pladsen. Russisk Konsul.

Hotelejer *A. Bilde*, født 1877 i Hammelev.

Glarimester *Carl Hee*, født 1878 i Frederiksborg. Lært hos Glarimester C. Hansen, København, derefter Forretning i København, siden 1898 i Grenaa, hvor Forretningen nu er den største i sin Branche.

Købmand *Chr. Secher*, født 1879 i Grenaa. Lærte Handelen hos E. V. Larsen, Horsens. Senere hos Chr. Hennings & Co., Odense, Jacob Lochmann, Skaane og København, Vye & Son, Ramsgate, England. Driver Korn- og Foderstof- samt Købmandsforretning en gros. Firma: C. J. Momme & Sechers Efterfl., Grenaa. Siden 1915 Formand i „Handels- og Kontoristforeningen“ i Grenaa, og fra 1914 Medlem af Bestyrelsen for „Arbejderhjemmet af 1894“. Svensk Vicekonsul.

Navigationsslærer *Emil Andersen*, født 1879 i Voldby Sogn, Randers Amt. Uddannet paa Stevns Højskole 1904—05, Marstal Navigationsskole 1907. Har i en Del Aar om Sommeren været Fører af forskellige Fartøjer. Sogneraadmedlem 1913—17, Formand og Bestyrelsesmedlem i forskellige Foreninger og Revisor i Dansk Fiskeriforening.

Cyklehandler *Chr. M. Jensen*, født 1881 i Kragelund ved Silkeborg, lært paa Cyklefabriken „Aarhus“, Aarhus. Forhandling af Cykler, Symaskiner og Barnevogne og Reparationsværksted for alle 3 Dele.

Fiskeeksportør *Ant. Pinnerup*, født 1881 paa Jegindø, lærte Limfjordsfiskeriet, drev fra 1904 Fiskeri fra Grenaa Havn med en nybygget Haj, tog 1907 Fiskeskippereksamen. Fra 1. August 1910 Bestyrer af Fiskernes Salgsforening. Etablerede sig

A. Thomsen.
Handelsgartner.

Chr. Petersen,
Handelsgartner.

Carl Hee.
Giarimester.

1911, og har siden oparbejdet en meget betydelig Forretning med Eksport til Tyskland og England.

Købmand *Anders Nielsen* (Indehaver af Messen), født 1883 i Grenaa, lærte Handelen hos I. F. Qvist, Grenaa, og overtog senere dennes Forretning. Driver ved Siden af Manufakturforretningen Uldspinderi, Farveri og Klædefabrik, som er anlagt af Quist 1853. Er siden 1916 Medlem af Menighedsraad og siden 1915 af Bestyrelsen for Handels- og Kontoristforeningen og Grenaa Manufakturhandlerforening.

Købmand *Torben Skov*, født i Aas pr. Tvingstrup 1883, lært hos P. A. Herskind, Horsens. Driver Kolonial- og Skibsprovi- anteringsforretning.

Gartner *A. Thomsen*, født 1884 i Aalsø Sogn. Lært hos Gartnerne Voigt, Hessel, og A. Larsen, Risskov. Driver blandet Handelsgartneri sammen med Chr. Petersen.

Blikkenslager *Alfred Stoffregen*, født 1884 i Grenaa, lært hos Faderen, Niels Stoffregen, desuden yderligere Uddannelse i Udlandet og herhjemme. Overtog for 7 Aar siden Forretningen efter Faderen, der da havde drevet den i ca. 35 Aar.

Snedkermester *Ejnar Andersen*, født 1885 i Sønder Homaa pr. Trustrup. Lærte Snedkerfaget hos Snedkerm. A. M. Sørensen og Grenaa tekniske Skole med Videreuddannelse paa forskellige Værksteder i Tyskland. Tilkendt Sølvmedaille for udført Svendestykke.

Snedkermester *Fr. Hansen*, født 1885 i Bredstrup pr. Grenaa, lært hos Snedkermester A. M. Sørensen og Grenaa tekniske Skole, videre uddannet paa forskellige tyske Værksteder, navnlig Dresden. Sølvmedaille for udført Svendestykke.

Fiskeeksportør *S. Donbæk*, født 1885 i Frederikshavn, lært Skibsproviantering, taget Handelsskoleeksamen med 1. Karak-

R. Jensen,
Fabrikant.

N. Enevoldsen,
Eksportør.

ter. Tidligere Eksportør i Frederikshavn, har nu i ca. 4 Aar været autoriseret Fiskeeksportør.

Købmand *Chr. Klejs*, født 1886 i Besser, Samsø. Engageret forskellige Steder, bl. a. i Svinninge, Ringkøbing, Grenaa og Samsø. Har frekventeret Den jyske Handelshøjskole. Forretningen omfatter Kolonial, Korn og Foderstoffer, Markfrø, Kunstgødning m. m.

Gartner *Chr. Petersen*, født 1888 Lyngby Mark, lært hos Gartner C. Voigt, Hessel, Grenaa, og videreuddannet bl. a. i Stige ved Odense, Køge og København. Blandet Handelsgartneri sammen med A. Thomsen.

Snedkermester *Ejnar Schmidt*, født 1889 i Ginnerup pr. Grenaa, lært hos Snedkerm. A. M. Sørensen og Grenaa tekniske Skole, videreuddannet hos J. P. Mørch, København.

Materialist *E. Jespersen*, født 1889 i Uldum, uddannet i forskellige Materialhandeler paa Fyn og i Jylland, sidst som Bestyrer af Kgl. Militær og Vajsenhus Apotheks Materialhandel i København. Driver nu Material- og Medicinal-Handel. Desuden Farver og fotografiske Artikler samt Sygepleje-Artikler.

Chr. Klejs,
Købmand.

Carl Jensen,
Hotelejer.

CARL LUNDBERG

EBELTOFT BY

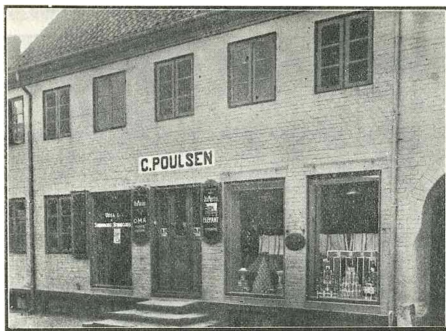

Ebeltoft! — Der kan maaske tvistes om, hvorvidt Byens Navn rettelig bør staves med E eller med Æ; men man stave nu Navnet som man vil, det bevarer dog den Klang af Idyl og Uberørthed, som heldigvis — nogle vil maaske sige desværre — svarer til dens Væsen. Byen har under de sidste Aartiers Udvikling ikke givet Afkald paa mere af sin gammeldags Hygge, end hvad der maatte blive en nødvendig Følge af dens Kamp for Tilværelsen. Ebeltoft har paa den heldigste Maade forenet det gamle med det nye, og hvad Befolkningen angaar, maa det siges, at de senere Aars Indvandring udefra ikke har formaat at forandre det elskelige Væsen og den hyggelige Tone, som i de gode gamle Dage var saa almindelig i vore Smaakøbstæder. De Indvandrede lærer hurtigt at føle sig som Indfødte, og det kan maaske tages som et Bevis paa den stedlige Kulturs Overlegenhed, at det er Byen, der præger de nye Elementer og ikke omvendt.

At Ebeltoft ligger paa Mols, er alle Fremmede paa det rene med, og dog skyldes denne Antagelse fra først af en Misforstaaelse, der hidrører fra, at Mols i den almindelige Bevidsthed omfatter en langt større Del af disse Egne end den, der oprindelig bærer Navnet. Nogle er tilbøjelig til at kalde hele Djursland Mols, medens andre dog vil nøjes med at bruge Benævnelsen om hele den trefligede Halvø, som Djursland skyder ud mod Syd.

Det østligste af disse Næs, paa hvilket Ebeltoft ligger, hedder egentlig Hassens, og kun det midterste, der mod Syd fortsættes, benævnes i ældre Skrifter Mols (Mulnæs). Da Navnet Mols imidlertid nu i geografisk og retslig Henseende bruges om alt, hvad der ligger Syd for en Linie Kolaa—Havmølleaa og mellem Kalø Vig og Kattegat, bliver vi Ebeltoftere altsaa i Nutiden regnet med til Molboerne, hvad vi efter vort Kendskab til Genboerne hinsides Vigen ingenlunde behøver at regne for en Skam.

Det karakteristiske ved Ebeltoftegnen er dens afvekslende Natur; thi Molslandet rummer indenfor sine særtformede, krumme Kystlinier den hyggeligste Idyl og den mest imponerende Stortalen i en mærkelig Blanding. Fra de høje Sand- eller Lyngbanker har man vide storslaaede Udsyn over Landet, hvis Omrids Øjet kan følge helt oppe fra Fornæs Fyr ned til Hou . . . Naa, men lad mig ikke glemme, at det er en Beskrivelse af

C. Poulsens Kolonial- & Produktforretning.

Ebeltoft By, det her drejer sig om — Omgivelserne er saa herlige, at en naturbegejstret Pen let kommer til at løbe løbsk, naar de i Forbigaaende skal nævnes.

Ebeltoft præsenterer sig set udefra som en Samling rød-hvide Huse isprængt Træernes Grønt og smukt grupperet paa de ned mod Vigen skraanende Banker. Byen er lang og smal og dens Grundrids gaffelformet. Hovedgaden, Adelgade, deler sig ved Torvet i Overgade og Nedergade, som begge fortsættes mod Syd i en anseelig Længde. Foruden de her nævnte Gader har Byen, som det hedder i en gammel Beskrivelse, „syv Gyder og Stræder“. Husene er overvejende gamle, men vel vedligeholdte. Af gamle, seværdige Bygninger er det snurrige, gamle Raadhus vel kendt, ligesom „den gamle Farvergaard“ m. fl.

I det gamle Raadhus er i 1907 indrettet et Mols-Museum, navnlig paa Initiativ af Kordegn Kr. Holm.

Hvorlænge Ebeltoft har levet sit idylliske Liv ved Vigen Bred, vides ikke bestemt; men sikkert er det, at dens Tilværelse

som Købstad skriver sig fra Erik Menveds Dage. Forud for den Tid har Byen efter de ældste Beretninger at dømme været af mindre Vigtighed end det nærliggende Draaby, hvortil der i svundne Tider har været Sejlads, og hvor der ifølge Suhm skal have ligget en Kongsgaard, Hogsborg, mulig det senere Skjærsø. Allerede i den tidlige Middelalder synes Ebeltoft dog at have taget Luven fra Draaby, sandsynligvis fordi Sejladsen dertil er bleven umuliggjort ved den aftagende Vandstand.

Ebeltoft Vinhandel (G. Holm-Petersen).

Der har i Tidens Løb været fremsat forskellige Meninger med Hensyn til Udledningen af Navnet Ebeltoft. Byen skal i gamle Dokumenter være kaldt Abeltoft, hvilket har givet Anledning til den Formodning, at Kong Abel skulde være Byens Grundlægger. Egnens Historiker, Pastor Böttiger, mener dog, at Navnet er meget ældre. Andre har ment at kunne aflede Navnet af Æble eller Abild og grunder deres Mening paa, at den ældste bevarede Skrivemaade (1301) er „Æppletøftæ“, og Byens Vaaben viser i Henhold hertil et Æbletræ med Frugt. Böttiger anser det dog for sandsynligst, at Navnet skal udledes af det oldnordiske Avl, d. v. s. noget rundt (deraf Hagel), og Byens Navn skulde herefter betyde den runde Toft.

Det Benaadningsbrev, hvorved Erik Menved tildelte Byen dens første Privilegier, er dateret 21. Januar 1301 og er henholdsvis 140 og 144 Aar ældre end Aarhus' og Grenaa's ældste bevarede Bevillinger. Det er affattet paa Latin og lyder i Over-

sættelse saaledes: „Erik, af Guds Naade Danskernes og Slavernes Konge, hilser evindeligt i Herren alle, som nærværende Skrift kommer for Øje. Vider, at vi tilsteder Indvaanerne i Æpplætøftæ, som ønske at opnaa en særlig Gunst, at maatte med Benyttelse af de Vilkaar, som andre Byer og Stæder i vort Rige have, almindeligt holde Torv hver Søndag paa det sædvanlige Sted, som dertil er anvist dem paa vor Grund. Vi tilføje ogsaa denne specielle Gunstbevisning, at de maa faa Brændsel af Grene, unyttige Træer og Vindfælder i vor Skov samme-

Peder J. Winge, Kolonial- & Produktforretning.

steds og have Forte og Fægang fuldstændig frit i Nærheden af nævnte By. Vi forbyde derfor strengt under vor Naades Fortabelse, at nogen af vore Fogder eller deres Embedsmænd eller nogensomhelst anden drister sig til paa nogen Maade at fortrædige samme Indvaanere i Anledning af denne gunstigt indrømmede Frihed, saafremt han vil mene at kunne undgaa vor kongelige Naades Fortabelse og vor Straf. Givet i Nyborg under vort Segl i det Herrens Aar 1301 paa den salig Jomfru og Martyr Agnes' Dag i vor Nærværelse".

I et senere Naadebrev dateret 25. August 1317 tilstedes der Borgerne i Ebeltøft „samme approberede Love og Lands Vedtægter, som Borgerne i Viborg og Aarhus have“. Bøttiger mener, at der hermed menes den gamle slesvigske Stadsret og tilføjer, at det er forbeholdt Ebeltøft alene at kunne gøre senere Slægter bekendt med Ordlyden af den berømte Stadsret, der ellers

vilde være gaaet tabt. Borgerne i Horsens sendte nemlig paa den Tid, da Ebeltoft fik sine første Privilegier, denne Bys Borgere en Afskrift af den slesvigske Stadsret, og denne Afskrift opbevarede i Byens Arkiv i halvfemte Hundrede Aar, indtil Historikeren Jakob Langebek fandt dem ved en Arkivundersøgelse her. Eksemplet, der nu opbevares paa det kgl. Bibliothek i København, bestaar af 9—10 Pergamentblade i lille Oktavformat og med 91 §§ paa Latin. Indledningen og Slutningsordene lyder i Oversættelse saaledes: „Borgerne i Horsens hilse

Martin Hansens Skotøjsforretning.

i Herren alle Christi Troende, som nærværende Skrift kommer for Øje. Vi bekendtgøre for alle, at vi overlade de os kjære Borgere i Ebeltoft et Eksemplar af vor Lov, som er stadfæstet af de Danskes berømteste Konger" . . . . „Men for at der kan skænkes dette Skrift fuld Tillid, oversende vi det til Borgerne i Ebeltoft bekræftet med vort Segl til Stadfæstelse“.

I Aaret 1443 fik Ebeltoft af Christoffer af Bayern sit fjerde kendte Benaadningsbrev, der er udstedt i København og er det første Købstadsprivilegium, som er affattet paa Dansk i Stedet for paa Latin. Dette Brev stadfæstes senere af Kong Hans (1506 paa Kalø Slot), af Christian III. 1552, af Frederik I. 1563, af Christian IV. 1607 og af Frederik III. i Aaret 1648.

Spørger du en Ebeltoft-Borger, om hans By er Købstad, er det ham en Tilfredsstillelse øjeblikkelig at kunne fjerne den i Spørgsmaalet indeholdte fornærmelige Tvivl ved at stikke dig Erik Menved ud og fortælle dig, at Staden allerede i 1901 kunde

fejre sit 600 Aars Jubilæum som Købstad. Byen maa paa dette Punkt siges at have sine Papirer i Orden, idet samtlige 17 under forskellige Konger modtagne Benaadningsbreve omhyggeligt er opbevaret igennem Tiderne.

Som kun faa af Landets Byer er Ebeltoft i ældre, urolige Tider bleven hjemsogt af Krigens Ødelæggelse og anden Modgang. Allerede i den foran nævnte Kong Erik Regeringstid har Byen utvivlsomt paa Grund af sit nære Nabolik med Marsk

Josef Christiansens Manufakturforretning.

Stigs Ø, Hjelm, maattet bære sin store Andel af Kriges Elenighed; men herom vides dog kun lidet med Bestemthed. Derimod haves fra det 17. og 18. Aarhundrede en sammenhængende Kæde af Beretninger om, hvorledes Byen til forskellige Tider blev „for Størstedelen nedskudt“, brandskattet og paa anden Vis lagt øde først af de kejserlige Tropper under Wallenstein, der holdt „selsom Hus, saa det suier till det Barn, som i Vugen leger“, siden af de Svenske og derefter af disse og vore „Venner“ Polakkerne i Forening.

I den for hele Landet gunstige Periode i Slutningen af det 16. Aarhundrede ses Byen at være kommen nogenlunde til Kræfter, og Byens daværende „florisante Tilstand“ fremgaar

bl. a. af dens forholdsvis betydelige Handelsflaade, som angives „nogle og tyve store Skibe“. Under de senere Krige med Sverige siges Byen „med Hensyn til sikkert Leje for Koffardiskibe fremfor nogen anden at have prospereret“, og der var sædvanligvis i Vigen stationeret „en liden Flaade og nogle Fregatter til Skyts for det aabne Land og til Konvoy for de Handlende, hvilket da og hjalp til Byens Næring“. Krigens Facit var imidlertid yderst bedrøveligt for Byen, som mistede Størstedelen af

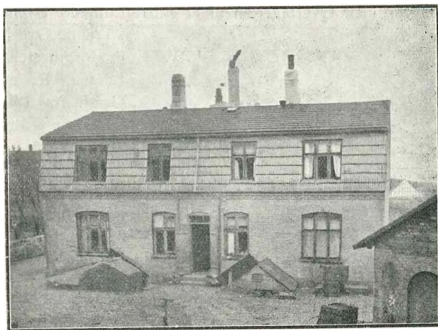
Crome & Goldschmidts Udsalg ved Carl Gjerløff.

sine Skibe, og i sin „fattige og ynkelige Tilstand for lange Tider var ude af Stand til at konkurrere med sine Nabobyer. I Slutningen af det 18. Aarhundrede naaede Byen sin største Grad af Elendighed; hvert andet Hus stod ledigt, Havnen var forfalden, og i 1797 skriver Byfoged Fellumb bl. a.: „Jammer og Elendighed — Gud bedre det — griber immer videre om sig i denne By, saa Gud ved, hvorfra Skatterne og Paabudene tilsidst skulle komme“.

Betegnende for Byens daværende Fattigdom som for den nævnte Byfogeds Hjælpsomhed er, at han roses for sin Villighed til at gøre det fornødne Udlæg for Skatteydere, som manglede Penge. Byens „eligerede Borgere“ kalder dette „et Eksempel, som sjældent høres eller kan formodes af en Embedsmand,

som har Sværdet i Haanden". Ikke mindre populær blev en senere Byfoged, Stockfleth (1821—31), hvis opofrende Arbejde for Byens Ophjælpning omsider kostede ham hans Embede, og sagtens er uden Sidestykke i de danske Købstæders Historie.

Da Frederik VI.s Regering havde nægtet at approbere Planerne til Anlæget af en ny Havn, lod den energiske Borgmester Arbejdet udføre paa eget Ansvar og tildels paa egen Bekostning, idet han forstrakte Havnekassen med de fornødne Penge ved Laan af andre offentlige Midler og ved at tage af sin egen

V. Th. Henningsens Maskinforretning og Cykleværksted.

Lomme. Omegnens Bønder fik han til at yde gratis Kørsel og beværtede dem efter endt Dagværk i Byfogedgaarden. Byen fik sin Havn, men — Borgmesteren fik sin Afsked og faldt som Offer for sin storslaæde Bypatriotisme. Dog, det Værk, for hvis Udførelse han satte sit Embede paa Spil, den saakaldte gamle Havn staar endnu, og som Bøttiger siger: „Mindet om Johan Vibe Stockfleth lever i Ebeltoft med Sagnheltens Glorie. Paa Byens Kirkegaard, der ligger smukt paa Bakkerne Øst for Byen, og hvis Anlæg ligeledes skyldes Stockfleth, har „erkiendtlige Indvaanere i Ebeltoft By og Jurisdiktion“ rejst ham en Gravhøj med tilhørende Mindesmærke. At Stockfleth handlede egenmægtigt overfor sine Foresatte, kan ikke bestrides; men naar Selvraadigheden har sit Udspring af saa ædle Bevæggrunde og er blandet med et saa stort Maal af Uegennytte, virker den alligevel ret tiltalende ikke mindst paa dem, hvem den kommer

tilgode. Maatte der trindt om i Landets Købstæder aldrig savnes et kommunalt Overhoved med en saa levende Interesse for Byens Sager. Energien behøver jo ikke at give sig et saa voldsomt Udslag søm hos hin berømte Ebeltoft-Borgmester.

Siden Stockfleths Fratræden i 1831 har det kommunale Styre i Ebeltoft været ført under mere regelmæssige Former. Byens „Kongerække“ siden da ser saaledes ud: Stephensen 1831—47, de Bretteville 1848—53, Bonnez 1853—74, Lange 1874—93, derefter Meyn, Lyngby, Selmer og Olsen, der hver for sig ikke har siddet her udover det Antal Aar, som er den vanemæssige Ventetid forinden Overtagelsen af et større Embede. Byens nuværende Overhoved

er Borgmester A. P. Larsen, R. af D., Cand. fra 1897 og indtil sin Tiltræden af Embedet her (1. Aug. 1917) Auditor ved Overkrigsretten i København. Den nye Borgmester har ved den Maade, hvorpaa han har bestræbt

sig for at sætte sig ind i Byens Forhold, allerede vundet hele Borgerskabet, og det maa haabes, at Borgmesteren maa befinde sig saa vel blandt os Molboer, at han maa komme til at virke her i en Arrække.

Det nuværende Byraad, valgt i Foraaret 1917, bestaar foruden af Borgmesteren som Formand af følgende Medlemmer (det vedføjede Bogstav angiver det paagældende Medlems Partifarve): Kbmd. C. Poulsen, H., Kobbersmedem. W. Graff jun., H., Fru Margrethe Westergaard, H., Sagfører Alfr. Nielsen, V., Mejeribestyrelse J. Hansen, R., Lærer Heller, S., Garveriarbejder R. Christensen, S., Fisker Otto Oxholm, S., og Depotarbejder Thorv. Sørensen, S.

Hvad Næringslivet angaar, saa hører Ebeltoft jo ikke til de Byer, hvor Forretningen paa Grund af en særlig gunstig Beliggenhed med Hensyn til Opland og Kommunikationsmidler saa at sige kommer dumpende ind ad Døren. Byen har stedse maattet føre en haard Kamp for Tilværelsen og har, gennem Aarhundreder stærkt medtaget af Krigens Hærgninger, haft

vanskeligt ved at klare sig i Konkurrencen med sine større, gunstigere beliggende Naboer.

Oplandet er i Tidens Løb bleven stærkt beskaaret. Ved Anlægget af Jernbanen Aarhus—Grenaa—Randers for ca. 40 Aar siden mistede Byen en Del af sit Opland mod Nord, et Tab, som den i Aaret 1901 aabnede Ebeltoft—Trustrupbane ikke fuldt ud har kunnet erstatte. Da Mols omtrent samtidig med Grenaa-banens Aabning blev sat i Dampskibsforbindelse med Aarhus, gik ligeledes en stor Del af det vestlige Opland tabt.

A/S Th. Wessel & Vett ved Johs. Wamberg.

Naar Byen dog tiltrods for sine Genvordigheder i det sidste Par Aartier har været i ret god Fremgang, skyldes dette en seig Ihærdighed hos dens Beboere og en højst priselig Evne til at faa en ny Kilde til at springe, naar en anden nægter at give Vand.

I Hübertz' Aktstykker findes en Fortegnelse over de Næringsdrivende i Ebeltoft i 1735. Der fandtes da bl. a. „9 Skippere og sejlene Mænd“, hver med et Fartøj, 47 Matroser „med Ophold til Fornødenhed“ og 7 Kjøb- og Handelsmænd, hvoraf 3 — Rhode, Holm og Buchtrup — havde egne Fartøjer, hvormed de afskibede Korn, Fedevarer, Brænde, Malt og Gryn og hjemførte Hør og Hamp fra Riga, Tømmer, Brædder og Tjære fra Norge samt Brændevin, Kolonialvarer osv. fra København.

Interessant er en i denne Fortegnelse given Beskrivelse af de forskellige daværende Forretninger, der karakteriseres som

værende „i god Tilstand“, „i maadelig Tilstand“, „i ringe Velstand“, „i ringe Vilkaar“ osv. I 1771 var der endnu 7 Købmænd i Ebeltoft foruden „Galanterikræmmere“, og vi finder blandt Købmændene de samme Navne som i den tidligere Fortegnelse: Rhode, Munk, Buchtrup, Colding osv., Slægter, som har levet her i Byen i Aarhundreder omtrent lige til vore Dage. 1798 synes Købmandsstanden i Ebeltoft at have været i en saa elendig Forfatning som hverken før eller senere. Der var da — ifl. Bøttiger — kun 3—4 Købmænd tilbage, alle med ubetydelig Handel, og Fallitter var almindelige baade blandt Købmændene og de andre Borgere. Lidt ind i det nye Aarhundrede bedredes Forholdene dog noget, og i 1809 noteres „9 Købmænd og 3 Smaahandlere“.

Af andre Næringsdrivende fandtes ifølge den foran nævnte Fortegnelse i 1735 følgende: 1 Barber, 1 Kobbersmed, 1 Sadelmager, 8 Skrædere, (hvoraf „2 for ordinære Folk, Resten ikkun for Bønder“), 1 Hattemager (tillige Slægter), 2 Murermestre, 13 Skomagere, 1 Drejer, 3 Bødkere, 3 Feldberedere, 2 Vævere, 3 Snedkere, 2 Grov- og Klejnsmede, 1 Hjulmand, 2 Handskemagere, 2 Bagere, 1 Hestekjøber, 1 Humlefører, 11 Avls- og Vognmænd og 22 Daglønnere, som ernærede sig af Fiskeri, Tvætning, Høsttjeneste m. m. og „kun havde nødtørfigt Ophold“. I 1768 findes her ifl. Danske Atlas: 8 Købmænd, 40 Haandværkere, 7 Avlsmænd, Resten er Søfolk samt Øl- og Brændevinstappere. Paa dette Tidspunkt findes her ialt „7 a 800 Kommunikanter, hvoraf 70 er Borgere“.

Medens Ebeltoft, som det vil ses, har haft en forholdsvis livlig Forbindelse med Omverdenen ad Søvejen, har den været mere end almindelig uheldigt stillet, hvad den landværts Forbindelse angaar. Byen ligger jo et betydeligt Stykke fra den jyske Hovedrute, og de Sidebaner, som Randers og Aarhus midt i Halvfjerserne sendte ud i det østlige Djursland, kom til at gaa Ebeltoft forbi. Omtrent fra den Dag, da disse Baner blev sat igang, har der fra Ebeltoft været arbejdet for en Forbindelse med en af Stationerne mellem Ryomgaard og Aarhus. Der har været Tale om baade Thorsager, Mørke og Løgten. Interessen for et saadant Anlæg var imidlertid for ringe blandt Kaløvigegnens Beboere, som jo allerede havde en bekvem Forbindelse med Aarhus ad Søvejen og ikke alt for langt til Stationerne paa den allerede eksisterende Bane. Resultatet var da, at Udvalget hen mod Aarhundredets Slutning maatte opgive Evret efter at det, som det blev sagt i Spøg, havde „fejret sit

Martin Hansen,
Skomagern., Dm., F. S.

A. Knudsen,
Direktør.

Josef Christiansen,
Købmand.

P. J. Winge,
Købmand.

Johs. Vamberg,
Købmand.

C. Poulsen,
Købmand.

G. Holm-Pedersen,
Vinhandler.

25-Aars Jubilæum". De Ebeltoftere, som er lidt oppe i Aarene, vil mindes den manende Sætning, som i Firserne adskillige Aar igennem stod trykt med store Typer i Spidsen af „Ebeltoft Avis“: „Glem ikke Jernbanen!“

Efter at det gamle Udvalg var opløst, blev der imidlertid hurtigt dannet et nyt, som — da det havde forvisset sig om den oprindelig paatænkte Forbindelses Ugenneførlighed for Øjeblikket — resolut gav sig til at arbejde for et Anlæg med Tilslutning til Aarhus—Grenaa-Banen ved Trustrup Station.

Sjælen i dette Udvalg var Fabrikant N. Lundberg bistaet af Proprietær O. Mønsted, Balle Mølle, og afdøde Branddirektør J. J. Møller. Saavel

Randers Amt som Ebeltoft By, Landkommunerne og private viste deres Interesse for denne Forbindelse ved at bringe ret store pekuniære Ofre; men Egnen er jo hverken særlig velhavende eller særlig

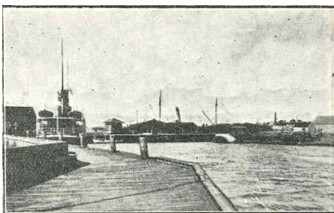
tæt befolket, og sjældent er vel et Foretagende kommen til Verden under saa store Fødselsveer som Ebeltoft—Trustrup-Jernbane. Om ved Aarhundredeskiftet fik Udvalget Consessionen, og den 31. Marts 1901 afløste Banen den gule Deligence, som befordrede Personer og Post mellem Ebeltoft og Stationerne Trustrup og Løgten. Banens Anlæg havde kostet rundt 1 Mill. Kroner, hvoraf Staten i Overensstemmelse med Jernbaneloven af 1891 havde ydet et Beløb, der svarede til, hvad der var ydet af Kommunerne og private tilsammen, altsaa Halvdelen. Banens Længde er ca. 23 km. Bestyrelsens første Formand var Fabrikant N. Lundberg, som i 1910 afløstes af Proprietær Mouritsen, Hoed. Driftsbestyrer blev den tidligere tilsynsførende Ingeniør for Bevillingshaverne, cand. polyt. E. E. Vieth, som endnu leder Banens Drift. Banens Driftsindtægt, som i det første Driftsaar udgjorde 50,432 Kroner, var sidste Aar steget til 105,666 Kr. Medens Banens Godstrafik er meget tilfredsstillende (den udgør ca. 57 pCt. af den samlede Indtægt), lader Persontrafikken en Del tilbage at ønske.

Dette sidste hidrører selvfølgelig fra den Retningslinie, Banen

har faaet, og det er givet, at en Forbindelse med en af Stationerne mellem Ryomgaard og Aarhus vilde have givet en betydelig større Persontrafik. Det er imidlertid tvivlsomt, om Byen den Dag i Dag havde haft nogen Bane, hvis Byen og dens Ledere ikke da havde taget, hvad der kunde faas, og det gjaldt dengang om at faa Anlægget ind under den da gældende Privatbanelov af 1891, som var lige ved at udløbe. Det maa jo heller ikke glemmes, at Banen var en nødvendig Betingelse for andre, for Byen betydningsfulde Foretagender, som da var under Opsejling: Et nyt Havneanlæg med nye Importmuligheder, Andelssvineslagteriet, Udvidelse af bestaaende industrielle Anlæg o. s. v.

Nu drømmer Byen allerede om en Forbindelse med den projekterede elektriske Molsbane, og umuligter det jo ikke, at denne Drøm engang kan blive til Virkelighed; men foreløbig klinger Talen derom som en fjern Fremtidsmusik.

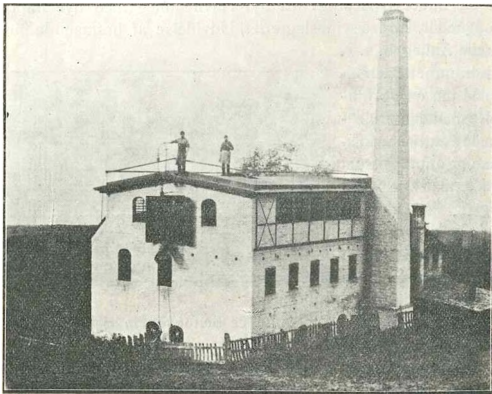
Ved Nytaarstid 1902 aabnedes den nye Havn for Sejladsen. Denne Havn, hvortil navnlig Importen af Kul, Korn og Træløst samt Afskibning af Kartofler og andre Landbrugsprodukter foregaar, medens den gamle Havn fremdeles tjener til Anlægsplads for Rutedamperne og som Fiskerihavn, har en Vanddybde af 18 Fod. Den har vist sig at være isfri selv i strenge Vintre, naar Aarhus Havn har været blokeret af Is.

Besejlingsforholdene er fortrinlige uanset Vindens Retning og Styrke. Under stærk og vedholdende Østenvind hænder det af og til, at en Damper, som skulde anløbe vor nordlige Nabhavn, maa søge herind for at losse. Ebeltoft Havns Betydning som Fiskerihavn har der i de senere Aar været rig Lejlighed til at konstatere. Værdien af det, der fiskes herfra, som i Slutningen af forrige Aarhundrede kun androg nogle faa Tusinde Kroner, er nu steget til ca. $\frac{3}{4}$ Mill. Kroner.

Kort Tid efter Anlægget af Banen og den nye Havn startedes Ebeltoft Andels-Svineslagteri. Der skal her nævnes tre Mænd, uden hvis energiske Arbejde dette Foretagende næppe var bleven realiseret: de to afdøde Ebeltoft-Borgere, Malermester

Carl Hansen og Postkontrahent L. Steen samt Sagfører Alfred Nielsen. Det behøves ikke nærmere at paavises, hvilket udmærket Forbindelsesled mellem en lille By og dens Opland et Foretagende af den Art er.

Af større industrielle Foretagender, der er kendt langt uden for Byens (og forøvrigt ogsaa uden for Landets) Grænser, har Byen A/S A. Knudsens Læderfabrik og A/S Lundbergs Maltfabrik, som begge vil findes nærmere omtalt andetsteds. Vi fin

A. Knudsens Læderfabrik (omkring 1880)

der her Anledning til at bemærke, at da der efter Læderfabrikens Brand i 1903 var stærk Tale om at flytte Fabriken til en mere centralt beliggende By, lagde patriotiske Medborgere — ikke mindst forannævnte Sagfører Nielsen — sig i Selen for at bevare denne store Virksomhed for Byen, et Arbejde, som lykkeligvis kronedes med Held og hvorfor Byens Borgere alle Dage vil være disse Mænd en Tak skyldig.

A/S A. Knudsens Læderfabrik er en af Byens ældste Foretagelser. I Aaret 1750 blev der af Nordmanden Andreas Bonde anlagt et Garveri, som 1790 blev overdraget til Sønnen P. Bonde, og denne overdrog atter Virksomheden til A. Petersen Bonde (født 1798, død 1867), og efter hans Død overgik Garveriet endelig til Sønnen L. Petersen Bonde (født 1836, død

1906). Denne sidste solgte i Aaret 1879 Garveriet til A. Knudsen (født i Nykøbing M. 1851), som fra et lille Garveri med Mester og 1 Mand drev det op til en Virksomhed med Dampindlæg og Maskiner og som beskæftigede 16 Mand i Garveriet. I 1902 overgik Virksomheden (efter en Brand) til Aktieselskab med A. Knudsen som Direktør. Formand for Aktieselskabet var fra dets Start til 1908 Fabrikant N. Lundberg, og efter den Tid Sagfører Alfred Nielsen, begge af Ebeltoft. I 1916 blev Fabriken

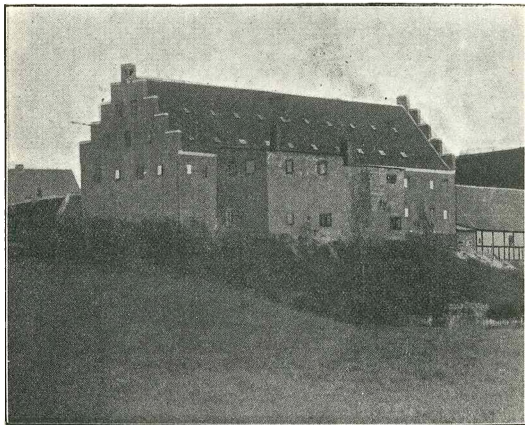
A/S A. Knudsen's Læderfabrik.

udvidet til det dobbelte, idet der blev opført Fabriksbygning, beregnet til Fabrikation af Chromlæder, foruden det allerede bestaaende Barkgarveri. Fabriken's bebyggede Areal er nu 4500 Kvadratalen med alle tidssvarende Maskiner, Dampmaskine paa 150 HK, eget Vandværk og elektrisk Anlæg, og Fabriken's Produkter er kendt over hele Landet. Antal af Arbejdere og Funktionærer er nu 35 Mand, men der forestaar store Udvidelser af Virksomheden i den nærmeste Fremtid.

Aktieselskabet Lundberg, Maltfabrik og Kulimport. Grundlæggeren af Virksomheden var Søren Buchtrup Lundberg (født 1831, død 1901), der i 1857 løste Borgerskab som Købmand i Ebeltoft og i en Aarrække drev den paa dette Tidspunkt i Ejen-

dommen værende blandede Forretning. I den gamle Købmandsgaard dreves i Begyndelsen og Midten af forrige Aarhundrede en ret betydelig Forretning i Korn, Trælast, Kolonial og Isenkram i Forbindelse med Dampbrænderi og Landbrug. Købmandsnavnene Munk, Buchtrup og Ørting var i denne Periode knyttet til Ejendommen.

Efter Byens Tilbagegang paa Grund af Næringsloven af 1857 og senere Bortskæren af det bedste Opland ved Oprettelsen

Lundbergs Maltfabrik 1888.

af forskellige sø- og landværts Forbindelser til de større Naboer kom Firmaets Grundlægger efterhaanden mere og mere ind paa at koncentrere sin Virksomhed paa det i Ejendommen værende Malteri, og ved hans store Energi og ihærdige Arbejde voksede Kundekredsen efterhaanden udover Oplandets Grænser. Ved Tiltræden af Sønnen Fr. Lundberg i 1886 gik det yderligere fremad, saaledes at Udvidelse i 1888 blev gennemført og Udviklingsmulighederne forøget. Efter at ogsaa Sønnen Niels Lundberg blev delagtig i Virksomheden udvidedes Anlægget i 1895 ret betydeligt, og den paabegyndte Eksport af Malt forøgedes. De til forskellige Tider indtraadte Forandringer i vedkommende Landes Toldsatser var imidlertid en Overgang til

S. B. Lundberg,
f. 1831 † 1901

N. Lundberg.

Fr. Lundberg.

Carl Lundberg.

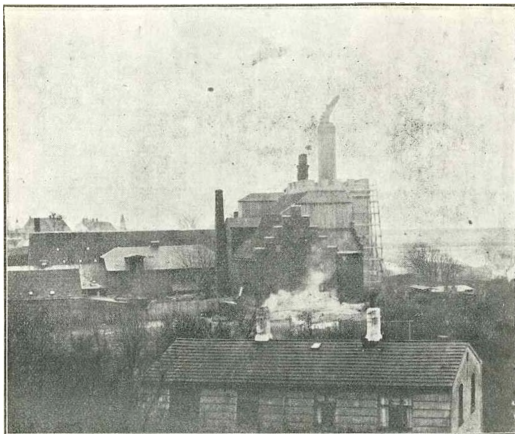

S. B. Lundberg.

Hinder for væsentlig Udvikling af Eksporten til Trods for Produktets særdeles gode Rennomé.

Det lykkedes dog efterhaanden at forøge Omsætningen jævnt.

Efter Anlægget af Ebeltoftbanen og Havneudvidelsen i 1901 optog Firmaet Import af Kul og Cokes, hvori der — naar Hensyn til Byens isolerede Beliggenhed — i Løbet af kort Tid naaedes ikke ubetydelig Omsætning. I 1910 blev Firmaet omdannet til Aktieselskab med Niels og Fr. Lundberg som Ledere.

A/S Lundbergs Maltfabrik.

1917 udvidedes Aktiekapitalen til 100,000 Kr., og Niels Lundbergs to Sønner, S. B. Lundberg jun. og Carl Lundberg, indtraadte som Aktionærer med førstnævnte, S. B. L. jun., som Medlem af Selskabets Bestyrelse.

I den seneste Tid er Fabriksanlægget atter betydeligt udvidet og moderniseret og staar nu med en Produktionsevne, der fuldtud er paa Højde med de største Salgsmalterier her i Landet.

Af Pengeinstituter findes her i Byen kun to: Ebeltoft Bank, der er grundlagt 1872 og hvis Direktør er exam. jur. A. Holm-Petersen, og Sparekassen for Ebeltoft By og Omegn, oprettet 1829 og saaledes en af de ældste Sparekasser her i Landet. I sidstnævnte Pengeinstituts Ledelse forestaar den Forandring, at

Sparekassens nuværende Direktør, Overretssagfører Eykens, fra-træder fra 1. Juni d. A., hvorefter Ledelsen overtages af nuværende Kasserer i Ebeltoft Bank, G. A. Svendsen. Den ærværdige Sparekasse paatænker da i Fremtiden at skulle have et mere bankmæssigt Tilsnit, dog uden at befatte sig med Diskontering af Veksler.

Næringslivet er som Helhed gaet frem med ret stærke Skridt siden Aarhundredets Begyndelse, og Byens Indbyggerantal, som i Halvfemsernes Slutning beløb sig til knapt 1400 Mennesker og nærmest var i Tilbagegang, er nu om ved 1800. Det skattepligtige Beløb var i Aaret 1900 ca. 320,000, i Aar lidt over 1 Million Kroner — et Resultat, der vel nok i nogen Grad kan tilskrives vor anerkendte Ligningsformand, Amtsstuefuldmægtig Holmens Energi, men som dog ogsaa maa være begrundet i stigende Skatte-Evne.

En Side af Næringslivet i Ebeltoft, som ikke helt bør forbigaaes, er det Aar for Aar tiltagende Turistbesøg, som sikkert i Fremtiden vil blive af ikke ringe Betydning for Byen, thi Byen og Egnen har de allerbedste Betingelser for at kunne trække Fremmede til sig, naar blot Hotelejerne Mod paa Opgaven maa være paa Højde med Chancen, der bydes dem. Der findes i Ebeltoft en Turistforening, hvis nuværende Formand er Boghandler Elle, som beredvilligt meddele alle de Oplysninger, der kan have Interesse for dem, der tænker paa at gæste Byen.

Ebeltoft har en smuk, forholdsvis stor Kirke, der menes at skrive sig fra den tidlige Middelalder. Ved Afskalning af Buerne Kalkpuds har man fundet Spor af gamle Kalkmalerier under denne, men Kirken har hidtil savnet Midler til en nærmere Undersøgelse heraf og en eventuel Restaurering. Kirkens Taarn er ombygget 1792 „ved de høie Herrer Hs. Excell. Geheime-raad Ove Høegh-Guldberg og Hr. Biskop, Doktor Hektor Frederik Jansen, deres Omsorg“.

Af Præster kendes før Reformationen kun enkelte. Den første af disse er Henniken Hingesen (1329). Fra Reformationen kan Præsterækken følges ned til vore Dage. Af de senere Præster skal her nævnes: Carl Fog 1864—73 (senere Provst i Bogense), N. J. Jensen 1873 (Forstander for en af ham selv oprettet, men senere nedlagt Højskole). Han efterfulgtes 1896 af K. G. Brandt, som i 1911 forflyttedes til sin afdøde Fader, C. J. Brandts gamle Præstekald, Rønnebæk ved Næstved. Den nuværende Sognepræst er den tidligere Kapellan ved Vor Frel-sers Kirke i København, L. P. Berkow. Paa det kirkelige Om-

raade maa den største Del af Befolkningen regnes at høre til den grundtvigske Retning. Der findes dog ogsaa en — forøvrigt meget tiltalende — Afskygning af Den indre Mission, hvis Leder, Kapellanen Pastor Westhausen, sammen med sin Hustru, Fru Anna W., i Aarenes Løb har gjort et anerkendelsesværdigt Arbejde for at samle de unge om Livets højeste Værdier.

Om Byens Skolevæsen er at notere, at der af private Skoler kun findes to Pogeskoler, Fru Thørrings og Frk. Sørensens. Der har mærkelig nok aldrig eksisteret nogen privat Realskole

i Ebeltoft, og indtil for faa Aar siden havde man det bagvendte Forhold, at Forældre her i Byen, som vilde have deres Børn til at frekventere en Realskole, enten maatte lade disse daglig gøre Jernbaneturen Ebeltoft—Trustrup frem og tilbage eller sende dem til en anden By. Nu har Ebeltoft imidlertid opnaaet en ideal Skoleordning derved, at Mellemskoleklassen ved Byens Borger-skole er bleven afløst af en Realklasse, saaledes at de mere fremmelige Børn af sig selv kan glide ind i

denne uden Hensyn til Forældrenes økonomiske Evne, og — naar de selv ønsker det — tage Præliminæreksamen fra Skolen. Æren for denne praktiske og demokratiske tiltalende Ordning tilkommer først og fremmest Byens energiske Overlærer, M. C. Jensen, tidligere Lærer ved Holbæk kommunale Skolevæsen.

Af Dagblade har Byen kun et, „Ebeltoft Avis“, som trykkes i selve Byen. Dette Blad er oprettet 1872 af W. Mohn (død som Bogtrykker i København 1908). Den nuværende Ud-giver og Redaktør, N. J. Rasmussen, overtog Bladet i 1883. Følgende udenbys trykte Blade har Kontor i Ebeltoft, hvorfra de bringer en Del Stof: „Ebeltoft Venstreblad“ (R., Aftryk af „Djurslands Venstreblad“ i Grenaa, Lokalredaktør: R. Hvitved). „Djursland“ (D. k. F., trykt i Grenaa, stedlig Redaktør: Stationsforstander Carl Lundberg). „Aarhus Amtstidende“ (V., stedlig Redaktør: Lærer R. Jensen) og endelig „Demokraten“ (S., Lokalredaktør: H. Helles).

I en Beskrivelse om Ebeltoft bør det ikke lades uomtalt, at Byen i de senere Aar har faaet sine Sygehusforhold forbedret

i en betydelig Grad. Det nye Amtssygehus, der afløste det gamle, meget forældede Sygehus paa Overgade, og som blev færdig for ca. 1½ Aar siden, er praktisk og tidssvarende indrettet, og den nye Sygehuslæge, Dr. Zwergius, som ifjor flyttede hertil fra Kolding, sørger stedse for at holde det paa Højde med Tiden. Endvidere findes her Randers Amts Tuberkulose-hospital og Amtets Epidemihus. Alle 3 Sygehuse er smukt og sundt beliggende i hinandens Nærhed ved et Anlæg umiddelbart Nord for Byen. Foruden Sygehuslægen bor i Ebeltoft Kredslæge Bogason, dr ligesom den førstnævnte hører til den yngre Generation af Læger, medens den ældre Generation er repræsenteret af Dr. Holst, en Mand, der, gennem de mange Aar han har virket her, ved sin uegen-nyttige, opofrende Færd har gjort sig fortjent til sine Medborgeres — ikke mindst Smaakaarsfolks — Taknemlighed.

Af de kommunale Anlæg er Gasværket anlagt i Frem-

driftsperioden umiddelbart efter Banens Fuldendelse omtrent samtidig med den nye Havn og Svineslagteriet. Vandværket er anlagt 3 Aar senere paa Initiativ af daværende Byraadsmedlem, Kordegn Holm. Kommunens Vand, der kommer fra Vældene i Bakkerne Øst for Byen, er af udmærket Beskaffenhed, idet det sandede Underlag virker som et udmærket Filtréapparat. I Byens findes forøvrigt adskillige Kildevæld, nordre og søndre Bæk m. fl., hvilket har givet Anledning til endnu en Gisning med Hensyn til Udledningen af Byens Navn foruden de allerede nævnte. Man har gættet paa, at Byen oprindeligt hed „æ Vældtoft“, men denne Formodning har dog næppe noget paa sig.

Den af Byens Foreninger, der er mest Grund til at nævne, er dog Ebeltoft Folkeforening, som er den for Byen mest typiske af vore Foreninger. Den er stiftet i 1868 paa Grundlag af den da opløste gamle Sangforening, paa hvis Program den ombyttede — den maaske efterhaanden mindre gode — Sang med gode Foredrag. Til denne i bedste Forstand folkelige Forening, hvis nuværende Formand er Drejermester S. A. Sø-

rensen, har som Ledere i en lang Aarrække været knyttet den kendte, afdøde Præst og Højskolemand, Pastor N. J. Jensen, og den af Ungdommen i en sjælden Grad afholdte Lærer, Kor-

degn Nissen-Juul, og som Foredragsholdere en Mængde af Landets bedste Navne paa den folkelige Oplysnings Omraade. Foreningens Væsen og Tone er i Dag ganske som i dens første Dage og karakteriseres maaske bedst ved Anførelsen

af et Par Vers af en Sang fra Foreningens halvtreds Aars Jubilæum, som blev afholdt for kort Tid siden:

Naar gode Ord og Tanker vi monne samles om,
og Kvinderne med milde Blik og Strikkepose kom,
en egen hjemlig Hygge os da i Møde slog,
lidt af det gode gammeldags, som udenbys betog . . .

Og gamle Ledere gik bort, og nye traadte til,
men alle de det samme for vor Forening vil.
Gid da den maa forblive, mens Tider rulle hen,
just saadan, som vi altid har kendt og elsket den.

Det er med Ebeltoft som med dens Folkeforening: Den har i Tidens Jag ikke bortkastet den Del af det gamle, som var værd at holde paa, og man kan vel vanskeligt slutte denne korte Omtale af vor By med noget smukkere Ønske end dette, at den trods de Forandringer, som Udviklingen fører med sig, bestandig maa svare til den Karakteristik, hvormed vi indledede, og at Ebeltoft fremdeles maa forblive:

„Just saadan som vi altid har kendt og elsket den“.

Carl Lundberg.

V. Th. Henningsen,
Maskinhandler.

Carl Gjerløff,
Købmand.

KENDTE NAVNE OG DATOER

Skomagermester *Martin Hansea*, født 1844 i Randers. Lært Skomageriet hos Skomagermester J. N. Sennels, Randers. Børgerkab fra 1. November 1870. Begyndte Virksomheden med 10 Mand paa Værkstedet; senere er Virksomheden overgaaet til Fodtøjshandel. H. har været Medlem af Ebeltoft Byraad fra 1888 til April 1913 (3 Gange som konst. Formand), Medlem af Direktionen for Ebeltoft Bank fra 1882 til Dato, Formand for Ebeltoft Haandværkerforening 1878—1915, Formand for Ebeltoft borgerlige Understøttelsesforening fra 1909 til Dato. — Dannebrogsmænd 1904, Fortjensten i Sølv 1914, 1916 Æresmedl. af Haandværkerforeningen, i hvis Bestyrelse H. fremdeles sidder.

Købmand *C. Poulsen*, født 1853 i Hyllested. Lært hos Købmand N. Nielsen i Thistrup, senere Ebeltoft. Blev 1887 Partner i Nielsens Forretning, indtil han i 1900 ved N.s Død overtog Forretningen, som han endnu driver. Forretningen omfatter Kolonial, Korn og Foderstoffer samt Bygningsartikler, Cement, Tagpap og Støbegods. P. er siden 1901 Medlem af Ebeltoft Byraad, siden 1908 Formand for Ebeltoft Handelsforening, Formand for Ebeltoft Banks Bestyrelsesraad, Medlem af Kirkeinspektionen siden 1901 og Kirkeværge fra 1916.

Mekaniker *V. Th. Henningsen*, født 1868 i Odense. Lærte hos Mekaniker F. Knudsen, Odense.

Købmand *Johs. Wamberg*, født 1876 i København. Lært hos Manufakturhandler Chr. Eriksen, Kronprinsensgade 16 i København. Overtog i 1911 en Forretning i Ebeltoft og har A/S Th. Wessel & Vett's Udsalg.

G. Holm-Petersen, Vinhandler, Hude- og Læderhandler, født 1876 i Ebeltoft. Har drevet Forretning i Ebeltoft, Hamborg, Cadiz og Libau, sidste Sted i 6 Aar og selvstændig under Fir-

manavn Carl Holm. Er kommunal Revisor, Næstformand i Handelsforeningen, Kasserer i Dansk Læderhandlerforening, Kredsformand i Foreningen til Dyrenes Beskyttelse etc.

Manufakturhandler *Carl Gjerløff*, født i Silkeborg 1881, lært hos Julius Therkildsen, Aarhus. Overtog Crome og Goldschmidts Eneudsalg i Ebeltoft 1911. Formand for Ebeltoft borgerlige Fugleskydningsselskab, i Bestyrelsen for Turistforeningen og Den personlige Friheds Værn.

Boghandler *S. H. Elle*, født i Randers 1883. Lært hos Boghandler Th. Køster i Aarhus. Forretningen, som hedder Ebeltoft Boghandel, er grundlagt 1852 af J. C. Elling og 1911 overtaget af den nuværende Indehaver. Formand for Turistforeningen for Ebeltoft-Mols.

Manufakturhandler *Josef Christiansen*, født 1886 i Hals, lært hos Aug. Valdbjørn, Randers. Forretningen begyndte under beskedne Forhold, men er i Aarenes Løb vokset til at blive langt den største indenfor Branchen.

M. A. THRUE

TRUSTRUP

Det store østlige Afsnit af Halvøen Djursland var af den ca. en Snes Kilometer lange Sø, Kolindsund, delt i en nordlig og en sydlig Del.

Denne sidstnævnte Del, Sønderherred, begrænsedes saaledes mod Nord af Kolindsund og mod Øst og Sydøst af Havet med det nordøstlige Hjørne stødende op til Grenaa og Grenaa Havneparti.

I 70'erne udtørredes Kolindsund og gav Plads for frugtbare Landstrækninger, uden at dog derved den oprindelige Adskillelse mellem Nord- og Syddjursland helt tabte sig i sine Følger.

11 Kilometer Vest noget til Syd for Grenaa ligger Trustrup i det store Lyngby Sogn omtrent midtvejs mellem det nu tørlagte Kolindsund og Havet, og ved denne paa en Maade centrale Beliggenhed ses derfor Naturen at have udpeget Trustrup til at blive et Midtpunkt eller et Knudepunkt for det paagældende Landsafsnit, og vel hæmmer Læbæltet om Grenaa stadig Trustrups Vækst, men samme Omstændighed har, hvad meget tyder paa, muligvis ogsaa hærdet Beboernes Initiativ.

Trustrup omgives af Landsbyerne Lyngby, Fladstrup, Homaa med S. Homaa og Lund samt af flere Proprietær og Herregaarde, hvoriblandt Obdrupgaard, Parcelgaard, Nygaard, Lundskov, Lyngdalsgaard og Lykkesholm kan nævnes som de nærmestliggende. Fevejle, Bjørnholm, Høgholm, Drammelstrupgaard, Nøruplund, Rugaard med Frydensberg, Attrupgaard, Ørupgaard, Vidtskue, Søbygaard og muligvis andre, som ogsaa paa en eller anden Maade har Relation med Trustrup.

Jordsmonnet er relativt frugtbart, og de omliggende Skove og et nærliggende stort Kær afgiver rigeligt Gavntømmer og Brændselmateriale saavel til Egnen som til Eksport. Endvidere findes godt Ler, og noget fjernere Kalklejer og dermed Muligheden af en stor Kalkværksindustri, som Trustrup ogsaa har.

Den oprindelige Trustrup By var en Landsby bestaaende af 10 Gaarde med ca. 90 Tdr. Land til hver, vistnok 7 Huse med

noget Jord. Endvidere var der en Bysmed, en Tømer og en Træskomand. Desuden synes en af Gaardmændene at have været noget i Retning af en Bygherre med Virksomhed ud over Byens Grænser.

Gaardene laa hinanden forholdsvis nær, som Bygesæt almindeligvis var tidligere, og Byen havde sin største Udstrækning i Øst og Vest. Den laa tildels paa Sydsiden af et lille Højdedrag med en enkelt lille Bakketop hvorpaa et enkelt Hus, som senere brændte.

Byens Beliggenhed i Forhold til Egnen var i det hele taget høj, og straks man kom ud af Byen, havde man fri Udsigt til alle Sider. Begyndende ved den østlige Ende af Byen gik en lav Dalsænkning

norden og vesten om det nævnte Højdedrag. I Dalsænkningen fandtes en enkelt vandholdig Fordybning efter et Teglværk. Ellers var det Terrain, som senere bebyggedes, ret jævnt om end svagt

skraanende ned til det senere Baneterrain, hvortil Afstanden fra Byen vel var en 300—400 Meter.

Dog for rigtig at forstaa det nuværende Trustrup, maa man gaa saa langt tilbage i Tiden som til omkring Midten af forrige Aarhundrede inden den store, smukke, lige, nu tætbevoksede Amtslandevej fra Grenaa ad Ebeltoft—Aarhus blev anlagt (om ved 1858). Dette moderne Vejanlæg afløste den krinklede Vej, der Bakke op og Bakke ned havde ført fra Landsby til Landsby for samtidig at tjene som Lokalvej. Denne Vejs — Landevejens Hovedretning er fra Øst til Vest noget til Syd, og den kom i en Afstand af 11 Kilometer fra Grenaa til at berøre Trustrup paa Byens Nordside og allerede da ligesom drage Byen ud af dens Uberørthed.

Landevejen anlagdes, som man nu ser den. Den skar en Udkæring ud af det lille Bakkeparti og løb dernæst paa en Opfyldning over Dalsænkningen Nordøst for Byen fort at fortsætte baade Øst og Vest paa, noget ophøjet over Terrainet.

Derved forandredes Egnens Fysiognomi i ikke ringe Grad, og Tværvejene og Gaderne, som Stationen og Byens Grund-

plan senere krævede, maatte ligeledes hæves i Højde med Landevejen for at komme ind paa den eller over den, og derved opstod de firkantede, dybe Sænkninger i Terrainet, som endnu særlig ses i Fru Thygesens og Smed A. Pedersens Haver. Disse her skildrede Forhold er iøvrigt Grunden til Byggemaaden med høj Kælderetage.

1876 anlagdes Randers—Grenaa Banen — den østjydske Bane — som i Trustrups Omraade kom til at løbe paralel med Landevejen, men i ca. 230 Meters Afstand Nord for denne, og der blev saaledes en endnu noget større Afstand mellem Stationen og Byen, der laa Syd for Landevejen og desuden strakte sig mod Vest. Derved blev der rummelig Plads for

fremtidig Bebyggelse paa det, som tidligere skildret, delvis noget sænkede, men ellers jævne Terrain, der skraanede svagt ned mod Banen og Stationen, hvilket Terrain rundt regnet man anslaaes til at udgøre det meste af en Snes Tdr. Land.

Som Følge af denne Rigelighed paa Plads har Grundplanen for det kommende Trustrup kunnet gennemføres paa en usædvanlig smuk og regelmæssig Maade med lige Veje og Gader, der skærer hverandre over rette Vinkler; men af samme Grund — Rigeligheden paa Plads — var der ogsaa længe noget splittet over Bebyggelsen, som nu er ved at hæves. Med den fortrinlige Hovedlandevej, de forbedrede Sogneveje, Baner, og det store, relativt frugtbare og paa anden Maade rige Opland var da Muligheden givet for den videre Udvikling af Trustrup.

Den Omstændighed, at Trustrup for en Del er omgivet af Proprietær- og Herregaarde og har nær til Grenaa, men især Naboskabet med den tidligere Seminarieby og Kirkeby, Lyngby, maa allerede tidligt have øvet en Indflydelse paa Trustrups Befolkning, som ikke maa undervurderes, og i Virkeligheden er alene flere seminarieuddannede Mænd og andre baade Mænd og Kvinder af Betydning udgaaede fra Trustrup; men Sproget tales ogsaa ualmindelig rent og dialektfrit. De gamle Trustrup-Slægter Kjær, Nikolaj, Davidsen, Vester, Kolind, Buhl, Gjødese-

Friis og Andersen kan opvise Repræsentanter foruden for Landbruget ogsaa saavel for Lærer- og Præstevirksomhed, Musik, Forfatterskab som for Handel og Mejerivirksomhed o. s. v.

Ogsaa er adskillige Kvinder fra Trustrup gifte med Lærere, Læger etc., og som levende Repræsentanter af disse Slægter i Trustrup kan den Dag i Dag nævnes de 3 Søskende, J. P. Kjær, Frk. Marie Kjær, Fru Taubro, f. Kjær, Enke efter Førstelærer K. i Rønde, Fru S. Pedersen (True), f. Taubro, Fru Chr. Christensen med Datter, Frk. Annette Vester, Fru og Frk. Rasmussen, Fru Karl Kristensen, f. Davidsen, og Fru Købmand Andersen, f. Andersen.

Nogen videre Vækst eller Udvidelse af Trustrup fandt først Sted efter Banens Anlæggelse 1876, men derefter voksede Byen især ved Tilflytning. En Tilflytning, som den Dag i Dag fortsættes endog vistnok med forøget Styrke og indeholder saa mange interessante Momenter, at der godt kunde skrives en lille Bog derom. Nogle Individder kom længere borte fra, men mange kom fra den nærmere eller fjernere Omegn, og navnlig fra Ebeltoft og det derhenimod liggende Landstrøg kom mange baade enkelte Personer, Familier og Slægter.

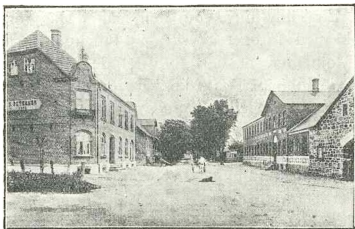
Alt omkring den Tid, da Stationen byggedes, var Chresten Christensen flyttet hertil fra Lyngby og havde giftet sig ind i den Vesterske Familie — en Mand, hvis Navn idelig gaar igen i Trustrups Bebyggelse og Udvikling, og som egentlig danner et Bindeled mellem den ældre og yngre Tid. Bødker O. C. Christensen er fra Helgenæs og hans Hustru, f. Wodskou, fra Randers. Skomager Krogh er fra Grenaa. Fra Lyngby er endvidere Skomager Nielsen; langt senere — først 1901 — kom Læge Nissen sammesteds fra med Familie og sin fintdannede og frimodige Hustru af Præsteslægten Petersen dersteds.

Fra Hyllested-Rosmus stammer Købmand N. Petersen, der har saa stor Betydning for Byen, og hans Hustru, f. Sørensen (Bonde) og hendes to Søstre, Carl Thygesens Enke og Jensen Tjørnegaards Hustru; endvidere afdøde Snedker Laurids Nielsen og overlevende Enke, f. Plesner. Banearbejder Achton Jensens Hustru, nu Stationsmester paa Skærsø Station, er fra Nimtofte, medens Achton Jensen selv og Søster, Frk. Sofie Jensen, stammer fra Lykkesholm Omraadet. Gartner Andersen var fra Maarup ved Kolind.

De gamle Ebeltoftslægter Jørgensen og Møller fik Repræsentanter i Kreaturhandler F. F. Jørgensen, Hustru og Døtre, og naufødte Mølleb. J. Lyngby. Snedker R. M. Rasmussen kom

over Ebeltoft fra Feldballe. Fra Thirstrup stammede Forstkandidat Boesen. Fra Glatved stammer Førstelærer N. Chr. Carlsen med Hustru af Familien Damsgaard fra Obdrup, og helt oppe fra Lyngbæksgaard og Søholt skød over Balle og Attrup den store nu landskendte Mønstedske Slægt og den dermed forbundne Schäferske Slægt sig langsomt hertil Trustrup og nærmeste Egn, medens den forrige Ejer af Lykkesholm, Otto Achton og Hustru, f. Holstebro, havde kortere at flytte. Achton har tidligere indehaft en fremtrædende offentlig Stilling i Kommunen, og Familien Achton indtager en fin selskabelig Position paa Egnen.

Den Mønstedske Slægt har nu Repræsentanterne O. T. Mønsted med Hustru fra

Attrupgaard, Ole Mønsted, Balle Møllegaard samt Sønnen Handelsgartner O. T. Mønsted. Ole Mønsted var Foregangsmanden ved Tørlæggelsen af Korup Sø og med til at udtørre Kolindsund.

Fra Margrethenlund ved Holme Strand stammer Læge Marinus Andersen Thru, der med Hustru, f. Lanzky, flyttede hertil efter 25 Aars Virksomhed i Gjerlev ved Randers. Fru Thru assisterer nu sin Mand ved hans Hjemmekirurgi; selv musikalsk interesseret er hun nær beslægtet med den bekendte Lanzkyske Musikerfamilie, der oprindeligt er af polsk Greveslægt, samt Medlem af Ungdomsskoleforeningen m. m.

Et Par andre Familier af samme Slægt er senere kommen til, nemlig Søren Pedersen, Stedsøn af Gaardejer S. P. True, Stubbet, med Hustru, f. Taubro, fra Aalsø, og Valdemar True med Hustru, f. Frandsen, fra Balle. Inspektør Nielsens Familie kom hertil over Ebeltoft-Skovgaarde, Driftsbestyrer F. R. Andersen, de jyske Kalkværker her, har sin Hustru, Karen Margrethe, ud af den Bønykke-Nikolajsenske Slægt med Udbredning her og i Aalsrode. Landpolitibetjent Johannes Jensen er fra Horsenseggen, og hans Hustru, f. Larsen, fra Grenaa.

Slagtermestrene C. Møller og Brødr. C. og J. Hansen er fra Fyn. Th. Bønløkke-Andersen er fra Aalsrode. Snedker N.

Petersens Slægt er fra Ebeltoft og hans Hustru ud af den Bakmandske Slægt. Maler B. Poulsen fra Hyllested og hans Hustru fra Hyllested Skovgaarde. Urmager, Barber og Husejer Munk og Enke Frederikke Sørensen er fra Mols.

Sidst har Gaardejer N. Møller fra Søby købt Trustrupgaarden, 2 sammenlagte Gaarde; han stammer fra Hyllested Skovgaarde. Frk. Marie Kjær fra Abildgaard og Niece, Niels L. Pedersen (Trues) Hustru, som har Lærerindeuddannelse, er begge uegenlyttig virksomme i Haandgerningsskole. Murer Almskov leder Søndagsskolen og Arbejdsmand, Husejer Adam Sørensen den stedlige Børneløge. Den alderstegne J. Gjødese, Hustru født Kolind, stammer fra Tjørnegaard og hører ligesom J. P. Kjær og A. K. Kjær til de kendte Husejere her i Byen.

Banepersonalet med den nu her i Tjenesten alderskronede, berejste Stationsforstander C. F. A. Jensen, Forstander siden 1877, og 1ste Assistent tillige Sogneraadmedlem M. P. Hansen og Assistent C. M. Rantow i Spidsen udgør en særskit stor Afdeling af Byens noget vekslende Befolkning, de saakaldte Funktionærer. Endvidere er der Landpostene, hvoraf der nu er 7 med Udgang direkte (5) og indirekte (2) fra Trustrup, Banearbejdere med deres Formænd o. s. v.

Stationsforstander Jensen er fra Houlbjerg Præstegaard, og hans Hustru og Svigerinde, Frk. Terndrup, der begge er meget musikinteresserede og musikalske, er fra Horsens, men født i Kiel. Assistent Hansen er fra Vrønding Vest for Horsens, og hans Hustru, f. Fossum, fra København. Stationsforstander Jensen nøjes ikke med at opfylde sine Embedspligter, men udstrækker ogsaa i høj Grad sin Omsorg til hans underordnedes mere private Forhold.

Af afdøde Baneformand Jensen og efterlevende Enkes Børn er Gaardejer Chr. Jensen, Tjørnegaard, p. t. Sogneraadmedlem, og Malermester Bruno Jensen, boende her i Byen.

Desuden grupperer sig omkring Kalkværksindustrien nogle noget skiftende baade indenlandske og indtil Krigen ogsaa mange udenlandske (polske) Arbejdere; men ellers har de jyske Kalkværker deres egen Arbejdskolonni i Lund tæt ved Byen.

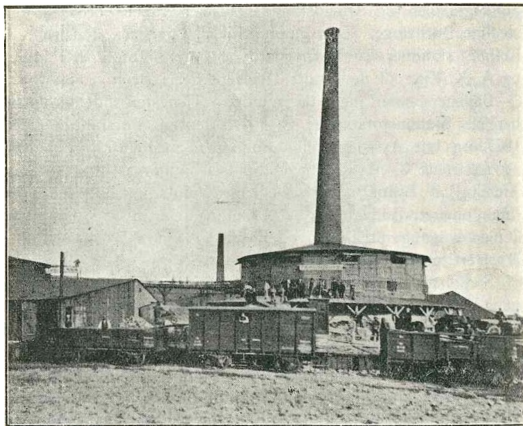
Denne dog ikke fuldstændige Fortegnelse turde vise, at Omegnens og ikke mindst Ebeltoftegnens Slægter har givet Trustrup en meget stor Kvotient af dens Befolkning.

Stationens Opførelse 1876 danner en betydelig Mærkepæl i Trustrups Udvikling, og lidt Orientering er derfor nødvendig,

idet Stationsbyen derefter tager sin Begyndelse i de nærmest følgende Aar.

Terrainet Syd for Stationen ejedes paa det Tidspunkt af 2 Trustrup-Gaardmænd, den forlængst afdøde Rasmus Jensen og Chr. Christensen, og det er navnlig paa disse to Mænds Jord og tidligst paa Chr. Christensens, at Bebyggelsen fandt Sted.

Desuden anlagdes der Øst for Rasmus Jensens Markstykke omkring 1885 De jyske Kalkværkers Bygninger og vidstrakte

A/S De jyske Kalkværker (Direktør H. F. R. Andersen).

Fabrikskompleks, hvis tre høje Skorstene nu ses vidt og bredt allevegne fra i Terrainet, medens den store, smukke Have langs Nordsiden begrænser den østlige Adgang til Trustrup. Grundlæggeren hed Pødenphant. Senere blev det Aktieselskab med Stilling som Leder og nu sidst med den energiske H. F. R. Andersen som Leder i godt 10 Aar af den store og vidstrakte Virksomhed, omfattende saavel Kalkbrænderi, Gødningskalk, Mursten, Drænrør i alle Størrelser o. s. v.

Værket strækker sig helt fra Landevejen til Baneterrainet og har eget Banespor, og Virksomheden er den største i Jylland. Kalkstenene kommer over Balle og Rosmus Stationer til Værket fra dets Kalkbrud der i Nærheden, og der er runde, ovale Sten

af den bekendte glatvedske Slags, og Leret faas fra et betydeligt Leje 2 Kilometer² fra Værket. Komplekset omfatter to store Ringovne, Kalkbeholder, Kulhus, Kedelhus, Maskinhuse, Savskæreri, Smedie, Tømmer- og Karetmagerværksted samt flere store Magasiner og Materialbygninger, og Værket beskæftiger en gennemsnitlig Arbejdsstyrke saavel i Kalkbrudene som ved Værket af ca. 80 Mand. Denne vidtforenede Virksomhed er paa mange Maader til stor Gavn for Stationsbyen og Egnen.

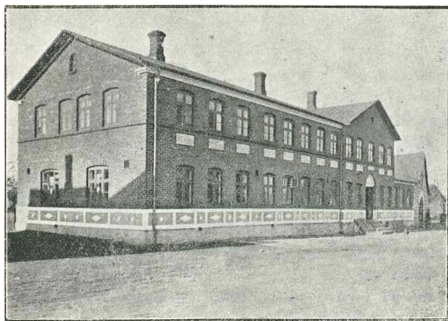

H. F. R. Andersen, Direktør.

Som Begyndelsen til Stationsbyens Bebyggelse maa nævnes Gæstgivergaardens Opførelse 1879 af S. Sørensen; men den var da lille og primitiv.

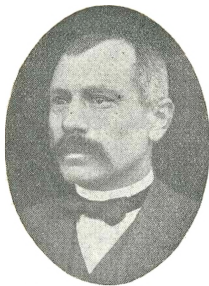
3 Aar senere 1882 blev det første Haandværkerhus bygget af Bødker O. C. Christensen, og i dette smukke og karakteristiske Hus fortsættes nu Forretningen af Bødker V. Madsen. Derefter byggedes om end langsomt — i Begyndelsen opad den vestlige Side af Stationsvejen — af Haandværkere, af hvilke Skomager Kroghs var det rummeligste.

1885 købtes Gæstgivergaarden af N. Petersen, som i flere Aar under gunstig Udvikling drev Købmandshandel og indbringende Gæstgiveri samtidig. Han udvidede Stalden til det dob-

Trustrup Gæstgivergaard. Ejer: M. Rasmussen.

belte, og navnlig lod han den nuværende store Mødesal — den Gang enestaaende langt omkring — bygge, en Sal, der samlede danselysten Ungdom langsvejs fra, og fremdeles endnu er hyppigt Mødested for Egnens Befolkning baade ældre og yngre.

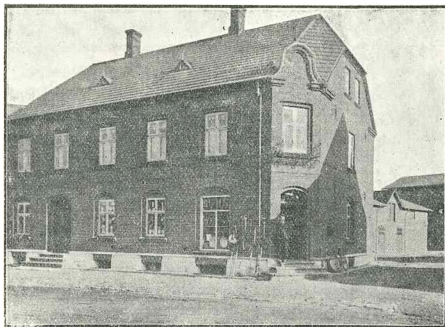

M. Rasmussen, Gæstgiver.

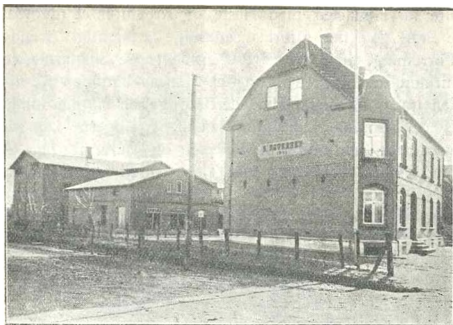
Derefter blev Petersens Svoger, Chr. Jensen, Ejer af Gæstgivergaarden, og han udvidede den og byggede en Etage paa med tidssvarende Værelser for de mange Handelsrejsende, som søgte ud omkring paa Egnen. Ogsaa for ham viste Forretningen sig lukrativ, og han købte senere Tjørnegaard her i Trustrup. Sidste Ejer er nuværende M. Rasmussen.

1885 overtog Købmand N. Petersen tillige Th. Ahlers lille Købmandshandel, som han i sine nyopførte Forretningslokaler og Pakhuse i Trustrup og Balle oparbejdede til en af Djurslands betydeligste Forretninger, og helt fra den anden Side af Randers kunde man høre hans Pakhus i Trustrup berømme.

I 1904 blev Kloak anlagt i det nybyggede Kvarter og 1908 Vandværket med Vindmotor, som var meget tilfredsstillende for Kvarteret. Begge Foretagendes udvidedes senere og er Byen til stor Gode, omend ikke Kloaken endnu naar alle Byafsnittene.

N. Petersens Kolonial-, Isenkram- og Foderstofforretning.

N. Petersens Foderstof- og Trælasthandel.

1916 stiftedes Borgerforeningen med 120 Medlemmer til at varetage Byens Tarv som Hovedformaal. Ligesom senere vil blive nævnt ved Omtalen af Realskolen var ogsaa ved de tre sidstnævnte Foretagender Købmand N. Petersens stærke Initiativ Drivkraften, og han har ledet Kloakanlægget og Vandværksanlægget i flere Aar. Han er interesseret i Byens Forskønnelse og i øvrige Interesser, og har derved som ved sin Købmandsvirksomhed og Deltagelse i Byens offentlige Liv været en god Borger og ogsaa vist Hjærte- og Sindelag for dem paa Livets Skyggeside, hvoraf der ogsaa i Trustrup har været adskillige. Den ældste Søn Carl Petersen er ledende Assistent i Forretningen, og 2 Døtre er gift med Landmænd i Omegnen.

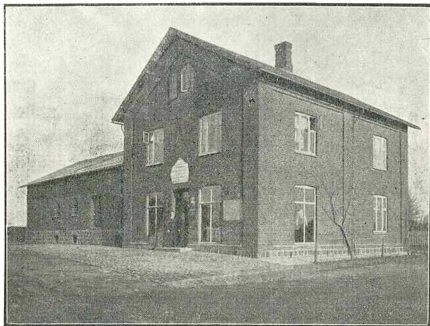

N. Petersen, Købmand.

Men ogsaa anden Handel fandt Sted, og navnlig F. F. Jørgensen eksporterede i stor Stil Kreaturer og Svin til England og Hamburg, og han med Slagter C. Møller og andre sendte i 80'erne og 90'erne Mængder af Svin over Trustrup Station, til Tider fra 150 til over 200 ugentlig, og Vognene, der havde bragt dem, fyldte hele Partiet ved Stationen og holdt undertiden i Række helt op til Landevejen.

Ofte fik Handelen med Heste og Kreaturer et markedslignende Præg, og der tilførtes samtidig de Næringsdrivende en god Forretning. I de senere Aar er de yngre Slagtermestre og Kreaturhandlere Brødrene J. og C. Hansen kommen til.

Men under alt dette udvidede Bebyggelsen sig paa forskellig Vis. Især virksomme ved Opførelsen af Bygningerne i de senere og seneste Aar har Murer R. Petersen og Murermestrene Alm-skov og Amorø været, og som Tiden skred frem, blev Stilen

N. Petersens Filial i Balle.

gennemgaaende ogsaa bedre, hvorvel adskillige af de tidligst opførte Huse helt ud staar Maal med de sidst byggede.

Ogsaa adskillige andre Mænd maa nævnes i Forbindelse med Grundkøb eller Bebyggelse i Trustrup, saaledes Malermester R. Rasmussen, Dyrslæge M. J. Madsen og Landpolitibetjent Johannes Jensen. Rasmussen og Jensen købte af Jordgrosserer A. Andersen fra Fussing hver sit Jordstykke af Rasmus Jensens nedlagte Gaards Byggeareal. Paa Rasmussens Grund opstod snart et smukt lille Hus- eller Villakvarter med høj Kælderetage under de fleste Huse. Dette Jordstykke ligger Syd for Landevejen og grænser mod Syd til Lykkesholm—Ballevejen.

Dyrslæge H. J. Madsen, der driver en vidtstrakt Praksis her fra Byen, købte $5\frac{1}{2}$ Td. Ld. af Buhls Indermark og byggede sig den smukke, højtbeliggende Villagaard Nord for Landevejen.

Det af Johs. Jensen købte Areal ligger ligeoverfor Malermester Rasmussens tidligere Grund Nord for Landevejen mellem

Stationsbyen og Kalkværksterrainet. Denne Handel skete 1917. Der var da allerede anlagt mange smaa Havelodder, som nu maatte vige for Beplantning med Træer langs de Gader, der derpaa projekteredes gennem Jordstykket, hvoraf N. Petersen sikrede sig det nordligste. Den Havekolonisation skulde maaske ikke været afbrudt; men det maa imidlertid erkendes, at Jordstykket under den nuværende Ejers kyndige og ihærdige Haand har faaet et tiltalende Udseende ved den nævnte Træbeplantning m. m., og Jordstykket vil ogsaa nok trods den nuherskende Stilstand i Byggeriet efterhaanden blive draget ind under Bebyggelse.

Ved Stationsvejens og Landevejens Krydsningssted havde Smed A. Petersen forlængst bygget sin store Hjørneejendom, og dernæst var opført det 2etages Hus, der nu ejes af Købmand Bech. Senest har Urmager Munk bygget et stort, smukt 2etages Hus, og Maskinsmed og Cyklemekaniker K. Kristensen har ved en paabygget Etage og Tilføjelse af en Verandatilbygning forstørret og i høj Grad forskønnet sit Hus. Nede ved Stationen ved Siden af O. C. Christensens først byggede Haandværkerhus byggede Snedker R. M. Rasmussen sin smukke Villa, og lige overfor byggede O. C. Christensen atter et smukt Hus paa Hjørnet. Maler, nu Jernhandler B. Poulsen gjorde sig ifjor fortjent ved at ombygge et uhumsk indre Parti af Rasmus Jensens tilbagestaaende Stuehus.

Dog saa helt glat som skildret her gik det alligevel ikke altid med Bebyggelsen. Ganske vist forekom ingen Falliter, men i en Periode, der ligger en Del Aar tilbage, kunde der spores nogen Decadance i Byggeriet og Spekulationen, og Byggeriet foregik kun anstrengt, og en eller anden kunde ogsaa have ondt ved at finde sine egne Ben, og mindre Tab ledes vel ogsaa, som imidlertid bares i Tavshed. En og andens Forhaabninger skrinlagdes vel ogsaa; men kapitalstærke Interesser stod parat til at optage, hvad der paa en eller anden Maade blev herreløs, og i den Belysning maa Trustrups Udvikling ogsaa ses.

Af Haandværkere i det hele taget kan nu yderligere nævnes følgende: Af Tømrere og Snedkere: R. M. Rasmussen, A. Therkildsen, M. Mikkelsen og N. Petersen. Nu er der 5 Smede, nemlig: Bysmeden N. Sørensen, en anden, Emil Sørensen, arbejder særlig med Teglværksmaskiner, Tipvogne etc., en tredje, A. Pedersen, er nærmest Klejnsmed, en fjerde er den tidligere nævnte Cyklemekaniker Karl Kristensen, der tidligere har været Bysmed; han er tillige Sogneraadmedlem. Hans Hustru er Medlem af

Hjælpekassen, Dansk Kvindesamfund m. m. Den femte, H. M. Petersen, er Specialist i Mejeri- og Landbrugsmaskiner, saa man ser, hvor specificeret dette Haandværk nu er. Yderligere handler N. P. Misfeldt med Cykler og er Reparator af saadanne.

Af Skrædermestre findes der 3, og der præsteres Syning, der staar Maal med Købstæders. A. Gregers og R. N. Leth, der bor paa Stationsvejen, og S. Vedel i den gamle Trustrup By. Af Bagermestre er der Vald. Sørensen og Chr. Poulsen, hvorimod H. P. Pedersen er eneste Blikkenslager. Desuden findes der en Sadelmager, J. Nielsen, og 4 Vognmænd, hvoraf de to har stor Forretning: Staldforpagter R. Hansen, P. Jensen, Svenningsen og E. Andreassen. Af Træhandlere kan nævnes Chr. Pedersen og Kruse og nu fornylig afdøde gamle Hartvigsen. For faa Aar siden anlagdes af Gartner Andersen et stort Gartneri og Planteskole, som nu er solgt til Gartner O. T. Mønsted, men desuden vises privat megen Interesse for Havebrug og Blomsterhaver omkring i Byens forskellige Afsnit, og Sommerdage vil især herefter Byen kunne udvise et smukt Udseende saa godt som alle Vegne, efter at der ifjor er sket Oprydning og Ordning paa et Par halvt ruinagtige henliggende Gaardtomter, der i nogle Aar skæmmede Byen. Der er Telefoncentral i Byen med Købmandsenke Frederikka Sørensen og Datter, Frk. Marie Sørensen, som taalmodige og utrættede Ledere. Folketallet har hævet sig til mellem 7 og 800, og der er 7 aarlige Markeder. Trustrup udreder en forholdsvis stor Del af Kommunens Skat. Der er Rigdom nogle Steder og vistnok jævn eller beskeden Velstand mange eller de fleste Steder, men ogsaa Fattigdom og daarlig Beboelse.

Der findes et Afholdshotel med Baneformand Thorsted som Bestyrer, han er tillige Sogneraadmedlem, 2 Afholdsforeninger og andre Foreninger af selskabelig Art, Fagforeninger, Oplysningsbestræbelser, Søndagsskole, kort sagt noget af hvert.

Mejeriet er anlagt 1889 ved Gaardejerne Chresten Christensen og afdøde Rasmus Jensens Initiativ. Det udvidedes i 1910 og fik nye Maskiner og ny, fin Bestyrerbolig, og Virksomheden har udvidet sig jævnt i Tidens Løb. Siden 1903 har Thorvald Bønløkke Adamsen bestyret det. Chr. Christensen er endnu en af de ledende Mænd for det, og det fortjener at nævnes til disse ledende Mænds og Interessenternes Ære, at Mejeriet vedblev at sælge baade Mælk og andre Mejeriprodukter meget billigt, efter at Prisen paa disse Ting andre Steder var forhøjet. Mejeriet leverer fortrinlige Mejeriprodukter, og navnlig er dets

Ost bekendt. Mejeriet danner sammen med Læge Nissens Villa og et Par andre Bygninger et helt lille Komplex for sig.

I Aaret 1900 blev Ebeltoft—Trustrup-Banen bygget. Dens Betydning for Trustrup dømmes saa forskelligt, at man kan høre en stor Forretningsdrivende erklære, at den ikke har gavnet Byen, medens en anden kan paastaa det modsatte. De jydsk Kalkværker gør et meget udstrakt Brug af Banen og drager stor Nytte af den. Imidlertid maa Persontrafiken siges at være helt i Trustrups Disfavør.

En Skildring af Trustrup kan heller ikke tænkes uden at ofre Læge Jens Winther Nissens 40-aarige ihærdige Virksomhed — først i Lyngby og siden 1901 i Trustrup — nogen Omtale.

Det skyldes hans Initiativ, at Ryomgaard Fattiggaard omdannedes til en moderne Plejeanstalt for sindssyge Kvinder, og senere — fra 1910 — oprettede han en Familiepleje for saadanne Patienter i Trustrup og Omegn; den omfatter nu ca. 70 Patienter fordelt paa 30 a 40 Hjem. Læge Nissen har været Fremgangsmand paa dette her i Landet hidtil ukendte Omraade, og kun hans store, administrative Evner, der ogsaa paa andre Omraader er kommet det offentlige Liv til Gode, har kunnet give ham Held til at faa dette store Værk til at lykkes, hvilket det synes at gøre i fuld Udstrækning, og det tjener allerede til Forbillede andetsteds.

Omend boende lidt udenfor Byen — paa Petersborg — maa Landinspektør J. v. Bülow nævnes. Han driver en stor Landmaalervirksomhed vidt og bredt, og hans Hustru, f. Winding, fra Hyllested, har bl. a. vist Interesse for Trustrup Realskole.

Side om Side med Petersborg ligger den nikolajsenke Stamgaard, Skovhuset, Der døde ifjor Slægtens Stammoder Kirstine Nielsen (Nikolajsen) næsten 97 Aar gammel efter at have været blind i flere Aar.

Lidt Vest for Trustrup er forlængst anlagt et Bryggeri af en Mand ved Navn David Davidsen. Den nuværende Ejer hedder Anders Rasmussen. Nord for Baneterrainet ligger nu nogle faa Beboelseshuse og Statshuse.

Skildringen af Trustrup By kan ikke slutes uden at Byens Skoler og Missionshuset Bethania omtales.

Trustrup Kommuneskole er opført 1868 og havde til at begynde med 58 Børn. Indtil da hørte Trustrup under Lyngby Skoledistrikt. Siden 1. Novbr. 1903 har den haft en Forskole med særskilt Bygning, og 1915 blev Forskolens Bygning udvidet betydeligt med Plads til to Skolelokaler i Stueetagen og

gode Lejligheder ovenpaa. for Andenlæreren og Lærerinden. Samtidig opførtes en Gymnastiksal. 1. Januar 1916 blev Lærer H. Korsholm Lauridsen kaldet til Andenlærer og Skolen fik Hverdagsundervisning. Forskolelærerinden Frk. P. R. Westergaard underviser de to yngste Klasser, medens der er Fagfordeling i Hovedskolen.

Børneantallet har varieret en Del saavel i Skolen som i Distriktet; i Skolen mellem Grænserne 75 i 1900, 126 i 1906, 97 i 1908, 127 i 1914, og 91 i 1918. I Distriktet har Tallet de tilsvarende Aar været: 106, 142, 116, 150, 117. Den 31. December 1917 søgte 24 skolepligtige Børn fra Distriktet Realskolen, og da det fortrinsvis er de dygtigste, der ved Overgangen

til næstøverste Klasse overgaar til Realskolen, er det forstaaeligt, at det kan befrygtes, at Skolens Enderesultat derved kan prostrueres noget.

Førstelærer Niels Christian Carlsen har været Lærer ved Skolen i 20 Aar.

Han er politisk og i andre Hensender interesseret Mand, der tillige har rejst adskilligt i Udlandene.

Partiet omkring Kommuneskolen med Missionshuset og adskillige andre store, smukke Bygninger, Købmand M. Andersens anelige 2 etagers Bygninger, Dyrlæge Madsens, Fru Rasmussens og Propr. Lauritsens smukke og karakteristiske Ejendomme udgør et af de mere anelige Partier i Byen og slutter sig op til det oprindelige Trustrup, og hvad der ogsaa har bidraget til det første er, at Købmand Petersen har faaet Ordning paa den ifjor købte ligeoverfor liggende Gaardsplads og Ejendom. De smukke Forhold fortsætter sig Sydvest ud af Byen forbi Tjørnegaards altid velholdte store Have med dens karakteristiske Tjørnehæk og J. P. Kjærs og J. Gjødensens villaliggende Huse.

Efter denne Digression er om Byens anden Skole, Trustrup Realskole, at berette, at den oprettedes i Aaret 1898 af 8 af Trustrup og Omegns Beboere, hvorved Proprietær Black og især Købmand Petersen var virksomme. Disse Mænds Tanker

var egentlig kun at skaffe Børnene en bedre Undervisning, men da der straks blev stor Tilslutning ved Tegning, bestemte de dem for Oprettelse af en Realskole. Man maa maaske sige desværre til, at deres første Tanke ikke realiseredes. Var den første Tanke nemlig bleven realiseret, vilde Forbindelsen mellem Kommuneskolen og den højere Undervisning være bleven naturligare og af mere organisk Art.

Til 1909 var cand. mag. J. C. Hansen Realskolens Leder, hvorefter den solgtes til en af Lærerne, Forstkandidat Boesen, som var afholdt, men meget svag.

Efter hans Død 1912 dreves den af hans Enke til 1914. Saavel i den Tid som ogsaa udenfor den Tid var sikkert Pastor Lützen fra Lyngby en god Støtte for Realskolen. Derefter overtoges Skolen atter af Mænd fra Eggen, men andre end oprindeligt, og en midlertidig Stagnation er nu efterfulgt af en stærk Vækst; der er ca. 90 Elever til Trods for en stor, ny Realskole i Ryomgaard. Den nuværende Leder — siden 1914 — er cand. theol. Georg L. Gøtzsche, og den har

M. A. Thruø, Læge.

Demissionsret til almindelig Forberedelseseksamen.⁴ Fru Gøtzsche underviser ogsaa og har stadig demitteret i Dansk.

Realskolen ligger nær ved Stationen.

Naar det mellem Skolerne antydede Forhold ikke tjener til social Lægdannelse, synes der kun at være godt at sige om Trustrup Realskole.

Det er et Trustrups-Karaktertræk, man ser, naar om Morgen Elever og Børn kommer anstigende til Fods, pr. Cykle, til Vogns eller til Hest og over Middag atter spredes for alle Vinde.

Det store og smukke Missionshus i Trustrup, Bethania, opførtes i Aaret 1913, nærmest paa Bødker, eller som han af Helbredshensyn de sidste Aar har været, Glarmester O. C. Christensens og Murermester Almskovs Initiativ og Almskov byggede det. Nogle udenbys Mænd navnlig fra Fladstrup ydede stor pekuniær og anden Støtte. Da Tanken først var fremsat, var bl. a. Herregaardsmissionær Løvsten meget virksom for at realisere den, og efter ganske faa Aars Forløb stod Missionshuset gældfrit. O. C. Christensens udtalte Tanke, at Trustrup

skulde eller burde have sit eget Hus, var derved sket Fyldest. Det opførtes paa et Grundstykke fra Buhls Ejendom, tilhørende Proprietær Black, Lykkesholm, som gav noget Køb paa Grunden for Formaalets Skyld.

Bethania samler til sine Møder en andægtig, lyttende Skare, hvad enten Sognepræsten fra Lyngby, Pastor Lützen eller andre taler.

Med Hensyn til de tidlig i min Skildring nævnte Relationer mellem Trustrup og omliggende Herregaarde og Proprietær-gaarde og deres Beboere, kan man i al Korthed sige, at den svundne Tid vistnok nærmest har udviklet og styrket dem, men dette Arbejdes Ramme tillader ikke, at man kommer ind paa Persons Nævnelse.

Skulde der gøres en Undtagelse, turde det blive Fruen fra det nærliggende Lundskov, de Lichtenberg, der foruden at færdes her saa jævnligt, tillige med Musiklærerinde Frk. Rasmussen her af Byen har beredt Beboerne en virkelig musikalsk Nydelse.

Kaster man nu efter det skildrede et opmærksomt Tilbageblik over Trustrups Udvikling, synes der at kunne spores en ca. 20-aarlig Periodicitet i denne. Landevejen 1857—58, den østjydske Bane med de første Bygninger 1876—82, Ebeltoft—Trustrup-Banen 1900. Man spørger sig uvilkaarligt om, hvad der nu næste Gang og snart skal ske — om det skal blive Dobbeltspor med Tilknytning til Færgehavn til Nordsjælland, og om over Stubbe—Holmeenge til Holme Strand med det delvis beskyttede dybe Vand.

Til Slutning da en Tak til hver, der paa en eller anden Maade har bistaaet mig under denne Udarbejdelse, men dog især til Lærer H. Korsholm Lauridsen, der uden Betænkning paatog sig dels at indarbejde i mit Manuskript et enkelt sent indkommet Bidrag m. m., dels at læse Korrektur for mig og besørge den endelige Afskrivning. Iøvrigt udbeder jeg mig en mild Bedømmelse.

M. A. Thru.

KENDTE NAVNE OG DATOER

Læge *Marinus True*, født 8. Maj 1856 i Holme, Draaby Sogn. Læge, cand. med. et chirurgi. Ebeltoft Realklasse, Horsens lærde Skole, Københavns Universitet. Reserveskibslæge med Fregatten „Sjælland“ paa Island og i Irland. Prakt. i Thistrup ved Ebeltoft 83—85, i Gjerlev 85—1910, i Trustrup siden 1910. 2 Studierejser til Udlandet. Delegeret af Gjerlev Kommune til Hyldingstoget Sept. 1901. Genopretter af et Kystfiskeri paa Djursland. Bl. a. behandlet Alkoholen og dens Virkninger paa Mennesket i en flerleddet populær videnskabelig Artikel i Dagspressen.

Købmand *N. Petersen*, født 1866 i Hyllested. Udd. i Konsul N. Nielsens Filial i Thistrup. Har opbygget nye Forretningsbygninger i Trustrup og Balle og begge Steder oparbejdet to betydelige Forretninger. Har været i Sogneraadet, Formand for Vandværk, Kloakudv., Borgerforeningen og Realskolen.

Gæstgiver *M. Rasmussen*, født 1870 i Aalsrode. Oprindelig Landm. Vognm. i Aarhus i 11 Aar. Købte Trustrup G. 1907, foruden Hestehandei.

Driftsbestyrer *H. F. Regner Andersen*, født 25. August 1884 i Ans By. Driftsbestyrer paa Trustrup Kalk- og Teglværk.

C. P. CHRISTENSEN

KOLIND

Kommer man med Toget fra Ryomgaard Øst paa ud i Djursland en Vinterdag i Tøbruds-Tider og har passeret Koed Kirke, fanges Blikket straks af udstrakte Vandsamlinger, og ukendte spørger: „Er dette Kolindsund?“ Svaret maa lyde: „Nej“; men der er Vand, alt for meget Vand. Man ængstes næsten, for det synes at staa op om Hjulene, og Toget farer dog frem, farer lige lukt ud i Vandmasserne. Uvilkaarligt aander man friere, naar det første Pift lyder, og man kan stige ud paa Kolind Station, ikke i Vand, mærkværdigvis, men paa fast Bund. Dog er Vandet ikke langt borte. Det slikker lige op ad Baneterrænet med lange Tunger, som var det vredt og skuffet over ikke at have fanget Damphesten, der formasteligt har kløvet dets Flade.

Det er ikke Sundet, nej; thi Sundet er borte; men det er Smeltevand fra Sneen paa de i Syd og Nord liggende Bakker. Det staar nu paa Engene ved Bakkernes Fod og venter paa Marschordre efterhaanden gennem Kanalerne om Sundet, thi de kan ikke befordre saa meget paa een Gang; men en skøn Dag er det borte, og Engene ligger der grønne med Ryom- og Korup Aa slynget igennem sig. Ogsaa om Sommeren efter stærke og vedholdende Regnskyl kan Vandet helt overskylle Engene og det dyrkede Land langs Kanalerne, saa Hø- og Kornafgrøder ødelægges.

Bakkerne hæver sig, afbrudt af Dalstrækninger, terrasseformigt mod Syd, og paa deres Fod er Kolind bygget, baade Gammel- og Ny-Kolind — Landsbyen — er rigtig gammel. Derom vidner den 750 Aar gamle Kirke, som nu — Marts 1918 — nedrives, og derom vidner Navnet Kolindsund. Stedet har givet Navn til Vandet. Derom vidner ogsaa en Køkkenmødding ved Bakkens Fod, hvorpaa en Del af Stationsbyen — Ny Kolind — er bygget, og tillige de talrige Oldtidsbegravelser i Omegnen. Ideel har Pladsen været for Stenalderfolket. Ved Vandet skulde de bo, men dog helst fjernet — her tre Mil —

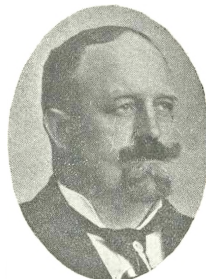
fra Havet for at være nogenlunde sikker mod Sørøveranfald. Dette sidste Moment tog man særlig Hensyn til i Middelalderen, hvorfor ogsaa Danmarks ældste Købstæder er lagt ved det inderste af Fjordene. Her turde Sørøvere ikke vove sig ind af Frygt for Baghold.

Kunde Stenalderfolket benytte Pladsen, saa har Nutidsmennesker ogsaa forstaaet dens Betydning og Værdi, og i 70-erne indtraf to Begivenheder — Baneanlægget og Udtørringen af Sundet — der hver for sig blev Mærkepæle for de to Bydele.

Da Banen kom i 1876 og Stationen blev lagt, da var Signalet givet til Ny Kolinds Fremvækst, og Verden var rykket den gamle By et Skridt nærmere paa Livet. Nu var man fri for de lange Køreture til Aarhus og Grenaa i aabne Vogne; men der var den givet at opleve endnu mærkværdigere Ting. En Dag var der kommet Bud om, at Kolindsund skulde forsvinde. Et Selskab var stiftet med en Kapital paa 1,350,000 Kr., og man søgte Lods-ejernes Tilladelse til at tage Sundet bort, mod at de fik et Stykke Havbund for Afstaaelse af Strandretten. Man sagde undrende ja, og saa begyndte Gravningen af Kanaler Syd og Nord om Sundet. Digerne højnede sig, og en skøn Dag saa Bonden, der strøede sit Korn paa Bak-kens Skraaning, at Sundet forsvandt Øst paa, som laa der en mægtig Trold og sugede det hele ind i sin uhyre Vom. Trolden var en Pumpestation, der efterhaanden trods Digebrud og andet Uheld i Midten

C. C. Drasbek †

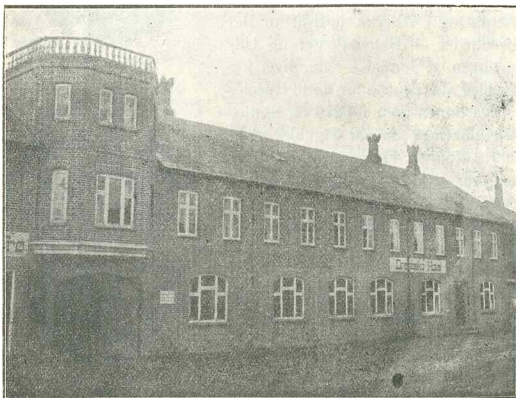

C. Drasbek, Hotelejer

Georg Nielsen, Købmd.

af 70-erne fik Bugt med Sundet og ekspederede det ud i Kattégat. Saa havde man da oplevet Eventyret. De udtørrede Arealer, som tilfaldt Lodsejerne, betød en stor Vædiforøgelse af Ejendommene. Agermarken til Kolind er nemlig stærkt sandmuldet, og rene Sandmarker var der ogsaa, saa den frugtbare og fugtige Havbund var et ypperligt Supplement. Er Sommeren tør, gror Korn og Græs her med en vældig Frodighed. Lader og Besætninger blev for smaa, men de kunde udvides, og nu bestaar Landsbyen af helt eller delvis nye Gaarde.

Drasbeks Hotel (Ejer: K. Drasbek).

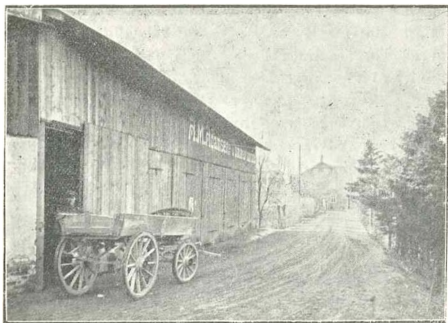
Betød „Sundet“ — saaledes benævnes det stadig — Vædstandsforøgelse for Landsbyen, saa fik det ogsaa Betydning for Stationsbyen. Det er betegnende i saa Henseende, at den første Forretning lagdes paa en Plads, hvor Trafikken fra Sundgaardene fortrinsvis gik forbi. I Aaret 1888 begyndte Købmand E. Hellmund nemlig den Forretning, som blev drevet op til en mægtig Omsætning, og omfattede snart sagt alle Arter af Varer. Ved Banelegemet og Sivestedvejen laa og ligger den — ejes nu af Købmand E. Nielsen — og var tydelig nok baseret paa Sundet og Oplandet mod Nord fortrinsvis. Inden Hellmund døde 30. Juli 1914, var den ligesom udstykket paa flere Hæn-

Arnold M. Adamsens Kolonial- og Foderstofforretning.

der, og de efterhaanden opstaaede Forretninger har vendt sig ved deres Beliggenhed noget mere mod det sydlige Opland.

Banen aabnedes som sagt 1876 den 27. August, men 11 Aar skulde gaa hen, inden Bebyggelsen kom i Gang. Først i 87 kom Manden, der forstod noget af Tidernes Tale, til Stede. Det var Muremester C. F. Carlsen, Byens Bygmester. For 930 Kr. erhvervede han af Gaardejer Rasmus Kroer, hvis Gaard nu ejes af Forstkandidat Dalsgaard, der tillige driver en Skovplanteskole, 2 Byggepladser, og her rejstes da nævnte Aar de

Arnold M. Adamsens Trælasthandel.

C. F. Carlsen,
Muremester.

C. J. Ladefoged,
Isenkrammer.

Chr. Laursen,
Købmand.

to første Bygninger, der nu ejes af Sadelmager J. Jensen og Købmand J. N. Holstvig; men dermed var ogsaa Bevægelsen sat i Gang, og nu gik det Slag i Slag. Hus efter Hus stabledes paa Soklerne; thi de kunde sælges. Købmænd og Haandværkere strømmede til med unge Kræfter og dristigt Mod, og Pladsen har ikke skuffet. Alle sidder de nu med solide Forretninger. I 88 byggedes foruden Hellmunds Ejendom tillige Andelsmejeriet og Drasbeks Hotel.

C. C. Drasbek var allerede i 77 kommen til Kolind som Ejer af Byens gamle Kro med tilhørende Købmandshandel efter at have været Tømmer i Hyllested og Portør i Skanderborg. Ingen af disse Virksomheder tilfredsstillende den driftige Mand, ikke heller den gamle Kro. Nej, ved Stationen maatte Mulighederne ligge, og hertil flyttede han da med Beværterbevillingen og anlagde tillige en ny Kolonialforretning.

Det var i disse Tider, at Andelsbevægelsen ret tog Fart, og med klart Blik for Byens Bedste og Udviklingsbetingelser paa Grund af dens centrale Beliggenhed paa Djursland slog han stærkt til Lyd for Oprettelsen af et Andelssvineslagteri i Kolind og lagde et stort Arbejde for at faa Tanken realiseret; men det mislykkedes desværre paa Grund af manglende Forstaaelse hos Samtiden. Derimod lykkedes det i 92 at faa oprettet en Landboforening for Kolind og Omegn, og heraf var Drasbek Medstifter. Det var et stort Hotel, han ved sin Død den 23. Marts 1911 kunde overlade til sin Søn, C. Drasbek, der dog siden 1902 havde været Medindehaver. Købmandsforretningen vedblev Enkefru Drasbek at drive indtil 1. December 1913, da hun afstod den til sin Svigersøn og Bestyrer A. Adamsen, som nu har oparbejdet Forretningen til Byens største i sin Art og udvidet den til at omfatte baade Kolonial-, Korn-, Foderstof- og Tømmerhandel.

K. Drasbek, født d. 9. Februar 77 i Skanderborg, gik straks i Gang med Ombygning og Udvidelse af Hotellet, og det staar nu med hyggelige, rummelige og smukt monterede Lokaler. I 1914 byggede Drasbek tillige en Tea-

tersal med 350 Siddepladser foruden Balkon, og i 1917 anlages endelig et stort Anlæg med tilhørende Fest- og Sportsplads til fri Afbenyttelse for Byens Borgere; alt i alt et smukt og stort Arbejde, der vil vide at vinde fortjent Paaskønnelse og Anerkendelse.

Magasin du Nords Afdeling (ved Georg Nielsen).

Januar 1895 fik Byen sin Læge, Idet Dr. O. F. Kralund da begyndte den Praksis, han endnu besørger, og ved sin store Dygtighed har udvidet meget betydeligt.

Omtrent samtidig eller noget før havde nuværende Tandlæge Møller, Aarhus, nedsat sig som Dyrlæge i Kolind, og endnu kommer han til Byen en Gang maanedlig og udøver Tandlægevirksomhed. Dyrlægepraksisen udøves af Dyrl. H. S. Breinegaard.

J. L. Jensens Uhr- Guldsmede- og
Cykleforretning.

I Begyndelsen af Halvfemserne blev der Stilstand i Byggeriet, og dette hænger maa- ske noget sammen med de daarlige Tider, der da var inde. Disse kunde Forretningslivet ikke komme upaavirket igennem, og der var derfor ikke Anledning til at oprette nye Forretninger. Imidlertid kom til Byen den Mand, der skulde rejse den største Manufakturforretning i vid Omkreds. Det var Købmand P. Jensen. I Tømrer Højs nuværende Ejendom i Gammel Kolind begyndte han sin Forretning, men for smaa var Forholdene, og Stedet kunde være bedre. Midt i Byen, mellem Hovedgaden og Bugtrupvejen, laa en Trekant. Her var Pladsen, og han købte den fra den nævnte Gaard — paa hvis Grund i det hele Byen ligger — for 1100 Kr. og byggede i 1892. Halvdelen af Pladsen blev solgt til Blikkenslager Jensen, og de to Parceller halvveredes igen, idet Urmager Bojesen og Snedker Hansen fik hver en Fjerdepart, saa der nu paa Trekanten ligger fire Bygninger med store Forretninger. I 1907 blev P. Jensens Butik nedrevet for at give Plads for en smuk Hjørnebygning med store rummelige Lokaler. Ejendom og Forretning solgtes i 1917 til Manufakturhandler G. Nielsen, Skern, der med Dygtighed fortsætter i samme store Stil.

Paa Trekantens andet Hjørne ved Torvet blev Bojesens Ur-mager- og Guldsmedeforretning lagt; den ejes nu af I. L. Jensen, som overtog den 1. Januar 1913 og driver den saaledes, at dens gode Traditioner fortsættes.

Den fjerde af Byens største Forretninger er Isenkrammer C. J. Ladefogeds med tilhørende Haandkøbsudsalg fra Nimtofte Apothek. Den første Marts 1900 kom Ladefoged til Byen og begyndte Virksomheden. Isenkram var forhandlet fra Ejen-dommen, men Varelageret var ringe, og der var vist solgt flere Tvebakker end 3 Tommersøm. Brødudsalg var der nemlig ogsaa. Ladefoged fik dog snart styret ud i for en Isenkram-

C. J. Ladefogeds Isenkram-, Udstyrs- & Støbegodsforretning.

forretning mere værdige Forhold, og har nu ført den frem til Førstestillingen i Miles Omkreds.

Af Byens øvrige Virksomheder nævnes:

Bagermestre (for at begynde med Brødet): P. Nørgaard, Rask Jensen og Marie Mogensen.

Slagtermestre: N. Bonde, P. Wohlert og L. Sørensen.

Bødkerforretning: A. M. Petersen.

Skomagere og Skotøjsforretninger: P. M. Petersen, M. Keiser, G. Jensen og Chr. Jensen.

Manufakturhandlere: C. Liehmann og Georg Nielsen.

Snedkermestre: A. C. Hansen og A. C. Andersen, den første er tillige Fotograf.

Tømrmestre: J. P. Høj, og E. Jensen.

Murermestre: C. F. Carlsen og C. P. Larsen.

Smedemestre: N. Rasmussen, N. K. Nielsen og Christoffersen.
Skræddermestre: O. Jensen og J. Carlsen.

Karetmagermestre: J. P. Sørensen og Petersen.

Vognmandsforretninger: N. Paulsen, J. Jensen og G. Jensen.

Købmænd: Chr. Laursen, P. Mikkelsen og E. Nielsen.

Blikkenslagerforretninger: R. M. Jensen.

Modetforretninger: Fru T. Jensen og Frk. Petersen.

Trikotage: R. Nielsen og J. N. Holstvig.

Malermestre: J. Hansen og Jacobsen.

Boghandlere: E. Andersen.

Træhandlere: G. Nielsen og J. Chr. Jensen.

Sæbeforretninger: A. M. Jensen og K. Hansen.

Endelig oprettedes i 1900 en Brugsforening; i Forbindelse med denne er der i 1917 indrettet et Korntørreri (Bestyrer N. Vinderslev).

Hermed er Byen da betegnet som Handelsplads. Ogsaa Haandværket har gode Kaar, men Industri findes der intet af efter at en Cementvarefabrik tilhørende Købmand Adamsen og Murermester Larsen i Tiden er standset. Saa gode Muligheder har Handelen haft, at der kun har været Tid at henvende Opmærksomheden og Energien herpaa. Industriens Mark skal maaske dyrkes ad Aare eller af den nye Slægt.

Det i 1888 byggede Mejeri blev efterhaanden for lille, og da man i 1912 stod overfor mange store Reparationer og Udvidelser, vedtoges det at rejse et helt nyt og fuldt moderne Mejeri paa en højtliggende Plads ved Bugtrupvejen. Under normale Forhold behandles der 12000 kg Mælk daglig. Mejeribestyrer Basse nyder fortjent Anerkendelse for dygtig Ledelse. Endelig har Byen sit Vandværk og Elektricitetsværk. Det sidste begyndte i 1913 som Andelsselskab og er stadig i Gang til Trods for Oliemangelen. I Marts 1918 fik det Tilknytning til Aarhus Højspænding, hvorfra Kraft skal leveres til Frembringelse af Strøm (Blikkenslager R. M. Jensen, Formand).

Det er en Selvfølge, at den store Udvikling paa det merkantile Omraade gjorde Tilstedeværelsen af et Pengeinstitut i høj Grad paakrævet, og omkring ved 1904 blev der gjort Forsøg paa at faa startet en selvstændig Bank i Byen. Det mislykkedes, og fra en Kreds af Mænd i Stationsbyen og Omegn blev der rettet Henvendelse til Grenaa Handelsbank om at lægge en Filial herud. Den kom 1905 og fik Lokale i daværende Vognmand Randes Ejendom; men det viste sig snart at være for smaat, og saa flyttedes der hen i Arkitekt Ginnerups

nye Bygning, hvor de rummelige Lokaler endnu benyttes. Kundekredsen er stadig vokset, og Omsætningen i 1917 beløb sig til 7 a 8 Millioner, og de betroede Midler til over 1½ Million. Banken har nu købt Ejendommen af Ginnerup og derved slaaet fast, hvor stærkt knyttet den føler sig til Kolind. At den har gavnet Byen er udenfor al Tvivl. Den har 2 ugentlige Kontordage, og dens Tilforordnede her er Gaardejerne Th. Thømasen, Koed og J. A. Herman, Mogenstrup, Partikulier R. D. Jensen, Kolind, Blikkenslager Jensen, Kolind, Købmand Chr. Laursen, Kolind, og Sogneraadsformand N. P. Kolind, Bugtrup.

I 1918 dukkede imidlertid Tanken om en selvstændig Bank frem igen. Hestehandler H. P. Nielsen i Forening med Manufakturhandler G. Nielsen og Hotelejer Drasbek prøvede at føre den ud i Livet, og denne Gang — i Pengerigighedens Tid — lykkedes det. Ved i Forening med flere at berejse Oplandet vandtes stor Tilslutning, og Tegningslisterne svulmede af Beløb. Den 21. Januar 1918 stiftedes da „Banken for Kolind og Omegn A/S“ ved et Møde paa Drasbeks Hotel, hvor Flertallet af de ca. 350 Aktionærer var til Stede. I Aktiebeløb var tegnet 384,000 Kr., men det vedtoges at sætte Aktiekapitalen til 150,000 Kr. Nedskrivning af de tegnede Beløb foretoges, dog med Undtagelse af Aktier paa 100 Kr., og i Marts 1918 begyndte Virksomheden med Sagfører Viale, Grenaa, Hestehandler H. P. Nielsen, og Manufakturhandler G. Nielsen, Kolind, som Direktører; til administrerende Direktør valgtes G. Nielsen. Banken fik Lokale i H. P. Nielsens Hjørneejendom ved Drasbeksvej. En Filial af Banken anlagdes i Ryomgaard med 2 Kontordage ugentlig, medens Banken i Kolind har daglig Drift. Dens Bestyrelse er: Repræsentantskabet, der bestaar af 25 Mand: Boghandler E. Andersen, Gæstgiver Larsen, Murermester C. F. Carlsen, Købmand Liehmann, Gaardejerne Chr. Petersen, Chr. Jensen og R. Skovsen, alle af Kolind, Gaardejerne Als, Bugtrup, R. Jensen, Maarup, P. Kristensen, Koed (Formand), P. M. Petersen, Stabrand, N. S. Friis, Horstved, P. Hviid, Marie Magdalene, M. Chr. Madsen, Attrup, Jens Kolind, Misballe, S. M. Jensen, Taastrup, R. Jakobsen, Kjeldstrup, H. Spendrup, Nødager, A. Christensen, Ebdrup, L. Paulsen, Skifford, A. Laursen, Skarresø, Vogmand A. Lave, Ryomgaard, Proprietærene O. Svendsen, Søbygaard, og Zachø, Pederstrup, og Husmand Joh. Andersen, Sundby. Bankraad: Isenkræmmer Ladefoged, Hotelejer Drasbek, og N. Andersen, Havstedgaard. Kontrolkomité: Smed Rasmussen, Kolind, Gaardejerne A. Christensen, Ebdrup,

og N. Friis, Horstved. Revisorer: Lærerne Christensen, Kolind, og Andersen, Marie Magdalene. Desuden en autoriseret Revisor.

I Februar 1918 begyndte Djurslands Landmandsbank en Filial i Byen med en ugentlig Kontordag.

Hvad er nu Aarsagen til Byens store Betydning som Handelsplads? Svaret er ikke vanskeligt at finde. Det lyder: 2—3 Mils Opland i Syd og Nord, og 1—2 Mil i Syd og Vest. Ingen konkurrencedygtige Stationsbyer i Nærheden og Købstæderne i en Afstand af 3—6 Mil. 3 Landeveje mødes i Byen, og endelig har den nu 12 Markeder aarligt. Omkring ved 1878 flyttedes nogle Markeder fra Maarupvad til Kolind, vistnok 4; siden kom der 6, saa 9, og nu i 1918 12. Derfor kan Byen ogsaa bære 3 Hoteller; thi foruden Drasbeks findes et Afholdshotel — den gamle Kro — og et Landbohjem. Det sidste bærer

Navnet: Hotel „Kolind“ og rejstes af By og Omegn i Forening for at faa en rimelig Samlingssal med Scene, hvad Drasbeks Hotel den Gang manglede. Den 29. Maj 1907 stiftedes et Aktieselskab med en Kapital paa 10,000 Kr.

Forstkandidat Dalsgaard blev Formand, og i Sommerens Løb samme Aar rejstes da den smukke Bygning, hvortil Restavtationsbevilling er opnaaet.

BYENS SKOLEFORHOLD

En nødvendig Følge af Byens Vækst maatte blive, at Børnetallet i den 2 Klassede Skole steg stærkt op efter det i Loven fastsatte Maksimum. Den gamle Kommuneskole fra 1855 var ikke tidssvarende, mildest talt, og Sogneraadet fandt det derfor betimeligt at tage Affære lige saa godt først som sidst, da det var klart, at Maksimumstallet baade vilde naas og overstiges i en nær Fremtid, og i 1897 byggedes der da en ny Skolebygning med 2 Klasseværelser og Lejlighed til en Andenlærer, medens den gamle Lærerbolig bibeholdtes og endnu benyttes som Bolig for Førstelæreren. Et stort Fremskridt var dermed gjort, idet Skolen nu fik 4 Klasser med daværende Enelærer

S. Mortensen som Førstelærer. I 1913 pensioneredes han, og Andenlærer Christensen, ansat ved Skolen 1. Januar 1910 kaldedes til Førstelærer 1. Januar 1914. Som Andenlærer virker H. Madsen, ansat 1. Juli 1914. Skolen har 120 Elever.

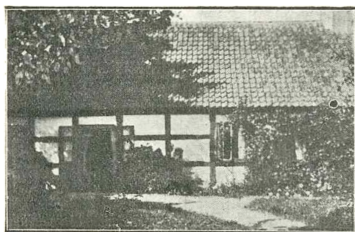
En Højskole var anlagt i Byen i Halvfemserne men maatte opgives, vistnok paa Grund af uheldige Forstanderforhold, men den kom dog til at træde i Oplysningens Tjeneste, idet Lærer Theilgaard 1. April 1901 der begyndte en Privatskole, som fortsattes til Februar 1914, da Theilgaard gik over til Lærervirksomhed ved den nyoprettede Realskole i Ryomgaard. Omkring ved Aar 1900 stiftedes en Haandværkerforening for Kolind og Omegn, og den betragtede det som en af sine nærmeste Opgaver at drage Omsorg for Ungdommens, specielt Lærlingenes, fortsatte Undervisning. I Aaret 1901 begyndte da teknisk Aftenskolevirksomhed i Byens Forsamlingshus. Der flyttedes siden til Privatskolen, men det havde dog alt en foreløbig Karakter, og i 1908 byggedes da ogsaa en Teknisk Skole, hvor Undervisningen siden hver Vinter er foregaaet, først under Arkitekt Ginnerups og i de sidste Aar Tømrermester J. P. Højsdygtige Ledelse. Elevantallet er omkring ved 30.

KIRKEN

I ca. 750 Aar har den gamle Kirke staaet paa sin Bakke og set Slægt efter Slægt segne hen. Nu gaar den selv samme Vej og er i dette Øjeblik kun en Ruinhob. Trofast har den i Aarhundreder ladet sin Klokke kalde Slægterne opad mod det høje, mod hvilket den fra sit Stade alvorligt pegede. Trofast har den modtaget de spæde og trofast har den gemt de døde ved sin Fod, og nu synker den selv over de gamle Grave. Torsdag Morgen den 14. Marts 1918 ringede den med sin Klokke sidste Gang ud over By og Folk, sang sin Svanesang, sit sidste Farvel.

Brøstfæddig, lille og uanselig var den, og Byens Udvikling kunde den ikke svare til, saa hos Befolkningen opstod et stærkt Ønske om at faa den afløst af en ny og større. At den var for lille til Byens 800 Indbyggere, viste sig særlig tydeligt, da Pastor Hjort Degenkolv i 1909 overtog Præsteembedet; da kunde den ikke rumme Menigheden, og Forholdet ændredes ikke, saa Resultatet blev, at man til Ministeriet indsendte Andragende om at faa en ny Kirke rejst. Dette blev imidlertid pure afslaaet, men der stilledes i Udsigt, at en Udvidelse eventuelt kunde foretages. Efter mange og lange Forhandlinger begyndte man da i Foraaret 1915 Nedbrydning af den østre

Del for at foretage en Tilbygning og Udvidelse mod Øst; men en gammel Svend taaler vanskelig en Operation. Kirken taalte det heller ikke, thi det viste sig, at det tilbageværende Murværk var for svag at bygge til, og man begyndte da forfra med Arbejdet med at faa rejst en hel ny. Ministeriet havde bevilget 5,500 Kr. til Udvidelsen og forhøjede nu Tilskudet til 18,500 Kr.; men saa var Prisstigningen paa Materialer bleven saa stor, at en ny Kirke ikke kunde bygges for de bevilgede Midler. Kommunen havde nemlig ogsaa stillet andre 18,500 Kr. til Disposition. Man overvejede da Muligheden af at bygge en Kampstenskirk af Materialet i Kirkegaardsdiget, og en saadan kunde omtrent rejses for de disponible Midler, men Ministeriet forkastede Projektet, forhøjede Bevillingen med vistnok 14,000 Kr., og paa nærværende Tidspunkt er der da al mulig Udsigt til,

at der i Sommeren 1918 vil blive rejst en stor og smuk Kirke af røde Mursten paa den gamle Plads — og Byen er et Stykke Fortid fattigere, men bliver forhaabentlig en Seværdighed rigere.

Da Udvidelsen skulde have været

foretaget, blev der i Sognet ombaaret Tegningslister med det Formaal at faa installeret Orgel og elektrisk Lys, og ca. 3.600 Kr. tegnedes. De fandt ingen Anvendelse den Gang, men faar det sikkert nu, naar den ny Kirke rejses.

Siden 1915 har Byens Missionshus beredvilligt været stillet til Menighedens Disposition til Afholdelse af dens Gudstjenester. 1. Februar 1918 kaldedes Pastor Hjorth Degenkolv til Sognepræst for Ørum-Daugaard ved Vejle, og Søndag den 10. Marts holdt han sin Afskedsprædiken. Da ringede Kirkeklokken sidste Gang til Gudstjeneste fra sit gamle Taarn.

TIL KOLIND!

Efter disse brogede Blade tager vi en Tur ud af Mylderet for i Stilhed at samle det hele i et langt Blik.

Vi gaar ud ad Sivestedvejen om til Koed Bakker. Her vender vi os mod Staden, og der ligger du da i Sommerdagen med

tindrende Sol og klar Luft over de blaa og røde Tage, meget langstrakt og dejlig isprængt med grønne Plantninger paa Bakkeskraaninger og ind imellem. Ny — og Gammel Byen! — Fortid og Nutid. — I rækker hinanden saa fredeligt Haanden og sluttet til et Hele saa venligt indbydende, saa smilende skønt, kranset af grønt i Engenes Flade og paa de bagved liggende blødt rundede Bakker. Vi glædes ved Synet og fyldes med Lyst til at virke og stræbe i Enighed alle, til at løfte og bære, saa Fremskridt kan gøres, at du med samt dine Spir og forsigtige Taarne kan i Fremtiden blive, hvad Fortiden lover, saa Slægten, du fostrer, med Glæde kan bygge dig videre frem.

— — —

KENDTE NAVNE OG DATOER

Murermester *C. F. Carlsen*, f. 1859, Byens Grundlægger og første Borger, er født i Auning 5. April 1859. Lærte Håndværket hos P. Krensen, Ørsted, og arbejdede i Vejle, Struer, København og flere Steder, før han i 1887 kom til Kolind.

Købmand *Christian Laursen*, født 1876 i Sevel. Uddannet hos Købmd. S. Knudsen, Vinderup, derefter Kommis hos Fr. Gundelach, Holstebro, og Konsul Chr. Schou, Struer. Forretningen omfatter særlig Kolonial, Vin og Konserver, Material og Sygeplejeartikler. Har siden 1910 været Delegeret i Grenaa Handels- og Landbrugsbank (Kolind Afdeling).

Urmager og Guldsmed *J. L. Jensen*, født i Sander pr. Odder den 5. Januar 1877. Uddannet hos Urmager og Guldsmed S. John. Hansen, Odder.

Isenkræmmer *C. J. Ladefoged*, født 15. Januar 1867 i Salling ved Skive. Lært Mejeri i 3 Aar, derefter paa Ladelund Mejeriskole pr. Brørup, senere Mejeribestyrer i 7 Aar paa Andelsmejeriet „Rydhaage“ pr. Vinderup Lærte derefter Isenkramfaget hos Falkenberg, Ulfborg St. Startede 1900 Isenkramforretning i Kolind.

Lærer *C. P. Christensen*, født 1886 i Voldum pr. Randers. Uddannet paa Nørre Nissum Seminarium, demitteret 1907. Lærer i Vesterbæk, Vejle, Durup, Nautrup og Kolind (fra 1. Januar 1910). Medlem af Kolind Menighedsraad fra 1913—17. Medl. af Bestyrelsen for Sygekassen. Formd. for Sygeplejeforeningen og Læseforeningen.

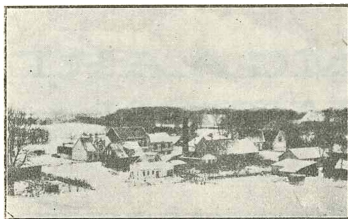
CARL MUNCH

**RYOMGAARD
STATION**

Midt paa Djursland ved en Dalsænkning, der tydelig nok i fordums Dage har været Havbund, ligger Ryomgaard. Byens Navn er egentlig Ryom, rettere Ryum, og saaledes kaldes den ogsaa almindeligvis af Egnens Beboere. Den kan takke Statsbanerne for at den har faaet „Navneforandring“; her som saa mange andre Steder har Statsbanerne, da Stationen skulde have Navn, forvansket det oprindelige Sted-

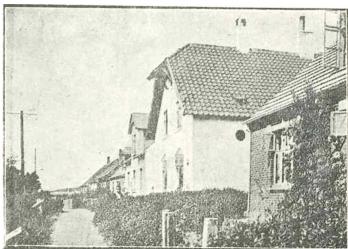
navn, men det maa dog siges, at Byen er sluppet forholdsvis naadigt, idet dog en Del af det oprindelige er til Stede.

Byen er Knudepunkt for 4 Baner: Aarhus — Ryomgaard, Randers — Ryomgaard, Grenaa — Ryomgaard, og Gerrild — Ryomgaard. Sidstnævnte Bane er nu ført igennem fra Gerrild til Grenaa, saa man fra Ryomgaard kan komme til Grenaa ad to Veje.

Dette store Antal Baner kunde give Anledning til at formode, at Byen var en stor By; dette er dog ikke Tilfældet, Byen er ganske lille, og det har sin bestemte Aarsag. En tidligere Ejer af den ved Byen liggende Herregaard, Gl. Ryomgaard,

som sad inde med al den om Stationen liggende Jord, havde sat sig i Hovedet, at han ikke vilde sælge Jord til Bebyggelse, da en Bebyggelse nødvendigvis maatte tilføre Kommunen en Del Proletariat, som det var bedre at være fri for. Han nægtede derfor overhovedet at forhandle om Salg, selv Byens Mejeri kunde ikke faa Jord til Byggegrund og maatte i længere Tid have Bygningerne staaende paa et lejet Areal.

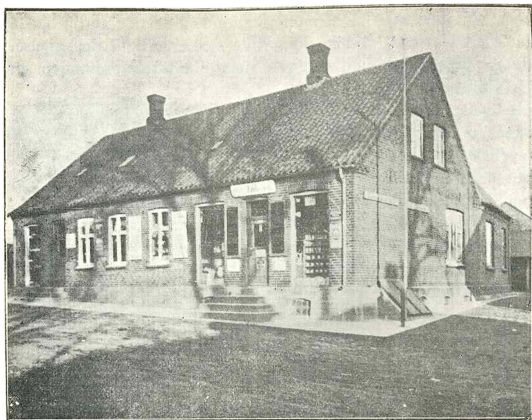
Disse Tider er imidlertid længst forsvundne. Nu kan man godt købe Jord til Byggegrund i Ryomgaard, og Byen er da ogsaa i de sidste Aar vokset stærkt. Den har nu et tidssvarende Hotel med absolut førsteklases Værelser og Betjening,

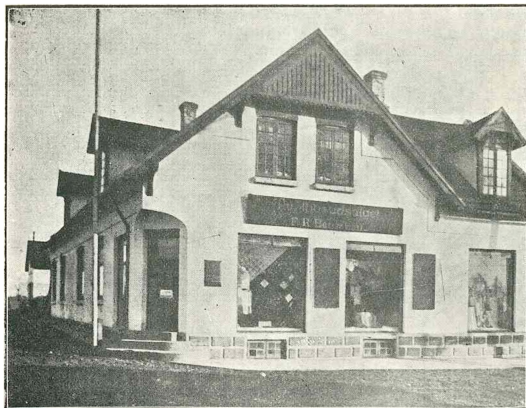
J. Boysens Kolonial- & Manufakturforretning.

stor Have, stor Staldplads. Det blev ombygget for faa Aar siden af den nuværende Ejer, Hotelejer Niels Knudsen.

Den har nu en Realskole, Ryomgaard Realskole, der er Landets største Landrealskole. Skolen ejer selv sine Bygninger,

A. C. Andersens Kolonial & Isenkramforretning.

C. & G. Udsalg (F. R. Beuschau).

J. Boysen, Købmand.

A. C. Andersen, Købmand.

Niels Knudsen, Hotelejer.

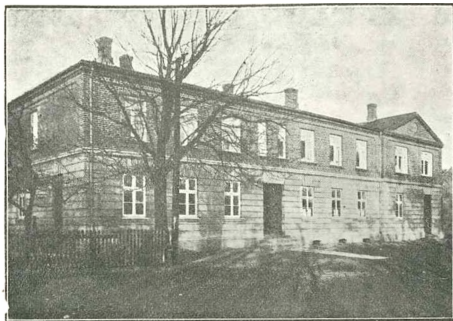

F. R. Beuschau, Købmand.

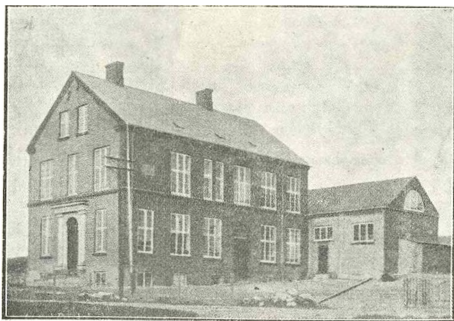
M. P. Frederiksen, Bestyrer.

der opførtes i Aaret 1913, og har i det indeværende Skoleaar haft ca. 170 Elever; den bestyres for Tiden af Skolebestyrer Axel Munch.

Ryomgaard Hotel (Niels Knudsen).

Byen har i de senere Aar faaet to Fabriksanlæg, et Kartofeltørreri og et Cikoriørtørreri. Sidstnævnte byggedes i Somme-

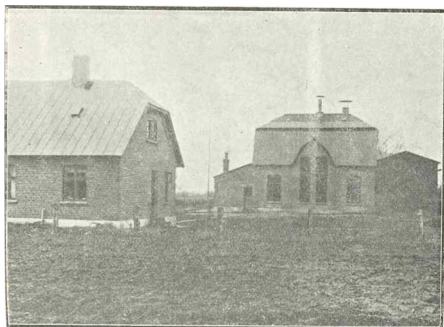
Ryomgaard Realskole.

ren 1916. Dets Hovedvirksomhed er Cikoriørtørring, men der tørres normalt ogsaa en mindre Mængde Sukkerroer og lejlighedsvis, naar Konjunkturerne taler derfor, ogsaa andre Rodfrugter. Tørreriet har eget Jernbanespor, og den gode Beliggenhed

— i et Jernbaneknudepunkt — gør Egnen mellem Aarhus—Randers—Grenaa til et naturligt Opland. Det ejes af et Aktieselskab og ledes af Bestyrelsens Formand, Landbrugskandidat P. Vang-Lauridsen. Den daglige Drift forestaaes af Bestyrer J. Rasmussen.

Om Kartoffeltørreriet skal meddeles følgende:

I Aaret 1913 stiftedes i Ryomgaard Andelseksportforeningen med Kartoffeltørreriet. Foreningens Formaal var at forbedre og fremme Kartoffelavlens her paa Egnen. Tanken var at samle Kartofflerne fra Producenterne sammen paa en Plads. Her skulde

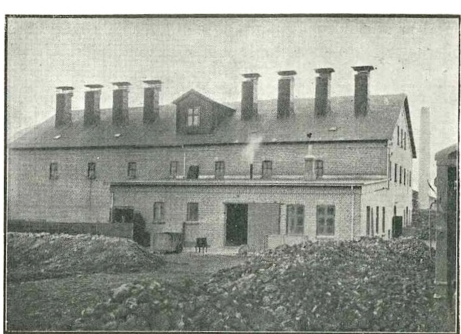
Ryomgaard Kartoffeltørreri.

de sorteres, de gode og sunde Kartoffler skulde da eksporteres f. Eks. til Amerika, medens den mindre kurante Vare skulde tørres og derefter leveres tilbage til Leverandørerne som et særdeles fortrinligt Kvægfoder. Foreningens Medlemmer var altsaa Andelshavere saavel i Eksportforeningen som i Tørreriet; der var ialt 200 Medlemmer, Ledelsen af Foretagendet lagdes i Hænderne paa en Bestyrelse bestaaende af 9 af Egnens kendte Mænd, medens man til at varetage den daglige Drift valgte L. Ladfoged, sidstnævnte erstattedes senere af Mejerist M. P. Frederiksen.

De viste sig imidlertid snart, at Eksportforretningen ikke gav det ventede Overskud, og Følgen deraf var, at Leverandørerne ikke fik nok for deres Kartoffler, og da Krigstilstanden i Europa paa anden Maade lagde Foretagendet store Hindringer

i Vejen, besluttede Foreningen i September 1917 at afhænde Tørreriet til Grosserer L. Schmidt, København, der altsaa nu er Indehaver af det. Det beskæftiger 28 Mand og kan daglig behandle ca 25,000 kg Raaprodukter.

Byen har forholdsvis mange Forretninger. Købmand A. C. Andersen har i mange Aar drevet en større Kolonial- og Grovvarerforretning, til hvilken der i den senere Tid er knyttet en

A/S Ryomgaard Cikoretørreri.

ikke ubetydelig Kornforretning. Købmand J. Boysens Forretning omfatter baade Manufaktur- og Kolonialvarer foruden Grovvarer samt Boghandel. Bogsalget har han i Kommission for Gyldendalske Boghandel, København. Købm. Beuschau driver udelukkende Manufakturhandel og Handel med Galanterivarer. For Fuldstændighedens Skyld bemærkes det, at Byen selvfølgelig har sin Snedker, Tømrer, Smed, Murer, Skrædder og Barber. Byen har sikkert en stor Fremtid for sig.

Kendte Navne og Datoer.

Købmand *J. Boysen*, født 1857 i Skærbæk i Sønderjylland. Uddannet hos M. Schou i Struer. Blandet Landboforretning og Bygningsartikler. Siden 1914 tillige Manufaktur.

Købmand *A. C. Andersen*, født 1869 i Attrup pr. Ryomgaard. Uddannet i blandet Købmandshandel i Kolindbro pr. Kolind hos Købmand J. P. Andersen, derefter Kommiss hos S. C. Jørgensen, Thisted. — Etbl. i Koed 1894, derefter i Odder 1897—04. — Fra 1904 i Ryomgaard. Medstifter og Formand for Djursland Handelsforening siden 14. Februar 1909. Formand for Ryomgaard og Omegns Handels- og Haandværkerforening siden Maj 1917.

Hotelejer *Niels Knudsen*, født 1883 i Lynderup pr. Skals.

Manufakturhandler *F. R. Beuschau*, født i Stenbergholdt Skole 1884. Lært hos J. Larsen, Randers. Kommiss i Crome & Goldschmidts Udsalg i Vinderup. Bestyrer for E. Nyborgs Enke, Fjerritslev. Etbl. 1911. Byens største Specialforretning. Formand for Ryomgaard Handels- og Haandværkerforening fra 1913—1917.

Bestyrer *M. P. Frederiksen*, født 1888 i Assens pr. Mariager. Uddannet som Mejerist og arbejdede ved dette Fag fra 1906 til 1915. Eksamen for Mejerister paa Dalum Landbrugsskole 1913. Tiltraadte Pladsen som Bestyrer for Andelseksportforeningen med Kartoffeltørreri i Ryomgaard 1915. Broncemedaille for salt Smør ved Udstillingen i Herning 1911.

ESKILD NØRGAARD

HORNSLET

I Slutningen af Middelalderen førte der en Vej fra Viborg By til Jyllands stærke Borg, Kalø Slot. Vejen gik omtrent midt igennem Hornslet Sogn, og man kan endnu følge dens Spor over Kradbjerg og Tendrup Marker, syd om Hornslet Kirke og op forbi Assenbakken ad Bale til i Mørke Sogn. —

Flere Stykker af Vejen er til endnu og bærer Navnet Kalø-Vejen eller den gamle Kalø-Vej.

Gennem Hornslet Sogn gik den nær forbi 3 hellige Kilder, nemlig Sct. Clara Kilde paa Drorup Mark i Kradbjerg, Sct. Karens Kilde ved Hornslet Kirke og Sct. Carls Kilde med Dam af samme Navn ved Assenbakken paa Grænsen mellem Hornslet og Rodskov Jorder. — Paa Drorup Mark findes endnu Ruiner af et Kapel. —

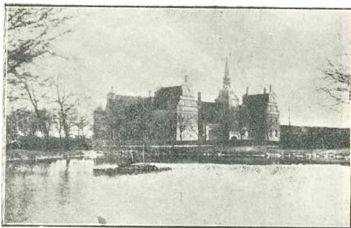
En sildig Aftenstund kom en Rytter ad den gamle Kalø-Vej fra Kradbjerg ned over Tendrup Mark tæt forbi det store Hornbjerg. Ved det nuværende Tendruplund, saa han til stor Forundring, at Ellepigerne dansede inde ved Skovkanten. Men endnu større blev hans Forundring, da han kom til Hornbjerget; thi Højen stod paa gloende Pæle, og Troidene dansede derinde. Rytteren holdt stille og saa paa dette Optrin. Ud træder da en Troidpige og rækker ham et dejligt Guldhorn, fyldt med Vin. Han tør dog ikke drikke Vinen, men ønsker at beholde det kostbare Horn, hvorfor han kaster Vinen bagud over Hesten og rider af Sted med Guldhornet, alt hvad Hesten kan løbe, for at naa Hornslet Kirke og kaste Hornet ind paa Kirkegaarden; thi der tør Troidene ikke komme. —

Troidene satte efter ham, men maatte vende om paa Halvvejen, og Stedet, hvor de vendte om, kaldes den Dag i Dag Vendelshøjen. Nogle siger dog Hændelshøjen; men det er forkert. Byen fik saa Navnet efter Hornet og Sletten, som Byen ligger paa, og blev kaldt Hornslet. Andre paastod tilmed, at Kirken i Hornslet var bygget for Værdien af det store Guldhorn, og at der før i Hornslet kun var Sct. Karens Kapel ved den hellige Kilde af samme Navn.

Saaledes fortalte „de gamle“ for 30—40 Aar siden, og vist er det, at Hornslet sammen med Nabobyen Tendrup og Stamhuset Rosenholm ligger paa en stor Slette, der paa de 3 Sider er omkranset af dejlige Bøgeskove, nemlig mod Syd af Hestehaven og Segaltkjær (ca. 150 Tdr. Land), mod Vest af Sophie Amaliegaards Skov (ca. 800 Tdr. Land), og mod Nord tildels af Rosenholms Skove (ca. 550 Tdr. Land). Paa den fjerde Side mod Øst dækker desværre Rodskov Bakker for den smukke Udsigt over Kalø Vig. Hornslet Sogn gaar forøvrigt ned til Vigen, idet Byerne Rodskov, Eskerød og Havhusene hører med til Sognet, foruden Tendrup og Kradsbjerg; men Hornslet By er, efter hvad der kan oplyses, den ældste af Byerne og tillige den største. Den rummer ca. Halvdelen af Sognets 2000 Indbyggere.

Byen bestod for ca. 150 Aar siden af 11 Gaarde og 13 jordløse Huse, tæt

sammenbyggede langs den saakaldte „Østerbæk“, der ofte om Vinteren gik over sine Bredder og ind gennem Byens Huse. En anden Bæk, „Sulkenaaa“, løber ogsaa — efter Byens Udvidelse — gennem Byen. Den

kaldes nu i daglig Tale Stationsbækken. Disse to Bakkeløb forener sig ved Rosenholm under Navnet Rosenholm Aa.

Byens Jorder dreves fra gammel Tid i Fællesskab, men var inddelt i Vange, og Vangene var igen selvskiftede mellem Gaardene fra Øst af. Den daværende østlige Gaard bærer endnu Navnet Solgaard (i gamle Dage Soelgoer).

I en Beretning fra 13. Maj 1773 af daværende Sognedegn Jacob Fausing fortæller han, hvor Degnegaarden har Agre og Klepper (korte Agre) i de forskellige Vange, Bymarken var inddelt i — saaledes nævner han — 1) Balles-Vangen, 2) den Vang mellem Vej, 3) Fusig Vangen, 4) Skovkjær-Vangen, 5) Elkjæragre, 6) Hændelshøj-Vangen, 7) Dysballe-Vang, 8) Boelhøj-Vangen, 9) Trøst-Mose-Vangen, 10) Skivedballe-Vang o. s. v. Navne, der til Dels er kendt endnu. Jordene langs med Sophie Amaliegaards Skov laa hen i Lynghede, og er først opdyrket i de sidste 60—70 Aar. —

Til Byen hørte tillige en stor Eng- og Mosestrækning.

Den 11. August 1783 samlede en Kommission for at udskifte Byens Jorder mellem Gaardene. Kommissionen bestod af Landinspektør Munch, Birkedommerne Müller og Nielsen, samt paa Amtmandens Vegne Fuldmægtig Mads Kierulff. Tillige var mødt paa Godsets Vegne Forvalter og Birkedommer Christensen fra Rosenholm, samt Sognepræsten, Provst Kierulff, og Sogndegn Mads Møeballe, for at varetage den til deres Embeder legerede Jord. Først blev det bestemt, at en Gaard skulde udflytte paa de nordre Banker (Bakker), hvor Bakkegaarden nu

C. Brøgers Kolonial-, Produkt- og Tømmerhandel ligger. Den laa før inde, hvor Bækhuset ligger. Ejeren, Jørgen Rasmussen, fik fra Rentekammeret 100 Rdl. som Hjælp til Udflytningen. En anden Gaard skulde have udflyttet paa de søndre Banker; men da ingen af Byens Gaardmænd var dertil at formaa, blev de søndre Banker delt mellem Byens 13 jordløse Huse. Saa blev den legerede Jord udtaget til Præste- og Degnegaarden, og Resten delt mellem de øvrige Gaarde i Forhold til Beliggenheden. Beboerne var selvfølgelig Fæstere under Stamhuset Rosenholm. En enkelt nulevende har været med til køre paa Hovarbejde.

Fra 1850 begyndte man at købe Gaardene til Selveje for en Pris af 1400—2000 Rdl. pr. Stk. Enkelte solgte et Stykke af Marken eller en Eng-, Mose- eller Hedelod. Andre flyttede

deres Gaarde ud paa Marken, og solgte deres gamle Stuehus med Toft til en ny Beboer. særlig Haandværker.

I de sidste 40 Aar har Byen — særlig efter at Aarhus—Grenaa-Banen var anlagt — udviklet sig meget stærkt, og flere af Gaardene har solgt en Mængde Byggepladser. Det er J. Hansens og P. Basses Gaarde, der har afgivet Byggepladser fra den gamle By og op til forbi Stationen, medens Chr. Fiskers Gaard og den saakaldte Solgaard har afgivet Byggepladser i den gamle By og ud paa Reginehøj, der oprindeligt hed Bodilhøj eller Boelhøj. — Byen har paa denne Maade faaet en meget langstrakt Form langs Hovedvejen.

J. Løgstrups Isenkram- og Støbegodsforretning.

HORNSLET KIRKE OG PRÆSTEGAARD

Hornslet Kirkegaard (Præstegaard) er den ældste Residens, som har været i Øster-Liisbjerg Herred, fordi de andre Sogne have valeret hid og did og været Forlønninger udi Bispernes Tid og holdtes Kapellaner dertil udi lang Tid, og er Hornslet Kirke først funderet udi Hr. Peters (mulig Petz) Tid, Ridder til Holm, som tinge Holme efter Byrre Slaggel, Ridder. — Saaledes begynder Peder Schriffuer i Schouffelkter sine Optegnelser, der er forfattede omkring Aar 1600.

Først har der sandsynligvis været et Sct. Karens Kapel ved den hellige Kilde af samme Navn. Mulig er saa dette Kapel omdannet eller ombygget til en Kirke af Ridder Peter (Petz) til Holme (nu Rosenholm). Den midterste Del af den nuværende Kirke er rimeligvis Resterne af denne. I 1310 og 1355

kaldtes den „Vor Frue og alle Helgeners Kirke“. Senere hen i 1516 kaldes den Sct. Nikolaj Sognekirke. I 1560 blev den bekendte dygtige Adelsmand, Jørgen Rosenkrantz, ejer af Hornslet Kirke. Han tilbyggede Koret og Sidekoret med Gravhvælvinger nedenunder og tillige den vestre Ende af Kirken samt Taarnet. Alt dette opførte han af Munkesten, medens den ældre Del af Kirken er opført af utilhuggede Kampesten. Tillige udstyrede han Kirken med Altertavle, Prædikestol og den sjældne smukke Præstestol. Ligesom han opførte 2 Epitafier i Kor og Sidekor og lod hente sjældne Gravsten over hans Fædre fra forskellige Kirker, saaledes fra Randers, Mariager, og Uth Kirke ved Horsens. Over hans Søn, den lærde Holger Rosenkrantz,

Hornslet Stolefabrik (Skougaard Jensen).

og dennes Søn, Erik Rosenkrantz, blev der senere bygget prægtige Marmor-Epitafier, og saaledes gik det til, at Hornslet Kirke blev en af de smukkeste Landsbykirker der findes. Hvert Aar kommer der mange Tilrejsende for at se den sjældne Kirke. — I de senere Aar har Kirken faaet et stort Orgel, og der er indlagt elektrisk Lys i tre smukke Kroner. —

Hornslet Præstegaard havde efter Udskiftningen et Jordtiliggende paa ca. 140 Tdr. Land, og endda var der i Tendrup tillagt Præsteembedet en Anneksgaard, som Præsten faar Afgift fra. Flere af Nabosognene har Tid efter anden væres Anneks-sogne til Hornslet, saaledes Mørke i 34 Aar, Skjødstrup i henved 90 Aar; senere Elsted og Lime. Præsten i Hornslet var gerne Herredsprovst, og en enkelt Præst blev meget gammel,

nemlig Mikkel Jensen, der havde Hornslet og Skødstrup Sognekald i 62 Aar og blev 110 Aar gl.

Den nuværende Præst er Digteren Vilhelm Gregersen, der har udgivet flere smaa kønne Digtsamlinger.

HORNSLET SKOLE

Den lærde Holger Rosenkrantz skænkede 1639 en Bøndergaard til Degneembedet i Hornslet, for at Degnen skulde informere fattige Børn i deres Kristendom. Saaledes begyndte den første Undervisning i Hornslet, og ikke sjælden var der ansat en theologisk Kandidat i Embedet. Ved Skoleplanen 1816 blev der ikke tillagt Hornslet Skole Embedsjord, da Embedet havde Jordnok i den omtalte Legatgaard.

M. Madsens Tømrer- og Snedkerforretning.

Indtil 1865 var der kun 1 Lærer; men der blev da oprettet en Pøgeskole, skønt selve Byens Befolkning kun udgjorde ialt 175 Mennesker. Fra 1868 blev Pøgeskolen forandret til et Andenlærerembede, og 5 Aar senere blev Hornslet Skole delt i en Dreng- og Pøgeskole, og denne Ordning vedvarede indtil 1894, da der igen blev ansat en Andenlærer. —

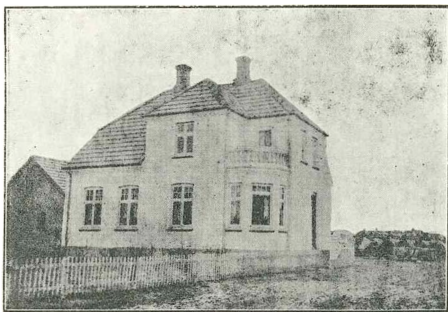
Aar 1900 blev der bygget en ny Skole til Andenlæreren og en Forskolelærerinde, og i 1914 var Byen vokset saa stærkt, at der maatte oprettes et tredje Lærerembede. Børnetallet i Skolen er nu vokset til ca. 225, som er fordelt i 7 Klasser. Læreren underviser i de to yngste Klasser, medens de 3 Lærere har Fagfordelingen gennem de 5 følgende Klasser. Foruden de almindelige Skolefag undervises der i Zoologi, Botanik, Fysik og Tegning.

Til Oplysning tjener ogsaa, at der i 1895 oprettedes en Sognebogsamling, som nu har ca. 1200 Bind, hvoraf der hver Vinter udlaanes ca. 3000 Bind til ca. 70 Laantagere mod et ringe Vederlag af 50 Øre for hver Laantager.

I de sidste ca. 15 Aar har der foruden Kommuneskolen været en mindre Privatskole paa Villa Ellevang for 10—20 Elever. Denne ledes af Frk. C. Bertelsen.

HANDEL OG HAANDVÆRK

For ca. 100 Aar siden var der ingen Købmandshandel i Hornslet, men kun de sædvanlige Haandværkere, nemlig By-smed, Snedker, Skrædder og Hjulmand. Om Lørdagen kørte

Hornslet Cementvarefabrik (P. Christensen).

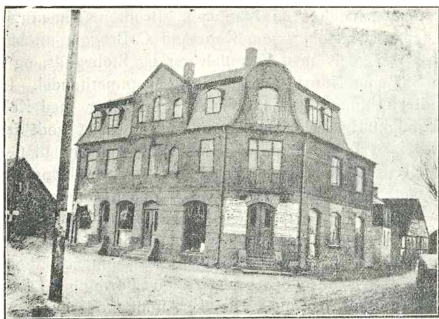
Bønderne deres Korn til Aarhus og tog Varer med hjem. Som de første Høkere i Byen nævnes af de gamle: Søren Jacobsen, Ane Jespers, Sander og Smed Rasmussen. Der handlede med Kaffe, Sukker, Mel og Gryn.

I 1857 blev der oprettet Apothek i det saakaldte gamle Apóthek af J. Klein, som var Apotheker indtil 1893. Han drev tillige Købmandshandel i ca. 25 Aar, den første mere omfattende Købmandshandel i Byen. Da J. Klein hørte op med Handelen, tog S. N. Jensen (Nørring) fat. I Forvejen havde han Skrædderværksted med lidt Klædehandel. Han er en af de faa, der har set Byens stærke Udvikling gennem de sidste 50 Aar, og han passer endnu sin Butik trods sin høje Alder. Hans Broder, P. Jensen, har i mange Aar drevet Forretning som Skræddermester i Horsens.

Den første Manufakturforretning i Hornslet blev oprettet af Fr. Gjødvad og forsat af Schou og Gliemann, der i 1883 flyttede op til Stationen, hvor Frk. Holst nu driver Manufakturhandel. Samtidig begyndte Broderen, C. Gjødvad, med et Bageri, der i mange Aar fortsattes af hans Svoger, Bager N. Jessen. Dette Bageri er ombygget af Bagermester C. Refsgaard til et tidssvarende Bageri.

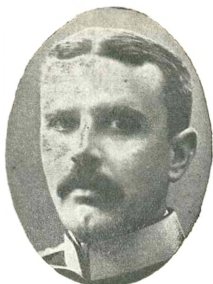
Da Vadsken Kro i Segalt blev nedlagt i Aaret 1866, blev Hornslet gamle Kro oprettet, og der har stadig været Kolonialhandel, i Begyndelsen tillige Hornslet første Kornhandel. I 1890 blev Kroen afkøbt Retten til Udkænkning af stærke Drikke og saaledes omdannet til Afholdshjem. Maaske er det den første privilegerede Kro,

R. Møllers Ekviperingsforretning.

der er omdannet til Afholdshjem. Ved Hjemmet findes et smukt Anlæg, og en Sal, som Ungdommen og Skolen benytter til Gymnastiklokale.

En kortere Tid havde Købmand Ostermann Forretning i Skovfoged Lausens Ejendom, ligesom ogsaa Hornslet havde en Rebsla-gerbane, hvor nu Urmager S. M. Christensens Ejendom ligger.

Johan Knox, Herculesfoged, R. af D.

C. Brøgger, Købmand.

1877 er et Mærkeaar i Byens Udvikling, idet Aarhus—Gre-naa-Banen blev anlagt, og der blev bygget Station ved Byen. Samme Aar blev der bygget Gæstgiveri, der flere Gange er udvidet, bl. a. med god Staldplads og en smuk Sal med Scene. De forskellige Gæstgivere har været: Th. Christensen, Holm, Ringgaard, Rasmussen og Løvschall. Aaret efter begyndte Ballin en Købmandshandel ved Stationen. Brødrene Thaanum fortsatte denne Forretning, som Købmand C. Brøgger nu har drevet i 31 Aar, dels med Kolonialvarer og Støbegods, og dels i større Stil som Korn-, Foderstof- og Tømmerhandel. I 1893 begyndte Købmand J. Johansen sin Forretning med Kolonial- og Manufakturhandel. Butikshandelen er gaaet godt fremad, og i 1912 overdrog Johansen, Manufakturhandelen til C. Christensen ved Vett & Wessels Udsalg, den største i denne Branche i Herredet. I den gamle By driver R. Møller Manufakturhandel. Det bør bemærkes, at Apotheket i 1891 flyttede fra den gamle By til Stationsbyen, og har siden haft Apothekerne Jakobsen, Frederiksen og G. Topp. 1906 begyndte Købmand J. Løgstrup. Han har efterhaanden oparbejdet en god Forretning i Isenkram og Støbegods og har nu 2 Butikker, fuldt moderne indrettet.

Faa Aar efter opretter A. Hennings en rabatberettiget Boghandel med Tapet- og Papirhandel samt Bogtrykkeri, som han med Energi stadig har udvidet. Han er nu Udgiver af Kalø Vig Egnens Landboblad. Lige overfor Boghandelen har Frk. A. Mortensen Modehandel. I mange Aar har Skræddermester Bay Rasmussen drevet Skrædderforretning, og i en Del Aar har J. Petersen haft et Dampbageri ved Stationen, ligesom Frk. Byg-balle har haft Hjemmebageri med Konditori i den gamle By,

hvor der i 1906 blev oprettet en Brugsfor-
ening, der har haft en betydelig Omsætning
ved Uddeler Bredahl.

Mange af Byens Huse har Brødrene
Snedkermester N. Madsen og Murermester
K. M. Madsen opført. Den første har tillige
Møbeludsalg. Naturligvis har andre Haand-
værkere taget Del i Byggeriet under Byens
stærke Udvikling; men deres Navne kan ikke
nævnes i denne korte Beretning. For Tiden
virker Snedkermestrene P. Lassen og P. Jen-
sen ogsaa i Byen, ligesom den har et Ce-
mentstøberi ved P. Christensen, et Bødkeri
ved S. Christiansen og et Bogbinderi ved
Chr. Grønnemark. Af andre Haandværkere
har Byen 3 Smedemestre, nemlig M. Søren-
sen og J. Udengaard Rasmussen, der begge
har Maskinværksted samt P. Hansen; 3 Ma-
lermestre: Rasmussen, Carlsen og Gabriel:
4 Skomagermestre: Rich, Glad, Lindvall og
Jørgensen; 3 Slagterforretninger ved F. Pe-
tersen, N. Petersen og N. Nielsen, 2 Barber-
er: Christensen og Sørensen, 1 Blikkensla-
ger (Madsen), og 1 Sadelmager (Sørensen),
samt et Handelsgartneri ved R. Udengaard
Rasmussen. —

Som man ser, har mange Handlende og
Haandværkere været med i Arbejdet under
Byens Udvikling, og hver har sin Part af
Æren for Byens stærke Vækst. —

Det bør dog fremhæves, at ikke mindre
end 4 Vognmænd hjælper til ved Fremgangen
i Byen, nemlig J. Black, Sigurd Jensen, A.
Hjort og Staldforpagter Christensen. Af disse
har J. Black den ældste og største Forretning.

Endelig bør det ikke glemmes, at de store
Skove omkring Byen har givet Anledning til,
at der er opstaaet en betydelig Træindustri.
Foruden de to Træhandlere A. Pedersen og
Enkefru Rønde har Byen to Trævarefabrikker
og to Savskærerier. Fra Skougaard Jensens
Stolefabrik, der vistnok er den største af sin

Eskild Nørgaard,
Førstelærer.

N. Madsen,
Tømrermester.

J. Løgstrup,
Isenkrammer.

P. Christensen,
Fabrikant.

Art i Jylland, gaar der en Mængde Stole til de forskellige Egne af Landet, ligesom Chr. Andersen har en betydelig Fabriksvirksomhed med River, Musefælder, Legetøjsvogne m. m. De to Savskærerier drives af Dahl og Heikendorff.

I mange Aar var det til Skade for Byen i sin Helhed, at den laa udskilt i 2 Dele: Stationsbyen og den gamle By; men denne Fejl blev rettet, da Herredskontoret og Ting- og Arresthuset blev bygget imellem dem, og saaledes forenede Stationsbyen og den gamle By. —

HORNSLET SOM TINGSTED

Som allerede nævnt blev Hornslet i Slutningen af Middelalderen betragtet som Midtpunkt i Østerlisbjerg Herred, og det er Byen endnu i højere Grad blevet, efter at den er blevet

Dommersæde for den ny Retskreds, der bestaar af Herredet og 5 andre Sogne. I 1574 erhvervede Jørgen Rosenkrantz Birkeret for Rosenholm Gods, og denne Ret blev først ophævet 1852. Et Hus i Udkanten

af Hornslet ved Indkørselen paa Rosenholms Grund kaldes endnu Tinghuset, og Leddet der Tingleddet, medens en Bakke paa Rosenholms Grund kaldes Galgebakken.

Fra 1852 kom Herredsfogden fra Randers ud til Hornslet og holdt Ting hver 14 Dag. De første 3 Aar holdtes Ting i det gamle Apothek, og fra 1855—83 i Bager Jessens nu nedbrudte Ejendom. Fra 1883 til 1911 i Frøken Holsts's Ejendom, hvor nu Overretssagfører Martinus Jensen bor.

Den nye Herredsfogedbolig med Ting- og Arresthus blev bygget i Aarene 1909—10 paa en smuk Plads midt i Byen og kostede mellem 70—80,000 Kr., hvoraf Hornslet Kommune betalte de 18,000 Kr., medens Kommunen og Byens Beboere i Fællesskab skænkede Byggegrunden.

Som Herredsfoged ansattes Johan Knox, medens Glud blev første Fuldmægtig, og først Lind og senere Stamm anden Fuldmægtig. I Tinghuset og Arresthuset blev Ask Arrestforvarer. At Beboerne var godt tilfreds med denne Ordning, fik man et

stærkt Indtryk af, da den nye Retsreform forlangte Herredskontoret nedlagt, idet Byens og Omegnens Beboere satte sig meget stærkt derimod, og ved et energisk Arbejde lykkedes det at bevare Kontoret. — Byen har ogsaa en Politistation med L. Christensen som Politibetjent.

Af andre Institutioner, der har haft særlig Betydning for Byens Udvikling, maa fremhæves det store Amtssygehus med Epidemihus, som Randers Amtsraad opførte i Hornslet 1890. Kredslæge P. Østerby er Sygehuslæge, medens Læge Thomsen kun har privat Lægevirksomhed.

Byens første Dyrlæge hed Alstrup, den nuværende er H. Andersen, som foruden Dyrlægepraksis driver Landbrug.

I 1887 fik Byen sit Andelsmejeri Elkærslund, der blev ombygget 1916 til et smukt, moderne Mejeri, hvorfra Mælkevo-
gen daglig gaar

rundt og forsyner Byen. Der er privat Bolig med 7 Værelser til Mejeribestyreren, som J. P. Jensen har været siden 1888, ligesom Gaardejer J. Nielsen, Torngaard, har været Formand siden 1906. Mejeriet har

166 Leverandører med ca. 3 Millioner kg Mælk. Pengeomsætningen foregaar gennem 1 Sparekasse og 2 Banker. Hornslet Sparekasse blev oprettet 1870 af Lærer J. C. Christiansen. Bestyrelsen bestaar af 9 Medlemmer med Lensbaron Rosenkrantz som Formand, Købmand C. Brøgger som Bogholder og Amtsradsmedlem Konrad Petersen som Kasserer. Den har en Indskudskapital paa 160,000 Kr. og en Reservefond paa ca. 13,000 Kroner.

Aaret 1913 oprettede Købmands- og Haandværkerbanken i Aarhus en Hornslet Afdeling kaldet Banken i Hornslet med Gaardejer J. Nielsen, Torngaard, som Leder. Kontortiden var i Begyndelsen 3 Dage ugentlig, men nu 5 Dage, hvilket viser den stærke Fremgang i Omsætningen. Den har nu en Indlaanskapital paa over $\frac{1}{2}$ Million.

I 1917 blev der oprettet en Andelsbank med Gaardejer G. Nielsen, Bakkegaard, som Formand, og Gaardejerne P. Laursen,

Tendrup, og R. Jensen, Eskevad, som Kontorbestyrere. Den har Kontortid 3 Dage ugentlig, og det første Aar en Omsætning paa ca. 2 Mill.

Selvfølgelig har Hornslet sin Borger- og Haandværkerforening, der blev stiftet 14. Januar 1903 med Bygmester J. P. Jensen som Formand til 1913, Bagermester Refsgaard til 1915, Snedkermester Madsen til 1917, og nu Boghandler Hennings. Foreningens Opgave er at varetage Byens Interesse baade indadtil og udadtil.

Hornslet er Valgsted for Randers Amts 4. Valgkreds og har sammen med de mange offentlige Kontorer og Næringsdrivende, samt Rentiere og Handelsmænd i det hele en flink og elskværdig Befolkning, saa Byen har alle Betingelser for at gaa en smuk Fremtid i Møde. — Det ske!

Eskild Nørgaard,
Førstelærer i Hornslet.

KENDTE NAVNE OG DATOER

Købmand *C. Brøgger*, født i Løgstør 1859. Lærte Handelen hos Købmand J. C. Møller, Løgstør. Leder af Hornslet Sparekasse fra 1. April 1891.

Førstelærer og Kirkesanger *Eskild Nørgaard*, født i Bølling 1863. Demiteret fra Jælling Seminarium. Lærer i Hornslet i 33 Aar. Formand for Hornslet Sognebogsamling i 23 Aar. Formand for Værgeraadet i 12 Aar. Medlem af Menighedsraadet i 10 Aar. I Bestyrelsen for Haandværker- og Borgerforeningen i 10 Aar. Regnskabsfører for Brugsforeningen i 12 Aar. Kasserer i Mejeriet i 5 Aar.

Herredsfoged i Øster Lisbjerg og en Del af Sønderhald Herred, *John Knox*; født i Helsingør 1867. Fra December 1896 Auditor i Hæren med Garnison i Aarhus. 1911 udnævnt til Herredsfoged. 1905—1911 Formand i Aarhus Pleje- og Børnehjemsforening. Formandssuppleant i Aarhus søndre Værgeraad, Forsikringsraadets Tillidsmand for Aarhus, Bestyrelsesmedlem i Tyendebelønningsforeningen og Formand for Hornslet Sogneraad 1917, men udtraadt paa Grund af Sygdom. Ridder af Dannebrog.

Tømrmester *M. Madsen*, født i Hornslet 1872. Lært Tømrer- og Snedkerfaget i Chr. Rasmussens Forretning i Bale pr. Mørke. Egen Forretning begyndt i Hornslet 1895. Har været Medlem af Hornslet Sogneraad og Skolekommissionen 1909—1917. Er Vurderingsmand i Grundejerkreditforeningen.

Isenkræmmer *J. Løgstrup*, født i Hobro 1880. Har lært Handelen hos L. H. Larsens Efterfølger, Ebeltoft. Kommis i Kolind, Grenaa, Kallundborg og Give. Grundlagt Forretning 1906, og efter gentagne Udvidelser omfatter Forretningen ogsaa Støbegods.

Cementvarefabrikant og Murmester *P. Christensen*, født i Hornslet 1884. Lært hos Murmester Mejnborg, Hornslet. Beskæftiger 6 Mand i Cementvarefabriken, ca. 10 Mand i Murerfaget. Formand i Hornslet Brugsforening og Taksationsmand i Danske Grundejeres Brandforsikring.

N. BJERGAARD

RØNDEBY

Rønde ligger omtrent lige langt fra 4 Købstæder, nemlig ca. 27 km. fra Aarhus, ca. 34 km. fra Randers, ca. 30 km. fra Grenaa og ca. 18 km. fra Ebeltoft og er Knudepunkt for Landevejene, som forbinder disse 4 Købstæder; endvidere er der god Landevejsforbindelse med Mols.

Byen hører til Bregnet Sogn, Thorsager-Bregnet Kommune, Østerlisbjerg Herred, Randers Amt, Aarhus Stift. Indbyggerantallet var i 1916 775.

Beliggenheden er ualmindelig naturskøn. Der er kun 2 km.

til Kalø Vig, hvor de smukke Kalø Skove findes, og den ligger temmelig højt paa Bakkerne ved Kalø (St. Bavnehøj 102 m.), saa der er en milevid Udsigt til Aarhus, Gl. Estrup, omtrent til Grenaa samt over en stor Del af Mols

og Helgenæs; Ebeltoft kan ikke ses for de høje „Mols Bjerge“.

Kalø Slots Ruiner ligger ca. 3 km. fra Byen. Til disse knytter der sig en Del historiske Minder (Marsk Stig, Gustav Vasa o. s. v.)

Ovennævnte Ting har medført, at Rønde er bleven en lille Handelsplads og et yndet Sommerudflugtssted.

Byen bestaar af 2 Dele, Gl. Rønde ved den saakaldte „Molsvej“, og Ny Rønde ved Hovedlandevejen, som forbinder Aarhus og Randers med Grenaa og Ebeltoft. Gl. Rønde, hvor Kroen i sin Tid laa, er den ældste Del af Byen, og bestod oprindelig af Arbejderboliger til den nærliggende Herregaard, Kalø, og nogle enkelte Gaarde, oprindelig Fæstegaarde, som nu er Selv-

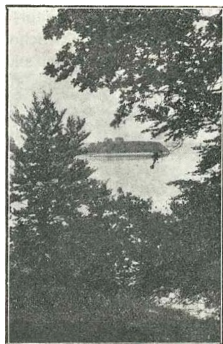
eje og udflyttede. Men i de senere Aar er her bygget flere ny Huse og Forretningsejendomme.

Ny Rønde er derimod af en yngre Dato. I 1855 anlagdes den ny Hovedlandevej, som kom til at gaa Nord om Gl. Rønde, og langs med denne er den ny Bydel efterhaanden opstaaet. Den første Ejendom var Kroen, som nu blev flyttet fra Gl. Rønde (A. Holsts nuværende Hus), hvor den ogsaa laa ved den gamle Hovedlandevej.

HANDELS- OG NÆRINGS-LIVET

Det, som har gjort Rønde til en Forretningsby, er som før nævnt den gode Landevejsforbindelse og den lange Afstand fra Købstæder; derved har Byen haft et stort Opland; men da Østbanen fra Aarhus kom, og da Mols fik bedre og bedre Dampskibsforbindelse med Aarhus, mistede Byen noget af sit Opland. Det bedste Opland til Byen findes nu mod Øst og Syd.

Af betydelige Borgere fra Byens første Periode maa nævnes: Uhrmager J. Jørgensen, Væver Randløv, Skomager Jakobsen, Bygmestrene Knudsen, Karetmager Jensen, Klejnsmed Thorup og Smed N. Tander samt Manufakturhandlerne Schou & Gliemann.

Fra 1862 til 1913 drev Uhrmager Jørgensen en stor Forretning, og var saaledes Borger i Byen over 50 Aar. Han solgte ogsaa Cykler og Symaskiner. Han var en af de første, om ikke den allerførste i Rønde, som kørte paa Cykle. Sammen med ovennævnte Karetmager Jensen lavede han en af de i sin Tid bekendte Træcykler med Pedaler paa Forhjulet, og paa en Købmands Kornloft i Rønde lærte Jørgensen at køre paa denne Maskine. Naar han kom kørende til Aarhus paa den, kom baade Børn og voksne styrtende ud for at se hans Maskine.

Jørgensen var næsten Specialist i Symaskiner. Han drejede Spoler og opnaaede heri saa stor Færdighed, at han drejede 20 Stkr. om Dagen a 1 Kr. pr. Stk., en uhørt Fortjeneste paa den Tid. Han var Veteran fra 64 og en kort Tid Formand samt i mange Aar Kasserer i Vaabenbrødreforeningen.

Væver Ranløv var i mange Aar en dygtig Formand for Sygekassen, hvis Formand nu er Tømrermester A. P. Petersen.

Den ene af Bygmestrene Knudsen, N. Knudsen, drev en stor Cementvarefabrik; herom vidner hans Hus, som nu ejes af Postkontrahent J. C. Olsen. Denne Fabrik ejes og drives nu af Murermester A. Rasmussen.

Smed N. Tander havde en stor Forretning med Vogne og Landbrugsmaskiner. Vognforretningen fortsættes endnu af Smedemester N. Petersen.

Firmaet Schou & Gliemann begyndte 1862 en stor Manufakturforretning. Den ene af Indehaverne, Gliemann, døde 1909. Schou, som siden alene har fortsat Forretningen, har faaet sin Handelsuddannelse i Ebeltoft i 8 Aar. Siden 19. Januar 1897 har Manufakturhandler Schou været Sognefoged for Bregnet Sogn og har som saadan staaet i et udmærket Forhold til Byens og Egnens Befolkning. 1912 holdt han 50 Aars Borgerjubilæum, ved hvilken Lejlighed der blev holdt en stor Fest til Ære for Jubilaren.

Jørg. Jørgensen †,
Uhrmager.

Om disse Byens Pionerer kan der siges, at de var dygtige Haandværkere og Forretningsmænd, hver især en Pryd for deres Stand og til Gavn for deres By.

Til en yngre Periode hører solide og dygtige Borgere som Manufakturhandler Bundgaard, Skomagermester R. P. Hansen og Smedemester P. Jensen, der alle har været Borgere i Byen i over 25 Aar, og som ved Flid, Dygtighed og Elskværdighed har oparbejdet sig gode og solide Forretninger. Til samme Tid hører Købmand A. C. Andersens store Forretning, som siden har været i fleres Eje og nu er delt i 2 Forretninger. I disse Aar fik Byen ogsaa sin første Fotograf, K. J. Andersen, som driver Forretningen endnu.

I de sidste 10—20 Aar er Byen vokset jævnt og støt; der er bygget meget, og der er fremstaaet mange solide Forretninger foruden de allerede nævnte.

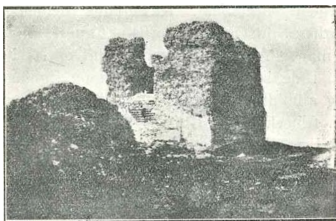
1899 overtog Købmand H. Kjerrumgaard sin nuværende Forretning, som den Gang var meget lille, men som nu med Flid og Dygtighed er oparbejdet til Byens største. Han har endvidere et Haandkøbsudsalg fra Hornslet Apothek; det aabnedes 1908. Kjerrumgaard har faaet sin Handelsuddannelse i Varde og Tarm og var derefter, inden han kom til Rønde, Be-

styrer hos J. E. Knudsen i Følle i 4 Aar og hos P. Lund, Sdr. Felding, i 3 Aar.

Sadelmagermester O. Jørgensen er af gammel Sadelmager-slægt. Faderen, M. C. Jørgensen, var Sadelmager og Garver i Nabobyen Følle fra 1856 til sin Død 1915. O. Jørgensen har lært Faget hos Faderen og derefter arbejdet i Faaborg, Odense, Aarhus, 2 Aar i Tyskland, og kort Tid baade i Norge og Sverige. 1907 tilstaaet Rejsestipendium til Studierejse i Indlandet. Han har saaledes en god Uddannelse og er en dygtig Sadelmager, der har en stor Forretning, som han begyndte 1901.

1912 begyndte Tømrermester Vendelbo Petersen et Savskærreri, som han i 1915 solgte til den nuværende Ejer, Tømrermester N. Chr. Nielsen.

Begyndelsen til Byens nuværende Boghandel blev gjort 1902, da Daniel Andersen begyndte en Papir- og Galanteri-handel, der efter hans Død 1908 overtoges af Frk. Kejser. Den nuværende Ejer, Chr. Larsen, som overtog Forretningen

1912, udvidede 1914 Forretningen til ogsaa at omfatte Isenkram, og 1916 begyndte han tillige en Boghandel.

Iøvrigt findes næsten alle Slags Haandværkere og Forretninger, og i Reglen flere af hver Slags. Der findes ca. 10 større og mindre Købmænd, 4 Snedkere og Tømrere, 4 Malere, 3 Smede, 2 Skomagere, 1 Blikkenslager, 1 Uhrmager og Guldsmed, 1 Barber, 2 Bagere samt 1 Brødudsalg, 1 Karetmager, 2 Sadelmagere, 2 Skræddere og 2 Cykleforretninger. Ejeren af den ene, Alf. Jensen, er Specialist i Motorkøretøjer og har autoriseret Chaufførskole.

De er alle agtede og ansete som solide og dygtige Mænd paa hver sit Omraade.

LÆGER

har Byen haft 2 af i mange Aar. Den første var Læge Krohn, som kom her 1865 (boede kort Tid i Følle), og som havde en lille privat Klinik (S. Greves Hus). Han blev senere Distrikts-

C. F. M. Glemann,
f. 1837, † 1909.

M. P. E. Schou,
f. 1836.

læge i Sakskøbing. Nuværende Medlem af Sundhedsstyrelsen, forhen Stiftsfysikus i Aarhus, Anders Johansen, praktiserede her i mange Aar, var meget afholdt og havde en stor Praksis.

I de senere Aar har Byen og Egnen haft 2 meget dygtige og afholdte Læger, nemlig Chr. Qvortrup (siden 1894) og O. K. Albeck (siden 1905). Sidstnævnte solgte 1917 sin Praksis til Læge H. V. Jensen og flyttede til Aarhus.

DYRLÆGE

har der ogsaa været i en Aarrække, og de har alle haft en stor Praksis. Omkring 1874 begyndte den første (Hansen), som boede i den gamle Kro.

Af kendte og dygtige Dyrlæger maa nævnes P. Grønlund og den nuværende, Dr. Buemann, som har virket her siden 1914.

AVIS

findes ogsaa, nemlig Adresseavisen „Kalø Vig“, som udgaar 1 Gang ugentlig.

Bladet er startet 1898 af Lærer Jensen, Følle, og den nuværende Pastor N. Joh. Laursen, Aarhus, og det udkom i Begyndelsen som Følgeblad til „Folkebladet“ i Aarhus, som Pastor Laursen da redigerede. Senere overtog Lærer Jensen Adresseavisen alene; men den blev endnu trykt i Aarhus. 1906 fik Bladet eget Trykkeri, og siden 1. Januar 1906 har det været Medlemsblad for Kalø-Knebelvig Landboforening.

Bogtrykker L. Bredahl er nu Ejer baade af Blad og Trykkeri. 1907 købte han Trykkeriet (som ogsaa leverer alle Slags Tryksager) og 1909 Bladet af Lærer Jensen. 1910 flyttedes hele Virksomheden fra Følle til Rønde.

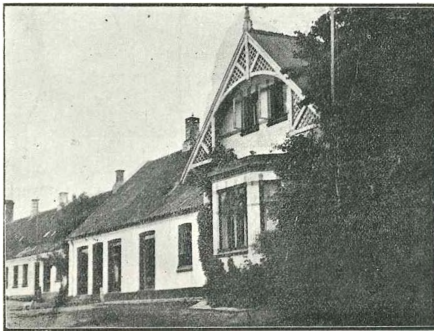

PENGEINSTITUTTER

Den 25. August 1868 stiftedes Thorsager Pastorats Spare- og Laanekasse med Kontor i Rønde. Den har altsaa i Aar bestaaet i 50 Aar.

Hvilken Betydning Sparekassen har haft for Byen og Egnen kan ikke nærmere udvikles her; men til Forstaaelse af dens Virksomhed og Udvikling hid sættes følgende Oversigt over Indskudskapital og Reservefond:

31. Marts 1899	var Indskudskapitalen	126,266 Kr.	paa	580 Konti.
31. " 1909	" " "	130,923	" "	598 "
31. " 1917	" " "	218,358	" "	897 "
31. Marts 1899	var Reservefonden	6,348 Kr.		
31. " 1909	" " "	11,239	" "	
31. " 1917	" " "	15,963	" "	

Schou & Gliemanns Manufakturforretning.

Sparekassens første Formand var Lærer Nielsen, Rostved, 1868—85, den anden, Lærer J. Povlsen, Bjødstrup, 1885—1915, og den tredje Lærer Bjerggaard, Rønde, siden 1915. For Tiden bestaar den øvrige Bestyrelse af: Sogneraadskasserer, Gaardejer J. Poulsen, Rønde, (Kasserer siden 1901), Sogneraadformand, Partikulier K. S. Lind, Rønde, (Bogholder siden 1891), Partikulier R. Nielsen, Faarup, (Medlem af Bestyrelsen siden Stiftelsen), Gaardejer M. P. Rasmussen, Korup, Gaardejer N. Andersen, Bjødstrup, Gaardejer C. M. Knudsen, Rønde, Gaardejer M. Nielsen, Thorsager, og Gaardejer M. Lårsen, Bjødstrup. —

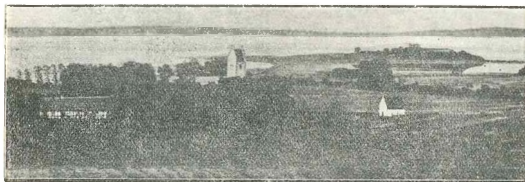
Revisorer er Gaardejer A. Andersen, Rønde, og Forpagter Chr. Kirkegaard, Bjødstrup. I Begyndelsen holdtes Kontordag hveranden Lørdag, men siden 1. Oktober 1911 hver Lørdag.

I Aaret 1917 er der oprettet 2 Bankfilialer, nemlig af Aarhus Privatbank og Mørke Bank.

TELEFON

Den første Telefon i Rønde blev indlagt i Kroen 1890. Her var ogsaa Central i nogle Aar; men da Abonnentantallet stadig steg, oprettedes den første egentlige Central 1893.

Den første Bestyrer var Emil Frederiksen, der døde 1908; derefter hans Enke, som døde 1914. Siden har Frk. O. Jakobsen bestyret Centralen, som nu har 107 Abonnenter.

TRAFIK- OG POSTVÆSENET

hører næsten sammen, da Forbindelsesmidlerne med Omverdenen er Postvogne.

Før Østbanerne fra Aarhus og Randers kom, kørte Deligencerne fra Aarhus og Randers til Grenaa og Ebeltoft gennem Rønde. I mange Aar har der nu kørt Postvogne 2 Gange daglig baade til Mørke og Løgten Stationer. Endvidere kører der Postvogne til Ebeltoft og Knebel Bro paa Mols 2 Gange daglig.

3 km fra Rønde ligger Nappedam Ladeplads. Herfra har der i mange Aar været Dampskibsforbindelse med Aarhus, først nogle Gange ugentlig, men siden daglig.

Jernbane har Byen ikke faaet endnu; men det har flere Gange været paa Tale. Østbanen fra Aarhus kunde vist godt have kommet Byen lidt nærmere. Ebeltoft-Jernbanen var en Tid tiltænkt en anden Retning, end den har nu, og skulde da have gaaet gennem Rønde. Omkring 1906 arbejdedes der for en elektrisk Jernbane fra Hornslet gennem Rønde til et Sted paa Mols. Nu — fjerde Gang — arbejdes der for en Dampbane med samme Retning som den elektriske, og det maa haabes, at det denne Gang bliver til Virkelighed.

Postkontor har Byen haft siden 1873. Før den Tid var der Brevsamlingssted. En af dettes Bestyrere var Postkontrahent A. Olsen. Den sidste Bestyrer S. H. Sørensen blev Byens første Postmester 1873—1906. Han efterfulgtes af Postmester Nielsen, som 1912 rejste til Nibe. Samtidig forflyttedes Postmester Utzon, Nibe, hertil og virker her endnu.

Fra Postkontoret udgaar, foruden de ovenfor nævnte 4 Postvogne, 5 Landposter. Byen har Postomdeling 3 Gange daglig og har haft rødt Bud siden 1907 samt Hjælpebud siden 1913, der i Aar er bleven fast ansat samtidig med, at Bydistriktet er bleven udvidet.

Telegrafstationen bestyres af Postmesteren.

Hans Kjerrumgaards Kolonialforretning.

ELEKTRICITET

fik Byen 1917 fra Aarhus-, Randers- og Kaløvigegnens Elektricitetsværk.

FORENINGSLIVET

trives ikke særlig godt i Rønde, vel nærmest paa Grund af baade sociale og religiøse Forskelligheder blandt Byens Befolkning.

I ældre Tid var der en Haandværkerforening, som omfattede den østlige Del af Randers Amt undtagen Grenaa og Ebeltoft; men 1900 stiftedes Rønde Industri- og Haandværkerforening.

Den har virket for Haandværkets Tarv paa forskellig Maade, hvorfor den ogsaa har haft mange Medlemmer; men en bestemt Affære satte i 1914 Splid mellem Medlemmerne og bevirkede, at

en Del udmeldte sig og dannede en ny Forening, som imidlertid heller ikke rigtig trives.

Skrædermester, Kollektør R. Madsen var Industri- og Haandværkerforeningens Formand fra dens Stiftelse til 1917. Han efterfulgtes af Snedkermester Sigfred C. Nielsen.

Rønde og Omegns Foredragsforening stiftedes 1904 og havde i mange Aar god Tilslutning; men i de senere Aar har der ingen Vintermøder været afholdt paa Grund af for lille Tilslutning. Foreningen er dog ikke opløst; thi et af dens Møder slog saa godt an, at det siden 1905 har været afholdt hvert Aar med meget stor Tilslutning. Her tænkes paa det store aarlige Sommermøde paa Kalø Slots Ruiner, et Folkemøde

Otto Jørgensens Sadelmager & Tapetsererforretning.

i Ordets rette Betydning, da det har kunnet samle op til 5—6000 Mennesker. Det afholdes gerne omkring St. Hansdag. Foredragsholderne har været nogle af vore bedste Højskolemænd og Præster.

Lærer Th. Jensen, Følle, har været Foreningens Formand siden Stiftelsen.

Rønde og Omegns Ungdomsforening er stiftet 1912 med A. R. Antonsen som Formand. Medlemstallet er for Tiden 183. Den lader afholde gode Foredrag og oprettede 1913 Folkebogsamlingen. Den nuværende Formand er Lundal Rasmussen.

Endnu maa nævnes Kalø-Knebelvig Landboforening, hvis Hovedby Rønde er. — Før 1903 hørte Egnen her til Kaløvig Landboforening; men der havde i mange Aar været en Ten-

dens til at trække den længere ind i Landet mod Nord, og dette udviklede sig mere og mere og endte med, at Dyrskuet 1903 blev flyttet fra Rønde til Mørke. Nu blev Folk i Rønde og Omegn meget misfornøjede, og begyndte at arbejde for Dannelsen af en ny Forening med Rønde som Dyrskueplads, og det førte til, at Kalø-Knebelvig Landboforening stiftedes 6. November 1903. Den har haft Betydning for Byen, idet dens fleste Dyrskuer, Auktioner (Auktionsafdelingen oprettet 1908 med Gaardejer J. Skøt, Egelund, som Auktionsholder) og større Møder afholdes her.

Jægermester, Godsinspektør Engelbrekt Olsen, Kalø, var Foreningens Formand til 1913. Siden har Proprietær Kløve, Hannæsminde, været det.

TURISTBESØGET

Som før nævnt er Egnen ved Rønde herlig. Her er, hvad sjælden er Tilfældet, paa et Sted samlet alt, hvad der gør en Egn skøn og tiltækkende, nemlig: Vand, Skov, Udsigt og historiske Minder. Derfor strømmer Turisterne ogsaa hertil om Sommeren i Tusindvis. Begyndelsen ligger langt tilbage; men i de sidste 5 Aar har Strømmen været meget stor. Som Bevis herpaa kan anføres, at der i mange Aar hver Søndag om Sommeren har sejlet Lystdamper herover fra Aarhus.

Otto Jørgensen,
Sadelmager.

For Turisterne har Rønde Kro spillet en Rolle. Den ejedes af Kalø, men var fra 1856—1912 forpagtet af Familien Schmidt, der tillige drev Købmandshandel, der i en Del af Enkefru Schmidts Tid (1859—1912) bestyredes af Sønnen S. Schmidt (1891—1912). I 25—30 Aar har Kroen haft Sommerrestauration i Kalø Skov. Men mange af de utallige Turister og Foreninger, som besøgte Egnen, fandt ogsaa Vej op til Kroen. Enkefru Schmidt var nemlig landskendt for sit fortrinlige Køkken og for den reelle og elskværdige Behandling, som blev Gæsterne til Del.

1913—17 var J. J. Dall Forpagter af Kroen; 1918 solgte Kalø den til Kreaturhandler Legarth, Rønde, som igen har solgt den til L. P. Petersen, der har ladet den omdanne til Missionshotel.

Omkring 1901 oprettedes et Afholdshotel, hvis dygtige Vært og Værtinde (N. P. Thykjær og Hustru) ogsaa har forstaaet at trække Folk til Huse.

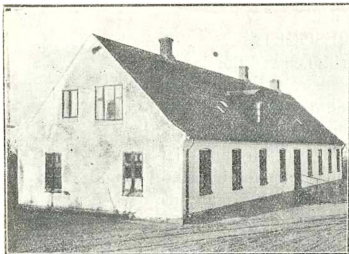
SKOLEVÆSENET

Kommuneskole har Byen haft i mange Aar. Den nuværende Skolebygning er opført 1873.

Den 15. Januar 1912 indførtes Halvdags Skolegang med Hverdagsundervisning.

Oprindelig var der kun een Lærer. Siden blev der ansat en Lærerinde; men da man her var noget uheldig (Frk. Borgen), blev der, da Lærerinden var rejst, ansat en Andenlærer.

Af Førstelærerne kan nævnes gamle Berg fra 1842—86; han var den første eksaminerede Lærer ved Skolen. M. J. Toubro fra 1886—1910. Andenlærer S. Serup fik 1913 med Støtte fra

Ungdomsforeningen oprettet en Børnebogsamling ved Skolen. For Tiden er N. Olsen (ansat som Andenlærer 1. November 1916) og N. Bjerggaard (ansat 1. November 1904 som Andenlærer og 1. Januar 1911 som Førstelærer) Lærere ved Skolen.

Privatskolen er oprettet 1898. Frk. D. Ginnerup er for Tiden Skolens Lærerinde.

Rønde Højskole var oprindelig paabegyndt af Uffe Birkedal og Skolebestyrer Otto Laage, Skanderborg. Men det blev kun et Forsøg, der opgaves efter 1½ Aars Virksomhed.

Først da Indre Mission overtog Skolen og valgte nuværende Forstander Kr. Herskind, dengang Lærer ved N. Nissum Højskole, til Forstander, naaede Skolevirksomheden Statens Anerkendelse. Dette skete 1897. Skolen er vokset til at have ca. 70 Elever paa Vinterskolen og 90 paa Sommerskolen.

Endvidere er der i de senere Aar knyttet en ny Virksomhed til den nu 21 Aar gamle Højskolevirksomhed, idet en Kursusvirksomhed med Præliminæreksamen som Grundlag og Studentereksamenskursus med gammelsproglig og nysproglig Afdeling er bleven oprettet. Og denne Virksomhed har allerede i den korte Tid, den har været i Gang, langt overfløjet den gamle Virksomhed. Til at rumme denne ny Virksomhed er der under Opførelse en Skolebygning, der omfatter en firklaset

Skole med Værelser til ca. 100 Elever. Denne ny Bygning vil komme til at staa i ca. 100,000 Kr.

Det, der har præget Rønde Højskole og forhaabentlig ogsaa

Rønde Højskole (Forstander Kr. Herskind).

vil komme til at præge dens ny Virksomhed, er dens aandelige Arbejde. (Meddelt af Forstander Herskind).

KIRKEN

ligger ca. $1\frac{1}{2}$ km fra Byen og kaldes Bregnet Kirke. Den tilhører Ejeren af Kalø og søges af 4 Byer, hvoraf Rønde er den nærmeste. Men er Beliggenheden saaledes noget ubekvem, er den saa meget mere henrivende. Den ligger nemlig mellem 2 Skove, Hestehaven og Kohaven, nærmest i Udkanten af den sidste, med Udsigt over Kalø Vig og Slotsruin samt lidt af Mols. Kirken er rummelig og dens Indre meget hyggeligt, Skib og Kor har oprindelige Hvælvinger; paa Korhvælvingen er malet foruden Ejerens tillige Aarhusbispens Jens Iversen Langes Vaaben (3 Roser), saa Kirken er rimeligvis opført i hans Tid. 1872 tilbød Kalø at flytte Kirken til et mere centralt Sted mod, at Beboerne i Sognet skulde udføre al Kørsel; det nægtede de, og Kirken blev da restaureret og fik Dekoration i Kalkfarve

Kr. Herskind, Forstander.

(Arkitekt: Bygningsinspektør Walther). I Koret findes 2 Glas-malerier fra 1893 og 1906. Orgelet er fra 1884. Husejer Jens Pedersen, Rønde, var Graver i mange Aar og har været Bælg-træder siden 1881.

Af Kirkens Præster bør nævnes Provst C. Chr. Hansen 1877—1909 og Provst H. L. Larsen 1910—17. Den nuværende Præst er Pastor J. N. Schou, som 1917 kom hertil fra Aal ved Varde.

Saaledes ser Forholdene altsaa ud i Rønde, efter at Byen har bestaaet i over 60 Aar. Skønheden har Egnen fremdeles, og det ser ud til, at Byen har Chancer for fremtidig Udvikling, særlig hvis den ventede Jernbane kommer; tillige har en driftig og dygtig Mand, Kreaturhandler Legarth, begyndt at udstikke Gader og sælge Byggegrunde paa den Jord, han overtog med Kroen. Gid Byens Befolkning om 60 Aar maa have den Glæde at se tilbage paa en lige saa rig eller endnu rigere Udvikling af Byen som den, der er foregaaet i de svundne 60 Aar.

HANS BIRKELUND

NIMTOFTE BY

Hvor høje Marker med bratte Skrænter sænker sig fra Sdr. hald i Syd, og fra Nørre Herred i Nord ned imod et slynget Aaløb, der, indeklemt og lun, ligger Nimtofte, en af Djurslands

„Torvet“ med den gamle Kro.

ældste og skønnest liggende Byer. I den nærmeste Egn findes til alle Sider Grupper af Gravhøje, Minder om Stenalderens og Bronzealderens Bopladser. Skove har ogsaa strakt sig rundt om Byen i gamle Tider, Rester af dem er nu den prægtige Møllegaardsskov, Præstegaardsskoven og Træer i Dalum langs Aaen til begge Sider. Endelig minder Navne som Sønderskov, Battrupholt, Elholt og Skaffergaardene (Skovgaardene), derom. Vejene, der fra mange Sider stiler mod Byen, viser endnu mod de gamle Vadesteder over Vandløbet, der da har været bredere end nu. Mulig mødtes for mange Sekler siden Folkene fra forskellige Egne ved Vandet; derpaa tyder de to Bydele, hvoraf den vestligste endnu hedder Svendstrup (Svendstorp), og den østligste og største Del Nimtofte. Den sidste Del har først for ca. 100 Aar siden ved Embedsmandspaahit faaet e't føjet til. Hvad Nim betyder, er vist ikke opklaret, mulig er det et Mandsnavn eller maaske „ny“. Aaen gjorde i gammel Tid Skel mel-

lem de før nævnte Herreder, men i Tidens Løb er der lavet lidt om derved, saa næppe nogen nu ved, hvor Herredsskellet egentlig er — til Viderværdighed for Folk, der undertiden stævner baade til Nørre Herreds Ret i Grenaa og Sønderhald Herred i Randers. Noget løjerligt er det jo, at et Sogn saadan er delt i to Retskredse. Fra Byens første Tider kunde det næsten se ud til, at der har hersket Modsætninger mellem Byfolkene, idet Kirken ligger i Nørre Herred, men Præstegaarden i Sønderhald. Foruden disse to, maa den store Vandmølle antagelig regnes med til det, der først er bygget, og gennem lange Tider har den da som Dagen i Dag været noget af det, der drog Folk fra mange Miles Omkreds til Byen. Senere kom Kroen, og i den nyere Tid Læge, Mejeri, Apothek, og endelig Stationen for 7 Aar siden. Tid efter anden er der saa kommen Købmænd og Haandværkere som Smede,

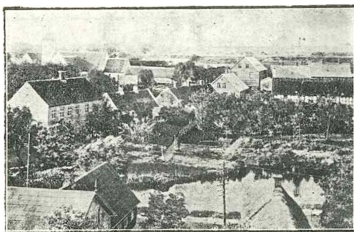
Tømrere, Hjulmænd, Murere osv., indtil Næringsloven af 29. Decbr. 1857 gav alle Lov til at „sætte sig ned“ paa Landet. Og nu er

flere Næringsdrivende paa de fleste Omraader. Allerede fra Midten af forrige Aarhundrede forandredes lidt efter lidt Byens Præg fra almindelig Landbrugsby til en Blanding af dette og en Forretningsby, og denne Udvikling er fortsat med mere Fart ned imod Nutiden, hvor enkelte Gaarde er udflyttede, og Forretningsbygninger rejst paa de gamle Gaardspladser, saaledes, at der de sidste 25 Aar før Krigen gennemsnitlig opførtes en ny Bygning aarlig. Det er jo ikke meget, men det er dog altid noget.

Naar Nimtofte navnlig før i Tiden nævnedes som Djurslands kendteste Landsby, skyldes det foruden forskellige alt omtalte Forhold fortrinvis det, at den efter Datidens Forhold havde mange og gode Forbindelser med Omegnen. Den gamle Randers—Grenaa Landevej gik gennem Byen, ind fra Randerssiden ved Præstegaarden og ud ved „Gaasdalsbakken“. Der kom Postvognen daglig og skiftede Heste ved Kroen. Men i 70erne da man lagde Vægt paa Landeveje i den mest lige Retning

mellem Købstæderne, kom den nye Vej til at gaa ca. $\frac{1}{2}$ Mil nord for Byen, og da Jernbanen snart efter kom, lagdes den ca. $\frac{3}{4}$ Mil syd for, skønt begge burde have passeret Nimtofte. Det daværende Kommunestyre savnede Fremsyn i den Retning, men det var forøvrigt en almindelig Svaghed i den Tid. Banen gav dog Anledning til Anlæg af en Amtsvej fra Ryom ind i Svendstrup ved Præstegaardsskoven og ud ved „Tyledet“ efter Randers og videre til Grenaa—Allingaabrovejen ved Tranehusene. Af andre Veje kan nævnes den nord ud af Byen gennem „Nødvad“ (Nød $\circ$: Unghoved) tæt ved den nuværende Station og videre til Battrupholt, Kalstrup og Fjerupgaard. Mod Syd op ad den stejle „Smedebakke“ eller ad den lidt mindre høje „Præstebakke“ op mod den gamle „Sognevej“ til Koed.

Ved Udskiftningen blev Byens Jorder delt i ca. 25 Matr. Nr., men da dens Beliggenhed umuliggjorde en Markdeling ud fra Byen, blev 3 Gaarde flyttede ud og fik Marker mod sydøst langs Sivestedvejen, men disse Gaarde,

der nu igen er delte, har Matr. Nr. i Fortsættelse med de andre Nimtoftegaarde, skønt de i Almindelighed kaldes „Sønder-skov“. Huslodderne, Skoleloden medregnet, blev her som de fleste andre Steder lagt i Udkanterne udenfor Gaardmarkerne, de fleste langs Tøstrupvejen, nogle mod Nord og enkelte ved Sivestedvejen. I Løbet af de senere Aar er endelig 2 af Byens Gaarde flyttet ud, og paa Gaardenes Grunde i Byen opført Forretningsbygninger. Den ene var Matr. Nr. 3, der laa paa Hjørnet lige overfor Kirkegaardssporten, og den anden Matr. Nr. 2, den gamle Kro. Paa Huslodderne er der Tid efter anden bygget, og Ejendommen er saa skilt fra de oprindelige Huse inde i Byen, hvoraf adskillige er tilbage; men til dem hører kun en lille Have. Og nu ser man Byen som en broget Blanding af Bygninger med røde Mure og Tage og hvidkalkede straatækte; de første er i Flertal, hvorved noget af det „maleriske“ forsvinder, til Ærgrelse for Kunstnerne, hvoraf flere for en Del Aar siden af og til kom hertil og hentede gode Sujetter, f. Eks. Niels

Bjerre, Jens Vige, Dohm m. fl. Nogen Byggevedtægt eksisterer ikke, saa de brudte Linier er de almindelige. Men Helhedsindtrykket er alligevel smukt, fra hvilken af de mægtige Skrænter man end ser ud over Nimtofte. De fremmede, der færdes forbi med Toget, ser mindre deraf, men de, der standser og dvæler nogle Dage her, imponeres afgjort af dens ejendommelige Beliggenhed.

Vandmøller ligger lavt og som Regel kønt; det gælder ogsaa om Nimtofte Mølle, der er mange Aarhundreder gammel og har gennem Tiderne, indtil Mølletvungen ophævedes, haft „Gæster“ milevidt fra, saa de maatte overnatte, naar de skulde have et stort Læs malet. Derfor var der ogsaa i Møllegaarden ind-

rettet Gæstestald og „Gæstekammer“ ved Siden af. Mange ansete Slægter har ejet den nærmest herskabelige Ejendom, f. Eks. i det sidste Aarhundrede: Baadsted, Tranberg, Knudsen og Dehlholm. Hans Christian Dehlholm købte Møllen i Midten af forrige Aarhundrede; han var født paa Herregaarden „Cathrinebjerg“ ved Middelfart, og var i mange Aar en af Sognets ledende Mænd. I Slutningen af Halvfjerdserne brændte baade Mølle og Gaard, og H. C. Dehlholm byggede den op paany, anseligt og solidt, men Hovedbygningen klemtes ind mod Bakken med Møllebygningen symetrisk lige over for. En Juninat for en halv Snes Aar siden nedbrændte atter Møllen, men Gaarden reddedes. Da ejedes den af L. C. Dehlholm, en Søn af ovennævnte. Kort efter solgte han Ejendommen til en Ejendomshandler, hvorefter Mølle og Gaard skiltes ad. Ruinerne af Møllen solgtes til et Aktieselskab af Beboere i By og Omegn,

der byggede den op og siden har drevet den godt frem under Ledelse af Direktør Chr. Hansen Larsen med A. Hvid som Møllebestyrer. Den er nu meget moderne med Turbine, Tørreindlæg til Rug og et første Klasses Bageri med de bedste Maskiner. Det sidste ledes af Bager P. Rafn, der maa bage flere Gange i hvert Døgn for at kunne mætte Egnens mange Munde.

Sidstnævnte Del af den store Virksomhed, der omfatter Rugbrød, er nu under Krigen vokset meget betydeligt, og flere Gange daglig kører de tungt læssede Brødvogne rundt til næ-

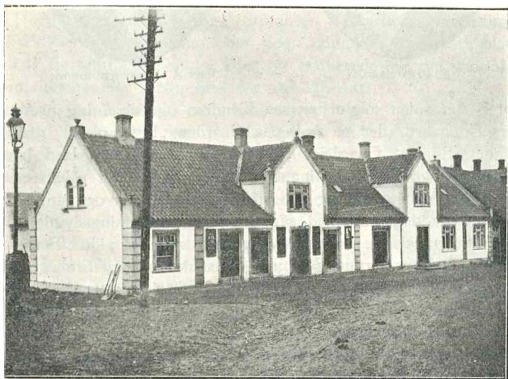

J. Neimanns Kolonial- & Isenkramforretning.

sten alle Egnens Byer i godt en Mils Omkreds, og Efterspørgslen er stadig stigende.

Den gamle „Krogaard“ laa lige op ad Kirkegaarden; ja en af dens lave Bindingsværkslænger gjorde det af for Kirkegaardsmur mod Nord. Lige overfor havde en af de senere Ejere bygget en lidt mere tidssvarende Staldlænge, og ved Siden af den ligger den gamle Rejsestald, der er bygget af den daværende Kromand N. Andersen 1832. Nu, som da, har den god Søgning, og „Staldmester“ N. Pedersen har mange travle Dage, hvor der knap kan blive Tid til at lave en lille Hestehandel, naar Lejlighed tilbyder sig. Og er der en Gang, imellem en ledig Time, skal der hentes Varer ved Stationen. Krogaarden var en af Byens største Gaarde, godt 90 Tdr. Land. Da de

gamle Lokaler blev for smaa, byggedes en Bygning paa en Toft tæt ved, og der indrettedes saa ogsaa til Byens første Købmandsforretning. Paa Toften holdtes i mange Aar Byens Markeder, der for en 14—15 Aar siden flyttedes til Ryomgaard St. Fader og Søn af Slægten Houlberg ejede hele Bedriften det meste af forrige Aarhundrede. Før den Tid ejedes den bl. a. af den kendte Familie Press. Den yngre Houlberg solgte Krogaard o. s. v. til en Grosserer Hartvigson, som i almindelig Tale gik under Betegnelsen „Jøden“. Han var Jøde! Han drev ikke Virksomhe-

A. Hougaards Kolonial-, Isenkram- & Støbegodsforretning.

den personlig, men forpagtede baade Gaard, Kro og Købmandsforretning bort, undertiden samlet, af og til delt. I 1910 „nedstemtes“ Kroen og kort efter solgtes baade Gaard og Købmandsforretning til et Konsortium bestaaende af Uhrmager Boisen, Kolind, Mejeribestyrer J. C. Christensen, og Lærer Birkelund, Nimtofte, som igen solgte Forretningsbygningen til Købmand A. Leth, Avlsbygningerne til Købmand J. Neimann, Rejsestalden til Købmand S. P. Simonsen, og den yderste Halvdel af Marken til Gaardejer P. Andersen. De opførte derpaa nye Avlsbygninger paa Hovedparcellen, som endnu ejes af Mejeribestyrer Christensen.

Købmand Leth udvidede Forretningsbygningen betydeligt, saa den nu danner en hel Købmandsgaard midt for „Torvet“.

J. P. Nielsen. †

Jens A. Ross, Købmand.

For 3 Aar siden solgte han saa Ejendom og Forretning til Anders Hougaard, der er født paa Gaarden „Battrupholt“ der i Sognet, Søn af Gaardejer Fr. Hougaard. A. Hougaard har drevet den gamle Eorretning stærkt frem, har i flere Henseender gode Forbindelser og ved sit vindende Væsen og sin elskværdige Imødekommenhed sammen med Forretningsdygtighed har han betydelige Betingelser for at drive det vidt. Forretningen omfatter foruden Kolonial og Isenkram tillige Støbegods, Frø og Kunstgødning. Forretningens Køretøj bringer Varer ud til fjerntboende Kunder, bl. a. til den store Arbejderkoloni paa A/S Nordisk Mosebrugs store Værk ved Fuglsø Mose.

For ca. 60 Aar siden begyndte Handelsmand Jørgen Peter Nielsen en Kolonial- og Manufakturforretning i et Hus paa den Plads, hvor nu Brugsforeningen ligger. Særlig Manufakturhandelen trak mange Kunder til fra hele Djursland, da den Slags Forretninger paa de Tider var noget sjældne paa Landet i denne Egn. Man var den Gang knap saa „gelassen“ overfor Kunderne som nu; og det fortæltes, at J. P. Nielsen ikke brugte at vælte hele Disken fuld af Tøj fra Reolerne, men pegede op til Hylderne paa de forskellige Mønstre og spurgte saa: „Skulde det være af den Slags eller den?“ Men vældig Søgning havde han nu alligevel og blev en velstaaende Mand. Han holdt meget af at bygge til og om, og den gamle Forretningsbygning blev efterhaanden til en hel lille Labyrinth. Han afstod for ca. 30 Aar siden Forretningen til sin Søn N. P. Jørgensen, som siden har antaget Familienavnet Ross. Han drev den samlede Forretning i nogle Aar, men afstod for ca. 20 Aar siden Kolonialforretningen og den gamle Ejendom, der kort efter overto-

ges af Brugsforeningen. N. P. Ross opførtes saa paa sin Grund ved Siden af en hel ny Bygning, for der udelukkende at drive Manufakturforretning. For ca. 2 Aar siden afstod han baade Forening og Ejendom til sin ældste Søn, Jens A. Ross, for selv at drive en Cementvarefabrik, som han havde anlagt et andet Sted i Byen. Med Jens A. Ross er den gamle Forretning gaaet over i tredje Slægtled, et meget sjældent Forhold. Den nuværende Indehaver har udvidet Lokalerne, reklameret godt, og efter at være uddannet i flere større Byforretninger, synes Forretningen under hans Ledelse at have gode Muligheder for Fremgang.

Manufakturhandler S. P. Simonsen begyndte som Lærling i J. P. Niensens Forretning, har siden uddannet sig i flere blandede Forretninger i andre Byer og etablerede sig saa som Manufakturhandler i Nimtofte for ca. 20 Aar siden i L. Warmings nyopførte Hjørnebygning. Efter nogle Aars Forløb flyttede han om i Murer Jensens Ejendom, hvor han endnu bor, paa Byens bedste Strøg, og hvor Foreningen er i jævn og stadig Stigen, en af dens betydeligste Grene er Herreekvipering. Simonsen ejer den førnævnte gamle Krøstald, der ligger lige overfor hans Manufakturbutik, og ved Siden af Stalden er hans store Tømmerlager, som forsyner den nærmeste

N. P. Ross, Fabrikant.

Omegn med Bygningsmaterialer af forskellig Slags. Den alsidige Forretningsmand ses derfor tit farende tværs over Gaden fra den ene Branche til den anden, og midt imellem, midt paa Torvet, hvor Trafikken er allerstærkest, faar han Tid til at spørge om Heste- og Kreaturpriser, for ogsaa den Handel driver han, maaske som en Slags Afveksling, men mulig med størst Lyst, og til hans Fornøjelsesrejser hører at tage til Marked i de nærmeste Stationsbyer, navnlig for at gøre en Hestehandel med en Dygtighed, som staar fuldt paa Højde med mangan Specialists paa dette Omraade. Der er næppe nogen af Danmarks Manufakturhandlere der gør ham det efter.

Paa den gamle Krogaards Grund med Hovedfacade mod Torvet ligger Byens største Bygning, der har Lokaler til Afholdshotel og Købmandsforretning, bygget 1912 af Købmand Jacob Neimann, der selv driver Kolonial- og Isenkramforretning, men for Tiden har forpagtet Hotellet bort til Chr. Scherning. J. Neimann er Dattersøn af J. P. Nielsen og har altsaa „Handelsblod“ i sig. Hans Fader var i sin Tid Andenlærer i Nimtofte, men

døde tidlig, Moderen, Enkefru Grethe Neimann, havde i nogle Aar Købmandsforretning i Nørager, men flyttede saa til Nimtofte og byggede den Ejendom lige overfor Kirken, hvor nu Telefoncentralen har Lokale. Der drev hun saa Kolonialforretning, indtil hun afstod den til Sønnen Jacob Neimann, der siden flyttede den til den ovennævnte nye og store Ejendom, hvor Hovedfærdselen til Stationen gaar forbi, og hvor Butiksdøren paa Hjørnet ligesom indbyder til at se indenfor, hvad ogsaa mange gør.

„Nimtofte og Omegns Brugsforening“ ligger paa Torvets

Interiør fra Jens A. Ross' Manufakturforretning.

modsatte Ende, stiftedes for ca. 17 Aar siden og nøjedes i mange Aar med J. P. Niensens krinkelkrogede Bygning. For faa Aar siden byggedes en ny og tidssvarende Forretningsbygning, særlig hvad Butik og Lagerrum angaar. Foreningen har ca. 150 Medlemmer i By og Omegn, og en Omsætning i alt i sidste Regnskabsaar paa over 100,000 Kr. I ca. 16 Aar har den været ledet af Uddeler M. Winderslev, der foruden sin Hovedvirksomhed interesserer sig for Musik, spiller fin Violin og har bygget flere af den Slags Instrumenter, der har vundet Kenderes Beundring. I nogle Aar var han en saa fremragende Deltager i Skyttebevægelsen, at han naaede frem i første Række. Og et helt Skab fuldt af smukke Sølvgenstande vidner endnu om hans Dygtighed ved Præmieskydninger.

Paa Torvet er desuden Svanes Skotøjsforretning, Byens eneste, og Frk. Minna Larsens Galanteriforretning, der har for

lidt Plads i Hjørnebutikken, hvorfor hun har købt den store Grund ved Siden af Krostalden, hvor større og tidssvarende Lokaler indrettes i den nye Bygning, hun der i Sommer lader opføre, og hvor ogsaa hendes Søster, Frk. Marie Lassen, faar sit fotografiske Atelier.

Af andre Forretninger i andre Gader kan nævnes: N. Friis's Manufakturforretning og Mathisens Slagterforretning samt Frk. Nielsens Boghandel i „Centralen“ lige overfor Kirken, Uhrmager Sørensens Forretning nedenfor, og endelig Fru Stæhrs „Smørhus.“

Interiør fra Jens A. Ross' Manufakturforretning.

Saadan paa Overgangen mellem Handel og Haandværk har vi ogsaa en stor Forretning i Byens østlige Udkant, højt ved „Skolebakken“, Bertel Knudsens betydelige Handelsgartneri med Blomster som Specialitet. Sin Uddannelse har B. Knudsen faaet væsentlig i Odense og i Tyskland. For godt 13 Aar siden købte han godt 2 Td. Land, anlagde Drivhuse og Mistbænke i stor Stil. Desforuden dyrkede han Jordbær, Ærter og andre almindelige Havesager. For nogle Aar siden købte han $4\frac{1}{2}$ Td. Land af en Gaard i Sønderkov, hvor der bl. a. dyrkes Kartofler, Gulerødder m. m. Hans Køretøj fører Varerne viden om, stadig til Grenaa, men forøvrigt rundt i Egnen med en Radius paa 3—4 Mil og Nimtofte som Centrum. Han importerer mange og sjældne Blomster fra Holland, Tyskland og Belgien og gaar med vældig Energi selv i Spidsen for sine Arbejdere fra tidlig Morgen til sent Aften. Rask maa det

gaa! Gartneriet har eget Vandværk og naturligvis elektrisk Lys og Kraft.

Blandt Haandværkerne er Snedker Jørgen Tranberg den ældste. Det er snart 50 Aar siden, han begyndte sin Forretning nede i Huset ved Mølleedammen. For nogle Aar siden købte han en Ejendom paa Torvet, hvor han den Dag i Dag trods de 70 Aar staar paa Værkstedet sammen med sin Søn Bernhard Tranberg, der leder Forretningen og nu i Lighed med andre Forretninger i Byen har indlagt elektrisk Drivkraft. Han har et forholdsvis stort Udvalg af Møbler i Butikken og har i

S. P. Simonsens Manufakturforretning.

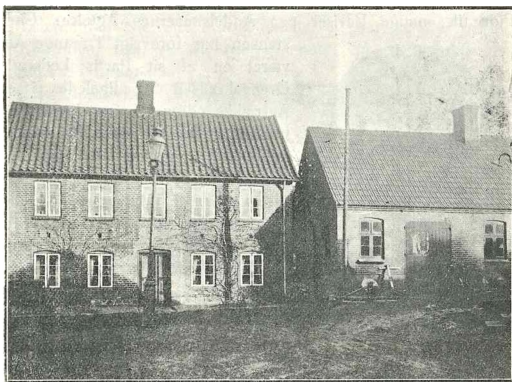
sin Ungdom arbejdet flere Aar i Udlandet. J. Tranberg er Æresmedlem i Afholdsforeningen, var i en Aarrække Sogneraadsmlem og hører til Byens mest agtede Borgere. Alle hans 5 Sønner er uddannede som Snedkere, deraf er den ældste dog død for en Del Aar siden, og den yngste er i de senere Aar gaaet over i anden Virksomhed.

Byens ældste og største Smedeforretning indehaves af Smedemester Morten Mikkelsen, der i sin store Ejendom lige overfor Apotheket i mange Aar har haft vældig Søgning fra Egnens Landmænd saavel med Hestebeslag som med Vogne, Markredskaber og Maskiner. Begge hans Sønner er nu Svende i Forretningen, den ældste er eksamineret Beslagsmed. For nogle Aar siden byggedes et stort moderne Værksted, hvor der nu arbejdes med elektrisk Kraft, og Forretningen udvides stadig.

M. Mikkelsen har gentagne Gange været Medlem af Sogneraadet og beklæder flere Tillidshverv.

Byens anden Smedie tilhørte i sin Tid Nimtofte Mølle, og Smedestillingen har der skiftet mange Gange i Aarenes Løb. Siden er Forretningen solgt og ejes nu af T. Larsen.

Anton M. Bang har i ca. 25 Aar drevet en betydelig Tømmerforretning og opført en stor Del Bygninger i Byens saavel dens nærmere som fjernere Omegn. A. Bang hører til Byens ældste Slægter; hans Oldefader var for 100 Aar siden Lærer

M. Mikkelsens Smede- & Maskinforretning.

og Kirkesanger i Nimtofte. Bang beklæder en Række Tillidshverv.

Karetmager Kristensen driver en stor Forretning i den gamle Skolebygning. Paa Udhusets Grund har han opført en moderne Værkstedbygning.

Af de øvrige Haandværkere er der en eller to i hvert Fag. Barber Warming forener to Haandværk, idet han tillige er Skomager.

I over 50 Aar har Byen haft praktiserende Læge, der alle har boet i det store 2etages Hus lige op ad Gaden ved Enden af Dammen. En god og udstrakt Praksis har de alle Dage haft, og den er ikke blevet mindre i de 10 Aar, den nuværende Læge N. Gyberg har haft den. Han maa mange Mil omkring

i Bil, paa Vogn og Motorcykle. Hans Formand Carl Petersen praktiserede i ca. 30 Aar her; han trak sig tilbage til København, hvor han forøvrigt, skønt snart 80aarig, praktiserer endnu. Ved forenede Anstrengelser af kommunale og andre Autoriteter lykkedes det at faa Apothek til Byen for ca. 15 Aar siden. Den første Bevillingshaver, Joh. Knub, har det endnu.

Mejeri har Byen haft i ca. 30 Aar. Det oprettedes som privat Forretning af Vilh. Sørensen, men overgik for godt 25 Aar siden til Andelsmejeri. I dette Tidsrum har det været ledet af Bestyrer J. C. Christensen, der ved sit 25 Aars Jubilæum i Fjor fik mange Beviser paa Andelshavernes Agtelse. Christensen har forøvrigt i mange Aar været en af sit Partis Ledere i Grenaakredsen og ligeledes i en Aarrække drevet stor Ejendoms-

handel baade ene og i Forbindelse med andre og har sammen med Sognefoged Kr. Hansen Lassen været Leder af „Djurslands Landmandsbank“s Afdeling i Nimtofte siden dens Oprettelse 1911. Denne Afdeling, som har to Bankdage ugentlig, har vundet stærk Tilslutning i By og Omegn. For Tiden har den Lokale i N. Stæhrs Ejendom paa Torvet. Christensen er Næstformand i Borgerforeningen og Formand i Brugsforeningen.

Brevsamlingssted har Byen haft i mange Aar; det styredes bl. a. i sin Tid af Jørgen P. Nielsen, siden af P. Albrecht Sørensen, og da han desuden i de senere Aar besørgede en Landpostrute, besørgedes Kontorarbejdet for en stor Del af hans Hustru, Fru Eline Sørensen; de er nu begge døde i den senere Tid. Siden Banen kom til Byen 1911 har Postekspeditionen været paa Jernbanestationen, hvad der ikke er saa bekvemt for Byens Folk som før, da Brevsamlingsstedet laa centralt. Da havde man forøvrigt en udmærket Postforbindelse, bedre end nu, idet der var kørende Post til og fra Ryomgaard baade ved første og sidste Tog. Der udgaar 3 Poster fra Nimtofte: N. Simonsen og hans 2 Sønner.

For Ryomgaard—Gjerrild-Banen arbejdedes der en halv Snes Aar, før den blev til Virkelighed, og for Nimtoftes Vedkommende blev den noget af en Skuffelse, hvad Stationens Beliggenhed

angaar, men der fordredes uoverkommelig forøgede Tilskud fra Byens Side for at faa den nærmere til Byens Centrum. Stationen byggedes fra først af, man kunde fristes til at sige selvfølgelig, for lille, og baade Hovedbygning og Varehus har da ogsaa nu maattet udvides betydeligt. Den første Stationsmester var S. Petersen, der for et Par Aar siden gik over til privat Virksomhed og afløstes af A. Th. Andersen, der har været i Selskabets Tjeneste fra Banens Begyndelse, og nu i Krigsaarene har vist sig i Besiddelse af stor Forretningsdygtighed, som ogsaa er kommen Banen til Gode.

Telefon har Nimtofte haft i henvend 30 Aar, og Bestyreren af Centralen, Frk. A. M. Nielsen, holdt 25 Aars Jubilæum

1. Maj 1917 under megen Opmærksomhed fra Abonnenter og flere andre. Abonnentantallet er i dette Tidsrum steget fra 4 til henvend 60. Det nyeste Fremskridt er Indlæg af elektrisk Lys og Kraft i Tilslutning til Aarhus-

Randers-Kaløvigegnens Andelsselskab. Den 7. November 1917 skinnede Lyset første Gang i Nimtofte, og trods en Del Afbrydelser paaskønnes det meget i disse vanskelige Tider.

For ca. 15 Aar siden fik Byen Vandværk paa Initiativ af daværende Uhrmager Bojsen og Lærer Birkelund.

Nimtofte Kirke, der ligger i Nærheden af Aaen, ret trangt med en lille Kirkegaard om, er bygget af store, kønt hugne Granitsten antagelig i det 12. Aarhundrede; et alt for lille og uanseligt Murstenstaarn er senere tilbygget, ligesom ogsaa et forholdsvis stort Vaabehus imod Syd med takkede Gavle. En tilmuret Kvindeindgang ses endnu paa Nordsiden. Det indre er ogsaa ret tarveligt, men ganske hyggeligt; Siddeplads til ca. 150. Altertavle med udskaarne Søjler og enkelte Figurer i livlige Farver. Prædikestolen er i samme Stil og fra 1657. Alterbilledet forestiller Jesus i Getsemane, men er mindre smukt. Alterstagerne er meget store og gamle, fra ca. 1470. Døbefonden er af Granit, med udhugne Figurer, Fadet udhamret Messing. Der

H. Birkelund, Førstelærer. J. Neimann, Købmand. A. Hougaard, Købmand.

er Træloft under de gamle Bjælker, og derfra hænger 3 store Lysekroner af Messing, smukt formet. De er for mange Aar siden skænket af en Gaardejer Gravleff i Nimtofte. Fire store Vinduer med spidse Buer giver godt nok Lys, men passer ikke til Kirkens Rundbuestil. Stolene er egetræsnaledede, og Gulvet under dem det simpleste Murstensgulv. Et smukt Orgel er opsat ved Kirkens vestre Gavl og anskaffet ved større frivillige Gaver fra Sognefolk paa Initiativ af den nuværende Sognepræst Martin Paulsen, der kaldedes 1914 og er den 25. Sognepræst siden Reformationen. Kirkeklokken er af Staal, lille, og med ringe Klang. En af de mest kendte Præster i Rækken er P. C. la Cour 1837—53. Han var Medlem af den grundlovgivende Rigsdag som Repræsentant for Randers Amts 4. Distrikt. Præstegaarden er gammel og nu saa skrøbelig, at Staten har bestemt at bygge en ny, men i gammel Stil. Den skal ligge omtrent paa samme Plads som den nuværende og vil antagelig komme til at tage sig ud i den store, gamle prægtige Have.

Den første Skole i Byen byggede Justitsraad Peter Fogh til Ryomgaard 1735, og han ansatte ogsaa den første Skoleholder, mens Degnene i Koed ogsaa fungerede i Nimtofte indtil 1775, hvorpaa Tøstrup Degne overtog Virksomheden indtil 1814, da der i Stedet for ansattes Skolelærer og Kirkesanger. Den nuværende Førstelærer, Hans Birkelund, er den 8. i Rækken, og kaldedes 1897. I mange Aar hørte Kærende i Koed Sogn til Nimtofte Skoledistrikt, og i en Del Aar var der et Andenlærerembede, som dog nedlagdes, da der byggedes Skole i Elholt. Men eftersom Børneantallet i Nimtofte Sogn tiltog, ansattes en Lærerinde i Efteraaret 1896. Den nuværende Lærerinde, Fru V. Warming, er den 3. i Rækken og ansattes 1906. En ny, anseelig Skolebygning opførtes 1908, og Skolen har 4 Klasser med godt 100 Børn.

Missionshuset „Silo“ opførtes 1893, og der holdes en Mængde Møder hvert Aar, ligesom der ogsaa stadig er Børnegudstjeneste der. Samme Aar byggedes et Forsamlingshus lige overfor Præstegaarden. Det er baade benyttet til selskabelige Sammenkomster, Gymnastik, Foredrags- og politiske Møder, Generalforsamlinger o. s. v., men de to sidste Vintre har A/S Nimtofte Mølle lejet det til Rugpakhus — paa Grund af Krigen.

For henved 30 Aar siden stiftedes „Nimtofte Afholdsforening; skønt den til Tider har arbejdet meget ihærdigt, har den ikke vundet megen Tilslutning i selve Byen og tæller kun ca. 50 Medlemmer. En Afdeling af „Blaa Kors“ stiftedes i Byen for et Par Aar siden.

I Vinteren 1913 oprettedes efter Lærer Birkelunds Tilskyndelse en Borger- og Haandværkerforening, og Tanken var, at den skulde kunne samle

Byens og Sognets Folk til Samarbejde, væsentlig for økonomiske og almene Samfundsinteresser, og den fik straks ret god Tilslutning. Men en Del Medlemmer er siden gaaet fra, da der ønskedes flere selskabelige Sammenkomster. Foreningen har dog i de faa Aar taget Initiativet til Fremme af flere gavnlige Sager for Byen. Af andre Foreninger kan nævnes Ungdomsforeningen, hvis Virksomhed særlig omfatter selskabelige Sammenkomster, Udflugter og et enkelt Foredrag.

Men nu Byens Fremtid? Ja, der er Opgaver nok, og en Del af dem maa løses, hvis man skal klare sig i Konkurrencen med Nabobyer. Det meste Opland ligger mod Nord; men det er noget tyndt befolket, og Vejforholdene kunde være bedre. For-gæves har der hidtil været arbejdet for en Amtsvej, fordi Amtsraadet først vil have en tættere Bebyggelse i denne Egn. Kom imidlertid Vejen, saa vilde der nok komme flere Beboere. Partiet ved Stationen trænger til nogen Forskønnelse af forskellig Art, Beplantning o. s. v. De mindre skønne Bygninger fornyes. Et Alderdomshjem f. Eks. i Forbindelse med de to nævnte Kommuner vilde faa en god Plads, hvor nu Fattighuset ligger.

Byen trænger til en ny Kirkegaard, til et Ligkapel, til elektrisk Gadebelysning, til en tidssvarende stor Forsamlingssal og til en hel Del mere, men en af de vigtigste Betingelser for at faa noget sat i Gang, har hidtil i ikke ringe Grad manglet, nemlig noget mere Lyst til Samarbejde blandt Borgerskabet. Det har flere Gange glippet i Tidens Løb. Der arbejdes ellers dygtigt baade af enkelte og Holdvis, men det kniber med Samarbejde over hele Linien. Lykkes det engang, saa de Muligheder, der er til Stede, fuldt udnyttes, kan Byen nok vente Fremgang og hævde sin berettigede Plads i Henhold til det gamle Ord, at Enighed gør stærk.

Kendte Navne og Datoer.

Smedemester *Morten Mikkelsen*, født i Bønnerup-Hemmed Sogn 1854. I Lære 3 Aar i Bønnerup ved Smedemester N. Holst, og Forbundter i 2 Aar i Grenaa hos Smedemester Chr. Nielsen. 1878 lejede M. Mikkelsen Hus med Værksted i Svenstrup, og 1885 byggede han sit nuværende Hus. To Gange i Sogneraadet, i Bestyrelsen for Hjælpekassen, Formand i Brugsforeningen og Revisor, Form. i Forsamlingshuset og Taksationsmand i Husmandskreditforeningen i ca. 32 Aar.

Førstelærer *Hans Birkelund*, født i Randlev ved Odder 1863. Almindelig Forberedelseseksamen fra Silkeborg Realskole 1883. Huslærer paa „Kaa“ ved Skive og „Agentoftgaard“ ved Randers. Skolelærereksamen i København 1886, Lærer ved Grønvang private Skole, Vejen Sogn, 1887—91, Redaktionssekretær ved „Svendborg Avis“ 1891—92, Redaktør i Middelfart 1892—94, Redaktør i Esbjerg 1894—97 og siden da Lærer i Nimtofte. Fra 1899—1914 Regnskabsfører i Kolind og Nimtofte Forskudsforening, siden 1900 Kredsformand i Nørre Herreds Plantningsforening, 1902—14 Formand for „Nimtofte Foredragsforening“, fra 1910—14 Formand for Landsforeningen „Bort med Tobakken“. Siden 1904 kommunal Revisor, siden 1908 Regnskabsfører i Brugsforeningen, siden 1910 Revisor i Andelsmejeriet, siden 1917 Revisor i A/S Nimtofte Mølle, siden 1908 Næstformand i Værgeraadet, siden 1913 Formand for Haandværker- og Borgerforeningen, siden 1917 Medlem af Menighedsraadet, og fra samme Aar Formand for Hjælpekassebestyrelsen, fast Medarbejder ved 3 af Egnens største Dagblade, Lokalhistoriker.

Købmand *N. P. Ross*, født i Nimtofte 1865. Uddannet i sin Fader, Købmand J. P. Nielsens Forretning i Nimtofte, overtog

Faderens Forretning 1888, som i 1916 overdroges hans ældste Søn, J. A. Ross. Forretningen startedes af Faderen 1861 som blandet Forretning, og 1898 afstod N. P. Ross Kolonial- og Isenkramforretningen og har siden drevet Manufakturforretning og Skotojshandel. For ca. 11 Aar siden begyndte han ved Siden af nogen Cementvarefabrikation, som han fremdeles beskæftiger sig med. Kasserer i Handels-, Haandværk- og Borgerforeningen, i Bestyrelsen for Nimtofte Vandværk, har tidligere haft flere Tillidshverv.

Købmand *Simon Peter Simonsen*, født i Ramten Hede, Ørum Sogn ved Grenaa. Lært i J. P. Nielsens Kolonial- og Manufakturforretning i Nimtofte, senere i Randers og Skifford, Ryomgaard. Har Manufaktur- og Trælasthandel. Manufakturhandelen startedes 1898, Trælasthandelen 1909.

Købmand *J. Neimann*, født i Nørager By 1886. 1900—02 i Lære hos Carl Laage, Kjellerup. Derefter 2 Aar som Lærling og 3 Aar som Kommiss hos Købmand J. Johansen, Hornslet. Overtog Forretningen efter P. Neimanns Enke den 1. Juli 1909. Grundet paa større Forretning og Pladsmangel, byggedes den nuværende Ejendom 1912, hvori der tillige er Afholdshotel. Forretningen omfatter Kolonial og Isenkram.

Manufakturhandler *Jens A. Ross*, født i Nimtofte 1889. Lært i Vilhelm Dalgaards Manufakturforretning, Herning. Kommiss i Horsens ved Andreas Hansen. Etablerede sig i Odense (Firma „Lauritsen & Ross“) 1915. Udtraadt af dette Firma 1916 for at overtage Faderens Forretning i Nimtofte. Forretningen omfatter almindelig Manufaktur, Konfektion, Herreekvipering og Skotøj.

Købmand *A. Hougaard*, født i Battrupholdt ved Nimtofte 1892. Var i Lære hos A. Hansen Leth, Nimtofte, 1905—09. Kommiss hos S. Andreasen, Linaa, 1909—11. Kommiss hos Aage Jensen, Løtten, 1911—13. Kommiss hos Sigurd Christensen, Hobro, 1913—14 og overtog sin nuværende Forretning af A. Hansen Leth 1. April 1914.

RASMUS NIELSEN

VIVILD

BEBYGGELSE OG JORDBUNDSFORHOLD

Dersom man fra Udløbet af Randers Fjord, ved Udbyhøj følger Kysten Syd paa, ca. 15 km., møder man der et vældigt Engdrag. Syd paa ned over Djursland breder det sig, for derefter ved en jævn Krumning mod Vest at gaa over i Grund Fjord, som gaar i et med Randers Fjord, hvor denne indsnævrer sig til det smalle Sejlløb, 10 km. fra Randers.

Nord og Vest for dette Engdrag hæver Rougsø Herred sig som en Ø, medens det flade Land sender flere af sine grønne Arme Syd og Øst paa ind over Djursland.

Her ved en af disse Arme, 5 km. fra Kattegat, ligger Vivild paa en lille bølgeformet Halvø, omsluttet af grønne Enge.

Hvad enten man forlader Byen mod Vest ad den 9 km. lange Vej til den nuværende Stationsby Allingaabro, eller mod Syd om ad Nielstrup og Gjering til Auning, eller man en Sommerdag kører mod Nord ned til den dejlige Hevringholm Strand, overalt ser vi det flade Land ligge for os, snart ganske smalt, snart udbredt til brede Flader.

Kuplet og bølgeformet hæver Halvøen sig op til en 30 m. over Havet nordvest for Byen; men sænker sig herfra jævnt ned over Vivild mod Nielstrup Mølle, som kun ligger 9 m. over Havet.

Fra denne Side tager Byen sig smukkeste ud. Mild og smilende hæver den sin hvide Kirke over den gamle Præstegaard, omkranset af Træer.

Lader man herfra Blikket glide over nærmeste Omegn, møder man lidt af hvert. Hist mod Sydøst brune Lyngbakker, tæt ved en Granplantage og bagved igen den store Løvenholm Skov. Mod Sydvest Dyrehaven med Bøg, Eg og Birk, som nu næsten er ødelagt af Raager, og ellers rundt om velholdte Marker, som snart bestaar af det fedeste Ler, som i tørre Somre kan være saa haardt som et Stengulv, og snart det magreste Sand, som i Storm ryger i den vildeste Sandflugt. Alt ligger her kastet saa underligt mellem hinanden.

Mange har vist staaet og set ud over dette Landskab og tænkt sine Tanker om, hvordan alt dette er blevet til. Og da maaske en eller anden af disse faar fat i denne Bog, skal her ganske kort fortælles lidt om det.

I den sidste Istid, da Isen dækkede Nord- og Østjylland, løb der en mægtig Smeltevandsflod fra Fladbro vestpaa gennem Nørreaadalen, og af det medfølgende Sand og Grus dannede den Karup Hede, for derefter gennem Skalsaa at udmunde i Hjarbæk Fjord. Denne Flod fik en stor Del af sit Vand fra Gudenaadalen, som førte Smeltevandet fra Isen i det sydøstlige Jylland.

Den Gang var der altsaa slet ikke Udløb i Randers Fjord; men da Isen trak sig tilbage, banede Vandet sig denne Vej.

Da Isen nu var borte, foregik der en langsom Hævning af en stor Del af Jylland og de danske Øer, hvorved Randers Fjord blev betydelig smallere, end den nu er. Derpaa begynder en stor Sænkning, saa at Havet ikke alene breder sig over sit forrige Omraade, men tillige over det lavtliggende Kystland.

Denne Sænkning foregaar i den ældre Stenalderstid, hvorfra de store Køkkenmøddinger stammer. De mange Stendysser, Kæmpehøje og Fund af Stenredskaber fortæller os om, at vor nærmeste Omegn i Oldtiden har været stærkt bebygget.

Udløbet ved Randers Fjord havde paa den Tid et Udløb ved Udbyhøj paa $3\frac{1}{2}$ km. Bredde; men havde ved sin dybe sænkning tillige faaet et nyt Udløb, idet Grund Fjord forlængede sig og skar Rougsø Herred fra som en Ø, saa der blev et nyt Udløb ved Hevringholm Strand. De store Engstrækninger mellem Vivild og Ørsted laa den Gang paa Bunden af Fjorden. Fra denne gik flere Sidearme. En af dem ses tydelig ved den Engstrækning, som gaar fra Sorvad om ad Nielstrup Mølle. Ja, selv saa langt, som helt op til Ondpinggarden, har man fundet Rester af Muslinger og andre Havdyr.

Igen gennem den yngre Stenalder og Broncealder foregaar der igen en Hævning. Denne Hævning, som ved Hevringholm beløber sig til ca. 4 m., har sammen med de dannede Strandvolde lukket igen for dette Udløb, og derved er Engstrækningerne dannede. Men de mange Omvæltninger har blandet de forskellige Jordarter mellem hinanden, saa at man paa samme Mark her ved Vivild let finder baade og Ler Sand.

BYENS FORHISTORIE

Efterhaanden som Djursland bliver bebygget, bliver det de store Herregaardes Land. Nord for Byen, ude i Engene, laa

i sin Tid det gamle Hevringholm, som man sikkert har kunnet sejle ind til. Endnu ser man Stedet, hvor Gaarden har ligget. Her var Rosenkrantzernes Herresæde; tre af dem ligger begravede i Vivild Kirkes Kor, hvor der findes en smuk Gravsten over dem indmuret i Væggen. Nærmere ved Byen ligger Julianeholm, mod Vest Sorvad og mod Syd Løvenholm, hvortil hele Byens Jorder i sin Tid hørte.

i et gammelt Arkiv i P. Simonsens Gaard har jeg faaet fat i et gammelt Fæstebrev fra 1764. Heraf ser man, at den daværende Ejer af Løvenholm, Kammerherre, Amtmand P. S. Føns, overdrog denne Gaard i Fæste til Ole Sørensen Skafter mod at denne „betaler mig Landgilde, kongelig Skat samt forretter mig Hoveri og Egt lige med andre ligestillede. — Indbo og Besætning vurderes til 250 Rigsdaler.“

I 1804 solgte Føns Gaarden til ham for 1800 Rigsdaler. Den Gang hørte der 7 Tdr. og 2 Skp. Hartkorn til Gaarden. De andre af Byens Bønder er vel paa samme Tid blevet Selvejere. Den Gang laa Gaardene langs med den nuværende Hovedgade; men i Aaret 1818 den 27. Maj brændte det meste af Byen. Ilden opstod i en Gaard, som laa, hvor den nuværende Manufakturhandler Elgaards Hus nu ligger. Den bredte sig med rivende Fart mod Vest. Præstegaarden omspændtes, og Udhuse brændte; men Historien fortæller, at da Ilden truede Stuehuset, traadte Præsten, den daværende Assessor Krarup til, og vendte Vinden. Denne Assessor Krarup er bekendt som en Mand, der kunde lidt mere end sit Fadervor, og utallige Historier lever endnu i Folkemunde om ham. Stuehuset blev reddet; men iøvrigt brændte hele Byen, saa nær som et Par Gaarde og nogle Huse. Alle de brændte Gaarde blev da flyttet ud paa deres Marker udenfor Byen. Endnu kan man den Dag i Dag finde enkelte af Brandtomterne.

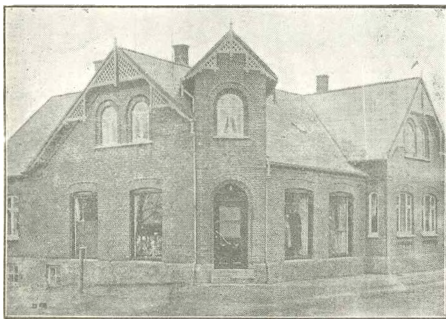
27. Maj 1818 var et Skolekommissions-Møde berammet i Vejby Sogn. Sognepræstens Vogn var forspændt for at køre dertil, da Kirkeklokkens Klemten forkyndte udbrudt Ildebrand, som med Forfærdelse befandtes begyndt hos Gaardmand Thomas Jespersen; et nærliggende Husmandshus var paa Øjeblikket tændt tillige, og en stærk Nordøstkuling satte inden faa Minutter alle Præstegaardens Udhuse i Brand. Den stærke og svøbende Vind førte inden 1 $\frac{1}{4}$ Time Luerne over næsten den hele By, saaledes at inden 2 $\frac{1}{2}$ Time var foruden Skolen og Degnegaarden samt alle Præstegaardens Udhuse og nogle Fag af Stuehuset, fjorten Gaardmænd, elleve Husmænd og syv Ind-

sidderes Bopæle og samtlige Bygninger aldeles forvandlet til Aske.

Omtrent 150 brandlidte Indvaanere blev med den redbonnest og mest forekommende Velvillie modtagne og fremdeles vist muligste Godhed af kærlige Naboer, dels de faa tilbageblevne i Byen og Udflyttere paa Bymark, dels Beboere paa Julianeholm, Hevringholm og Nabobyen Lystrup.

De to Gaarde, der blev skaanet, ligger endnu ved Hovedgaden i den vestlige Ende af Byen. Med Undtagelse af et Par enkelte senere byggede Gaarde er de de eneste i selve Byen.

J. H. Pedersens Manufakturforretning.

Den ene af dem, Sognefoged A. K. Jørgensens Gaard, staar endnu som Type paa de gamle Gaarde. Gaarden ligger meget lavt med en grydeformet Gaardsplads.

Den anden, nuværende Ejer P. Simonsens Gaard, blev ombygget 1835 og var efter den Tids Byggeskik noget enestaaende. Folk kom kørende langvejs fra for at se den. Og skønt den nu er 83 Aar gammel, staar den endnu saa fast og sikkert, som om den var bygget i Gaar. Kalken blev læsket 7 Aar i Forvejen, for at dets Bindekraft skulde være saa stor som mulig. De gule Stene er ogsaa bundet sammen, saa det er som Cement at hugge i. Regningen for Opførelsen af Stuehuset ser saaledes ud:

REGNING
over

forrettet Tømrerarbejde for Anders Olesen i Vivild:

For Overet i Arbejdsløn	20 Rd. 0 M. 0 Sk.
For hvert Tylt Fjæl i Loft og Gulv 1 Rd., 45 Tylt a 1 Rigsdaler	45 " 0 " 0 "
For alle Skillerummene	5 " 0 " 0 "
For tre Senge at gjøre	5 " 0 " 0 "
For tolv Døre at beslaa	6 " 0 " 0 "
For fire Døre at gjøre og beslaa	2 " 4 " 0 "
For Loftsdør og Trappe	2 " 0 " 0 "
For Kjælderlemme og Karm at gjøre	2 " 0 " 0 "
For Dør og Karm og Vinduer i Kjælderen	2 " 0 " 0 "
For alle Vinduer at beslaa	1 " 2 " 0 "
For Bord og Bænker og en Kakel Ovnsfod	5 " 0 " 0 "
I Kyknet Vask og Bord og Hylder	1 " 3 " 0 "
For Hylder i Mælkekamret	0 " 4 " 8 "
For Hylder og Bord i Spisekamret	1 " 3 " 0 "
En Ovnsdør og to Pandtræer at gjøre	0 " 1 " 0 "
For Brætter at afskjære og tilstryge til alle Vinduer og Dørkarne, to til hver	0 " 1 " 0 "
En lille Trappe og en Fod til et Brændevinstræ	0 " 2 " 0 "
En Maltbing og en Hakelskiste	2 " 0 " 0 "
En Grus Harpe og et Kjælerlaag	0 " 0 " 2 "
En Salt Kasse	0 " 0 " 1 "
<u>Ialt 101 Rd. 5 M. 12 Sk.</u>	

At ovenstaaende Regning er mig betalt, hvorfor jeg med-
børlig qviterer.

Vivild 1836.

Peder Christensen.

For at faa et lille Indblik i den Tids Levevilkaar her i
Byen anføres en Aftægtskontrakt fra nævnte Gaard. Nille
Pedersdatter overdrager i Aaret 1830 Gaarden til hendes Søn
Anders Olesen paa følgende Vilkaar:

Gaardens Besidder leverer mig hver 1. November 2 Td. Rug,
1 Td. Byg, 1 Td. Malt, 2 Skp. Byggryn, 1 Skp. Hvedegryn, 2
Lispund røget Flæsk, $\frac{1}{2}$ Lispund Smør, $\frac{1}{2}$ Lispund Ost, 5
Snese Æg, 2 levende fede Gæs, 10 Læs Tørv, hvoraf 2 Læs
Bagetørv, 10 Rigsdaler rede Sølv i Penge.

2 af de i Gaarden værende Faar udtager jeg mig til Af-
benyttelse, hvilket Antal med deres Sommeryngel græsses, fod-
res og røgtes for mig ligesom og en Ko, der to Gange om
Aaret, omtrent ved November og Majdagstider, omskiftes saa-
ledes, at der stedse kan have Mælk for mig.

Ligeledes nyder jeg frit Afgrøden af $1\frac{1}{2}$ Skp. Hørfrø aarlig,
som og behandles til mig til Brug. Den østre Side af Haugen

forbeholdes mig med Frugterne af Træerne paa Pladsen. Skellet bliver op mellem Ribsbuskene.

Hest og Vogn maa ikke nægtes mig et Par Gange om Aaret til Besøg af Slægtninger i nærmeste Omegn, dog ikke i Sæd- og Høsttiden.

HANDEL OG HAANDVÆRK

Vivild By er særlig blevet en Handels- og Haandværksby med et stationsagtigt Udseende. En af Grundene er sikkert, at Gaardene efter Branden 1818 blev flyttet bort fra Gaden. Der ved blev der Plads for Handelsfolk og Haandværkere langs Gaden, uden at Gaardene derfor forsvandt.

Eftersom Aarene gaar, bliver denne Side af Byens Næringsliv fremhjulpet ved, at Byen faar sin Kro, Brevsamlingssted, Telefoncentral, Mejeri, Højskole, men først og fremmest ved Vivild Sparekasses Virksomhed.

Det har sikkert ogsaa haft sin store Betydning for Byens Handelsstand, at Byen ikke saa faa Aar tilbage i Tiden har været Centrum for Egnens stærke, aandelige Røre. Omegnens Folk har strømmet til Byen baade til Gudstjenester og større aandelige Møder.

De to første, som i Mands Minde har drevet Handel her i Byen, er Jonas Helleesen og Kristian Remontiussen.

Jonas var lidt af en Original, men tjente ikke rigtig noget paa sine Varer. For det første var han ikke stiv i Regnekunsten, og for det andet fik Købmanden i Allingaabro, som han fik sine Varer hos, det meste af Profitten.

Der er om Jonas dannet en hel Sagnhistorie. Mange Bestillinger fik han i Tidens Løb. Man sagde om Jonas, at han var Høker, Bødker og Bedemand, Klokker og Graver og Ligsynsmand, Postfører, Sprøjtesmører og Aftægtsmand, og tilsidst Fyrbøder ved Vivild Kirke. Det sidste var vel det højeste Trin paa Rangstigen, og Jonas mente, at hans Bestilling var ligesaa betydelig som Præstens.

Den Forretning, som Jonas begyndte, er med Tiden vokset betydelig. Den har i Tidens Løb været paa mange Hænder og ledes for Tiden af Købmand A. Isak.

Den anden Forretning, som Remontiussen drev, blev solgt til nuværende Ejer P. Jensen i 1890. I 1906 byggede han et nyt Hus paa den anden Side Gaden, hvor Forretningen drives endnu.

Byens største Kolonialforretning ejer Købmand Axel Rasmussen, som tillige har betydelig Handel med Korn, Foder-

stoffer og Støbegods. Paa samme Sted drives tillige kongelig privilegeret Kro. For nogle Aar tilbage laa denne i Nørager Sogn og kaldtes Sultenborg Kro. Den daværende Ejer hed Niels Jakobsen. Kroen blev flyttet, fordi de Markeder, som blev holdt der, skulde flyttes til Vivild. Men Byens Beboere protesterede mod at faa alt dette Markedstummel til Byen med fulde Folk, og hvad dermed følger. De søgte om at faa Markedet flyttet til Vejlbj, hvilket ogsaa lykkedes, men Kroen blev her.

Senere blev der saa begyndt en Købmandshandel, som har været paa flere Hænder, men som særlig under afdøde H. Rasmussens Ledelse voksede stærkt.

Mejeriet begyndte paa Vivild Mark hos Gaardejer Niels Jakobsen, men blev købt af den førømtalte H. Rasmussen som flyttede det til Vivild 1890. I 1897 blev det omdannet til Andelsmejeri og havde paa dette Tidspunkt en aarlig Omsætning paa 2,5 Millioner kg Mælk. Det blev senere udvidet og ombygget 1902 og 1913.

Nuværende Børnehjemsforstander N. Hansen, Randers, ledede Mejeriet som Bestyrer til 1913. Mejeriets aarlige Omsætning var da 5,3 Mill. kg.

1913 blev Mejeriet delt, idet Byerne Lystrup og Nørager rev sig fra og hver for sig byggede et Mejeri.

Gert Andersen, som har bestyret Mejeriet siden 1913, kom hertil som Vikar i 3 Maaneder, for saa at overtage Pladsen.

Efter Mejeriets Deling behandler det ca. 2,25 Mill. kg Mælk aarlig. Gaardejer P. Simonsen, Vivild, er dets nuværende Formand.

Den sidste af vore Kolonialvareforretninger ejes af Købmand L. Chr. Laursen. Han begyndte som Sadelmager i 1895 hos sin Fader, Træskomand Georg Laursen.

Byen har for Tiden to Manufakturhandlere, nemlig: J. H. Pedersen og N. Elgaard. Af disse to er den første langt den største, men ogsaa den ældste.

I Oktober 1885 kom J. H. Petersen hertil Byen som Bestyrer af en lille Forretning hørende ind under N. Bay i Randers.

Den lille Butik var da i Smed S. Jensens Hus paa den anden Side Gaden. Her var Petersen Bestyrer til 1889, da Bay rejste til Kristiania, hvorefter Petersen selv overtog Forretningen.

1908 byggedes Beboelseslejlighed paa den anden Side Gaden. Denne er senere udvidet, saa der nu findes en stor, tidsvarende Butik og Lagerrum, saa det nu er en af Byens fineste Forretninger.

Forretningen har ikke været paa andre Hænder end Petersens, saa dens Vækst skyldes alene J. H. Petersen.

Sammen med Byens Handel er der i Tidens Løb vokset et ikke saa lille Haandværk op.

Byen har ogsaa før i Tiden haft sin Haandværkerforening, som dog en Tid har ligget uvirksom; men som nu ved Højskoleforstander Broder Nissens Tilskyndelse har begyndt sin Virksomhed igen, saa Elever fra Højskolen nu kan gøre Svendep prøve her i Byen.

Mange af Byens Haandværkere har ved Siden af deres Værksted en Butik, hvorfra de sælger ikke alene Varer af eget Fabrikat, men ogsaa andre indkøbte Varer i samme Branche.

Omkring 70erne er mange af de Haandværk paabegyndt, som findes i Byen. Selvfølgelig havde Byen før den Tid sin Smed og maaske ogsaa andre Haandværk.

I den vestlige Ende af Byen ligger M. C. Pedersens Smedeforretning, som han har overtaget efter sin Fader P. Mortensen.

Senere paabegyndte S. Jensen sin Forretning midt i Byen. Hans Søn, H. C. Jensen, som nu er Indehaver, har drevet den stærkt op, særlig ved Salg og Reparationer af Landbrugsmaskiner.

Af andre ældre Forretninger skal nævnes Sadelmager V. Andersens. Den blev paabegyndt af dennes Fader L. V. Andersen i 1871. Efter ham overtog Sønnen den i Aaret 1900 og har drevet den siden.

1873 begynder Træhandler og Træskomand Georg Laursen og fortsætter endnu. En anden lille Træhandel er paabegyndt 1903 af J. Rønde.

Byen har haft to Uhrmagere, hvoraf den ene, som hedder N. Henriksen, i over 40 Aar har drevet Forretning. I de sidste Aar er Sønnen, M. Henriksen, bleven Medindehaver. Han har sammen med Uhrmagerforretningen drevet en god Handel med Guld- og Sølvager.

Af de nuværende tre Skomagerforretninger er Christensens den ældste. M. Laursen, Rødding, som har staaet i Lære hos Christensen, begyndte sin Forretning i 1906, samme Aar som Sofus Sørensen.

Byens Karetmagerforretning er paabegyndt i 1866 af Karet-

J. H. Petersen,
Købmand.

mager Elgaard, som saa solgte den 1906 til dens nuværende Ejer Rasmus Laursen.

Bager A. Jensens Enke og A. J. Brøndberg driver Byens to Bagerforretninger. Deraf er den første den ældste og den største. For et Par Aar siden blev der efter Ansøgning givet Tilladelse til at drive Konditori med Servering af Kaffe, The, Mælk og alkoholfrit Øl sammen med Bagerforretningen.

Desuden har Byen to Malermestre. Den ældste af de to Forretninger er Maler Jespersens, senere har N. Blumensaat ogsaa nedsat sig som Maler.

Desuden har Byen sin Bødker, Blikkenslager og mangler selvfølgelig heller ikke sin Cykleforretning.

Byens stærke Tilgang af Mennesker har tillige skaffet Arbejde til ikke saa faa Bygningshaandværkere.

Foruden nogle mindre Smaamestre maa i denne Forbindelse nævnes Jens Truesen som Bygningstømrer og Jens Esbensen som Murer. Det er vistnok de to ældste paa dette Omraade. Jens Esbensen har desuden anlagt en Cementstensfabrik, som har haft en ret stor Omsætning.

Ved Nielstrupvejen er der i de senere Aar rejst en stor Bygning med stor Butik, hvor der er Udsalg af Møbler. Denne ejes af Møbelsnedker K. Rasmussen, som i den senere Tid særlig har kastet sig over Fabrikation af Stole.

S. Hovgesen, som før har drevet Tømrerforretning, har nedlagt denne og har særlig lagt sig efter Indramning af Billeder. Han har erhvervet sig kongelig Patent paa en ny Konstruktion af Rammer.

VIVILD OG OMEGNS SPARE- OG LAANEKASSE

Efterhaanden som Handel og Haandværk udviklede sig, blev det nødvendigt, at Byen fik sin Sparekasse. Der var jo næsten ingen Adgang hverken til at sætte de opsparede Penge paa Rente eller at gøre Laan.

Gaardejer N. Jacobsen og Lærer J. J. Høgh gav det første Stød til, at Tanken blev ført ud i Livet. Efter Indbydelse fra flere af Byens Mænd blev der afholdt et Møde i Vivild Skole den 14. November 1880, hvor Sagen blev lagt frem.

Et nyt Møde blev afholdt samme Maaned. 60 Mand indskød hver 5 Kr., og enkelte Aktiebrevne blev udstedt, men det blev dog aldrig rigtig til noget med Aktietegningen. Proprietær N. P. Blicher, Lille Sorvad, blev Kassens første Formand, Lærer J. J. Høgh dens Kasserer.

Sparekassens Virksomhed begyndte saa den 1. Januar 1881.

Efter Indkøb af Inventar og Bøger var der 70 Kr. at begynde med, og de rakte jo ikke langt. — Efter $\frac{5}{4}$ Aars Virksomhed havde Kassen haft et Indskud paa 6612 Kr., Udlaan 6810 Kr. Regnskabet, som slutter 31. Marts 1890, viser følgende:

Indskud 57,907 Kr. 69 Øre.

Udlaan 57,281 " 00 "

Paa dette Tidspunkt overtog nuværende Bestyrer, Jørgen Grand, Kassen. Lærer Høgh gik fra paa Grund af svigtende Helbred; men Sagen havde haft hans varmeste Interesse til det sidste.

Siden da er Sparekassens Omsætning stadig vokset under Jørgen Grands dygtige Ledelse, saa den nu efter Landsbyforhold har en ikke ringe Størrelse.

Kontoret blev i 1906 flyttet op til Hovedgaden lige oven for den nye Skole. Arbejdet er i de sidste Aar blevet uoverkommeligt for 1 Mand, saa man nu har maattet antage en Medhjælper. Desuden maa der nu holdes Kontordage 3 Gange om Ugen.

Nogle faa Tal viser den store Stigning i Omsætningen.

1906: Indskud 282,366 Kr. 43 Øre.

Udlaan 289,995 " 00 "

1917: Indskud 923,183 " 59 "

Udlaan 893,912 " 16 "

Indestaaende i Banker 120,010 Kr. 92 Øre.

Dog viser sidste Aars Regnskab en meget stor Stigning, men Regnskabet er ikke endelig færdigt endnu. Den store Brug af Check og Veksler har jo udvidet Omsætningen meget, og desuden har en Del Mennesker indført Kassekredit. Sparekassens nuværende Formand er Gaardejer Kr. Jakobsen, Lystrup.

POST OG VARETRANSPORT

De to første Postbude, som kan huskes, er de før omtalte Købmænd, Jonas Hellesen og Kristian Remontiusen, som to Gange om Ugen hentede Postsagerne i Randers. Fra 1870—76 gik Bent Sørensen Post, men gik ud fra Ørsted. I 1876 fik Søren Bredgaard Bestillingen, men havde foruden Vivild ogsaa Gjæsing og Lystrup.

1899 fik Byen sit Brevsamlingssted, som blev hos Lærer J. J. Høgh, som saa har haft det siden. Som enhver kan tænke sig, er Postforsendelserne steget meget stærkt de sidste Aar.

Landposterne for Vivild, Nørager og Tustrup gaar ud fra Vivild Brevsamlingssted.

Den kørende Post, som bringer Postsager til Vivild, er tilige Landpost i Lystrup. Denne Post bringer mellem Aar og Dag ikke saa faa Varer den 9 km lange Vej fra Allingaabro til Vivild. Men dette er dog kun en lille Brøkdæl af den Varetransport, som foregaar til Byen. Foruden hvad Købmændene ved egne Befordringer henter hjem, har der i flere Aar været nok at bestille for to temmelig store Vognmandsforretninger, nemlig Ole Boelsmands og K. J. Granns. Allerede for nogle Aar siden, da Banen Allingaabro—Vivild var stærkt paa Tale, gik der fra og til Allingaabro daglig tre smaa Vognladninger.

BANESAGEN

Da der foregaar en saa stor Varetransport til Stationen, er det forstaaeligt, at Tanken om en Bane fra Grenaa til Allingaabro allerede for flere Aar siden var stærkt fremme. Rundt omkring i Sognene blev der gjort et stort Arbejde for at faa Tanken virkeliggjort, men da Baneudvalget her fra Byen forhaledede Sagen og ikke en Gang vilde bevilge Penge til det forberedende Arbejde, begyndte man at arbejde paa en anden Banelinie, og Resultatet blev, at Ryom—Gjerrild-Banen blev bygget.

I Jernbaneloven 1908 kom der saa Bevilling til en elektrisk Bane fra et Punkt paa Gjerrild-Banen til Allingaabro; dog kom Planen aldrig til Udførelse, Bevillingen var ogsaa uden Stats-tilskud.

1912 rejstes saa Sagen igen, dog ønskede man ikke Banen længere end til Vivild. Men Udvalget indsaa snart, at Planen var uigennemførlig paa Grund af den korte Strækning. Derfor besluttede man at forsøge et Samarbejde med Ørsted om en Bane Allingaabro—Ørsted—Vivild.

I det nedsatte Udvalg her fra Sognet staar Murermester Jens Esbensen (Formand), Vivild, Købmand M. Chr. Christensen og Gaardejer Kr. Jakobsen, Lystrup, samt Sparekassebestyrer Jørgen Grand, Vivild, og Amdsraadsmedlem Andreas Rasmussen, Gydegaard, samt Menufakturhandler J. H. Pedersen, Vivild.

Dette Udvalg sammen med et Udvalg fra Ørsted skulde saa gøre det forberedende Arbejde.

Efter at saa godt som hele Vivild Sogns Beboere havde skrevet under paa et Andragende om at faa Banen, blev de 100,000 Kr., som Kommunen skulde garantere, nægtet, fordi Flertallet af Sogneraadets Medlemmer var fra Vejlbj Sogn, og de ønskede selvfølgelig ingen Bane. Ørsted Sogneraad havde kort Tid i Forvejen bevilget de 100,000 Kr. fra deres Kommune.

Der blev da fra Vivild Sogn krævet Sogneadskillelse, og og Amtet lod sig da forstaa med, at enten maatte Vejlbj Sogn gaa med til de 100,000 Kr. eller ogsaa finde sig i Adskillelsen, hvilket de meget nødig vilde, da de største Skatteydere findes i Vivild Sogn.

Efter et nyt Sogneraadvalg blev de 100,000 Kr. bevilget, da vi nu var blevet i Flertal. Denne Sum er senere sat op til 120,000 Kr. med eventuelle Overskridelser. Det samme Beløb er bevilget fra Ørsted.

Der blev nu afholdt et Fællesmøde i Ørsted for at føre Tanken igennem. Banen er projekteret til 681,000 Kr. Amtet har bevilget 6000 Kr. pr. km. med Overskridelser. Banens Længde bliver 12 a 13 km. lang.

Et Andragende blev derpaa indsendt til Ministeriet om, at Bevillingen paa Jernbaneloven maatte komme til at gælde for Banen Allingaabro—Ørsted—Vivild, eventuelt forlænget til et Punkt paa Gjerrild-Banen.

Og paa det store Privatbaneforslag paa Finansloven 1917—18 blev Banen bevilget med Statstilskud, men som Dampbane, saa Planen venter nu kun paa sin Gennemførelse.

TELEFON OG ELEKTRISK LYS OG KRAFT

I 1897 fik Vivild By sin Telefoncentral hos Uhrmager Henriksen. Den begyndte med 7 Abonnenter, nu i 1918 er den naaet op til 54.

Hos Smed Jensen begyndte det første Elektricitetværk. Siden, da Forbruget blev større, blev det flyttet om vest for Højskolen, hvor der blev anlagt en lille Lys- og Kraftstation med en Oliemotor til at trække Dynamoer. Under Krigen har Værket kæmpet med flere Vanskeligheder, og Byen gaar nu over til Højspændingsværket fra Randers, som har omspændt hele Egnen med sine Traade.

DOKTOR OG DYRLÆGE

Den første Dyrlæge, som praktiserede her i Byen, hed Møller, men blev efter faa Aars Forløb afløst af Dyrlæge Hansen, som i mange Aar har haft en stor Praksis.

Byen har i mange Aar manglet en Doktor, og i Efteraaret blev saa et længe næret Ønske opfyldt, idet Doktor Jørgensen fra Ø. Tørslev flyttede hertil i en nylig indrettet Lægebolig i Nørregade.

BØRNESKOLE OG HØJSKOLE

I mange Aar har den gamle Børneskole ligget lige over for Kirken, men i 1903 blev den for lille. Der blev da bygget

en ny Skole Vest for Kirken samtidig med, at den blev omdannet til en 4 Klasses i Stedet for en 2 Klasses Skole.

Følgende Tal fra 1846—1918 viser Stigningen i Børnetallet: 1846 85 Børn, 1860 76 Børn, 1870 84 Børn, 1880 73 Børn, 1890 78 Børn, 1900 94 Børn, 1910 100 Børn, 1918 130 Børn.

Fra December 1841 var der en Lærer Christensen, som blev afløst af J. I. Høgh 1874, som var Lærer indtil 1913. Paa Grund af Sygdom maatte Lærer Høgh holde Vikar de 3 sidste Aar. Da Høgh i 1913 tog sin Afsked, fik Vikaren, Lærer R. Nielsen Pladsen, som han har beklædt siden. I 1903 ansattes der en Forskolelærerinde, Frk. C. Behl, som siden har virket ved Skolen.

Det gamle Arkiv meddeler, at en Lærer Legaard holdt Skole til 1833, Møller til 1841. Efter Møllers Afsked, er der en Lærer Bruun i 10 Maaneder, indtil Christensen i December 1841 overtager Pladsen. Da Skolen brændte 1818, blev den opført for 2310 Rigsdaler, som dog ikke

alle blev udbetalt, og hele Skolekommissionen blev stævnet til at møde i Randers.

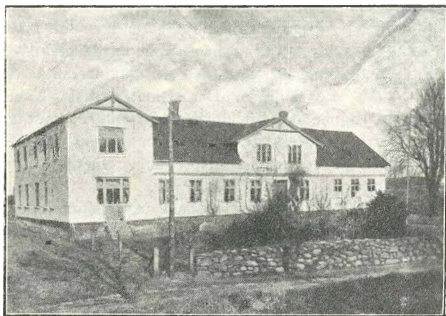
I 1835 var Lærerens Løn: 25 Tdr. Byg til en Værdi af 50 Rigsd. Efter Fradrag af Korn in natura blev hans Pengeløn for Lærergerningen + Kirkesang 53 Rigsdaler 4 M. og 15 Sk. Fradrag for Offer 40 Rigsdaler 1 M og 14 Sk. Altsaa Pengeløn for Aaret 1835: 13 Rigsd. 3 M og 1 Sk.

Som en lille Kuriositet anføres følgende fra 1817:

Underdanigst Promemoria! Da Skolepatronen for Vivild Skole, G. Blegvad, i Dag d. 26. Maj 1817 har tilsagt os at levere Langhalm til Vivild Degnebolig, saa erklærer vi, samtlige Vivild og Nilstrup Beboere, at saalænge, som Præst G. Ravn haver Degneboligen til Bopæl, og Degnen, Legaard, opholder sig i Præstegaarden, vil vi af den Grund ikke levere noget til Reparation, og vi tilstaar, at der ogsaa avles lige saa megen Langhalm paa Degnejorden som hos en anden Mand i Vivild, og det synes vi ogsaa maatte blive paasindet. Underskrifterne.

Da den gamle Børneskole blev for lille, blev den af Sogneraadet solgt til Højskoleforeningen for 5,200 Kr. + Halvdelen af Papirsomkostningerne.

Skolen blev da restavreret, og der blev bygget nyt Gymnastikhus. Cand. theol. J. Ravn, Lærer ved Mellerup Højskole, blev antaget som Bestyrer, I Efteraaret 1905 købte Ravn Skolen for 11,500 Kr., og drev den til Foraaret 1912, da den igen blev solgt til Højskoleforeningen for 20,000 Kr. Skolen var bleven udvidet med en Sidefløj mod Vest. I Efteraaret 1917 forpagtede Broder Nissen, Hadsten, Skolen. I Mellemtiden havde

Vivild Højskole ved Broder Nissen.

først Ole Andersen, Lemming, siden Frk. E. Döcker, ledet den; den sidste kun som Pigeskole.

Dette er ganske kort de ydre Data i dens Historie.

Skolen staar jo som en Frugt af det Arbejde, som er udgaaet fra det grundtvigske Lægfolk der paa Egnen. Dette Arbejde er ældre end det, der er øvet indenfor Skolens Mure. Den første Begyndelse var en Foredragsforening, som lod afholde gode oplysende og opbyggende Møder. I 1903 den 25. Februar sad saa 3 Mænd, nemlig Sparekassebestyrer Jørgen Grand, Mejeribestyrer Niels Hansen sammen med Gaardejer Anders Thuesen i dennes Stue og talte sammen om det grundtvigske Arbejde paa Egnen, da Tanken pludselig slog ned i dem om at købe Børneskolen og omdanne den til Højskole. Tanken førtes snart ud i Livet, og Andreas Rasmussen, Gydegaard, har

gjort det største Arbejde igennem Tiderne, og hans Kærlighed til den er sikkert ikke mindre i Dag, end da Skolen for 15 Aar siden begyndte sin Virksomhed. Den Kreds, som har knyttet sig til Skolen, er med Aarene stadig bleven større og større,

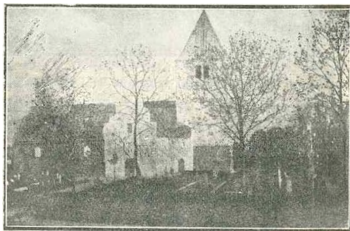

Broder Nissen,
Højskoleforstander.

saa at den nu staar der sikkert og fast i Kraft af dens Venners Kærlighed, Arbejde og Offersind. Dens Opgave har været en dobbelt. For det første at være et Hjem for dem af Egnens Befolkning, som deler det grundtvigske Livssyn, og som derfor har hentet baade Oplysning og en aandelig Berigelse, og for det andet en Vejleder og Hjælp for dansk Ungdom. Det er ikke saa faa unge, som derfra har hentet baade praktisk Dygtiggørelse og det, der gav deres Liv Retning og Indhold. Der staar nu en stor Ungdoms-

skare her paa Egnen om Vivild Højskole, om hvem de gamle, som har gjort det banebrydende Arbejde, tror, at den i Tidernes Løb vil forvalte deres Arv godt, som er blevet til gennem Strid og Kamp.

Nu staar Skolen for Tiden saadan, at dens Fremtid synes sikret. Højskoleforstander Broder Nissen har et landskendt Navn; allerede første Vinter, han har holdt Skole, har den været fyldt, saa den i den nærmeste Tid maa udvides. Hans Hustru, Agnethe Nissen, forstaar at lave det hyggeligt og rart for de unge Mennesker, som kommer der.

Førend den grundtvigske Bevægelse trængte frem, var Indre Mission allerede trængt frem. Et Missionshus er rejst i Byen, og de to kirkelige Retninger har sat et stærkt Præg paa Byen.

Rs. Nielsen, Førstelærer.

Manufakturhandler *J. H. Petersen*, født paa Manø 1862. Uddannet i J. G. Blumes Mode- og Manufakturforretning i Tønder i Sønderjylland. Opholdt sig ca. 8 Aar i Sønderjylland: Tønder, Flensborg og Graasten, kom senere til Randers, og i 1885 til Vivild som Bestyrer for Niels Høi i Randers (senere N. H. Christiansen), overtog efter ca. 3 $\frac{1}{2}$ Aars Forløb Forretningen for egen Regning. Var med til at oprette Vivild Elektricitetsværk. Medlem af Bestyrelsen i ca. 4 Aar. Medlem af Bestyrelsen for Vivild Sparekasse fra 1908. Kommunal Revisor fra 1915.

Højskoleforst. *Broder Nissen*, født 1867. Uddannet som Bygningshaandværker og som Højskolelærer paa Askov m. fl. Højskoler. Murermester i Jellinge 1895—98. Højskolelærer i Hadsten fra 1898—1917. Forstander for Vivild Højskole fra November 1917. Se i „Jydske Byer og deres Mænd“ under Hadsten. Formand for Borger- og Haandværkerforeningen.

Murermester og Cementvarefabrikant *J. W. Esbensen*, født 25. December 1876 i Gjesium Sogn. Uddannet 3 Vintre paa Højskole 1 Vinter paa teknisk Skole. Lærermester: J. Christensen. Næstved. Skolekommissionsmedlem siden 1912. Hovedbestyrelsesmedlem af K. d. F. for Arbejdere og Arbejdsgivere siden 1914. Bestyrelsesmedlem af Murernes Fagafdeling siden 1910. Formand for et bestaaende Jernbaneudvalg siden 1912. Desuden i Bestyrelsen for flere kristelige og faglige Foretagender.

Lærer *Rasmus Nielsen*, født 1884 i Mejlby pr. Hjortshøj. Uddannet paa Silkeborg Seminarium, P. J. M. Winther. Har været Lærer ved Skolen siden sin Demission 1910, først Vikar, siden fast ansat. Medlem af Menighedsraadet siden 1916. Leder af det grundtvigske Ungdomsarbejde siden 1913. Revisor i Vivild Sparekasse siden 1916.

J. K. RASMUSSEN

AUNING

Auning ligger ca. 22 km. Øst for Randers, der hvor Randers —Ryomgaard-Banen og Randers—Grenaa Landevej skærer hinanden. Det er utvivlsomt gammel Fjordbund, Byen ligger paa, idet der efter al Sandsynlighed i henfarne Tider var Sejlad fra Randers Fjord forbi Auning og ud i Kolindsund. Jordbunden er ganske flad, for det meste sandet og fattig. Rejser Blæsten sig i tørre Tider, hvirvler den de gulgraa Sandskyer mod Himmelen, som var det „Samùn“, der for over Ørkenen.

— „Ja“, — udbrød en Auning-Bonde en Gang — „da jeg købte Gaarden var der ca. 40 Tdr. Land; men nu er en Del af den vist blæst væk!“

At „Auningerne“ i gamle Dage var lige saa fattige som den Jord, de beboede, derom vidner tydelig nok det gamle vidtkendte Mundheld: „A æ fræ Ohning, Gud bejer 'et.“ — Maaske har ogsaa den usselige Bonde haft Aarsag til at sukke under det Aag, Naadigherren paa det nærliggende „Gl. Estrup“ lagde paa ham.

Om Gl. Estrup vides bl. a., at Grev Geert — „den kullede Greve“ — fordrev Ejeren, Hr. Anders Jensen fra Borgen; men at Grev Geerts Sønner tilbagegav ham den Aaret 1340. Nitten Aar derefter ødelagdes Borgen af Valdemar Atterdag. Gl. Estrup har kun været i Brock'ernes og Skeel'ernes Besiddelse. Jens Andersen Brock, der var Danmarks Drost, døde paa Gl. Estrup 1408. Den bekendte Bondeplager, Eske Jensen Brock, døde 1441. Lave Brock — bekendt for sin Voldsomhed — nedhuggede Borgeren Niels Paaske i Randers 1468. Sidste Mand af Slægten var Rigsraad Eske Brock, der døde 1565. Hans Datter, Ide, var gift med Jørgen Skeel til Soelstrup; han døde 1631. Dennes Søn var Alchymisten, „den rige Christen Skeel“, som døde 1688. Endnu sidder Skeel'erne (Scheel'erne), hvis Slægt er stor, paa Borgen. Den sidste Besidder var nylig afdøde Lehnsgravinde Christiane Scheel, hvis Søn, Lehns greve Christen Scheel, nu bliver Stamhusbesidder paa Gl. Estrup.

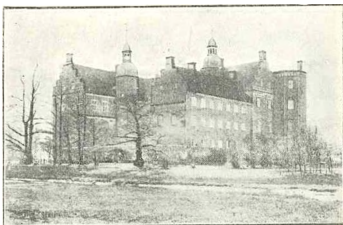
Indtil for et halvthundrede Aar siden bestod Auning af 7

„Helgaarde“, 5—6 „Halvgaarde“ og nogle Huse. Byen laa samlet i Kirkens, Hospitalets og den gamle Skoles umiddelbare Nærhed, i det Omraade man nu kalder „Gammel Auning“. Af „Helgaardene“ er endnu 1 tilbage samt 2 Stuehuse. 2 „Huse“ findes ligeledes endnu.

Da Gaardene i sin Tid overlodes Bønderne til Selveje, kostede hver „Helgaard“ — uden smaaligt Hensyn til, om dens Jordtilliggende var paa 120 eller paa ca. 160 Tdr. Land — 1300 Rigsdaler, altsaa knap 10 Rigsdaler pr. Td. Land. Kun en mindre Part af Jorden var under Plov; det meste laa hen i Lynghede, Mose, Sivkær og sligt, og tjente især til Græsning for Faar. Disse vogtedes i Flok af en gammel Byhyrde, hvem

Byens Dreng skiftevis maatte ledsage og være til Hjælp derude. Paaliggende Maade vogtedes „Fæet“ i Eftersommeren, da det ad den Vej, der endnu i daglig Tale kaldes „Fæ Løbet“, og den Gang var inddiget, dreves ud paa de fattige Overdrev.

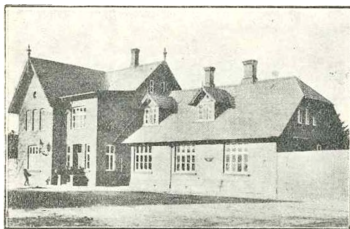
Gl. Fstrup.

Besætningen paa en „Helgaard“ bestod i Regelen af et Par smaa, magre Krikker, 2—3 Køer, et Par Kalve og nogle Faar. I Marken saaedes et Par Tdr. Rug, og dyrkedes desuden Boghvede og Kartofler. Udvikling og Fremvækst var der ikke meget af. — Ak, hvem vilde vel til „Ohning“! — Der var jo ganske vist Skovene og Mosen; men Skovene hørte til Herregaarden og var især Jagtomraade, og i Mosen skar hver Ejer kun de Tørv, han selv havde Brug for. Folk andre Steder fra fik dog ogsaa Lov at skære sig Tørv i Auning-Bondens Mose, imod at han som Betaling ydede Halm og anden Fourage, som Auning altid var fattig paa.

Til Trods for de trange Kaar var Auningerne dog et muntert, noget sangvinsk Folkefærd, med Evne til at ryste Bekymringerne af sig — den samme Evne siges den nulevende Slægt i Auning ogsaa at besidde. — Naar Auning-Bonden i ældre Tider om Efteraaret agede nogle enkelte Tønder Rug til Randers, følte han sig som en ren Velhaver, saa sagde han ikke „Oh-

ning" men Auning, som de fine udtalte det. — „Se, a æ fræ Auning; vil I kjøw Sæd-Row?“ sagde han. Da han tidlig om Morgen knirkede til Randers med sin Rug, hylede den skrøbelige Pindevogn: „Det piner mig! Det piner mig!“ „Du skal blive smurt, naar vi kommer til Randers,“ lovede Bonden; men han glemte det gerne. Naar han i højt Humør om Aftenen var paa Hjemvejen, „hvilrede“ Hjulene højlydt: „Do lowed mæ nued; a fek 'et it! Do lovewed mæ nued; at fek 'et it! — Ved Foraarstide var det sløjere med Bondens Humør; thi hans Salgsprodukt paa denne Aarsens Tid var kun Træ-Aske. „A æ saamæn fræ Ohning — vil I kjøw Træ-Aahsk?“ hed det nu.

Postvognen fra Grenaa til Randers passerede daglig gennem

Auning og aflæssede Posten i Gl. Estrup Kro og Købmands-handel, hvor man saa kunde hente sin Post, om man vilde, Postvognen fra Auning kørte kun een Gang ugentlig til Randers.

Det vil let skønnes, at det var en Begivenhed af Rang,

da Jernbanen 1876 kom, og der blev Station i Byen. „Ny Auning“, der nu er en ret anselig og ret køn Stationsby med ca. 120 Ejendomme og nu har opslugt ogsaa „Gl. Auning“, var slet ikke til den Gang. Kun 3 af de nuværende Ejendomme i „Ny Auning“ — Skomager Petersens, P. A. Pedersens og pens. Lærer Pedersens — var opført før Stationen. Byens Musikker, Palle Andersen, var en Mand med Initiativ; han søgte og fik Beværterbevilling og opførte Auning Gæstgivergaard — et lille Hus paa 7 Fag — lige overfor Stationen samme Aar, som Banen aabnedes. Palle var selv Vært det første halve Aars Tid, hvorefter han solgte Geschæften til N. Fischer, der i de 25 Aar, han var Gæstgiver i Auning, udvidede og drev Forretningen op paa Højde med Gæstgiverier i Almindelighed paa lignende Pladser.

„Gaarden“s nuværende Indehaver, M. Brøgger, byggede i 1909 „Theatersal“. Denne, der rummer 4—500 Mennesker, er Byens største Mødelokale.

1877 byggede nævnte Palle Andersen den Ejendom, som Manufakturhandler Chr. Stampe nu har og driver Forretning i. Det var Kommis Jens Hansen hos Kromand og Købmand Larsen, Gl. Estrup Kro, der samme Aar, som Ejendommen var opført, etablerede sig der som Manufakturhandler. Aaret efter byggede den unge Larsen — en Søn af nysnævnte Kromand og Købmand — den Ejendom, som nu Købmand C. F. Gerstrøm har, og etablerede en betydelig Forretning, særlig i Kolonialvarer. Der havde iøvrigt allerede den Gang været drevet Hørkramhandel i Aauning i „Skovriderstedet“, som forlængst er forsvun-

C. F. Gerstrøms Forretningsbygning.

det. Denne Handel, der først dreves af Jens Andersen og siden af Søren Mikkelsen, ebbede under de nye Forhold snart helt ud. Larsens Forretning voksede stadig, og da Ejendommen med Inventar og Lager nedbrændte i 1883, byggede Larsen straks igen paa samme Plads, saaledes, at de ydre Betingelser — Lokaler, Indretning etc. — blev betydelig bedre end før, og hidførte gode Betingelser for yderligere Udvikling af Forretningen. Det var imidlertid især under Larsens Efterfølger N. K. K. Nielsen, og da navnlig under dennes Broder og Eftermand nuværende Bankdirektør H. P. Nielsen, Auning, at Forretningen tog Fart og voksede til en virkelig stor Landforretning i Kolonial, Korn, Støbegods og Trælast. H. P. Nielsen solgte i 1906 Forretningen til dens nuværende Indehaver, Købmand C. F. Gerstrøm, der yderligere har drevet den op, udvidet, bygget om og

bygget til, saa Ejendommen nu med Hovedbygning, Lagerbygninger, Stalde, Tømmerskure, Mølleri o. s. v. danner et helt imponerende, selvstændigt Komplex midt i Byen.

Omtrent fra samme Tid som nævnte, stammer ogsaa Købmand Rich. Foersoms Kolonialforretning, hvis første Indehaver var Købmand Mogensen; den næste var førnævnte Høker S. Mikkelsens Søn, J. Mikkelsen; den tredje Indehaver var Rudolf Rasmussen, der i 1897 afstod Forretningen til Købmand R. Foersom, som i 1914 fik en ny Afdeling — Materialhandel med eget Butikslokale -- føjet til. Foersom er en Mand med mange Interesser udover det, der angaar Butikken. I nærværende Sam-

Rich. Foersoms Kolonialhandel.

menhæng skal saaledes til Eksempel nævnes, at han — navnlig i Aarene 1905—08 — byggede et stort Antal Ejendomme baade i Auning og andre Steder. Han har bygget ikke mindre end 12 Huse i Auning By og 11 Statshuse paa Auning og Taarup Marker. For Tiden har han bl. a. kastet sig over Tørveproduktion i større Stil.

I Begyndelsen af Firserne oprettedes Auning Brugsforening med Bødker I. S. Rasmussen som Uddeler; men da „Brugsen“ ikke vedblivende kunde klare sig i Konkurrencen med Købmandsforretningerne, maatte den efter en halv Snes Aars Forløb nedlægges. I. S. Rasmussen fortsatte imidlertid paa egen Haand Forretningen med Kolonial- og Manufakturvarer i de samme Lokaler, indtil han 1912 rejste sin ny 2-Etagers Ejendom „Hækkely“ ved Siden af den gamle og derefter etablerede Forretningen som „Flensborglager“. Som en mere underordnet

Gren af Forretningen fortsættes imidlertid ogsaa Kolonialforretningen.

Kolonialhandel Nr. 4 i Auning startedes i 1906 af Købmand R. Højholt, og skønt man skulde tro, at tre Forretninger af den Slags maatte være mere end nok, trives Højholts Forretning særdeles godt og har saaledes godtgjort sin Eksistensberettigelse paa Pladsen.

Foruden „Flensborglager“, der væsentligst er Manufakturforretning, findes der i Auning to andre Forretninger i Manufaktur. Den ældste og største er Købmand Chr. Stampes, der nu har sine fulde 40 Aar paa Bagen. Den var kun lille og beskedent, da Stampe i 1903 overtog den; men under hans dygtige Ledelse gennem det svundne Aaremaal er den vokset frem til noget virkelig betydeligt i sin Art.

I 1910 etablerede Cyklekandler P. A. Pedersen sig som Bog-, Papir- og Galanterihandler i Auning. Hans Enke fortsætter Forretningen, der har vundet sig en stor Kundekreds og et smukt Omdømme.

Uhrmager og Blikkenslager J. F. Rasmussen, der i flere Aar forud havde drevet Forretning andet Steds i Byen, opførte 1904 sin ny 2-Etagers Ejendom paa Byens Hovedgade, og grundede her en Isenkramforretning, der nu ejes og drives af Sønnen, R. Rasmussen.

1914 aabnede Th. Andersen sin store og moderne Fedevareforretning, der trives udmærket og har Kunder fra en vid Omegn.

Det var forøvrigt Kommissionær R. Pedersen „Frost“, der nogle Aar i Forvejen havde startet den første Forretning med Fedevarer paa Pladsen. Denne var imidlertid allerede nedlagt, da Th. Andersen begyndte.

N. Busks Cykleforretning har den korte Tid, den har eksisteret, vundet sig en fremragende Position blandt de snart mange af den Slags „Forretninger“ i Auning.

Er Handelsstanden rigt repræsenteret i Auning, og kan det siges, at den indtager en smuk Stilling, saa gælder dette i ikke ringere Grad om Haandværkerstanden, hvortil vel nok de sidstnævnte Næringsdrivende nærmest maa regnes. Der findes for Tiden mindst 4 Murermestre, 3 Tømrmestre, 2 Snedkermestre, 2 Malermestre, 2 Smedemestre, 3 Skomagermestre, 2 Skrædermestre, 2 Sadelmagere, 2 Bagere, 2 Slagtere, Karetmager, Blikkenslager, Gartner, Barber, Vadskerier Systuer o. m. a.

Byens ældste Murermester, S. Karlsen, der har haft Murerarbejdet ved en Mængde af Ejendommenes Opførelse i Auning,

H. P. Nielsen, Bankdirektør.

C. F. Gerstrøm, Købmand.

har virket paa Pladsen som Mester i 37 Aar og er endnu ivrigt optaget af sit Haandværk.

Senior blandt Mestrene i Tømmerfaget er den endnu virksomme N. Nielsen (Jepsen), der har været Mester i 40 Aar, og har udført Tømmerarbejdet ved de fleste Huse i Byen — deriblandt Mejeriet og de nye anselige Skolebygninger.

J. M. Berings solide Møbel- og Bygningsnedkeri er den ældste Forretning af sin Art paa Stedet, idet den har eksisteret i ca. 25 Aar.

N. Chr. Jensens Snedkerforretning, der i de sidste Aar har udviklet sig paa et mere specielt Omraade og er i Færd med at gaa over til overvejende Fabriksdrift, skal senere nærmere omtales.

Som før nævnt var allerede den af Skomager S. N. Pedersen beboede Ejendom paa Hjørnet af Landevejen og Gjesingvejen opført før Banen kom. Det var daværende Skomager i Auning, Rasmus Laursen, der byggede den, og begyndte den Skomagerforretning, som han i 1886 afstod til S. M. Pedersen. Denne har siden fortsat Virksomheden paa samme Plads, har ombygget og udvidet, saa Forretningen nu efter Landsbyforhold og i Betragtning af, at der findes to Skotøjsforretninger til i Auning, er meget anselig m. H. saavel til Lokaler som til Udvalg og Lager.

Ogsaa N. B. Jensens Skomagerforretning har en anselig Alder paa Pladsen, idet Jensen for 41 Aar siden nedsatte sig som Skomagermester i Auning og i 39 Aar har drevet Forretningen der, hvor den endnu drives.

Bager O. Nielsen etablerede sig som Bager og Konditor i

N. Chr. Jensen, Fabrikant.

Rich. Foersom, Købmand.

Auning for 40 Aar siden, og byggede 1883 sin nuværende Ejendom, hvori Forretningen endnu drives af den gamle Mester og 2 Sønner og fremdeles hævder sig som den betydeligste Bagerforretning, skønt der i en Aarrække har været drevet et ingenlunde ubetydeligt Bageri Nr. 2 i Nærheden. Dette sidste, der nu paa 8de Aar drives af Bager og Afholdsvært N. Sams, har nu vundet sig et godt Navn og en betydelig Kundekreds.

P. H. Sørensen nedsatte sig i 1894 som Slagtermester i Auning under meget beskedne Forhold. 4 Aar efter byggede han sig den Ejendom, hvori han endnu bor og driver sin Forretning, der nu er meget betydelig. Sørensen, der tillige er Kreatur- og Ejendomshandler, er en overordentlig dygtig Forretningsmand, har vundet sig en god og anset Stilling.

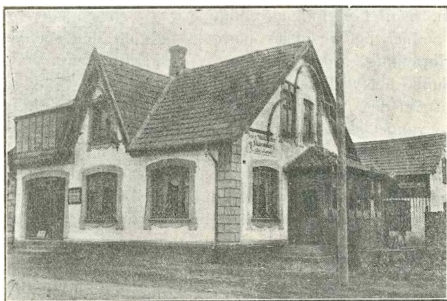
En „self-made-man“ blandt Auning-Borgerne, som ogsaa maa nævnes, er Rasm. Petersen „Frost“, der nu i ca. 15 Aar har drevet Forretning, som Barber og „Rejse-Kommissionær“. „Frost“ har „fra bar Bund“ paa eget Initiativ, ved medfødte Evner og Energi formaaet at skabe sig en Stilling og en Position i Byen, der afvinder ham alles Agtelse og Tillid.

Mellem Haandværk og Industri eller paa Overgangen fra dette til hint, staar førnævnte Snedkermester N. Chr. Jensens Forretning. Den startedes under meget beskedne Kaar i lejede Lokaler i 1901. 6 Aar derefter byggede Jensen sin nuværende Ejendom med Værksted og Butikslokale. Det blev imidlertid, eftersom Forretningen udviklede sig, nødvendigt at bygge til baade opad og udad. I de sidste Aar er der især lagt Flid paa Fremstilling af Fjeder- og Spiralmadrasser, Spiralsenge, samt Sy- og Tobaksborde til Videreforhandling. Dette Speciale har nu antaget saa store og solide Former, at der maa udvides langt ud over, hvad de hidtidige Pladsforhold tillader. Jensen har derfor andet Steds i Byen købt sig Byggegrunde, paa hvil-

ken for Tiden en stor 2-Etagers Fabriksbygning med ca. 1000
□ Alen Værksted-Gulvflade opføres.

„Auning Savværk“ anlagdes 1901 af Greve Jørgen Scheel, nuværende Ejer til Gl. Ryomgaard og Stamherre til Gl. Estrup. Nogle Aar senere anlagdes ogsaa Høvlemaskine paa Værket, der gaar støt og godt, og beskæftiger en lille temmelig fast Stab af Arbejdere. Virksomheden ledes de første Aar af Greven selv. De sidste Aar har der været ansat Bestyrer paa Værket.

Auning Mejeri byggedes samme Aar som Savværket. I Aarene forud havde Mælkeproducenterne i Auning leveret deres Mælk til forskellige Mejerier i Nabolaget. Nu stiftedes altsaa

N. Chr. Jensens Møbelforretning og Madradsfabrik.

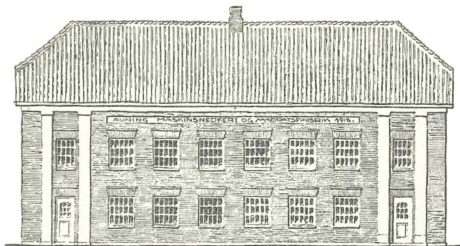
„Auning Andelsmejeri“, der begyndte sin Virksomhed kort efter Nytaar 1902, og efter 10 Aars Forløb — i 1912 — maatte udvides og moderniseres ved Ombygning, Tilbygning, Indlægning af nye Maskiner etc. Mælkemængden, der i 1902 var ca. 1 Mill. Pund, er siden steget mere end til det tredobbelte, og Mejeriets Detailsalg andrager nu omtrent 30,000 Kr. aarlig. Det er vel overflødig at bemærke, at der i Mejeriet er indrettet offentlig Badeanstalt. — $\frac{3}{4}$ Aar efter Mejeriets Start blev Mejerist P. Rejnholt antaget som Bestyrer. Han beklæder endnu Pladsen, som han med anerkendt Dygtighed og Samvittighedsfuldhed udfylder.

Auning Cementstøberi, der for godt en halv Snes Aar siden anlagdes af Murer V. Thorst, ejes og drives nu af Købmand C. F. Gerstrøm. Der fremstilles Mursten, Brøndsten, Tagsten og Kloakerør.

Auning Kartoffelmelsfabrik eller, som den hedder, „Dansk Kartoffelmelsfabrik A/S“, indtager dog ubetinget Førstepladsen blandt de stedlige industrielle Virksomheder. Den anlagdes 1916, og begyndte sin Virksomhed sidst i December samme Aar. I sin første Sæson omdannedes her 30,000 Tdr. Kartoffler til Mel af fin og udmærket Kvalitet. I indeværende Sæson — der er Fabrikkens 2den — naar man endog op paa 70,000 Tdr. Kartofflers Formaling.

Det er en Fornøjelse at være Vidne til den Fart og Drift, der er over dette ret storstilede, moderne Foretagende, for hvilket Købmand C. F. Gerstrøm er en overordentlig dygtig, altid aarvaagen, men hensynsfuld Direktør, der staar i det smukkeste

Auning Maskinsnedkeri og Madratsfabrik. (N. Chr. Jensen).

Forhold til den dygtige, solide Stab af unge Arbejdere i Virksomheden.

Som en speciel Industrigræn, der i de senere Aar — og da navnlig siden Kulknapheden paa Grund af Verdenskrigen er indtraadt — har udviklet sig saa at sige med Kæmpeskridt, er Tørveproduktionen. Mange, mange Milloner gode Tørv „laves“ nu aarlig i Auning Mose. Mange Hundrede Vognladninger og mange Tusinde Læs ruller nu hver Sommer — og næsten Vinteren med — herfra ud i den vide Verden. Mange, der aldrig før tænkte paa sligt er nu bleven Mosebrugere og har taget Tørveproduktionen op. Til Underretning — og maaske Forfærdelse — for kommende Slægter skal anføres, at Tørvene nu koster 12 Kr. pr. Tusinde i Mosen. Hvad maa de da ikke koste Forbrugerne fjernt fra Mose-Egnene, naar de svimlende Vognmands- og Jernbanetakster kommer paa?

Nærmest i filantropisk Hensigt oprettedes i 1874 paa dav. Lærer i Auning, J. M. Laursens Initiativ, „Auning og Omegns

Spare- og Laanekasse", særlig beregnet paa at fremme Spar-sommelighed blandt mindrebemidlede og skaffe dem lette Laanevilkaar. Institutionen, der indtil Aar 1912, altsaa gennem 38 Aar havde Stifteren, J. M. Laursen, til Formand, ført en rolig og stille, men god og solid Tilværelse, og var for en halv Snes Aar siden naaet op paa et Aars-Indskud af noget over 30,000 Kr., skønt „Banken“ den Gang allerede var i fuld Virksomhed og i nogen Grad i Følge Sagens Natur maatte staa som Konkurrent. Siden 1913 — og da især i de sidste 3 Aar — har

Dansk Kartoffelmelsfabrik Akts.

der været stor Fremgang. Regnskabet fra sidste Aar, 1917—18, figurerer saaledes med 83,000 Kr., hvoraf de 73,000 er Indskud. Reserverne udgør nu 8,200 Kr.

Da J. M. Laursen i 1912 paa Grund af Alderdom maatte afgive Sparekassens Ledelse, valgtes Førstelærer Jeppesen, Auning, som Formand i hans Sted. Jeppesen beklæder fremdeles Posten.

„Rougsø-Sønderhald Herreders Folkebank“ oprettedes 1906 og indlogeredes samme Aar i den dertil af forhenv. Købmand H. P. Nielsen opførte Ejendom midt i Auning By — med Filialer i Allingaabro og Ørsted. — H. P. Nielsen valgtes til administrerende Direktør, Sagfører F. C. Boldsen, Randers (senere Auning), til juridisk Direktør. Da sidstnævnte 1917 flyttede fra

Eggen, traadte Sagfører A. A. Olsen, Auning, i hans Sted som juridisk Konsulent for Banken.

De Betæneligheder, der før Bankens Start kom til Orde, blev grundigt gjort til Skamme allerede i Bankens første Leveaar, idet Totalomsætningen da naaede op paa det smukke Tal: 9 Millioner Kroner. At Banken ikke senere er bleven overflødig, beviser Regnskabet fra sidste Regnskabsaar 1917—18; da var Totalomsætningen nemlig ikke mindre end 52 Millioner Kr. I 1917 fik Allingaabro-Afdelingen sin egen Bygning, en anselig, næsten monumental Hjørneejendom tæt ved Allingaabro Station.

„Rougsø-Sønderhald Herreders Folkebank“ i Auning.

Hele dette store Foretagende tjener saavel Auning og Omegn som Ledelsen til Ære. — Naturligvis driver Bankens juridiske Direktør ogsaa alm. Sagførervirksomhed i Auning.

Auning, der naturligvis har Læge, Jordemoder, Postvæsen, Telegraf, Telefoncentral, elektrisk Lys og Kraft, Kloakvæsen og meget andet Væsen, var, som sagt i ældre Tider ringe og uanset, nærmest hjemfalden til Medynk, og skønt det kun er mod Nord og mod Sydvest, der kan være Tale om et betydende Opland, saa vil man af det foran skildrede dog kunne forstaa, at det nære Naboskab til de udstrakte Skove (ca. 7000 Tdr. Ld.) og de store Moser, samt de betydelige Virksomheder og Forretninger paa Stedet gør Auning til en god Arbejdsplads for mange „Hænder“, Skov- og Tørvearbejdere, Vognmænd, Fabrikarbejdere, Bank- og Kontorfolk, Handels- og Haandværksfolk o. s. v.,

og at Byen saaledes i mange Henseender er bleven den Tap, hvorom mange af Egnens Interesser drejer sig.

Vender vi nu Blikket fra det rent materielle, vil vi faa at vide, at ogsaa andre Interesser varetages i Auning. Uden at ville „gruppere“ disse Interesser, f. Eks. efter deres aandelige Værdi, skal dog det vigtigste af, hvad der hører herindunder, omtales:

For over 50 Aar siden oprettedes „Auning Sogns Skyttekreds“ med Gaardejer Jens Jensen, Taarup, som Formand. Kredsen indmeldtes i Sommeren 1867 i „Randers Amts Skytteforening“. Der herskede ikke ringe patriotisk Begejstring i „Kredsen“. Det hørte med som noget selvfølgeligt, at man sang Fædrelandssange, øvede sig med Liv og Lyst, mødte præcist og marscherede i velordnede og veldisciplinerede Kolonner med Sang til og fra Øvelsespladsen.

I Begyndelsen af 90'erne oprettedes Auning Foredragsforening vistnok af Lærer P. Christensen, der i de første Aar var Foreningens Formand, og som saadan udførte et godt Arbejde, skaffede dygtige, alvorlige Ordførere og fik i det hele Sagen i den bedst mulige Gænge, ligesom han ogsaa ivrede for at faa bygget Auning Forsamlingshus. — Tanken blev til Virkelighed i 1895. — Da Christensen paa Grund af Sygdom ikke formaaede at lede Foreningen, blev Købmand Foersom et Aars Tid Formand, indtil han 1903 afløstes i Hvervet af Lærer J. K. Rasmussen, der fremdeles er Formand.

Auning Afholdsforening, der nu tæller op imod 200 Medlemmer, stiftedes 23. Februar 1883 med Gaardejer — senere Sogneraadformand — N. A. Busk som Formand. Foreningen havde i nogle Aar Mødelokale hos Skomager S. N. Pedersen. Siden 1907 er der Afholdshjem i Byen hos Bager N. Sams. Hjemmet nyder fortjent Anerkendelse for den Properhed og Hensynsfuldhed der raader der.

Auning Borger- og Haandværkerforening under dens nuværende Form stiftedes for knap en halv Snes Aar siden med Bager O. Nielsen som Formand. Nu er Slagter P. H. Sørensen Formand.

Saa vel nysnævnte Forening, som „Auning Klub“, der stiftedes 1907 med Bankdirektør H. P. Nielsen som Formand, bruger i Almindelighed Gæstgivergaardens Lokaler til deres Sammenkomster. Nu er Skovrider Fritz Formand for „Klubben“. Bogholder Sæberg har hele Tiden været Foreningens skattede Kasserer, idet han foruden at røgte dette sit Hverv, saa at sigt

er uudværlig som Dekorator, Sceneinstruktør o. s. v. ved festlige Lejligheder.

Arbejdsmændenes Fagforening med Arbejdsmand Søren Hougaard Sørensen som Formand, er af nyere Dato; men adskilligt tyder paa, at den er levedygtig, og energisk varetager Arbejdernes Interesser.

At de politiske Afskygninger hver har sin Sammenslutning i Auning, anføres kun for Fuldstændighedens Skyld.

Auning Sogns Sygekasse, stiftet 1899 med Uhrmager J. F. Rasmussen som Formand. Siden 1906 har Skomager N. B. Jensen været Formand for Sygekassen, der nu har 524 Medlemmer.

Auning Sogns Sygeplejeforening oprettedes 1909 med Fru Bankdirektør Nielsen som Formand. Ved sidste Valg til Bestyrelsen blev Fru Mejeribestyrer Rejnholdt Foreningens Formand.

Gymnastikforening har der eksisteret i mange Aar i Auning. Det har i de senere Aar været Lærer Johs. Jeppesen, der har ledet Gymnastikken, ligesom det ogsaa var ham, der for faa Aar siden som en ualmindelig energisk og dygtig Leder af Husflidsskolen fik oprettet „Auning Husflidsforening“.

Allerede for over 50 Aar siden var der i Auning aabne Øren for aandelig Tale og Forkyndelse baade af indremissions og grundtvigsk Art. Dygtige Præster og Lægprædikanter fandt her velvillige Tilhørere, og skønt det i Auning som overalt kun er de færreste, der kendeligt præges af aandelige Strømninger, saa vidner dog baade den lille „missionske“ Kreds i Auning og den bevidste „grundtvigske“ Kreds, der begge endnu er levende og friske, om, at „Livet“ ikke fik Lov til at dø ud.

Det er især siden 1914, da Indre-Missionær Valdemar Hansen flyttede til Auning, at et mere planmæssigt Arbejde inden for „I. M.“ er kommet i Gang. Det skyldes ligeledes V. Hansen, at det smukke Auning Missionshus, der opførtes 1915, blev til Virkelighed. — En „Blaa Kors“-Afdeling oprettedes indenfor „I. M.“ i 1916. „Kirkelig Forening“ dannedes i Auning 1915 med Fru Købmand Foersom som Formand. Foreningens Maal, at sørge for, at der i Auning kunde lyde en alvorlig, grundtvigsk Forkyndelse, var ikke noget nyt, men kun en praktisk Foranstaltning for sikrere og lettere at kunne fortsætte, hvad der allerede flere Aar forud var i Gang: Det var med Pastor Clausen-Bagge, Ø. Alling (nu Frimenighedspræst i Ringkøbing), som Prædikant, man havde ordnet sig med maanedlige Aften-gudstjenester i Auning Kirke. Siden Cl.-B.s Bortrejse fra Eg-

nen har Sognepræst M. Ring, Dalbynder, fortsat hans Gerning som „grundtvigsk Forkynder“ ved disse Gudstjenester.

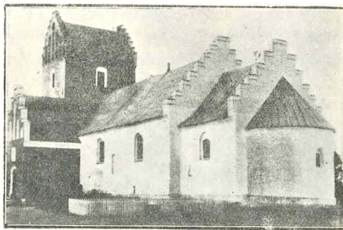
„Grundtvigsk Ungdomsmøde i „Postbakkerne“ ved Auning, der siden hver Sommer vender tilbage og stedse samler en meget stor Skare om fremragende Mænds nationale og kristelige Vidnesbyrd, hører absolut med, naar det nuværende Auning med det stedlige Livs forskellige Foreteelser skal skildres. Det er „Grundtvigsk Præste- og Lærerkonvent for Randers og Omegn“, der paa Lærer J. K. Rasmussens Foranledning har sat disse Folkemøder i Gang i „Postbakkerne“. Rasmussen, der er Medlem af Konventets Bestyrelse, har hidtil ordnet og ledet Møderne.

Foruden det Aftenskolearbejde, der paa forskellig Maade i Aarenes Løb af Lærerne i Auning har været udført, har Lærer J. K. Rasmussen siden 1902 en Gang ugentlig hver Vinter samlet en stor Flok — navnlig Unge — i Skolen til Oplæsning og Sang. Paa Lærer Johs. Jeppesens Initiativ oprettedes imidlertid 1913 „Auning Ungdomsforening“ (under „D. d. U.“). Ungkarl Viggo Nielsen var Foreningens Formand det første Aars Tid, hvorefter Lærer Jeppesen ledede Foreningen, indtil Købmand R. Foersom blev Foreningens Formand. Der holdes Aaret rundt Møde hver 14de Dag — skiftevis kristeligt og folkeligt — samt desuden selskabeligt Samvær, Sommerudflugter etc. I nærværende Forbindelse fortjener et Hjem i Auning i særlig Grad at fremdrages, nemlig Købmand Foersoms. Som nævnt er Fru Foersom Formand for „Kirkelig Forening“, og Købmand Foersom Formand for Ungdomsforeningen. Begge disse Foreninger, der saaledes er i gode Hænder, har altsaa deres Hovedkvarter i det Foersomske Hjem. Dette er tillige Mødestedet for „Menighedsmøderne“ der afholdes her hver 14de Dag. Det gæstfrie, interesserede Hjem, er ved at være Centrum paa Pladsen for mange af de aandelige Rørelser.

Kirke, Hospital og Skole maa have et Afsnit for sig.

Som de fleste andre Steder er ogsaa i Auning Kirken det ærværdigste og ældste Hus. Den tager sig smukt og ret imponerende ud med sit høje, røde, murtakkede Taarn, der ligger mod Vest og er opført Anno 1616 af Munkesten. Skib, Kor og Apsis er langt ældre, og stammer fra den romanske Tid. Det er Vaabenhus mod Syd, og et meget anseligt, tilbygget Gravkapel mod Nord, kun skilt fra Kirkens Indre ved en Gitterdør og et Forhæng. I Middelalderens Slutning eller maaske i Begyndelsen af Nytiden, indbyggedes der Hvælvinger i Skibet,

hvis Mure ved samme Lejlighed forhøjedes med røde Mursten. Paa Hvælvingerne findes Kalkmalerier — kun vidnende om liden Kunst — fra Anno 1562. Disse er dog efter delvis at have været afdækkede, atter overkalkede med Undtagelse af Apostelen Johannes, der i Feltet foran Alteret er fremstillet med et Bæger i Haanden, og Sct. Laurentius, der i Feltet over nævnte Gitterdør findes fremstillet med en Stegerist (han blev stegt for sin Tros Skyld) — og i den anden Haand en Pung med Kirkens Skat. Der er Prædikestol og Altertavle i Renæssancestil, den sidste rigt udskåret. Døbefonten, der er af Træ og har hængende Himmel over sig, stammer fra 1736. Den har mod Sædvane sin Plads nederst i Kirken — i Taarnrummet, der er lyst og venligt og danner et særskilt „Baptisterium“. Paa Gavlvæggen bagved eller over Døbefonten, der hvor forhen „Grevestolen“ var, opstilledes i 1916 et særdeles smukt og godt Kirkeorgel.

Auning Kirke.

Det tilbyggede, hvælvede Gravkapel

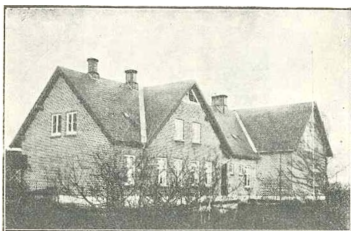
er opført af Grev Jørgen Skeels Enke Benedicte Margrethe Brockdorf efter Mandens Død 1695. Hun lod endvidere bygge og opstille det mægtige og pragtfulde Marmor-Epitafulum, der dækker hele Kapellets Bagvæg. I Kapellet findes 41 kostbare Kister (De 11 af Marmor, Resten af Sandsten) gemmende Støvet af nævnte Grev Jørgen Skeel og hans Slægt. Angaaende samme Naadigherres Bisættelse læses i Auning Sogns Kirkebog fra 1695:

„Sct. Jørgensdag fra den 23. April næst tilforn blev Nobilissimus loci Patronus Høyedle Velbaarne nu salige Jørgen Scheel meget prægtig nedsat og over hannem af vores Velædle høværverdige Biskop Braem en ypperlig, berømmelig Prediken holden i en anseelig høyadelig Gejstlig og verdslig Personers forsamling. Dend gode sl. Herres lhukommelse være i velsignelse.“

I Kirkens umiddelbare Nærhed ligger den ejendommelige gamle Bygning, der hedder Auning Hospital. Nu benyttes den som Brændelsrum for Kirken og et Slags Pultekammer. Forøvrigt agtes „Hospitalet“ omdannet til Ligkapel.

Hospitalet er fra først af oprettet af en Jørgen Scheel 1631, og siden af en anden Jørgen Scheel 1786. Herom hedder det i „Hofmanns Fundats“:

„Af Rigens Raad og Marsk, Sal. Hr. Jørgen Scheel til Svstrup etc. er stiftet og af hans Efterkommere saavel som nulevende Ridder og Cammer Herre, Hr. Jørgen, Græve af Scheel og Stamherre til Stamhuset Estrup, vedligeholdt et Hospital, som er opbyggt og funderet i Aufning Sogn og By og dertil henlagt en Kapital af 2600 Rdl., af hvis aarlige Renter, som er 130 Rdl. skal underholdes aarlig 7 Almisse-Lemmer i Hospitalet med en Forstanderske, som skal nyde lige Kost med en af Lemmerne og aarlig Løn 4 Rdl.“

Auning Skole.

Hvad endelig Auning Skole angaar, kan følgende gamle „Befaling“ tjene som en passende „Indgang“: „Efter Hans Kongel. Mayestæts allernaadigste Befaling af 14. Maj 1772 er dette en rigtig Fortegnelse paa, hvad der er lagt til Auf-

ning Skole aarlig. Til Skole-Løn nyder Skoleholderen aarlig — som fra Estrups Besidder fra gammel Tid er tillagt — 12 Rdlr. I Stæden for Læsningpenge af huer Gaard i Aufning og Taarup 1 skp. Rug, som udgør 2 Tdr. Rug. Af hvert Hus i forbemeldte tvende Byer 6 Skilling. Af Aufning 4re travrer Rug-Brøndinger og 2 travrer Byg-Brøndinger, hver Brønding vægtig 7 skaalpund. Af Herskabet nogle Læster Træ til Blokbrand og af hver Helgaard 1 Læs Græstørv. Læse-Kornet saavel som Foeringen lignes paa hele og halve Gaarde samt Boelnerne i bem.te 2nde Byer. Hvorimod at Skoleholderen nyder foreskrevne, er han pligtig at informere Børnene uden videre Betaling. Til Indgangspenge nyder hand af hver Barn, som første Gang kommer i Skole, 4er Skilling, og hver Barn, som skriver og regner 2 sk. om ugen.

De 12 Rdlr. fra Estrups Besiddere betales Halvdelen til Juul og Halvdelen til Paaske. Kornet, Foeringen og Husmændenes Penge betales til Mortensdag.“

Indtil 1863 var der i Auning kun een Lærer. Indehaveren af Embedet paa dette Tidspunkt var den begavede, ildfulde Sønderjyde P. M. Juhl, der som ung havde været Huslærer hos Pastor Boesen i Agerskov i Sønderjylland, hvis Datter Marie han ægtede, siden havde han som Lærer paa Marienlyst Højskole ved København været en stadig Tilhører ved Grundtvigs Forkyndelse i Vartov. Juhl havde en ualmindelig Evne til at bringe Liv og Glæde og Optagethed med sig, hvor han kom; derom kan endnu adskillige Gamle i Auning fortælle. I 1863 var den gamle Skole i Auning bleven forældet og for lille til den Børneskole der nu var, derfor byggede man den Skole, som nu kaldes „den gamle Skole“, og kaldede Seminarist J. M. Laursen til Andenlærer — den Laursen, der senere oprettede Sparekassen. — Indtil 1905 klarede Byen sig med 2 Lærere, men saa maatte der en 3die ansættes — det blev Forskolelærerinde Bodil Laursen, nu Lærerhustru og Lærerinde i Skarrild, Sydvest for Herning. Byens Udvikling tog imidlertid nu saa stærk Fart, at en Udvidelse af Skoleforholdene blev paatrængende nødvendigt, og allerede 2 Aar derefter — i 1907 — opførtes de 2 anselige ensartede Skoler, „Auning søndre“ og „Auning nordre Skole“. Daværende Førstelærer J. K. Rasmussen og Forskolelærerinden blev efter eget Ønske kaldede til den søndre Skole, medens Andenlærer Johs. Jeppesen blev Førstelærer ved den nordre Skole, hvor der ligeledes ansattes Forskolelærerinde. Nu regnes Skoleforholdene i Auning for at være i temmelig god Orden, idet saavel Lokaleforholdene som Skolegangen er grundet paa den nyere Tids Principper.

Et lille særligt Afsnit af Skolens Historie paa Stedet, danner Auning Højskole — Djurslands første Højskole. — Da den gamle Skole, der nedlagdes 1863, blev nedbrudt, flyttedes den kun et lille Stykke — ca. 300 Alen — ud paa Marken, hvor den genrejstes og indrettedes til Højskole paa Lærer Juhls Initiativ og med ham som Forstander. Efter kun 3 Vintres Forløb maatte Skolen imidlertid igen nedlægges. Forstaaelsen og Tilslutningen var for ringe.

Kendte Navne og Datoer

Bankdirektør *H. P. Nielsen*, født i Gulev 1860. I Lære i Randers hos Købmand A. P. Riisager fra 1874—1879. Kommis hos Købmand E. Ove Randers fra 1879—1884. Bestyrer af Gjerrild Kro fra 1884—89, derefter indtil 1904 drevet Forret-

ning i Auning. Medlem af Fausing-Auning Sogneraad 1909—13.

Snedkermester og Madratsfabrikant *N. Chr. Jensen*, født i Vindum Sogn 1874. Udlært hos Snedkermester N. Chr. Buch, Randers. Har arbejdet i Randers, Aalborg, Horsens, København, Aarhus m. fl. Købstæder og berejst Tyskland i ca. 2 Aar og søgt Uddannelse i flere af de største Byer. Hovedforretningen er nu Fabrikation af forskellige Slags Fjeder madrasser, Spiralmadrasser, Spiralsenge samt Sy- og Tobaksborde en gros. For Tiden Brandfoged i Auning søndre Brandkreds.

Købmand *Rich. Foersom*, født i Kolind 1875. Lært hos Købmand Rasmus Baden i Aarhus. Menighedsraadsmedlem og i Bestyrelsen for Hjælpekassen.

Købmand *C. F. Gerstrøm*, født i Tørring ved Vejle 1876. Lært hos M. Schou & Søn, Struer, og C. J. Momme & Secher, Grenaa. Virksomheden omfatter Kolonial, Korn- og Foderstoffer, Trælast og Bygningsartikler, Kunstgødning, Markfrø og Støbegods. Overtog Forretningen i Auning den 1. Maj 1905 efter H. P. Nielsen. Forretningen er i stadig Fremgang.

Lærer *J. M. Laursen*, født i Enslev 1836, død i Auning 1915. Demiteredes fra Lyngby Seminarium 1863 og blev samme Aar Andenlærer og 1873 Førstelærer i Auning. Oprettede og var Formand for Auning Sparekasse. Var i mange Aar den nærmeste Egns juridiske Raadgiver og Hjælper. Distriktskommisær i „Wistofts Brandkasse“.

Sagfører *A. A. Olsen*, født i Tølløse 1881. Efter Eksamens Afslutning 1903 ansat som Fuldmægtig hos Overretssagfører Mikkelsen, Thisted. Nedsatte sig som Sagfører i Auning 1907, blev Bankens juridiske Konsulent 1917.

Lærer *J. K. Rasmussen*, født i Frammerslev i Salling 1868. Demiteredes fra Gedved Seminarium 1895. Var fra December 1895 Enelærer i Vile i 2 $\frac{1}{2}$ Aar, derefter Enelærer i Søttrup paa Himmerland i 4 $\frac{1}{4}$ Aar. Kaldedes 1902 som Førstelærer i Auning og blev, da Skolen i 1907 deltes, Førstelærer ved Auning søndre Skole. Formand i Foredragsforeningen, Formand i Menighedsraadet. Bestyrelsesmedlem i „Randers Amts Plejehjemsforening“, Bestyrelsesmedlem i „Grundtvigsk Præste- og Lærerkonvent for Randers og Omegn“. Var i nogle Aar Værgeraadets Formand, Lærerkredsens Formand, Afholdskredsens Formand m. m.

R. M. SIDENIUS

ALLINGAABRO

Omtrent midtvejs mellem Randers og Ryomgaard ligger Stationsbyen Allingaabro, der mod Syd, Nord og Vest er omgivet af vide Engdrag, der gennemskæres af en bred og paa sine Steder meget dyb Aa, efter hvilket Byen utvivlsomt har faaet sit Navn. Aaen, i Forbindelse med en Indskæring fra Randers Fjord, den saakaldte Grund Fjord — har muliggjort Sejlads med fladbundede Fartøjer fra Randers til Allingaabro, hvilken Samfærdselsvej blev meget benyttet i tidligere Tider og benyttes en Del endnu. Øst for Byen hæver sig et temmelig bakket Terræn fra hvis Højder man har en udmærket Udsigt over Byen med Omegn, længst mod Vest skimtes i klart Vejr Hustagene inde i Randers, medens man paa den anden Side af Randers Fjord ser Støvringgaard Klosters Skove ude i Horisonten. Omtrent lige mod Nord har man den store Landsby Ørsted for sig, medens man ude i Øst skimter Taarnene af Herregaarden Gl. Estrup.

Der, hvor Ørsted—Randers-Landevejen nu skærer Allingaabro, laa for ca. et halvt Hundrede Aar siden kun et enkelt Pakhus, der blev opført af Købmændene Hjersing og Gøthsche, Randers. Varerne bestod den Gang mest af Landbrugsprodukter, Tømmer, Brædder og Sten, som blev transporteret fra Randers ved Hjælp af store Pramme, der dels blev staget, dels roet ned ad Fjorden og Aaen; til Tilbageturen blev de saa ladet med Landbrugsprodukter, der atter udskibedes i Randers. Omtrent ved samme Tid oprettedes endnu en Købmandsforretning af dalevende Købmand Stilling i Randers, der senere overdrog den til sin Søn, som drev den i nogle Aar, hvorefter den nedlagdes. Foruden Købmændenes Lagerhuse opførtes i 1866 fem Beboelseshuse til en Snedker, en Boelsmand, en Husmand samt to Købmænd. Terrænet var den Gang udelukkende Sumpe bevokset med Elle- og Pilekrat; nu er nu er Engdragene naturligvis grøftet og afvandet og derved inddraget under Kultur.

I Slutningen af Halvfjerdserne kom der først rigtig Fart i Byggeriet. I Aaret 1876 aabnedes nemlig Banen, og straks viste

det samme sig her som saa ofte andre Steder, at med Banen fulgte forøget Bebyggelse, livligere Omsætning af Egnens Frembringelser og derfor ogsaa en Forøgelse af Frembringelsernes Art og Mængde. Langs Østsiden af Ørstedvejen opførtes fire Huse, der beboedes og ejedes af Snedker Elias Klessen, Uhrmaget Møller, Bødker Ankerstjerne samt Træhandler Jens Brøstti. Omkring Midten af Firserne oprettedes et Farveri, der senere udvidedes med en Stampemølle samt et dertil hørende Karteri. Forretningens Grundlægger og Indehaver var nu afdøde Farver Nielsen.

Senere opførtes et Kalkbrænderi af Stationsforstander Phødenpant. Umiddelbart efter Banens Aabning opførtes en efter Datidens Forhold stor og moderne Gæstgivergaard, der ejedes og i en Aarrække dreves af T. M. F. Andersen, senere Ejer af Gaarden „Vidskue“ i Vivild Sogn. Derefter fulgte Oprettelsen af en større Købmandsforretning, hvis mangeaarige Indehaver, Købmand S. Sørensen, endnu lever som en agtet og æret Borger; Sørensen er en af de faa nulevende, som har set Byen vokse sig stor, og som endnu til Trods for de fyldte 75 Aar med megen Interesse og ægte Patriotisme glæder sig ved at se Byen i stadig Vækst og Udvikling; i sin smukke Villa „Jægerhus“ nyder Sørensen nu den Hvile, som han ved et stræbsomt og nyttigt Menneskeliv har fortjent; dog helt unde sig Hvile, kan den virksomme og rastløse Mand ikke, og han driver stadig en Forretning, der omfatter Frø, Kalk og enkelte andre Artikler, medens Hovedforretningen fortsættes i samme Spor af Købmand A. Gade.

C. Larsen †, Købmand.

Kort efter opførtes et lille beskedent Bageri og Konditori af Bager S. L. Prahll, der dog efter nogle Aars Forløb kunde rive sit lille, straatækte Hus ned, og opføre en mere moderne og tidssvarende Bygning, og hans Søn, Holger Prahll, er nu Indehaver af Byens største Bageri og Konditori.

Et andet ogsaa fuldt ud tidssvarende Bageri med tilhørende Konditori ejes og drives af Bagermester S. Sørensen.

Førstekommis hos førnævnte Købmænd Hjersing og Gøthsche, C. Larsen, købte efter nogle Aars Forløb den enes Part

af Forretningen og blev senere Eneindehaver, og grundlagde dermed en Forretning, der blev den største af sin Slags her paa Pladsen, Tømmer, Korn og Foderstofforretning, der den Dag i Dag drives af hans Søn, Th. Larsen.

I Aaret 1879 kom en ung, energisk Mand til Byen, lejede sig ind i et Skur for der at begynde en Smedeforretning. Mandens Navn var Anton Nielsen. Efter 1 $\frac{1}{2}$ Aars Virksomhed med kun en Svend, blev „Skuret“ for lille, hvorfor Nielsen i 1880 byggede Beboelseshus med tilhørende Drejerværksted, og Arbejdsstyrken udvidedes til 3—4 Mand. Da Andelsmejerierne i Midten af Firserne begyndte at komme frem her paa Egnen, udvidedes Forretningen yderligere til at omfatte Anlæg af nye Mejerier. Efter den Tid har den været i jævn Vækst og daglig beskæftiget 12—14 Mand.

Ant. Nielsen, Fabrikant.

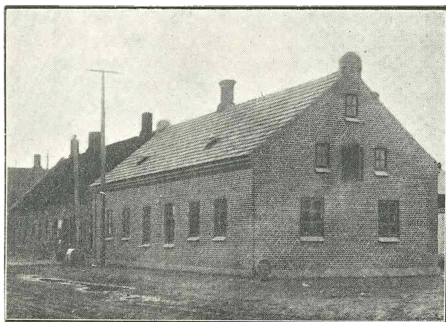
I 1912 kastede Nielsen sig særligt over Fabrikation af Petroleumsmotorer, der nu nærmest drives som Specialitet, saa at der fra Ant. Niensens Fabrik i Driftsaarene 1915—16 udgik fra 60 til 85 Motorer aarligt. For Tiden fabrikeres foruden mange Motorer tillige et ikke ringe Aantal Tørveæltmaskiner.

Et smukt Eksempel paa, hvad en Mand med Energi og Villie til at virke, i Løbet af en Aarrække har kunnet drive det til. —

For ca. en Snes Aar siden paabegyndtes ligeledes en Virksomhed af daværende Landsbysmed R. P. Olsen, der gennem Aarene skulde udvikle sig til en Fabriksvirksomhed, der efter Landsbyforhold vist uden Overdrivelse maa siges at være enestaaende. Olsen begyndte som slet og ret Landsbysmed med en Lærling til Hjælp, og i det hele taget under meget beskedne Forhold; men snart voksede Forretningen, saa der maatte bygges et nyt og stort Værksted, hvor der særlig fabrikeredes Landbrugsmaskiner, ja for 3—4 Aar siden maatte Olsen atter foretage en betydelig Udvidelse af Værksted og Lokaler, saa at Virksomheden nu omfatter to store nye og moderne Værksteder, hvor der beskæftiges mellem 30 og 40 Mand. For nylig er Fabrikken overgaaet til et Aktieselskab, hvis Specialitet er Fremstilling af Tørveæltmaskiner. Virksomheden drives nu under Navn af „Aktieselskabet Maskinfabrikken Dania“ med

dennes oprindelige Grundlægger R. P. Olsen som Direktør. Ligeledes et smukt Vidnesbyrd om, hvad Foretagsomhed og Ihærdighed kan føre til, naar Gud lader Værket lykkes og velsigner Menneskers Arbejde.

Efterhaanden som Indbyggerantallet voksede, meldte Trangen sig ogsaa til Udvidelse af Byens Skoleforhold, hvorfor der i Slutningen af Firserne oprettedes en Privatskole i et af de først opførte Huse, det ejes af nulevende pensioneret Landpost Søren Tosti-Nielsen. Den ved Skolen først ansatte Lærer Heinrich forflyttedes senere til et fast Lærerembede indenfor

Th. Larsens Trælast- & Foderstofforretning.

Folkeskolen; efter ham ansattes nuværende Lærer ved Lystrup Kommuneskole N. P. Petersen. Af Hensyn til Byens opvoksende Ungdom og den deraf fremgaaede Stab af unge Haandværkere oprettede Haandværkerforeningen en teknisk Skole, til hvis Lokaler Børneskolens Dagsundervisning senere henlagdes, indtil Kommunen i Aaret 1910 opførte en ny og moderne Skolebygning i umiddelbar Nærhed af den ca. 30 Aar ældre Kommuneskolebygning, saaledes at Børnenes Undervisning nu foregaar i Kommunens to Skoler, ved hvilke er ansat Lærer R. M. Sidenius og Lærerinde Frk. Sophie Kristensen.

I Aaret 1897 opførtes et Mejeri, som blev drevet af Mejerist Andersen, tidligere Mejerist i Holbæk, Rougsø Herred, senere solgte Andersen det til dets nuværende Ejer og Leder Møller.

Lige overfor Jernbanestationen ligger en betydelig Isenkram-

forretning, der er grundlagt i Aaret 1898 af Købmand S. P. Hougens, der imidlertid for kort Tid siden har bortforpagtet den til den unge energiske Forretningsmand William Nielsen.

En i sin Branche ikke ubetydelig Forretning er grundlagt af Garver Petersen, der opkøbte Huder og garvede dem i eget Garveri; den sidste Del af Forretningen er nu nedlagt, medens Opkøb af Huder og Skind drives i udstrakt Grad saavel som Opkøb af Æg til videre Forhandling. — I et af førnævnte Urmager Møller opført Hus drives endnu Byens eneste Urma-gerforretning af førnævntes Søn.

Ant. Nielsens Maskinfabrik.

Som to af Byens gamle og ærværdige Borgere maa nævnes Skræddermester Christensen og Sadelmager J. Qvist, der begge nyder alles Agtelse som ægte Bypatrioter. Sadelmager Qvists Seletøjer og Kørepiske er kendt viden om.

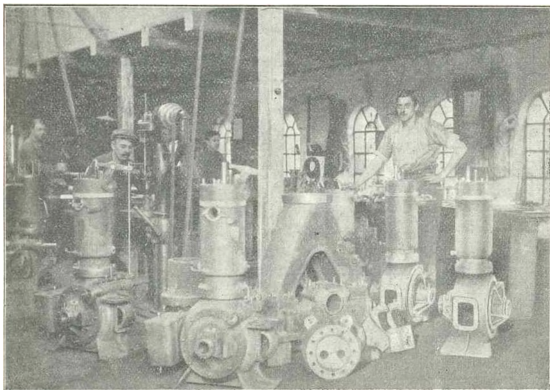
I Begyndelsen af Halvfemserne fik Skræddermester Christensen sig en Konkurrent i J. P. Rasmussen, der senere udvidede sin Skrædderforretning med en Manufakturafdeling; men han forpagtede senere Forretningen ud og nedlagde Skrædderiet for at kaste sig over Ejendomshandelens Mysterier; og først da kom der rigtig Fart i Forretningsgangen hos Rasmussen, saa at han nu sidder som en af Byens største Skatteydere.

Som en af Byens første Forretninger maa vi endvidere nævne J. C. Hougensens Manufakturforretning med tilhørende Herre- og Dameskrædderi. Fremdeles bør nævnes Hr. V. Mar-kussens Herreekviperingsforretning.

I Begyndelsen af dette Aarhundrede grundlagdes en betydelig Snedkerforretning af Snedkermester J. C. Gjesing, hvis Lager af smukke, solide og moderne Møbler er vel kendt, hvorfor Forretningen er i stadig og god Fremvækst.

Til at forsyne Byens Borgere med Læderfodtøj findes ikke mindre end tre Skomagermestre, nemlig Lundby, Petersen og Andersen, af hvilke førstnævnte er Alderspræsidenten.

Interiør fra Ant. Nielsens Maskinfabrik.

Af Bødkerforretninger findes to. En drives af førnævnte Bødker Ankerstjerne, der var blandt dem, der grundlagde Byen og først nedslod sit Paulun her. Den anden af Byens Bødkermestre, Petersen, har en ikke ringe Forretning ikke langt fra sin Kollega, begge boende paa Ørstedvej.

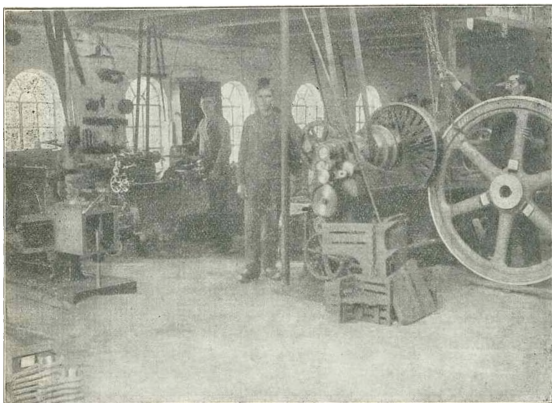
Som et Vidnesbyrd om Allingaabros stærke Udvikling kan tjene, at der i Byen findes ikke mindre end fire store, moderne konkurrencedygtige Kolonialforretninger, der hver især trives godt, hvis respektive Indehavere er Købmændene L. Fynboe, A. Gade, A. Rasmussen samt A. P. Andersen.

Foruden disse findes to betydelige Fedevareforretninger, af hvilke den ældste er grundlagt af nuværende Bankbogholder N. Tosti Nielsen og drives af dens nuværende Ejer Viggo Halle. En yngre, ogsaa fuldt ud moderne Fedevareforretning, drives af Rejsebud S. Sørensen.

Endelig kan Byen fremvise en ikke ubetydelig Bog-, Tapet-, Kunst- og Galanterihandel, der drives af Ejeren Chr. Dørge.

Endvidere maa som en af Byens betydelige Virksomheder, der vist endog er en i sin Art ret enestaaende, nævnes Adolf Nielsens Kransefabrik.

Af Byens øvrige Forretningsfolk og Haandværkere bør nævnes Vognmændene Boie og Hyllested, førstnævnte har

Interiør fra Ant. Nielsens Maskinfabrik.

tillige et i Byen beliggende Kalkbrænderi, J. P. Jensens og Rasmussens Træhandel.

Af Murermestre findes ikke mindre end fire, af hvilke Alexander Jensen har opført en Mængde af Stationsbyens nyere Bygninger, tilmed driver han en ikke ubetydelig Cementvarefabrik i Allingaabro. Byens tre øvrige Murermestre er Carlsen, Børresen og H. Poulsen. Carlsen driver en lignende Cementvarefabrik som den af A. Jensen drevne.

Af Tømrermestre bør nævnes: J. Glerup, Kr. Jensen, Marius Jensen, Ørstedvej, samt M. Jensen, Vejlbyvej. I denne Forbindelse fortjener afdøde Tømrermester Knud Jensen ogsaa at nævnes, da han har udført Tømrerarbejdet ved en stor Mængde af de Bygninger, der nu udgør Stationsbyen."

Endelig fremhæver vi Smedemestrene Rasmussen og Meth-

manns Forretninger, N. Hansens Handelsgartneri, Gjedsteds Slagteri, Malermestrene Petersen, Udsen og Olsen, Karethmager Jakobsen, Drejer Jørgensen, Fotograf Mæhles moderne Atelier, og fornylig har Allingaabro faaet en bosiddende Telefontekniker, hvilket er af stor Betydning for Telefonabonnenterne, der før, saa snart der var kommen en „Kurre paa Traaden“, skulde have rekvireret Hjælp fra Randers, medens et muligt indtruffet Uheld nu kan udbedres paa faa Øjeblikke.

Foruden Byens Gæstgivergaard findes et tidssvarende og præsentabelt Afholdshotel.

L. Fynboes Kolonial-, & Materialhandel og Haandkøbsapothek.

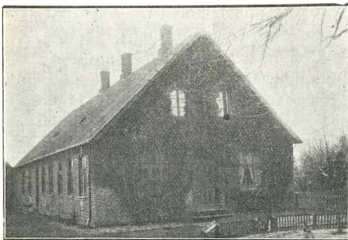
Byens nyeste og en af dens mest imponerende Bygninger er i Aaret 1917 opført af Cyklefabrikant R. Hesse. Foruden Cyklefabrikken „Stenalt“s Lokaler, rummer den to store Forretningslokaler af hvilket den ene benyttes af førnævnte Herrekviperingshandler V. Markussen, det andet er indrettet til en stor, moderne Barber- og Frisørforretning, der drives af Cyklehandler Hesse's Datter Frk. Emma Hesse.

En ældre, første Klasses Barberforretning drives af Barber A. Petersen.

Til Byens kendte og agtede Borgere hører ogsaa Læge Holst og Dyrlæge Melchior, der begge med kyndig Haand tager sig af Byens og Omegnens Patienter, hver inden for sit Omraade.

I kirkelig Henseende hører Allingaabro til den i umiddelbar Nærhed — 1 km. fra Stationen — liggende Vejlbj Kirke, der

ligger smukt og knejsende paa Vejlbj Bakke, hvorfra den er synlig i vid Omkreds og præsenterer sig som et smukt og ærværdigt Minde fra Fortidens graa Dage.

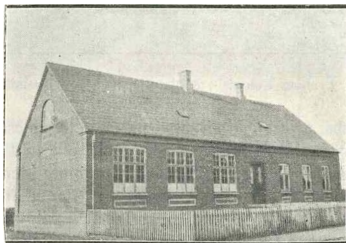

Vejlbj Skole.

Dens Historie gaar sikkert helt tilbage til det tolvte eller trettende Aarhundrede, men for ca. 25 Aar siden undergik den en større Reparation, der gør, at den med sit funk-lende Blytag og sit af røde Mursten opførte Taarn og dito Vaabenhus optræder i en forynget Skikkelse, Sokkel, Skib

og Kor er opførte af store tilhugne Kampstens-Kvadre.

Træder man ind i Vaabenhuset, lægger man straks Mærke til en udhulet Kampsten, der er stillet paa Sokkel lige til højre for Indgangsdøren, ved en flygtig Betragtning har den Lighed med en Døbefond, men snarere har den i den katolske Tid tjent som Vie-vandskar, med hvis Indhold de besøgende har maattet stænke sig ved deres Indtræden i Kirken.

Vejlbj Skole.

Indgangen fra Vaabenhuset til Kirken er omgivet af et sjældent smukt Barrelief i Kampsten. Selve Kirkerummet — Skib og Kor — gør et yderst venligt, hyggeligt og tiltalende Indtryk. I Korbuen findes en Del symbolske Kalkmalerier, hvis Motiver dels er hentede fra Herrens Ord om Verdens Ende og Herrens Genkomst, hvor man ser en Engel sætte Basunen for Munden for at samle Folkene for Guds Domstol. Til venstre i Korbuen findes derimod et Kalkmaleri, hvis Motiv ikke er saa let at

finde, muligt er det hentet fra Riddertiden, og er i hvert Fald vist af verdslig Art. Altertavle og Prædikestol er af massiv Eg;

H. Petersens Skind- & Ægforretning.

omkring Prædikestolen staar udskaaet i Eg, Frelseren med Naglegabene og Spydstikket støttende sig til Korset, og foruden

J. Chr. Gjesings Møbelforretning.

Kristusskikkelsen er den omgivet af de tre af Evangelisterne, ligeledes udskaaerne i Eg. Selve Altertavlen fremstiller nederst den hellige Nadvers Indstiftelse, i Midten Kristus hængende paa Korset og øverst Jesu Nedtagelse af Korset omgivet af

Engleskikkelser samt en af Evangelisterne staaende paa hver Side, altsammen fremstillet i mørk Eg.

Med sine smukke hvidkalkede Vægge og dito Loftshvælvinger giver Kirken et rent og hyggeligt Præg, kun har den een Fejl, nemlig at den kan rumme for faa Mennesker. Som oftest, i alt Fald til Gudstjeneste, er Kirken fyldt til Trængsel, dette giver jo ganske vist Gudstjenesten et eget festligt Præg at se Mennesker klumpe sig sammen, og hver eneste Krog,

J. C. Hougese's Manufakturhandel.

ja endog Trappetrinene op til Prædikestolen er besat; men det har jo ogsaa sine Ulemper, ikke mindst om Vinteren, da det jo ikke kan undgaas, at de, der maa nøjes med Vaabenhuset som Opholdsrum, let finder dette for koldt, og derfor maa gaa hjem igen uden at have faaet det ud af Gudstjenesten, som de vilde have kunnet faa, hvis Kirken havde kunnet rumme dem alle i Skib og Kor. Fra Vejlbys Kirkes Prædikestol har der gennem en længere Aarrække lydt en klar, sand og vækkende Forkyndelse om Synd og Naade, Frelse og Fortabelse, der ikke er gaaet sporløst hen, idet der staar en ikke lille Kreds af aandelig levende Kristne, hvorfor der ogsaa i Stationsbyen findes et stort og smukt Missionshus, hvorfra der øves et velsignelsesrigt Lægmandsarbejde for Guds Rige.

Af ydre Arbejdsgrene kan nævnes Søndagsskole, hvor en

Stab af Byens troende Mænd og Kvinder frivilligt staar i Arbejde hver Søndag. Søndagsskolens Leder er fornævnte Direktør R. L. Olsen. Endvidere kan nævnes, at der findes en efter Landsbyforhold ikke lille Forening af K. F. U. M. og K. F. U. K. Førstnævnte holder deres ugentlige Møder i et af Foreningen lejet Lokale, der staar aaben til fri Afbenyttelse for Byens mandlige Ungdom. K. F. U. K. holder sine Møder i Missionshuset.

Som et Arbejde af udpræget kristelig Art maa ogsaa nævnes: „Blaa Kors“, Kristelig Afholdsforening, hvis Formand, Sta-

A. Gades Kolonial- & Materialhandel.

tionsforstander Nielsen, er en varm Talsmand for de Stakler, der er bundne af Drukkenskabens Lænke.

Vi kan kun ønske, at alt Arbejde, der gaar ud paa at rejse det danske Folk og vække det til et rigere og frodigere Liv baade nationalt og kristeligt, maa blomstre og vokse her, saavel som ud over det gaanske Land.

I Aaret 1906 opførte Byen sit eget private Elektricitetsværk, som siden da har forsynet Befolkningen med Lys, saavel som den samme magiske Strøm har ydet Kraft til Byens største Virksomheder.

Ved en fornylig afholdt Generalforsamling vedtoges det at nedlægge Elektricitetsværket, for derefter at komme ind under Randers Højspændingsværks Elektricitetsforsyning. Grunden

dertil var de stedse stigende Vanskeligheder med Fremskaffelsen af de til Værkets Drift fornødne Raamaterialier og de deraf stadig voksende Udgifter.

Elektricitetsværkets nuværende Bestyrelse bestaar af følgende:

Mejerist Møller. Formand, Købmændene Th. Larsen, og A. Rasmussen samt Cyklefabrikant R. Hesse og Gartner N. Hansen.

Som Tidernes Udvikling overalt i Landet har krævet Oprettelse af Pengeinstituter til Lettelse

af Pengeomsætningen, saaledes har Befolkningen i Allingaabro By og Opland ogsaa haft Opmærksomheden henvendt herpaa, idet Byen har to betydelige Pengeinstitutioner, nemlig A/S Folkebanken for Rougsø og Sønderhald Herreder, samt A/S Allingaabro Landbank, hvoraf førstnævnte er den ældste, hvorfor den skal omtales først.

Ved et den 19. Juli 1906 afholdt Møde paa Hotellet i Allingaabro stiftedes nævnte Aktieselskab, idet der paa dette Møde skete en

Sammenslutning med den nogle Maaneder tidligere stiftede Auning Folkebank.

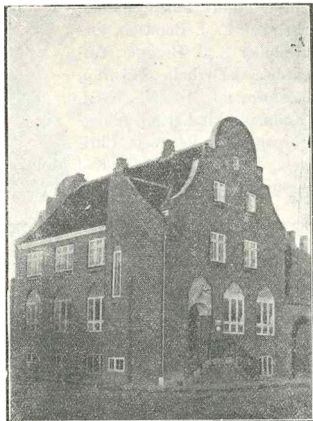
Bankens første Direktion var forhenværende Købmand H. P. Nielsen, Auning, og Sagfører F. C. Boldsen, Randers, der hver især gjorde et stort Arbejde for Sagens Gennemførelse.

Det første Bankraad bestod af Gaardejerne A. Glavind, Fausing, Jens Madsen, Hollandsbjerg, Henrik Andreasen, Gjesing, P. Andersen, Ringgaard, P. Hoffmann, Holbæk, C. J. Bendsen, Ørsted, Søren Kjær, Hejlskov, Jens Dyrholm, Tøjstrup, E. C. Harder, Taarup, Søren Rasmussen, Auning, Købmand R. Foer-

som, Auning, Møllejer Brøgger Johnsen, Hevring Mølle, Manufakturhandler J. P. Rasmussen, Allingaabro, Sognefoged P. Drejer, Voer, Greve J. C. Scheel, Gl. Estrup, Forpagter J. Wester, Gl. Estrup, og Partikulier S. J. Brøgger, Auning.

Banken begyndte med en fuldt indbetalt Aktiekapital paa 82,000 Kr. sin Virksomhed den 4. September 1906, og har siden da arbejdet støt og roligt med jævn og naturlig Stigning paa alle dens Konti. Man maa jo huske paa, at da Banken for 12 Aar siden begyndte sin Virksomhed, var det kun i faa Stationsbyer her i Landet, at der fandtes Banker, og adskillige betragtede derfor ogsaa Foretagendet med en vis Skepsis.

A/S Folkebankens Kontor og Ejendom.

Regnskabsaar	Indl. og Folio		Omsætning		Reservefondene		Udbytte pCt.
	Kr.	Ø.	Kr.	Ø.	Kr.	Ø.	
1907	271,163	62	9,469,859	05	3,970	73	7
1908	343,221	06	9,969,378	31	6,137	01	6
1909	362,164	89	9,099,394	45	9,318	94	6
1910	440,737	86	9,011,149	97	13,194	90	6
1911	561,408	22	15,105,894	36	20,141	77	6
1912	689,754	21	18,252,759	85	28,627	58	6
1913	693,159	44	19,664,053	76	38,784	28	6
1914	844,812	62	19,982,735	90	47,148	18	6 1/2
1915	858,867	44	19,736,884	68	54,634	33	7
1916	1,432,579	58	33,606,354	85	66,691	30	7 *)
1917	1,728,207	55	52,966,247	71	55,153	96	6

*) + 1/4 Friaktie.

Angaaende Bankraadet bør nævnes, at Gaardejer A. Glavind, Fausing, i det første Bankraadmøde blev valgt til Formand og Grev Scheel til Næstformand, og at begge i de 11 Aar Banken har arbejdet, stadig har fungeret i disse Hverv.

Det nuværende Bankraad bestaar af følgende paa Egnen kendte Mænd:

Gaardejer A. Glavind, Fausing, Formand, Grev J. C. Scheel, Gl. Ryomgaard, Næstformand, Gaardejer Kr. Andersen, Ø. Alling, Gaardejer P. Andersen, Ringgaard, Gaardejer Henrik Andreasen, Gjeseing, Tømmerhandler C. J. Bendsen, Ørsted, Partikulier S. J. Brøgger, Auning, Gaardejer J. Dyrholm, Tøjstrup, Sogneraadsformand S. N. Kvist, Grund, Købmand Th. Larsen, Allingaabro, Forpagter M. Petersen, Christinesminde, Manufakturhandler K. J. Møller, Auning, Købmand Axel Rasmussen, Vivild, Gaardejer N. M. Rasmussen, Taarup,

S. Sørensen, Bankdirektør.

Cykelfabrikken „Stenalt“ (R. Hesse).

Forpagter J. Wester, Gl. Estrup, Gaardejer A. Skou, Ørsted og Mejeribestyrer P. Rasmussen, Ørsted.

I 1916 opførte Banken sin egen Bygning i Allingaabro og købte samtidig Direktør H. P. Nielsens Ejendom i Auning, saaledes, at Banken nu ejer begge Ejendomme, hvori den

A. Glavind,
Fm. for Bankraadet.

H. Petersen,
Garvmester.

R. Hesse,
Fabrikant.

Th. Larsen,
Købm.

J. Chr. Gjesing,
Snedkerm.

J. C. Hougesen,
Købm.

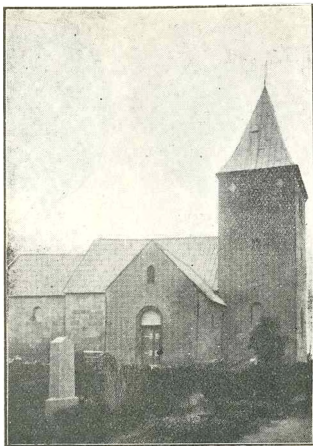
A. Rasmussen,
Købm.

L. Fynboe,
Købm.

A. Gade,
Købm.

Vejby Kirke.

har Kontorer i Auning og Allingaabro, samt i Pinstrup og Ørsted.

Den 1. April 1917 fratraadte Direktør F. C. Boldsen efter eget Ønske paa Grund af Bortflytning til København sin Stilling som Direktør i Folkebanken, og i hans Sted valgtes Bankens mangeaarige Bogholder S. Sørensen, som nu har Bopæl i Allingaabro, medens Direktør H. P. Nielsen, som hidtil stadig har Bopæl i Auning.

Det andet af Byens Pengeinstituter, A/S Allingaabro Landbo-

bank, er som før sagt af yngre Dato, idet den endnu knapt er 1 Aar gammel. Dens Oprettelse skyldes nogle initiativrige Mænd med Ejendomshandler J. P. Rasmussen i Spidsen.

Med det Opland, Allingaabro har, syntes ogsaa alle Betingelser at være til Stede.

A. Rasmussens Kolonial-, Foderstof- & Trælasthanvel.

Paa Mødet, hvor ca. 150 Aktionærer var repræsenteret, blev Aktiekapitalen sat til 50,000 Kr., og til Bestyrelsen blev valgt flere ansete Mænd fra Egnen med Hestehandler Chr. Andersen som Formand og Godsejer, Kaptejn Valdm. Krieger som Næstformand.

Den 6. Juni 1917 paabegyndte Banken sin Virksomhed. Til den daglige Ledelse af Banken blev antaget Direktør Otto Larsen, Aarhus, og til Bogholder N. Tosti-Nielsen, Allingaabro.

Det viste sig straks, at de Forhaabninger, man stillede til Foretagendet, var fuldt ud berettigede. Banken, og ikke mindst

A/S Allingaabro Landbobank.

dens Stiftere, kan glæde sig ved den rige Udvikling, Banken allerede har haft. Omsætningen for det første Halvaar androg over 4½ Million Kroner, hvilket maa siges at være et smukt Resultat, i Betragtning af, at Banken er ny og har en forholdsvis lille Kapital at arbejde med.

Naar man hører, at Bankens Omsætning forøges fra Dag til Dag, og dens Kundekreds bliver større og større, maa man glæde sig over at have faaet rejst et saadant Pengeinstitut her paa Egnen, et Pengeinstitut, som søger at lette Pengeomsætningen og virke med til Udvikling af Byens og Oplandets mangeartede Virksomheder.

Til Slut bør nævnes A. L. Pedersens Bogtrykkeri, der vist

efter landlige Forhold kan siges at være ikke helt almindeligt. Pedersen, der har lært Bogtrykkerkunsten paa Trykkerier i Hamme- og Skanderborg, rejste faa Maaneder efter Læretidens Ud- løb til Amerika, hvorfra han kom hjem efter 4 Aars Ophold Julen 1907, blev derefter antaget som Typograf paa Hadsten Bogtrykkeri og blev dettes tekniske Leder. Efter 3 $\frac{1}{2}$ Aars Virk- somhed der kom Pedersen til Allingaabro og begyndte sit Tryk- ker i en lille Bagbygning i Købmand Dørges Ejendom. Det viste sig snart, at her var alle Betingelser for, at en Virksom- hed som denne kunde trives vel, naar den var paa de rette Hænder, hvilket ogsaa har vist sig til Dato at være Tilfældet.

Betydningen af, at Byen har sit eget Blad, der saa at sige kommer ind ad hver Mands Dør, vil enhver let kunne tænke sig, og at det benyttes stærkt af Byens handlende er jo en Selvfølge; thi nogen virkningsfuldere Maade at bekendtgøre paa, findes ikke, naar saa dertil kommer, at Bladet altid bringer sine Holdere paalidelig og udførlig Besked om, hvad der sker af Interesse i Læsekredsen, foruden mange gode oplysende og un- derholdende Indlæg af baade lokal og almen Interesse, vil det let forstaaes, at det er med en vis Glæde og Stolthed Byens Borgere omtaler denne Virksomhed.

Idet vi slutter dette lille Omrids af Stationsbyen Allingaabro's Historie, er det med Ønsket om, at Byen maa fortsætte i samme støtte og gode Udvikling som til Dato. Gud bevare fremdeles vort lille Fædreland mod at rives med i den Dødedans, der for Tiden trædes paa de store Valpladser, og gid det danske Folk bedre maatte lære at skønne paa og takke for de gode Livs- vilkaar, hvorunder vi har faaet Lov at leve.

— — —
For en hel Del Oplysninger angaaende de ældste Forhold skylder jeg Partikulier N. Jensen i Vejlbj Tak.

KENDTE NAVNE OG DATOER

Maskin- og Motorfabrikant *Anton Nielsen*, født i Ørsted 1854. Lært Grovsmederi i Helbæk pr. Ørsted hos sin ældste Broder. Kursus paa kgl. Veterinær- og Landbohøjskole i København 1873. Lært Maskinfabrikation i Ejby St. paa Fyn hos Maskinbygger Madsen 1874—77. Præmie og værdig til Arbejdsprøve for Tærskemaskine og Hestegang paa Landmandsfor-samlingen i Aalborg 1883. Gentagende Diplomer ved de stedlige Landboforeningers Dyrskuer. Præmie paa Amts-Udstillingen i Hinnerup 1907.

Handelsgartner *N. Hansen*, født 1861. Lært i Ørbæklande hos Gartner P. Hansen, i Vejstrupgaard hos Gartner C. Randers, i Taarup paa Landbrugs- og Havebrugsskole. Gartneriet er anlagt 1899, omfatter Køkken- og Blomstergartneri samt Handel med Frø og Planter. Kasserer for Elektricitetsværket.

Garvermester *H. Petersen*, født i Vive 1866. Lærte hos Garver R. Koppel i Hobro, har arbejdet i Tyskland, kom tilbage til Horsens hos Lurhon, arbejdet hos Chr. Larsen, Vejle, og kom saa tilbage til sin Læremester. Anlagde 1873 Garveri i Allingaabro, som dreves til 1907, hvorefter han gik over til Landhandel med Øl og Skindvarer, hvortil siden er knyttet Ægforretning. Har siden 1895 været i Bestyrelsen for Haandværkerforeningen, siden 1912 været dens Formand, 1913—17 Medlem af Sogneraadet.

Gaardejer *A. Glavind*, født i Hevring 1867. Udtjent som Landvæsenlærning under det kgl. danske Landhusholdnings-selskab. Formand for Bankraadet. Formand for Fausing Andelsmejeri fra 1898 til Dato.

Cyklefabrikant *R. Hesse*, født i Attrup 1870. Grovsmed og er efterhaanden overgaaet til Cykleindustrien. Virksomheden er grundlagt 1896 paa Herregaarden Stenalt, derfra har Navnet „Stenalt“ fulgt Virksomheden til Allingaabro. Medlem af Hjælpekassen.

Th. Larsen, Indehaver af Trælast- og Foderstofforretning, født i Allingaabro 1874. Lært hos Martin Malberg, Horsens.

Snedkermester *J. Chr. Gjesing*, født i Voer 1875. Lært i O. A. Juuls Møbelforretning, Randers; derefter arbejdet i Tyskland i 4 Aar og i København i 2 Aar. Grundlagt egen Virksomhed i Allingaabro 1903. Byens største Møbelforretning.

Bankdirektør *S. Sørensen*, født i Vesteralling 1877. Almindelig Almueskoleuddannelse samt enkelte Specialkursus. I 3 Aar hos Sagfører Boldsen, Randers. Siden 1907 i Folkebanken.

Manufakturhandler *J. C. Hougesen*, født i Skovkærsgaarde pr. Allingaabro St. Grundlagt Forretning 1908.

Førstelærer *R. N. Sidenius*, født i Udbyneder 1883. Lært Snedkerfaget. 22 Aar gammel paa Ranum Seminarium, dimitteredes derfra 1908. Andenlærer i Faarup Skole fra 1908—13, siden Vejlbys Skole.

Købmand *Andreas Rasmussen*, født i Vivild 1883. Lært i Kolonial-, Korn-, Foderstof- og Trælastforretningen ved Chr. Damsgaard, Hinnerup. Faderen, H. Rasmussen, Vivild, grundlagde Forretningen i Allingaabro Aar 1900 og drev den sammen med sin Forretning i Vivild til Aar 1910, da han overtog Forretningen for egen Regning.

Købmand *L. Fynboe*, født i Hallandsberg 1885. Uddannet i Allingaabro hos Købmand S. Sørensen. Forretningen omfatter Kolonial, Isenkram, Støbegods, Material og Haandkøbsapotek.

Købmand *Anders Gade*, født i Hurup i Østjylland 1888. Lært hos Købmand N. J. Mortensen, Als, Østjylland; begyndte Forretning i Vivild 1914, flyttede til Allingaabro 1917. Virksomheden omfatter Kolonial-, Material- og Malerverer samt Jern- og Kulhandel.

A. NIELSEN

ØRSTED

I det nordvestlige Hjørne af Djursland ligger Rougsø Herred. Det hed i gamle Dage Roksø. Herredets gamle Vaaben eller Segl er en Ø med en Rose og 5 Kirker, omgivet af Vand og med Omskriften: Sigillum Rossenø Herret.

I Juni 1582 udnævntes Maurids Stygge paa Holbækgaard til Landsdommer i Nørrejylland og fik samtidig Rogsø Herred til Len; allerede saa langt tilbage som 1203 nævnes „Roxø“.

Herredet er begrænset imod Nord af Kattegat, imod Vest af Randers Fjord, mod Syd og Øst dels af en Gren af Randers Fjord (Grund Fjord), dels af en Engstrækning, i hvilken løber den saakaldte Hejbæk, der falder i Allingaa ved Grund Fjord, og Vivild eller Hevring Aa, der udmunder i Havet. Disse Engstrækninger har engang været et Sund. Derom vidner tilstrækkeligt deres Underlag, der bestaar af hvidt Strandsand, stærkt blandet med Muslingskaller — ogsaa Østers. Gennem dette Sund har der i sin Tid været Indsejling til den „købstadliggende Landsby“.

ØRSTED

Den ligger i den sydøstlige Del af Rougsø Herred og har Syge- og Epidemihus, Apothek, Læge og Dyr læge, Postkontor, Politi- og Telefonstation, Mejeri, Bryggeri, Bagerier (Andelsbageri), Møllier, Gartnerier, Sparekasse og Bankkontor, Købmænd, Tømmerhandlere og alle Slags Haandværkere, teknisk Skole, Kommuneskole, Kirke og Præstegaard, ca. 1050 Indbyggere.

Byens Oprindelse ligger meget langt tilbage og er dunkel og sagnagtig. Den skal engang have været en „Købing“ med Sejlads gennem det førnævnte Sund. Et Sagn vil vide, at der skal være fundet et Dokument, formentlig fra Erik af Pommerns Tid, hvori der fra Randers By klages over, at denne er sat forhøjet i Skat, „efterdi den Købing Ørsted tager en Del af Handelen sønden og østen for Randers Fjord“. Dette maa i hvert Fald føres langt tilbage; thi i 1457 paabød Kristian den Første, at ingen maatte købslaa i Fjorden, før han

var kommen op til Randers Bro, dersom han ikke vilde udsætte sig for at miste baade Skib og Ladning.

Forannævnte Sagn bekræftes i høj Grad, naar man beseer Omgivelserne. Engene sønden for Byen ligger kun 5 Fod over dagligt Vande i Havet. De kaldes Flojn eller Floj-Engene (Flod-Engene) og sættes under Vand ved stærk Nordvestvind. Derfra fører ind til Byen en smal Mosestrækning, der hedder Kalkjær (Kalvekær), og denne endte allerede for 50 Aar siden i en stor og meget dyb Dam (Kranisdam), dengang betragtet som „bundløs“. Nu er den opfyldt og anvendes som Gartnerhave.

Denne Dam skal have været Byens Havn, medens dog Byen Bode ved Grund Fjord skal have været Ladeplads for „større“ Skibe.

Omtrent 100 Meter fra den omtalte „Havn“ er en Gade, som hedder Toldbodgade, og paa den modsatte Side af Landevejen ligger en Gaard, nu tilhørende J. Bøss. Denne Gaard hed for 50 Aar siden „Broen“, og en lille Dam mellem Landevejen og Vejen til Hollandsbjerg hed „Broens Dam“. Nu er der anlagt Have. Fra denne Gaard gaar der saa et Mosedrag (Tangkær) Vest paa forbi Stenalt til Randers Fjord. I denne Lavning (i Stenalt Enghave) opløjedes i Maj Maaned 1906 et gammelt Jernsværd, som gemmes i Ørsted Skole.

Omkring ved 1900 fandtes i Kalvekær ved Tørvegravning et Skelet af et Menneske, liggende udstrakt paa Sandbunden under Tørvelaget. Sagnet vil ogsaa vide, at man har fundet Skibsankere og Bolværks- eller Fortøjningspæle paa begge Sider af „Indsejlingen“.

I Sommeren 1903 fandtes ca. 1300 Meter østen for Ørsted Præstegaard, umiddelbart nordvest for Jens Johnsens Ejendom, altsaa tæt op til Engstrækningen, en lille Affaldsdyng (Køkkenmødding), hvori der foruden en Rigdom af Musling-, navnlig Østersskaller, fandtes en Økse af Hjortetak og en Kølle af en Laarknogle. Dette opbevares i Ørsted Skole.

Navnet Ørsted har man villet udlede af „Ør“, Sand, Fylding; men efter Johannes Steenstrup „De danske Stednavne“ maa det udledes af Øther (eller Øder), et Personsnavn („efter Oldsagnene den bly Sigrids Elsker“).

Byens Længde er omtrent 1200 Meter og Bredden 500 Meter. Paa langs gennem Byen (fra Øst til Vest) gaar 2, omtrent parallelt løbende Hovedgader: Storegade (gennemsnitlig 15 Meter bred) i den nordlige Side og Lillegade i den sydlige

Side. Disse to Hovedgader er forbundne ved 4 vinkelret paa-løbende „Gyder“: „Peitergyde“, „Kirkegyde“, „Sadelmagergyde“ (populært „Sladdergyde“) og „Toldbodgyde“. I Toldbodgyde fandtes forøvrigt for 60 Aar siden et af de faa tegltækkede Huse i Byen.

Endelig er Hovedgaderne forbundne ved Landevejen, der fører fra Randers gennem Rougsø Herred til Udbyhøj ved Randers Fjords Munding.

Selvfølgelig er Storegade den, der har første Plads i Folks Bevidsthed. Ethvert Brudefølge, enhver Ligskare fra hele Sognet passerer Storegade. Paa Storegade laa for 50 Aar siden den gamle Kro. Fra Opgangen dertil holdt Provst Stockholm med glødende Begejstring i 1848 Taler for at opflamme Byens Mænd til at tage mandigt imod de „Rensborg Slaver“, som „skændte og brændte“, hvor de drog frem. Enhver Støvsky blev i Folks livlige Fantasi til en brændende By.

Som vi alle ved, var Historien med „Slaverne“ det rene Hjernesvind; men i mange Aar efter den Tid gemtes endnu paa Kirkeloftet nogle af de Landser, som Landsbyernes Smede fik lavet i den Anledning, og en af dem gemmes endnu i Ørsted Skole.

Dersom nu det gamle Sagn om Byen som en „Købing“ holder Stik, hvad der er al Grund til at tro, saa maa den have lidt et slemt Knæk ved Havnens Udtørring og er efterhaanden blevet en ren og skær Landsby.

Uden om Byen i ca. 700 Meters Afstand ligger en Række af større og mindre Gaarde, blandt hvilke vi kan nævne Langtoftegaard, Lykkegaard, Maarupgaard, Skippergaarden, Bendsgaard, Højgaard og Bouhøje (Baunhøj).

Byens nyere Historie begynder midt i forrige Hundredaar. Medens der dengang kun var en Kromand og en Høker, hos hvem man kunde købe „Bønner“, Cikorie, Sukker, Salt, Sæbe og enkelte andre Smaating, saa begyndte det saa smaat med „Indvandring“. „Halvblods“ kaldte man dem i dydig Forargelse over, at man ikke maatte være ene paa „Bjerget“. Men snart opdagede man, at det var ganske praktisk at have en Bager, en Uhrmager, en Snedker, ja endog en Købmand.

Den første Købmand, der startede i Ørsted i Halvtredserne, var „gamle Hagensen“, der for faa Aar siden døde som Rentier i Randers. Han drog ind i Ørsted som en fattig Bomulds-væversvend. Hans Søn lever endnu som Rentier og to Sønnesønner har hver en af Byens største Forretninger, den ene i

Manufakturbranchen, den anden i Kolonial- og Isenkramvarer. En anden samtidig maa vi forbigaa, skønt han spillede en stor Rolle i Byen, indtil det i Begyndelsen af Halvfemserne viste sig, at han i Egenskab af Kasserer og Bogfører for Byens Sparekasse havde formøbet 270,000 Kroner i Løbet af en Snes Aar. Dette Slag lammede al Tillid i Byen for mange Aar.

Samtidig med førnævnte Købmand kom der omkring ved 1860 flere Handlende og Haandværkere. Der var allerede Di-

Carl Rasmussens Eftfl. (P. S. Rasmussen og P. Ring).

striktslæge, Apothek og 2 Møller, og Byen begyndte at blive Central for Rougsø Herred.

Men først i Halvfjerdserne kom der igen Vind i Sejlene. Det var, da Jernbanen Aarhus—Grenaa skulde bygges, og Spørgsmaalet om en Bane Randers—Ryom blev brændende. At faa den trukket saa nær som muligt var for Rougsø Herred — særlig for Ørsted — næsten en Livsbetingelse. Det var oprindelig Planen at lade denne Bane faa en sydligere Linie og med Tiden bygge en Stikbane ind i Rougsø Herred. Men her mente man, at „een Fugl i Haanden er bedre end ti paa Taget“. Man tegnede det størst mulige Bidrag og trak derved Banelinien om ad Allingaabro.

Saasart Banelinien var afstukket og sikret, begyndte Ørsted atter at røre paa sig.

Et Par driftige Mænd, deriblandt førnævnte Købmand Hagensen, købte 1876 Krobevillingen, byggede en tidssvarende Gæstgivergaard ved Landevejen og flyttede Bevillingen dertil,

hvorpaa de udlejede den til en driftig og foretagsom Mand, nemlig den nu afdøde Carl Rasmussen. — Med Energi og Dygtighed drev han saa i Ejendommen en dobbelt Forretning som Gæstgiver og Købmand.

Senere købte han det Hele, udvidede Forretningen og drev den til sin Død 1914. Gæstgiveriet drives fremdeles af Enkefru Rasmussen, medens Kolonial-, Isenkram- og Tømmerforretningen drives af hendes Søn og Svigersøn, P. S. Rasmussen og P. Ring.

Carl Rasmussen †
Købm.

Afdøde Carl Rasmussen var i de senere Aar til sin Død et meget interesseret Medlem af Ørsted Sogneraad og en ivrig Forkæmper for en Jernbane til Ørsted.

Foruden de førnævnte maa vi nævne Købmand A. Thorups, Chr. Rasmussens og P. Laursens Købmandsforretninger og Chr. Bendsens Forretning i Tømmer, Træløst og Bygningsmaterialier.

SYGE- OG EPIDEMIHUSET

I 1886 blev der af Amtet bygget et Sygehus. Dette viste sig senere at være for lille. Det blev derfor i 1904 udvidet omtrent til det dobbelte, efterat der i 1892 var tilbygget et Epidemihus. Her maa vi nævne en Mand, der i visse Maader satte sit Præg paa Ørsted og saavel der som i hele Rougsø og en stor Del af Sønderhald Herred øvede en Gerning, der af Tusinder vil mindes med Taknemmelighed. Det er nu afdøde Distriktslæge Joh. Arent Frandsen. Han var Sygehuslæge til sin Død. I en lang Række af Aar havde han unge, dygtige Medhjælpere. Men efter et travlt og anstrengende Liv maatte han bukke under for Slidet. Distriktslæge Frandsen kunde til sine Tider være tilsyneladende kold, thi hvad maa en Læge ikke saa ofte tage imod? Men saa man ham med rolige Skridt vandre paa Sygehuset fra Stue til Stue, saa var han som en Kammerat mellem ældre og som Barn mellem Børnene.

Der var ingen Mennesker, han saaledes kunde underholde sig med og glæde sig over som Børnene. Paa hans Grav paa Ørsted Kirkegaard blev i Paaskedagene 1918 opstillet en Bauta-sten, 3 Alen høj og omtrent af samme Bredde. Den er anskaffet og bekostet opsat af Venner og Velydere i Distriktslægens

P. S. Rasmussen,
Kbm.

P. Ring,
Kbm.

Virkekreds. Foruden Navn, Fødsels- og Dødsdag bærer den Indskriften: „Din Gernings Alvor, dit Retsind og dit Hjertes Godhed mindes vi med Tak“. Distriktslægen havde, som før nævnt, et godt Greb paa at skaffe sig dygtige, unge Medhjælpere. To af disse blev hans Svigersønner og er nu ansete Læger i Grenaa. Den sidste, J. Høeg, er af Amtet kaldet til at være hans Afløser som Sygehuslæge, efter at han har virket i Forening med Distriktslægen siden 1905. Medens vi er ved Sygehuset, maa vi endnu nævne et Navn, som tilvisse fortjener at mindes, nemlig Frk. Sørine Sørensen, som i 30 Aar har været Forstanderinde paa Syge- og Epidemihuset og altsaa har haft baade Sygeplejegerningen, Økonomien og Regnskabsførelsen under sin Haand. Det har været en uhyre anstrengende Gerning, men Frk. Sørensen har røgtet den med en ualmindelig Taalmodighed og Udholdenhed, en i kritiske Tilfælde velgørende Ro og Selvfornægtelse, som søger sin Lige.

Nu er Forholdene forandrede. Frk. Sørensen har trukket sig tilbage. Hun har købt den gamle Distriktslægebolig for der at indrette et Hjem for Rekonvalescenter og haaber der at finde Hvile efter den lange og nervepirrende Dagsgerning.

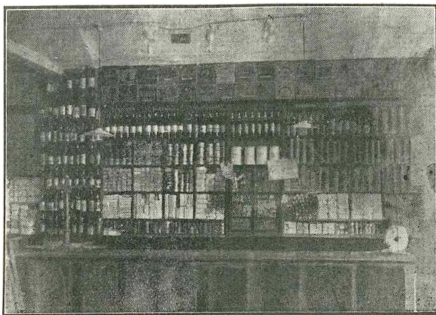
Økonomien paa Sygehuset er nu overdraget Frk. Schou. Som Oversygeplejerske er antaget Frk. Andersen, der før har været Oversygeplejerske i Hornslet og Grindsted. Ørsted Syge- og Epidemihus har været meget benyttet i en meget vid Omkreds. —

Her maa vi heller ikke glemme vor gamle, afholdte Dyrlæge Chr. Christensen, som i 47 Aar har øvet en udstrakt og be-

sværlig Virksomhed — fra først af med en lige saa stor Radius som Lægerne. Christensen har været meget dygtig og højt skattet, hvor han færdedes. Han har nu — 72 Aar gammel — solgt sin Ejendom og sin Praksis til en yngre Mand, Rasmussen Reerstorp. Som Slutning paa de hygiejniske Institutioner maa vi nævne

APOTHEKET

Det blev aabnet den 16. August 1857 af Apotheker Paulli og var det 13. i Rækken af Landapotheker i Danmark. Paulli

Interiør fra Carl Rasmussens Eftfl. Kolonialforretning.

døde 1864, og Bevillingen ejedes af Enken indtil hendes Død 1899, da baade Bevilling og Ejendom overgik til Apotheker A. Dohn. Efter at denne i 1914 havde overtaget et Apothek i Horsens, ejes det nu af Apotheker Bane Riddermann Bahnson, der tillige er Formand for

BORGERFORENINGEN

Denne Forening blev for en Aarrække siden dannet for at varetage Byens Interesser og søge fremmet, hvad der kan tjene til Byens Udvikling og Forskønnelse. Den har saa vist ikke manglet paa Opgaver. Men Midlerne har været smaa, og der laves ikke meget i vore Dage uden Penge. Den har dog med Held løst flere Opgaver. Saaledes har den faaet oprettet en

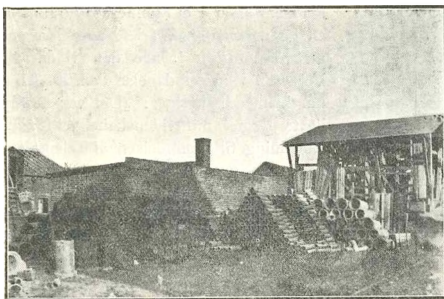
SPAREKASSE

Efter Kalamiteten i 1893, hvor den gamle Sparekasse maatte anstrenge sig for at udbetale 58 pCt., blev Byens Beboere — som naturligt var — meget mistænksomme over for den

Slags Institutioner. Men adskillige af Byens og Omegnens Mænd haabede dog, at Tiden maatte komme, da det blev muligt i en saa stor By og i en god Egn at faa et Pengeinstitut, hvor der let kunde anbringes Spareskillinger og erholdes et Laan mod en moderat Rente.

Først 1907 var Sagen modnet. Der oprettedes en Sparekasse med en meget beskednen Grundkapital til Sikkerhed for eventuelle Tab. Efter 11 Aars Arbejde afslutter den i indeværende Aar sit Regnskab med en Saldo af 225,000 Kroner. Formand:

Interiør fra Carl Rasmussens Eftfl. Tømmerhandel.

Partikulier O. Nielsen, Ørsted. Omtrent samtidig oprettede Folkebanken i Allingaabro Kontor i Ørsted en Dag ugentlig. En anden Opgave for Borgerforeningen var Bepantning af den ca. 250 Td. Ld. store Hedestrækning Øst for Byen. Men dette synes at være en umulig Opgave at faa løst i Fællesskab. Den er nemlig fra gammel Tid blevet saa forkludret, at det vist maa gøres efterhaanden af Enkeltmænd.

Byen har fælles Vandværk og Kloakledning. Begge Dele virker meget heldigt i sanitær Henseende. — Endelig har Borgerforeningen til Opgave at virke til Byens Forskønnelse, og her skal bl. a. nævnes, at der blev købt en gammel, nu nedreven Barakke, der skæmmede hele Byen. Pladsen — „Polden“, som den kaldes — er overdraget til Ørsted Sogneraad med Forpligtelse til at holde den ubebygget.

Her vil være en udmærket Torveplads eller, maaske endnu bedre, en Plads for et Mindesmærke for en eller anden Stor-

mand — skal vi nævne Hans Chr. Ørsted. Brødrene Anders Sandø og Hans Chr. Ørsted har nemlig deres Stamnavn fra Ørsted.

Præst og Provst Søren Olufsen døde i Ørsted 1636. Hans Eftermand i Embedet var Thøger Nielsen, som senere nævnes. Men Søren Olufsen havde en Søn Jacob, der blev Præst i Hornslet. Den Hornslet Præst tog Slægtnavnet Ørsted efter sin Fødeby, og fra ham stammer de berømte Brødre. Hans Chr. Ørsted havde jo den Lykke, som en tysk Lærd skriver, „ved

Høeg,
Sygehuslæge.

et af de Aandsfund, som næppe hvert Tusindaar falder i et Menneskes Lod, at bringe sit og dermed Danmarks Navn til at genlyde med Beundring i hele den videnskabelige Verden“. Hans Opdagelse den 29. Juli 1820, om hvilken han siger: „Det var den lykkeligste Dag i mit videnskabelige Liv!“, gav Anledning til Opfindelsen af Telegrafan, der „spændte over Jordens Bringe et Næt af Strænge mellem Nord og Syd“.

Af andre Institutioner skal her nævnes Haandværkerforeningen. Den begyndte 1881 med en Haandværkerskole, hvortil man i en Aarrække brugte Kommunens Skolelokaler. I 1905 byggedes en særlig Bygning med tidssvarende Lokaler til Tegne- og Aftenskole og Foredrag. Formand: Snedkermester Torst Jensen.

I 1881 købtes og byggedes en Fattiggaard, indrettet til 32 Fattiglemmer. Men efter at Fattigloven var revideret og Alderdomsloven traadt i Kraft, solgtes den 1908 til Landbrugsskole. Skolen gik godt, indtil Krigen lagde Beslag paa en stor Del af Ungdommen. Da maatte den som saa mange andre lukke af Mangel paa Tilslutning. Den nye Skolebygning er nu nedbrudt.

MEJERIVÆSENET

En af de mest fremragende og klartsynede Landmænd i Ørsted var P. Pedersen, Langtoftegaard. Han købte denne Gaard i Begyndelsen af Firserne og oprettede der i Forening med Gaardejer Ole Jensen, Maarupgaard, et Fællesmejeri, der omfattede en stor Del af Omegnens Mælkeproduktion; men 1886 oprettedes Andelsmejeriet i Ørsted, hvorved Fællesmejeriet gik ind. Andelsmejeriet har stadig udvidet sin Virksomhed, saa det nu omfatter Byerne Ørsted, Bode, Hallandsbjerg, Voer og Førslev samt Hovedgaarden Stenalt, og det er et af Landets største Mejerier. Det repræsenterer 242 Leverandører med ca.

2000 Køer, behandler aarlig ca. 4 Millioner kg Mælk og producerer ca. 145,310 kg Smør.

Nuværende Bestyrer P. Rasmussen leder det, medens han samtidig er Kasserer i Sparekassen og Formand for Andelsbageriet.

POSTVÆSENET

Postforbindelsen for Rougsø Herreds Vedkommende var indtil 1860 yderst primitiv. Den gamle „Mikkel Post“ fra Lille Sjørup gik paa sin Fod 2 Gange ugentlig til Randers og tilbage samme Dags Aften medbringende „Randers Amtsavis“ og de faa Breve, der den Gang veksledes, mest til Præster, Herregaarde og Sognefogder.

Efter at Jernbanen var aabnet fra Aarhus til Randers, etableredes kørende Landpost mellem Ørsted og Randers, først 2, senere 3 Gange

Syge- og Epidemihuset.

ugentlig med Brevsamlingssted i Ørsted. 26. August — ved Ryombanens Aabning — aabnedes der et Postkontor i Ørsted. Samtidig etableredes kørende Post 2 Gange daglig mellem Ørsted og Allingaabro Jernvejsstation, medens Posten til Rougsø Herred besørgedes af 5 gaaende og 1 kørende Landpost.

I Ørsted er der „rødt“ Postbud.

Postforretningerne har nemlig her ligesom de fleste andre Steder i vort Land haft en rivende Udvikling, idet Ørsted fra at være et mindre Postkontor med et lille Distrikt stadig paa Grund af Forretningernes Tiltagen er rykket op i en højere Klasse. Og nu er Distriktet udvidet saaledes, at der under Ørsted Postkontor er henlagt Allingaabro Postekspedition samt Brevsamlingsstederne i Holbæk og Vivild.

Som Eksempel kan nævnes, at medens Frimærkesalget i 1912 gav 9266 Kroner, gav det i 1917 henved 18,000 Kroner. Indbetalte Postanvisninger steg i samme Tidsrum fra 13,430 Stk. til 27,512 Stk.

I Aaret 1912 indgik til Ørsted Postkontors Distrikt: 1067 anbefalede Breve, 1553 Pengebreve, 9444 Pakker og 9518 Post-

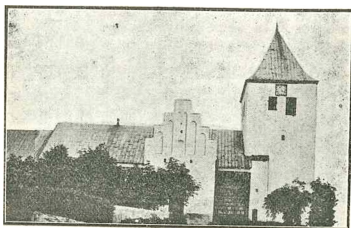
opkrævninger. Antallet af disse Forsendelser er nu steget til det dobbelte.

Til Ørsted Postkontor hører nu 1 Postmester, 1 Postekspedient, 1 Postmedhjælper, 1 Postekspediter, 1 Postbud, 2 Brevsammlere, 14 Landpostbude. Nuværende Postmester L. Haurum har tidligere været ansat i Fredensborg.

Ørsted har 2 Missionshuse — et stort (Bethesda) og et mindre (Salem). Det sidste bruges til Børnegudstjeneste, Samtalemøder o. lign.

Sognets Sygeplejeforening har sit Standkvarter i Ørsted, og den ufotrødne Frk. Tang er hver Dag i travl Beskæftigelse med sit vanskelige og opslidende Arbejde. Der er selvfølgelig Syge- og Begravelseskasse.

Byen har elektrisk Lys og Kraft fra Randers Højspændingsværk. 17 elektriske Lamper oplyser Byens Hovedgader i de mørke Aftener —

Ørsted Kirke.

at sige da, naar og saa længe, som Driftsbestyreren for Randers Højspændingsværk tillader.

KIRKEN

Ørsted Kirke er en stor og smuk blytækket Landsbykirke, ca. 42 Meter lang og 11 Meter bred og med et 27 Meter højt Taarn, der er prydet med Uhr og et smukt pyramideformet Spir, der ligesom Kirken er tækket med Bly.

Taarnet har 2 Klokker, af hvilke den største — en Malmklokke — bærer den Indskrift, at den 1705 af Fru Lene Rosenkrantz og Christen Leefeld til Stenholt og Overgaard er bekostet omstøbt til Ove Kirkes Brug.

Den anden er en Staaiklokke, der for et halvt Hundrede Aar siden blev sat i Stedet for den gamle Malmklokke, der havde faaet en Revne. Dens Lyd minder imidlertid om det gamle Rim:

Sølv og Messing
stjal Hr. Essing;
Staal og Bly
satte han deri.

Chr. Winther,
Provst.

A. Nielsen,
Førstelærer.

Skibet og Koret er bygget i romansk Stil af Granit paa en Sokkel med Skraakant. I den senere Middelalder er Taarnet tilbygget, forneden af Granit, ellers af Munkesten, og dette saavel som Skib og Kor har faaet smukke, 8 Meter høje Hvælvinger.

Endvidere er der paa Nordsiden tilbygget et Vaabenhus med Kamgavl af Munkesten og tækket med Teglsten. Paa Sydsiden af Koret var der et Gravkapel, bygget i 1595 af Bjørn Andersen og Anna Krabbe til Stenalt. Dette Kapel blev i 1827 nedrevet som brøstfældigt, og Ligene tillige med flere mindre Ligstene nedgravede i Hjørnet af Kirkegaarden ind mod Præstegaardens Have.

Ligstenene er senere opgravede og tilligemed andre større, der laa i Kirkens Gulv, indmurede i Taarnhvælvingen.

De oprindelige Vinduesindfatninger er bevarede, men til-murede; den sydlige Granit-Portal ligeledes, men den er af-dækket saaledes, at man ser hele den rige Udsmykning. Paa Overliggeren ser man en Løve og et andet Uhyre i Kamp. Paa Siderne fremstilles en Konge (David?), der spiller paa Harpe, samt Syndefaldet og Kristus med Glorien foruden en Del andre Zirater. Den nordlige benyttes som Indgang fra Vaabenhuset. Den er ligeledes rigt prydet med et Kristusbillede paa Overliggeren og flere Figurer paa begge Sider.

Paa Sydsiden af Koret findes indmuret en Sten, der frem-stiller Kristus med Glorie og 2 Figurer (Evangelister?) paa hver Side.

Tæt derved er en lille Nische, ca. 12 Tommer høj og 6 Tommer bred. Hvad den har været brugt til, er vist en Gaade. Altertavlen er rigt udskaaret i Egetræ og skal være en Efterligning af en i Vor Frue Kirke i Aalborg for en Aarrække siden brændt Altertavle. Den er prydet med et rødt Skjold med Christian IV.s Navnetræk og forgyldt Krone. Alteret prydes af et Par kolossale Lysestager, der bærer Bjørn Andersens og Anna Krabbes Vaaben og Aarstallet 1594.

I Nordsiden af Koret er indmuret en pragtfuld Sten, aldeles ubeskadiget og med fint udhuggede Billeder af Bjørn Andersen til Stenalt, født 1532, død 1583, og hans 2 Hustruer, Sidsel Ulfstand og Karen Friis. Bjørn Andersen staar i fuld Rustning og Hustruerne i lange, vide Kjoler, i hvilke endog Mønstret er fint udhugget. Over Billederne er 24 adelige Vaaben, der bærer Mærker af at have været ægte forgyldt. Indskriften under Billedet er affattet paa Latin og omhandler Bjørn Andersens Titler og store Fortjenester til Rigets Gavn. Samme Bjørn Andersens Bedstefader af samme Navn er forøvrigt bekendt som Deltager i Rigshovmesterens, den rige Poul Laxmands Drab den 22. Juni 1502 ved Holmens Kanal i København.

I Korets Sydside er ligeledes indmuret en — af Tidens Tand temmelig medtaget — Sten over og med mandshøje Billeder af Sønnen, Jacob Bjørn (død 1595), og hans Hustru, Anna Krabbe (død 1618), omgivet af adelige Vaaben og med Inskription.

I Nordsiden af Korbuen er indmuret en Sten med følgende Indskrift: „I Gudfaders søns och Helligaans Naffn Aar 1613 paa Nytaarsdag haffuer ærlig og Velbyrdig Frue ANNE Krabbe Salig JACOB Bjørns Husfrue til Steinalt som er salig Her ERICK Krabbe Ridder til Bustrup och Frue MARGRETE Reuentlof til Søhøie Dieris Datter * Giffued Aff Sin Sønderlig Gudfrøctighed Til Guds Naoffus æris Beprydelse Hindis S. Husbandis Och Sin Egen Euige Ihukommelse Til Ørsted Kiercke en Søloff Forgyldt Ameleret KALCK Och disk Med Adskillige Stene Besæt. Som Haffuer Vered Hinsides S. Forelders. Och lod Hun giøre en Søloffkande til Messevin Aff den gamle Kalck Hvilken Ochsaa I denne KIERCKE Findes: Bedendes Gud Allermechtigste At hans Strengre Vrede Euig Formaledidelse Med Al Ulycke Maa Alle Derssom Och Deris Offuerskomme Som Denne Kalck och Disk Ørsted Ørsted Kiercke Forrycker Eller Fratager och Guds Naffns ære Der Med Berøffuer. det høre och giffue den Hellige Trefoldighed. AMEN“.

Den deri omskrevne „Disk“ af Sølv, prydet med Billeder, bruges endnu, hvorimod Kalken, som skal være temmelig enestaaende i sin Slags og af en sjælden Skønhed, gemmes i et brandfrit Rum i Sydsiden af Koret tillige med den omskrevne, nu beskadigede Vinkande.

Til venstre for Indgangen er ophængt et Epitafium, der er bekostet 1666 over og af Tøger Nielsen, barnefødt i Ørsted Præstegaard 1608 og Præst samme Steds i 30 Aar, og hans Hustru Gertrud Jensdatter. De „haabe at hvile nedenunder i deres murede Grav“ hos hans afdøde Hustru og 4 Børn.

I Nordsiden af Skibet er indmuret en Marmortavle med Angivelse af Navne paa 4 Mænd fra Ørsted Sogn, som ofrede deres Liv i Krigen 1848—50.

Endvidere er der af Jurisdiktionens Sognefogder med Ministeriets Tilladelse ophængt en Sølvkrans til Minde om Gaardejer, Sognefoged, Dannebrogsmænd Niels A. Skipper, der som Sognefoged fra 1853

Ørsted Skole.

til sin Død 1892 var saa at sige Politimester i Byen, ligesom han i Sogneforstanderskab og Sogneraad virkede for, at Byens Gader og Sognets Veje var i Orden. Det er bl. a. ham, det skyldes, at der blev Fortove paa Byens Hovedgade.

Midt i Kirken hænger en pragtfuld og meget stor Malmlysekroner med Indskrift, at den 1685 er skænket af „erlig og Velbyrdig Mand Christen Seefeld og Velb. Fru Lene Rosenkrantz“ til Ørsted Kirke, og „Hvem den herfra For Rycker, hafver sig af Gud timelig og evig Straf at forvente.“

Kirkens Stole bærer alle Mærket: „I. B. A. K.“ (Jacob Bjørn, Anne Krabbe) og Aarstallet 1607. Aarstallet er ved en eller anden Lejlighed afsavet af alle Stolene undtagen de to øverste, der er smukt udskaarne ogsaa paa Stoledørene.

Under Hvælvingerne hænger en smukt forarbejdet Tremaster med 2 a 3 Rækker Kanoner paa hver Side.

Orgelet i Taarnhvælvingen er bekostet ved frivillige Bidrag fra hele Sognet. Det har kostet (med Underlag og alt) 2200

Kr. er bygget af afdøde Orgelfabrikant F. Nielsen i Aarhus og blev spillet første Gang Juleaften 1892.

Paa Skibets Hvælvinger er fundet Dekorationer, men de var af en saa primitiv Art, at man ikke fandt dem egnede til at opfriskes.

I de sidste hundrede Aar har Ørsted haft følgende Sognepræster: Provst Gøtze, Provst Plesner, Provst Stockholm, Pastor Bergmann, Provst Langballe, Pastor Steffensen, Provst Chr. Winther. Sidstnævnte er i disse Dage (April 1918) efter 11 Aars Virsomhed i Ørsted Sogn kaldet til Sognepræst ved Frederiks Kirke i København.

SKOLEVÆSENET

Indtil 1856 havde Byen kun en Lærer, men da forlangte man jo ogsaa, at en Lærer skulde kunne undervise indtil 100 Børn i 2 Klasser. Nu blev det ordnet saaledes at Læreren i Bode skulde undervise hveranden Dag i Ørsted. Det hjalp en Del. Men efter 10 Aars Forløb blev der ansat en Andenlærer i Ørsted. Skolens Børn blev delt i 4 Klasser, efter at der var tilbygget et Klasseværelse og et Værelse til Ophold for Andenlæreren.

Efter at den bekendte Lærer Ove Holm fra Nimtofte i 1866 var kaldet til Førstelærer, og da et Par dygtige og driftige Andenlærere kom ham til Hjælp, var det naturligt, at der i en saa stor By og i en saa afskaaret Egn var Trang til en udvidet Skoleundervisning. Det blev oprettet en Privatklasser, der senere udviklede sig til en Højskole for voksne og i den første Halvdel af halvfjerdserne kulminerede i et Privatseminarium, hvorfra der i nogle Aar udgik en Del Lærere. Da dette Arbejde hovedsagelig hvilede paa et Par enkelte Mænd, blev det uoverkommeligt; og ved Lærer Guldbrandsens Forflyttelse maatte det indskrænkes til nogle faa Timers daglig Undervisning til de Børn, der havde Brug for mere, end man kunde faa i Folkeskolens Klasser.

1887 kaldedes en yngre Lærer, A. Nielsen, til Førstelærer, og da der i 1893 kom en Andenlærer, der havde Tillægseksamen i Sprog, blev der med en Lærerinde og en Nabolærer til Hjælp etableret en privat Realskole, der i Løbet af en halv Snes Aar indstillede en Snes Elever til Præliminæreksamen ved Universitetet i København. De øvrige Elever gik til praktisk Gerning i Hjemmet.

Denne Skole omfattede i flere Aar 24 Elever, fordelt i 3 Klasser. I 1905—06 ebbede det ud af Mangel paa Tilgang, og

man indskrænkede sig da til at give nogle faa en videregaaende Undervisning, hvorefter man fik dem anbragt i en efter deres Standpunkt passende Klasse i Realskolen i Randers. Men i 1915 maatte man atter tage en eksamineret Lærerinde til Hjælp. Der blev atter etableret en videregaaende Klasse, der satte sig som Maal at forberede Eleverne til 3die Realklasse, medens Eleverne gik sammen med Folkeskolens ældste Klasse i Religion, Skrivning, Sang, Gymnastik og Haandarbejde.

Den gamle Skole viste sig efterhaanden baade for lille og for utilsvarende, navnlig i sanitær Henseende. Og da det i 1908 viste sig nødvendigt at ansætte en tredje Arbejder (Forskolelærerinde) ved Skolen, hvorpaa man delte Eleverne i 5 Klasser, blev det nødvendigt at bygge en ny Skole.

En saadan blev opført i 1912. Det er en fuldt ud tidsvarende Skole med 4 Klasseværelser, god Bolig for Førstelæreren i en særlig Fløj, og for Andenlærer og Lærerinde oven over Skolelokalerne, samt Gymnastiksal og alle Udenomsbekvemmeligheder med Prydhave foran og Køkkenhave bag ved Skolen, alt i Henhold til Skoleloven.

Skoleplanen er efter Landsbyforhold meget god, idet der er Hverdagsskole for samtlige Børn med en daglig Skoletid af fra 3 til 5 Timer. —

BYENS FREMTID

Med Hensyn til Byens videre Udvikling, da lever man i Haabet, og en saadan By „kan gammel blive, og holde sig ved Haab i Live“.

For 25 Aar siden talte man i al Beskedenhed om at faa et Spor til Ørsted fra Allingaabro. Det var da man skrev i „Ørsted Revy“:

„Svinene køre og Herrerne gaa,
Damerne de sidder udenpaa“

Men „idelig Tagdryp huler Stenen“. Nu er vi kommen saa vidt, at vi i Ørsted og Vivild er blevne enige om, at en Bane fra Allingaabro over Ørsted til Vivild — eventuelt en Gang fortsat ud til et Punkt paa Ryom—Gjerrild-Banen, vil være af den allerstørste Betydning for begge Byerne og deres Omegn. Vi har faaet Baneprojektet anerkendt hos Lovgivningsmagten, og naar den om nogle Aar er en fuldbragt Kendsgerning, skal det nok vise sig, at begge de nævnte Byer skal udvikle sig kraftigt, fordi de begge har et godt Opland i Ryggen, og sundt, fordi de begge er saa store Landsbyer, at det vil øve en regulerende Virkning paa det industrielle og merkantile Omraade, saa By-

erne ikke bliver et Par rodløse Paddehatte, men et Par rodfæstede danske Bøgetræer, der næres af en kraftig Jordbund og yder Læ og Skygge for alle, der vil bo derunder. —

KENDTE NAVNE OG DATOER

Førstelærer *A. Nielsen*, født i Ørsted 1848. Uddannet paa Lyngby Seminarium. Lærer paa Flakkebjerg Opdragelsesanstalt 1867—70, i Settrup ved Hadsten fra 1870—74, Forstander for Skals Folkehøjskole 1874—87. Siden den Tid Førstelærer i Ørsted.

Købmand, cand. phil. *P. S. Rasmussen*, født 27. April 1877 i Ørsted. Uddannet hos Købmand Carl Rasmussen Ørsted.

Købmand *Peter Ring*, født 11. Juli 1885 i Mønsted pr. Sparckjær. Uddannet hos Købmand J. P. Pedersen, Selde pr. Roslev.

Af Pressens rosende Omtale hidsættes følgende Uddrag:
„Herning Avis skriver om Herningbogen:

Naar Bogen har sin store Værdi og i Fremtiden vil blive et flittigt benyttet Kildeskrift, skyldes det de 6 Forfatteres Arbejde. Af disse er H. P. Hansens Afhandling om Herning By det omfangsrigeste. Den fylder Bogens største Part. I et livligt og fængslende Sprog fremstiller han en Rigdom af originalt Stof, hentet fra Arkiverne og fra Livet. De tidligere trykte Kilder nøjes han væsentligst med at henvise til, og hans Skildring er derfor en særdeles værdifuld Grube af Oplysninger om vor Bys Historie.

Af lignende Interesse er Skildringen af de fem Stationsbyer.

Alt i alt foreligger der her en Bog, som bør læses, og som vil blive staaende i Egnens historiske Litteratur. P. S.

„Herning Social-Demokrat“ skriver:

Om Herning og Stationsbyerne har Nationalforlaget for kort Tid siden udsendt en Bog, 4. Bind i Serien „Jydske Byer og deres Mænd“. Foruden Herning omhandler Bogen Hammerum, Ikast, Bording, Vildbjerg og Kibæk. Afhandlingerne om disse Byer er skrevne henholdsvis af H. P. Hansen, Mikkelsen-Tønning, A. P. Kallesøe, L. Højmark, Th. Thomsen og J. Jensen.

Af disse Afhandlinger er den om Herning ikke blot den største, men ogsaa langt den interessanteste.

Fra denne Del af Bogen er der særlig for Nybyggere i Herning og for den yngre Slægt et Utal af interessante Oplysninger at hente, en Rigdom af originalt Stof skrevet i et livligt og fængslende Sprog.

Bogen er værd at læse og udmærket at eje i sin Bogsamling for af den at hente konstant Oplysning om Egnen og dens Mænd.

„Kommunaltidende“ skriver:

Paa National-Forlaget er i disse Dage udkommen en ny Bog om fynske Byer og deres Mænd. Bogen, der er paa 331 Sider, er trykt paa fint Papir og med en Mængde Billeder. Den omhandler Byerne Middelfart, Assens, Børgense, Glamsbjerg, Ottrup, Nr. Aaby, Ejby og Gelsted.

Om Glamsbjerg er der 26 Sider, og det er meget fornøjeligt at læse om Byen, der i saa kort Tid er vokset frem fra en Askepot-Tilværelse til nu at være en driftig, solid og anselig By med en Handels- og Haandværkerstand, der saa fuldt ud staar paa Højde med Tiden og Omgivelserne.

Bogens første Afsnit hedder Byen og Egnen, derefter omtales Forretningsliv, Haandværk og Industri, Pengeinstitutter, Jernbanestation, Postvæsen

og Telefon, Læger og Dyrslæger, Kommunalt, Aviser, Foreninger, Skoler, og til sidst findes en smuk Afslutning om Glamsbjerg Kirke. Teksten er skrevet af Skolebestyrer Skriver, og Billederne er leveret af Fotograf Boe.

Selv om nogle af Billederne er lidt utydelige, og selv om man kunde ønske at læse om endnu flere af Glamsbjergs dygtige Mænd (og Kvinder da forøvrigt ogsaa — de er slet ikke omtalt), faar man dog ved at læse Bogen et godt og rigtigt Indtryk af Glamsbjerg, som den er: En By med Liv og Fremdrift i og med Mænd, der vil noget og ved, hvad de vil.

„Fyns Venstreblad“ skriver:

Paa National-Forlaget, København—Brønshøj, er udkommen en ny Bog om fynske Byer og deres Mænd. Bogen, der er paa 331 Sider, er trykt paa fint Papir og med en Mængde Billeder. Den omhandler Byerne Middelfart, Assens, Bogense, Glamsbjerg, Otterup, Nr. Aaby, Ejby og Gelsted, og man faar Indtrykket af Byer med Liv og Fremdrift i, ikke mindst for Stationsbyernes Vedkommende. Enkelte af Bogens Billeder er lidt utydelige, men som Helhed er det en smuk og præsentabel Bog.

A. Rasmussens Bogtrykkeri, Ringkjøbing